

***НОВІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА***

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ***

ХАРКІВ – 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

***НОВІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА***

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ***

(1–28 ЛЮТОГО 2021 РОКУ)

ХАРКІВ – 2021

УДК 339.9(06)
Н73

Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства :
Н73 матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 1–28 лют. 2021 р. /
Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ
ім. О. М. Бекетова, 2021. – 201 с.

ISBN 978-966-695-549-7

У збірнику представлені матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства», яка проходила з 1 лютого по 28 лютого 2021 року в Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова. Піднімалися актуальні питання визначення та обґрунтування нових ризиків розвитку світового господарства і національних економік, були окреслені найголовніші проблеми, які стримують цей розвиток, та сформовані рекомендації щодо пошуку оптимальних шляхів їх подолання. Збірник розраховано на наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів та усіх, хто цікавиться проблемами розвитку світового господарства. Участь у конференції взяли науковці з провідних вітчизняних та закордонних вишів: Києва, Харкова, Дніпра, Полтави, Кривого Рогу, Хмельницька, Чернівців, а також Мінська, Варни, Ханоя, Ізміта, Мюнхена.

УДК 339.9(06)

ISBN 978-966-695-549-7

© Колектив авторів, 2021
© Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова: Бабаєв В. М., д-р наук з держ. упр., професор, ректор ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

Заступники голови:

Сухонос М. К., д-р техн. наук, професор, проректор з наукової роботи ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Старостіна А. Ю., канд. техн. наук, начальник науково-дослідної частини ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Решетило В. П., д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

Члени оргкомітету:

Бервено О. В., д-р екон. наук, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова;

Тютюнникова С. В., д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління ХНУ ім. В. Н. Каразіна;

Кириленко В. І., д-р екон. наук, професор, зав. кафедри економічної теорії ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»;

Костишина Т. А., д-р екон. наук, професор, зав. кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Полтавського університету економіки і торгівлі;

Ткаліч Т. А., д-р екон. наук, професор, зав. кафедри цифрових систем та технологій ДУО «Інститут бізнесу Білоруського державного університету»;

Данг Суан Хоан, д-р екон. наук, професор, президент Національної академії державного управління, Ханой, В'єтнам;

Демірова С. Д., д-р екон. наук, доцент, керівник кафедри індустріального менеджменту Технічного університету, Варна, Болгарія;

Фатіх Акбулут, д-р наук з держ. упр., доцент, доцент кафедри політології та державного управління Університету Коджаелі, Ізміт, Туреччина;

Москвіна А. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.

СЕКЦІЯ 1

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

THE ROLE OF GERMANY IN UKRAINIAN TRADE REORIENTATION

SERGII I. ARKHIPIERIEV, Doctor of Science (Economics), Professor,
Head of the Department of General Economic Theory
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine

A superficial analysis does not answer the question about the causes a deeper understanding of the problem in the title. Meanwhile, similar processes of reorientation had long occurred in the Central and East European countries (CEECs) and the ways of their research were suggested at that time, which subsequently received further development. For example, there were used indices of trade substitution elasticity within CEECs and the EU.

They showed that if in the long run the trade with the EU in CEECs grew faster, in certain periods, such as 1999-2004 the trade within CEECs increased faster than with the EU. Use of a gravity model also confirmed the large growth potential of trade within CEECs, especially in connection with emergence of the Central European Free Trade Agreement, which was subsequently confirmed by real dynamics of its development.

All in all the signing of Central European Free Trade Agreement (CEFTA) created powerful incentives for closer trading links with the EU and for trade reorientation from the East to the West [1]. Unfortunately, Ukraine is implementing a reorientation not as a part of a block, but almost single-handedly, which imposes certain constraints on this process, as well as on its research. Unfortunately, Ukraine is implementing a reorientation not as a part of a block, but almost single-handedly, which imposes certain constraints on this process, as well as on its research. Trade reorientation as all institutional changes causes transaction loss and gain [2], but in trade reorientation, loss indeed prevailed.

In particular, reorientation which started in export of Ukraine after the period was of non-institutionalized nature. Then it was replaced by a well-defined process of counter-reorientation (Fig. 1).

In addition, we are talking about greater, and even exceptional importance of the EU countries, among which Germany plays a leading role in trade with both Ukraine and other Eastern partnership countries.

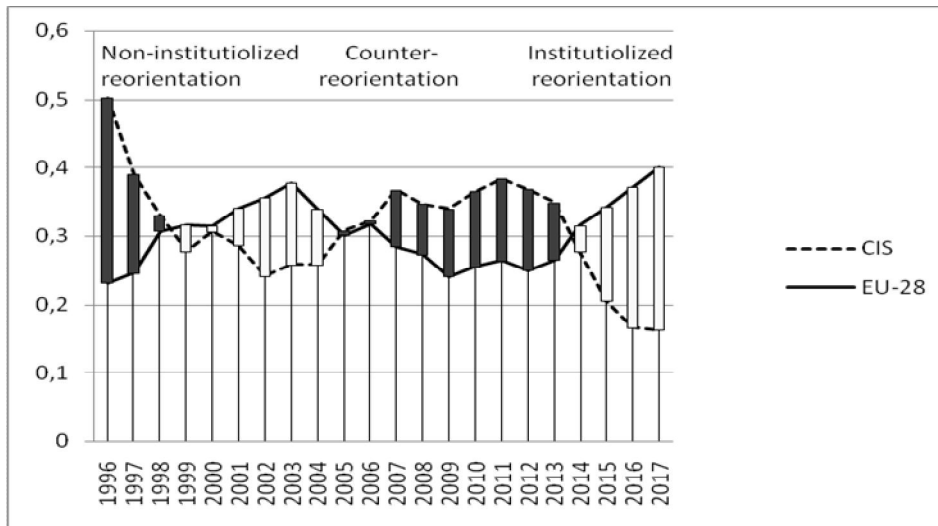

Fig. 1. Three stages of Ukraine's export reorientation (own interpretation of the national data [3])

Bilateral trade relations with Ukraine are also extremely important for Germany, especially in light of the losses that German economy suffered from the sanctions. Compared to other EU countries, specifically in Germany, there is the largest absolute decrease of exports to Russia from 35.79 to EUR 21.67 bln (39%). In this regard, reduction of Germany exports from the sanctions accounts for 30% of total decrease of EU exports to Russia [4].

Role of Germany in reorientation process can be better assessed based on the following charts. The first one demonstrates that the role of Germany in EU exports and imports has largely remained stable, although it contributed more to Ukrainian foreign trade reorientation in 2015 (Fig. 2).

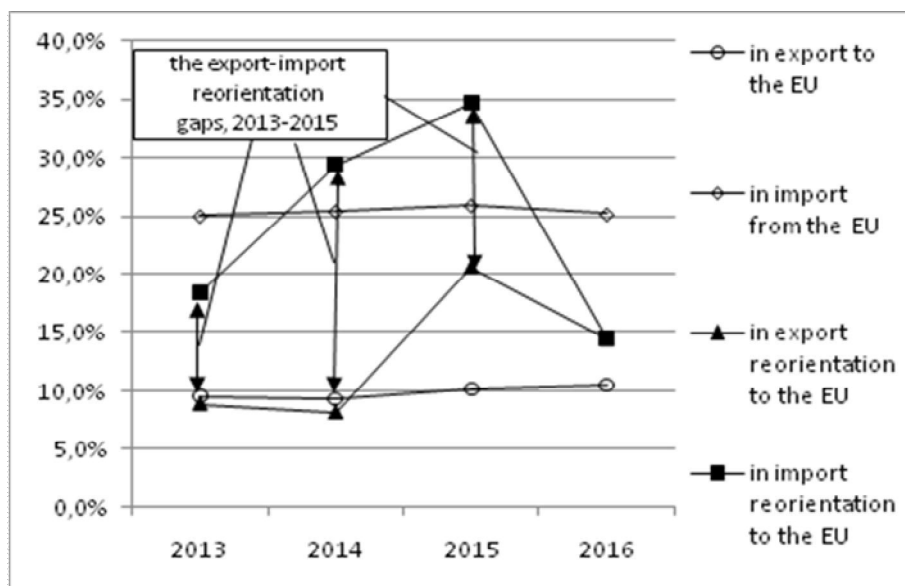

Fig. 2. Role of Germany in Ukrainian foreign trade with EU and its reorientation to EU with import-export reorientation gaps, 2013-2015 (own interpretation of the national data [3])

In 2013-2015 the problem of imbalance in bilateral trade relations deepened because of import-export reorientation gaps, which disappeared only in 2016. However trade deficit with Germany remains at a high level yet: 2018- \$3586,8 bln; 2019 -\$3477,8 bln; 2020 (11 months) -\$2942,0 bln [3].

Literature:

1. Benáček V., Drábek Z. Economic Transition in European Countries: Trade Reorientation and Global Reintegration. *Routledge Handbook on the Economics and Political Economy of Transition*. P. Hare & G. Turley (eds). 2013. P. 167-180.

2. Архиреев С. Институциональные преобразования и транзакционные издержки. *Бизнес Информ.* 1998. №. 11. С. 20-22

3. State Statistics Service of Ukraine: website. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (accessed 30.01.2021)

4. Giucci R.; Walter W. The economic impact of the reciprocal EU-Russia sanctions on the EU: Plausibility check of existing studies using a simple estimation. Berlin: BE Berlin Economics GmbH. 30 May 2017. 51 p

STRATEGIC INSTABILITY OF 21st CENTURY: CAUSES AND SOURCES OF OVERCOMING

DANG XUAN HOAN, PhD (Economics), Professor, President
National Academy of Public Administration, Hanoi, Vietnam

S. TIUTIUNNYKOVA, Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory and Economic Management Methods
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

O. BERVENO, Doctor of Science (Economics), Docent, Professor of the Department of Economic Theory and International Economics
O. M. Beketov National University of Urban Economy, Kharkiv, Ukraine

The 21st century, in which modern humanity has entered, is full of hopes and worries, unprecedented opportunities and threats. Only on the maturity and wisdom of man and society does the future of the world depend.

Today we are eyewitnesses to the global crisis of the world. Uncertainty and chaos are growing in the world, instability and inconsistency, which are so closely intertwined that they turn into a direct strategic component of socio-economic development. To modern fundamental processes that give rise to global instability, include the following:

1. The modern format of the capitalist socio-economic system prevailing in the world. The capitalist system in the format in which it currently exists is not able to cope with many global challenges (climate change, pandemics, technological determinism, global financial and economic crises, growing levels of inequality, etc.). The capitalist system needs a significant civilizational transformation. In our opinion, these transformations should be based on such principles as the cohesion of world society, first of all cohesion in resolving global problems and challenges, co-evolutionary development, involving partnership between man and nature, coupled

with humanitarian and technical development. The fact that capitalism is "outdated" and does not cope with global problems and combating crises has been much said recently at various venues of international forums (WEF, Club of Rome, etc.) and leaders of different countries.

2. Changes in public consciousness. The public consciousness in the context of complicating the fundamental processes of development, the dynamism of the unfolding technological updates, is not able to adequately assess these changes, to recognize and take into account in economic practice. This leads to increased confusion, chaos, loss of integrity and strategic thinking, and, consequently, control over the future. Strategic thinking is often replaced by tactical response, often belated to events that have already occurred.

3. The crisis of the ruling elites. The crisis of the ruling elites is primarily associated with their inability to anticipate and manage dynamically occurring events. World architectonics of intercountry interactions is collapsing. New, stronger, more up-to-date standards, rules and organizations have not yet been formed that could replace poorly functioning international institutions (global centers) designed to maintain peace on the planet. The world in such conditions becomes very fragile and unreliable, filled with wars and conflicts. The planet needs the noospheric thinking of strong and educated elites that can create an inclusive and effective environment for cross-country interaction.

4. In the twenty-first century mankind entered the "full world" (Herman Edward Daly) with a culture formed in the conditions of another, "empty world" full of uncharted territories and unlimited resources. The global contradiction of such a situation, in our opinion, boils down to the fact that, firstly, the "full world" is confronted with a situation of exhaustion of resources, and secondly, the consumption model based on the assumption of unlimited resources is inherent in human society. Consumer society, as a global form of culture, ideology and the economic model of the modern world, exacerbates this fundamental asymmetry.

5. The growing inequality, property stratification that swept the world in the twenty-first century is gradually reaching a critical level. The gaps in income levels, access to quality education, nutrition and health care continue to grow both in the world as a whole and within countries. The result of this situation is growing migratory flows (whole resettlement of peoples) and growing instability in the world. Mankind cannot count on sustainable development until the tendency to stratify society is overcome, and effective methods for the equitable distribution of resources are not found. As the COVID-19 Coronavirus pandemic unfolding in the world shows, the world is becoming even more unbalanced. The richest over this period became even richer (Jeff Bezos, Elon Musk) against the backdrop of an unprecedented increase in poverty in all countries. If humanity becomes wiser after the pandemic, it will realize that the only way to preserve it is inclusive, sustainable and balanced development.

The main risks and causes of strategic instability are associated with human activities. Man, possessing a subjective mission, constructed a world that today is filled with uncertainty and risks. Accordingly, the way out of this situation is connected with the person. The sources of movement towards a sustainable world

that can overcome growing instability are in man, his nature and ability to improve. Will he be able to create a new culture, overcome the asymmetry of development between his activity, transforming the world around him, and activity, transforming his own inner world, can he overcome new risks and threats.

The world is in a situation requiring a qualitative civilizational shift. As once at the beginning of the eighteenth century, those who changed traditions and made the transition to new technologies became the development leaders. At the beginning of the 21st century, the world needs a new leap towards knowledge-based production, the progress of human development, and the formation of the ability to make value-conscious consumption.

The situation unfolding in the world with the spread of the COVID-19 virus infection, which quickly acquired the character of a global pandemic, brought the world to the understanding that the further development of civilization is possible only on the basis of mutual understanding, dialogue and equal partnership.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТІВ

А. Є. АЧКАСОВ, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

У сучасних соціально-економічних умовах управління проектами є невід'ємною частиною ефективної зовнішньоекономічної діяльності, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності й стійкого економічного розвитку вітчизняних компаній на міжнародних ринках різної галузевої спрямованості.

Підсистема управління вартістю проекту також має ряд галузевих особливостей. На стадії будівництва вона являє собою циклічно повторювальний процес розрахунків прогнозованої вартості об'єкту, що споруджується, вироблення і впровадження заходів щодо скорочення прогнозованої вартості або її втримання в заданих контрактом межах.

Ціль управління конфігурацією проекту полягає в досягненні відповідності один одному трьох об'єктів управління:

- вимог, виставлених замовником при формуванні контракту;
- розробленої проектної та робочої документації, включаючи інформаційну модель;
- об'єкту, завершеного і такого, що пройшов етап пуско-налагодження для підтвердження досягнення відповідності проектним вимогам.

Підсистема управління якістю проекту містить у собі процеси управління якістю при проектуванні, виготовленні встаткування, здійсненні будівельно-монтажних робіт і встановлення невідповідності в ході проведення пуско-налагоджувальних робіт.

Метою управління комунікаціями є забезпечення учасників проекту повною, достовірною й актуальною інформацією про хід реалізації проекту для прийняття адекватних управлінських рішень і організації взаємодії учасників проекту відповідно до прийнятої структури управління. Одним із ключових завдань даної підсистеми є організація інформаційного обміну з місцевими та центральними органами влади в країні перебування, з громадськими організаціями, населенням, засобами масової інформації для формування позитивної суспільної думки про діяльність компанії та про хід реалізації проекту.

Управління ризиками є ключовою підсистемою для технічно складних міжнародних проектів у сфері, при неналежній реалізації яких можливо настання тяжких і руйнівних наслідків. Система управління ризиками повинна ефективно функціонувати, регулярно зазнавати моніторингу і своєчасної оптимізації.

За сучасних економічних розумів визначають п'ять основних підходів до управління ризиками:

1. Уникнення, що веде до зміни параметрів і навіть до скасування проекту.

2. Мінімізація, наприклад, страхування, передача субпідрядникам, отримання гарантій від інвесторів.

3. Перенесення ризику до партнера, який буде найкращим чином контролювати ризик при найменших витратах. Перенесення ризиків є ключовим аспектом максимізації критерію «ціна-якість».

4. Прийняття, що доцільно як для несуттєвих ризиків, так і для тихнев ризиків, якими приватний партнер не зможе ефективно управляти при прийнятному рівні премії за ризик.

5. Резервування, тобто створення резервних рахунків на ремонт або обслуговування боргу.

Процес управління ризиками на етапі розробки проекту може бути розбитий на наступні етапи:

1. Виявлення й докладний опис ризиків проекту.

2. Аналіз можливих наслідків ідентифікованих ризиків.

3. Оцінка ймовірності реалізації ризиків.

4. Оцінка наслідків реалізації ризиків.

5. Розробка стратегій управління ризиками.

6. Запис результатів цього процесу.

При цьому процедури ідентифікації, моніторингу, розробки заходів з управління ризиками і складання звіту про результати управління ними здійснюють в автоматизованій системі управління ризиками за допомогою таких програмних продуктів, таких як Risk Industrial і Primavera Project Management [2].

Керування договірною діяльністю із замовником за кордоном – це процес більш трудомісткий, ніж в Україні. Відхилення від вимог контракту в частині термінів, вартості та якості найчастіше перетворюються в претензії та штрафи, що у свою чергу веде до фінансових втрат і далі до втрати іміджу.

Використання сучасних інструментів проектного менеджменту дозволяє забезпечити ефективне управління програмами та проектами в сфері зовнішньоекономічної діяльності компаній будь-якої функціональної спрямованості. Особливо актуальне використання даної технології для керування масштабними та технічно складними проектами в сфері енергетики.

Література:

1. Бушуєв С. Д., Бушуєв Д. А., Бушуєва В. Б., Бойко О. О. AGILE-трансформація підходів в управлінні будівельними проектами на фазах ініціації та проектування. *Управління розвитком складних систем*. 2020. Вип. 41. С. 15-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Urss_2020_41_4 (дата звернення 31.01.2021).
2. Oracle Primavera P6 – світовий стандарт в управлінні будівельними проектами. URL: <http://pmssoft.com.ua/index.php/products/primavera/primavera-p6-enterprise-project-portfolio-management> (дата звернення 31.01.2021).

ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ В МАЙБУТНЬОМУ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується тектонічними зрушеннями в історії людства, осмислення яких опинилося в центрі уваги багатьох дослідників. У наукових узагальненнях виділяються такі визначальні явища міжнародного життя як розпад однолярної системи світоустрою, формування нового етапу та нової якості процесів глобалізації, форматування "нового світового порядку", що включатиме не тільки розвиток процесів національного егоїзму в розвитку економіки, а й широкі коло інших проблем – від підвищення ролі національних культур до екології та питань безпеки. З числа ж головних проблем виокремлюється крах теорії неолібералізму, коронакриза, зміна правил міжнародної торгівлі та напрямів руху фінансових потоків, підвищення ролі транснаціональних корпорацій та міжнародних фінансових інститутів.

Сучасна світова економічна криза, обумовлена пандемією, яку порівнюють з великою депресією 1929–1933 років, потребує пошуку шляхів виходу з неї. За даними СОТ, у 2020 році обсяги світової торгівлі упали на 9,8%. Запровадження карантину у більшості країн обвалило вартість нафти та різко погіршало економічний стан країн-експортерів нафти. В умовах падіння світового ВВП відбувається зростання сукупного державного та приватного боргу, рівень якого складає майже 200% глобального ВВП. Зростає глобальна нерівність. На фоні падіння глобального ВВП та різкого зменшення рівня життя більшості населення світу, сукупна вартість майна найбагатших людей світу в 2020 році зросла майже на 1,9 трлн дол.

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) в Давосі 2021 року запропонував «Програму «Великого перезавантаження» в розвитку світового господарства, яка включає три компоненти. Перший – це формування нових, більш справедливих орієнтирів в розвитку ринків. З цією метою уряди повинні створити умови для такого розвитку економіки, в якому зацікавлені усі члени суспільства. Це і зміна системи оподаткування, введення нових правил розвитку інтелектуальної власності, торгівлі та конкуренції.

Другий компонент «Великого перезавантаження» – це формування нової інвестиційної політики, в якій підвищується роль державного бюджетного стимулювання. Урядам потрібно взяти на себе активнішу роль в економіці. Вони мусять розглядати державні послуги як інвестиції, а не як зобов'язання, та шукати способи зробити ринки менш непевними. Прикладом такої урядової політики можуть бути безпрецедентні важелі бюджетного стимулювання, які були здійснені в ЄС, США та Китаї, де в 2020 році в економіку були вкладені величезні бюджетні кошти.

Третій компонент – це створення нової економіки, більш стійкої, справедливої та стабільної в довгостроковій перспективі. COVID-19 прискорив перехід до «четвертої промислової революції». Важливе значення мають створення екологічно безпечної міської інфраструктури та стимулювання промисловості з метою покращення показників екологічних, соціальних та управлінських параметрів.

Якщо порівняти програму ООН «Agenda 2030» і концепцію «Великого перезавантаження», то вони в значній мірі співпадають. Тема «Agenda 2030» – це стійкий світ. В відповідності з визначенням ООН, це повинен бути світ соціальної та гендерної рівності, екологічної безпеки, та готовності до інновацій в сфері боротьби з епідеміями.

В економічній площині кінцева мета «Великого перезавантаження» – це скоординувати зміни «правил гри» на глобальних ринках і перерозподілити глобальні інвестиції в інтересах глобальних гравців. Кожний великий цикл зростання світової економіки заснований на особливому технологічному драйвері, і найбільші переваги отримує той, хто першим осідлає нову технологічну хвилю.

Важливим фактом сучасного етапу розвитку світової економіки є визнання вичерпності неолібералізму як визначальної моделі розвитку глобальної економіки, що асоціюється з поняттям «Вашингтонський консенсус». Поки що невідомо, що прийде на зміну цій концепції. В роботах багатьох всесвітньо відомих економістів проводиться глибока критика неолібералізму і сучасної моделі капіталізму. Так в роботі Тома Пікетті «Капітал в ХХІ столітті» автор відзначає, що в сучасній економічній системі розрив між створенням цінностей і прибутками постійно зростає, а фінансолізація економіки створює прибутки, не пов'язані з інноваціями та працею. Все це збільшує нерівність як на глобальному рівні, так і в окремих країнах, та призводить до різкої поляризації світу. За останні 30 років реальні доходи населення в економічно розвинених країнах, в тому числі і США, не зростали. В той же час вартість послуг освіти і охорони здоров'я зросла втричі.

Тому потрібно будувати новий світовий порядок, побудований на мирній конкуренції між різними моделями політичних систем, які мають свої суспільні інститути та свої власні інтереси.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬЯНСІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І. А. ФЕДОРЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економіки і маркетингу
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

В умовах глобалізації, яка сьогодні відбувається в усіх сферах життєдіяльності суспільства та в умовах світової фінансової кризи, особливого значення набувають процеси злиття і поглинання промислових підприємств, які організовуються на основі стратегічного розвитку з метою підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Застосування цих процесів сприяє підвищенню ринкової вартості, істотному поліпшенню фінансового становища підприємств різних секторів економіки. Відмінною особливістю стратегічних альянсів є збереження незалежності і повної юридичної та економічної самостійності кожного промислового підприємства, яке вступило в альянс.

Організація діяльності стратегічних альянсів включає наступні етапи:

1. Вибір партнерів. Має на меті пошук партнерів, які мають взаємно доповнює досвідом і ресурсами. При цьому аналізу підлягають такі фактори, як:

- 1) сумісність;
- 2) характер товарів і послуг потенційного партнера;
- 3) безпеку;
- 4) можливості навчання в рамках альянсу.

В процесі функціонування міжнародних стратегічних альянсів можуть виникнути певні проблеми, які загрожують їх життєздатності. Джерелами таких проблем можуть бути: несумісність партнерів, обмеження доступу до інформації, конфлікти при розподілі доходів, втрата автономності, зміна умов ведення бізнесу.

Проблеми формування міжнародних стратегічних альянсів наступні:

1. Несумісність бізнес-концепцій.
2. Відмінності корпоративних культур.
3. Відмінності національних культур.
4. Небажання партнерів розкривати важливу інформацію у зв'язку з небезпекою для конкурентоспроможності своєї компанії.
5. Відсутність чіткої домовленості про розподіл доходів.
6. Потенційна можливість поглинання одним з партнерів альянсу компанії іншого партнера.

7. Зміна факторів зовнішнього середовища.

Цілі, форми співпраці, терміни взаємодії та результативність функціонування альянсів залежить від того чи вдається промисловим підприємствам отримати ті переваги, які характеризують конкуренцію на ринку тих чи інших видів продукції.

Шляхи вирішення проблем формування міжнародних стратегічних альянсів:

1. Аналіз і спільне обговорення стратегій, цілей і завдань майбутнього альянсу.

2. Формування нової корпоративної культури.

3. Навчання особливостям національної культури і адаптація.

4. Відображення в угодах домовленостей про розподіл доходів між партнерами.

5. Реінвестування.

6. Аналіз умов ведення бізнесу та підготовка угод, що виключають можливість втрати статусу партнерів.

Необхідність об'єднання ресурсів компаній для посилення їх конкурентної переваги на існуючих і потенційних ринках є однією з причин формування міжнародних стратегічних альянсів. Крім того, міжнародні стратегічні альянси здатні створювати нові вхідні бар'єри і таким чином змінювати структуру галузей, що, в свою чергу, дозволяє впливати на стратегічні рішення, прийняті конкурентами. У першу чергу це відноситься до стратегічних альянсів, створюваними підприємствами для розробки і впровадження промислових стандартів. Такі стандарти, будучи вхідними бар'єрами, визначають сумісність виробленої в галузі продукції і зумовлюють можливість досягнення економії за рахунок збільшення масштабів. Створення міжнародних стратегічних альянсів дозволяє коригувати характер конкуренції в галузі шляхом протидії появи нових конкурентів або його попередження.

Таким чином, участь у міжнародних стратегічних альянсах стає необхідністю функціонування промислових підприємств на багатьох ринках промислової продукції, оскільки відбулося суттєве збільшення їх кількості задля забезпечення технологічного лідерства в цих галузях; глобальні лідери мають декілька альянсів та намагаються проникати в галузі, які раніше не були для них характерними. Міжнародні стратегічні альянси стають основою більш динамічного створення нових видів продукції, впровадження нових технологій все це змінює умови конкуренції та склад чинників конкурентоспроможності, перетворюючи стратегічні альянси на реальний механізм розвитку конкурентних переваг окремого підприємства.

Література:

1. Гаррет Б., Дюссож П. Стратегические альянсы пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 2002. 332 с.

2. Касич А. О. Міжнародні стратегічні альянси як чинник розвитку конкурентних переваг підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/17.pdf (дата звернення: 30.01.2021).

ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

О. В. БЕРВЕНО, д-р екон. наук, доц.,

проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Н. В. ВОЛКОДАВ, магістрант

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Сучасний стан світової цивілізації відрізняється динамізмом, суперечливістю та багатовекторністю. В новому тисячолітті людство стикається з новими небаченими раніше проблемами і загрозами поряд із загостренням багатьох тих, що існували раніше, які набувають глобального характеру й потребують невідкладних заходів. Глобалізація виступає каталізатором цих процесів, трансплантує їх в різні країни світу.

Сучасний формат економіки обумовлений процесами, що відбувалися на зламі тисячоліть і отримали розвиток в ХХІ столітті. До фундаментальних процесів, що кардинально змінюють сучасний економічний простір, слід віднести глобалізацію і локалізацію, інтеграцію і зворотні процеси роз'єднання (сепаратизму), ієрархізацію і мережевізацію, неоіндустріалізацію, урбанізацію, інформатизацію та ін. Поява нових технологій і мобільних автоматизованих високоточних виробництв зумовлюють радикальні зміни, що формують економіку найбільш розвинених країн і суттєво впливають на економіку транзитивних суспільств. Незважаючи на те, що сучасну економіку можна охарактеризувати як таку, яка розвивається все в більшій мірі в напрямку інтелектуальної, «розумної», креативної, цифрової, протиріч і викликів, з якими вона стикається, стає все більше. В силу цього виникає величезна потреба пошуку механізмів її сталого розвитку.

Про занепокоєння світової спільноти зростаючою невизначеністю, ризикованістю і суперечливістю розвитку свідчить безліч досліджень, рейтингів і документів, присвячених цій проблемі. Серед нагальних проблем сучасного етапу розвитку слід відзначити жорсткий характер глобальних фінансово-економічних криз; зростання масштабів нерівності у різноманітних проявах по всьому світу як між країнами, так й межах окремих країн; загострення проблеми безробіття, що пов'язано з тенденціями цифровізації економік світу; проблему виснаження ресурсів та низької ефективності їх використання; наростання кількості екологічних та техногенних катастроф. Окремого значення для сучасного розвитку світового господарства набувають проблеми, що пов'язані з кризою, викликаною пандемією COVID-19.

У 2020 році COVID-19 вразив майже всі країни та понад 50 мільйонів людей у всьому світі. Весь світ опинився в умовах радикальної невизначеності та стикається з новими труднощами, враховуючи проблеми зі здоров'ям, економічні та соціальні проблеми. Пандемія спричинила найсерйознішу економічну кризу з часів Великої депресії. На думку багатьох експертів більшість економік не відновлять свої обсяги виробництва 2019 року як мінімум до 2022 року. Ця криза має безпрецедентний характер: крім вже

отриманих короткочасних неодноразових шоків, більшість суб'єктів світового господарства в подальшому очікують довгострокові наслідки для людського капіталу та національної продуктивності. Криза COVID значно прискорила деякі існуючі тенденції, зокрема цифровізацію, запустивши хвилі змін із широким діапазоном можливих траєкторій. Всі ці та багато інших проблем актуалізують потребу пошуку нових шляхів та напрямів сучасного розвитку.

Нестійкість сучасного соціально-економічного розвитку пов'язана, перш за все, з характером економіки, з тими глибинними процесами, які її охопили. Звернемо увагу на той факт, що людство не зможе розвиватися без зростання економіки. В силу чого економіка знаходиться в постійному пошуку джерел свого зростання. Але найнебезпечніші ситуації якраз і виникають від характеру цього зростання. Це стосується як ресурсної бази виробництва, так і технологій виробництва, умов розподілу створеного багатства і впливу економіки на середовище проживання людини. Відносно першого аспекту (ресурсного) слід зауважити, що на сучасному етапі людство особливо гостро зіткнулося з проблемою вичерпності ресурсів, їх обмеженості та нерівномірності розподілу. Безумовно, останнє породжує напругу, активізуючи пошук ресурсощадних технологій, обумовлюючи подальшу трансформацію економічних систем та світового господарства в цілому на основі принципів сталого розвитку.

В умовах значного рівня соціально-економічної нестабільності головними трендами подальшого прогресивного розвитку людської цивілізації мають бути інклюзивність, сталість, розумність. Оскільки особливого значення в сучасних умовах набуває необхідність вирішення чисельних екологічних проблем та зняття надмірного антропогенного тиску на біосферу, то в екологічній сфері необхідність впровадження концепції сталого розвитку не підлягає сумніву. Важливого значення набуває також соціальна складова розвитку, тому що сучасне глобальне суспільство також знаходиться в умовах перманентних глибинних трансформацій. Вважаємо, що імплементація концепції сталого розвитку в соціальну сферу має здійснюватися в комплементарній єдності з концепціями людського та інклюзивного розвитку. Поєднання економічної, соціальної та екологічної ефективності, що можливо в умовах імплементації концепції сталого розвитку, є основним механізмом збалансування основних параметрів розвитку.

Сталий розвиток сприяє вирішенню чисельних проблем та забезпечує довгострокові ефекти розвитку. Він також активно підштовхує систему до використання ефективної моделі ресурсозбереження. В умовах переходу до нового технологічного укладу ресурсозбереження стає домінантною складовою конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів. Важливого значення для сталого довгострокового розвитку економічної системи в умовах соціально-економічної нестабільності та високого динамізму змін при переході на шлях інноваційного розвитку набуває компліментарна єдність технологічних та соціокультурних факторів розвитку. Без забезпечення сумірної компліментарності технологічного й соціального факторів можливими наслідками будуть чисельні техногенні катастрофи та нові технологічні небезпеки розвитку.

DE-GLOBALIZATION AS A NEW FORM OF GLOBALIZATION

S. D. DEMIROVA, PhD, Associate Professor,
Head of the Department of Industrial Management
Technical University of Varna, Varna, Bulgaria

A. O. MOSKVINA, PhD in Economics, Docent, Associate Professor at the
Department of Economic Theory and International Economics
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Iu. O. PRAVNIK, Lecturer at the Department of Business Foreign Language and
Translation

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

The pandemic triggered a reaction that led to the beginning of de-globalization processes in the economic life of society. Although this circumstance can be regarded not as a process of general de-globalization but as a period of time between the periods of globalization, the recession before the next more extensive globalization stage.

During crises, the processes of de-globalization – periods when the economies of the countries of the world become less integrated with each other, the volume of world trade and investment between countries decreases, some countries start the withdrawal from international economic organizations and the introduction of protectionist measures – are activated. The coronavirus crisis did not lead to global de-globalization on a permanent basis, but to a temporary decline in globalization, or globalization in a new way: reorientation of flows to other goods, countries, trade routes, spheres of activity. COVID-19 hit tourism the most, and some sectors of the economy have benefited: the IT industry, work with securities, online trading, delivery, the pharmaceutical industry, etc. It seems that the financial and oligarchic structures are going to change their location and influence through other spheres.

At the global level, there have been two long periods of de-globalization: in the 1930s during the Great Depression and in the 2010s, when global trade slowed down after the Great Trade Collapse. The two phases of de-globalization were equally driven by the shock of demand following the financial crisis, where trade structure was the second determining factor. One of the de-globalization scenarios of our time is the split between the economic blocks headed by China and the United States. A combination of restrictions on trade in certain sectors and commodities seems likely to have a negative impact on global long-term growth and geopolitical stability.

Like globalization, economic de-globalization is centered around four main economic flows: goods and services, labor, capital, and technology. Today, a decline is observed in all four of these flows. The pandemic has served to increase the digitalization of all areas of the economy. Some countries with a tourism-oriented economy and an underdeveloped communication technology system have suffered the most, but the main weakness in most economies has been the lack of reserves, ranging from the health system to financial resources.

The slowdown in the growth of international trade and the level of international integration of economies led to the fact that the growth of the world economy in

recent years began to slow down, and the ideas of protecting national markets from transnational "sharks" are becoming more and more popular. It was believed that with the full blooming of globalization, the walls dividing the states would disappear. But now both governments and businesses are forced to look more at what is happening within their own countries. Reducing international engagement will stimulate protectionism. During a crisis, countries begin to defend their own interests, introduce new barriers to protect their sectors. The closure of their states due to the pandemic leads to an increase in the cost of maintaining global supply chains. The governments will make more efforts to increase domestic production of the most important types of products, despite the increase in costs due to this.

There will be nations within states that will differ from each other in terms of their economic structure. All this is absolutely unprofitable for the ruling group of families in the world today who own networks of international banks. They benefit from the "economic bottle of globalization", in which there will be no state, no national, no religious, no linguistic, or even sex differences. It is in the world where they can retain the dominant positions that they currently occupy in the economy, politics and culture. With the help of propaganda, which is mistakenly called mass culture, they have made fools out of the majority of the population of modern bourgeois cities. In the best traditions of Western marketing, people are sold what they really don't need.

Many believe that globalization is an objective and inevitable process, others that the process of aggressive global grinding of differences between people is man-made and is the result of urbanization and the cessation of the development of state programmed colonization of space. The truth is that globalization is still an objective process, from which the human civilization cannot escape, and which is used by "the powers of the world" in their own interests, which makes it subjective.

Globalization is needed more for the countries that live at the expense of others. Developed countries, or rather transnational corporations (TNCs), are receiving benefits from globalization through the distribution of world resources. A hierarchical global financial and economic pyramid has formed, and at the top of it there are the development countries, or rather TNCs, bound with them. This system works on a channel: the flow of goods of high and unique technologies goes downwards, which gives an excess surplus value; upwards – the flow of raw materials and industrial products of standard technologies at reduced prices, as well as the suction of highly qualified personnel, and under the conditions of an environmental crisis the production facilities, giving a large amount of pollution, waste, including radioactive, are exported from developed countries to the Third world.

Recently, the mass dissatisfaction with this state of affairs has spread, which forced the governments to return people to their "boxes". The benefits from the coronavirus were received by politicians, pharmaceutical and high-tech companies, as well as a group whose position has improved dramatically due to the pandemic, this is the government that messed up in their countries and in the world, and all the failures and problems can now be attributed to a malicious virus, like earlier to the war.

Whole industries began to grow on the pandemic, and the processes of universal vaccination can only be called an increase in globalization. We are simply robbed and distracted from problems, and globalization has not disappeared anywhere. Robberies at the mega-level are a natural process of globalization along the Western lines, and wars are a way to force countries, including some of the Western ones, to follow the globalization that the United States is now imposing almost alone. A pandemic is an attempt to influence the processes and course of globalization in a certain direction, and given that the coronopandemic has a weak effect, this is a trial step.

Globalization cannot be stopped, but now it is going differently, when trade is growing and people are not moving. The process of globalization after the pandemic will intensify even more and manifest itself in a new form. But this does not mean the elimination of geopolitical instability; on the contrary, the risk of international conflicts will increase.

Both processes (globalization and de-globalization) have both positive and negative consequences for the development of economies and the world community as a whole. However, neither of these processes can be taken as the basis for the further development of civilization. Which path to take? The question is left unanswered by the world's intellectual minds.

Globalization began long ago, when the international division of labor that binds peoples became global and inevitable – then let it proceed in a new way. The new path of globalization is an orientation not towards faceless TNCs, but towards strong national states in a globalizing world, where their own elites will feed (forcedly) and rob people of their own. It is not globalization that is terrible, but the transnationalization of humanity, which can turn into one continuous global corporation. There is a confrontation between regional states and TNCs, and TNCs are still winning in this war, since, according to economic laws, capital moves to profitable areas.

Without figuring out whether the coronavirus is of artificial or natural origin, one thing is clear, it is simply reducing the number of people, the most flexible of whom have learned to use it to their advantage. Every 100 years, some kind of epidemic and war happened to humanity. A pandemic has already occurred in our century, and then everything runs its course through ups and downs.

Literature:

1. Fajgelbaum, Pablo D., Pinelopi K. Goldberg, Patrick J. Kennedy, and Amit K. Khandelwal (2019) *The Return to Protectionism*. National Bureau of Economic Research. Cambridge. *NBER Working Paper Series*, № 25638. 72 p. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w25638/revisions/w25638.rev0.pdf (accessed 30.01.2021)

2. Lund S., Manyika J., Woetzel J., Bughin J., Krishnan M., Seong J., Muir M. (2019) *Globalization in transition: The future of trade and value chains*. McKinsey Global Institute: McKinsey & Company, 144 p. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/innovation/globalization%20in%20transition%20the%20future%20of%20trade%20and%20value%20chains/mgi-globalization%20in%20transition-the-future-of-trade-and-value-chains-full-report.pdf> (accessed 30.01.2021)

MODERNIZING NAFTA INTO THE USMCA AS THE U.S. ADAPTATION STRATEGY TOOL

IRYNA Ia. SOFISHCHENKO, PhD in Economics, Docent,
Associate Professor at the Department of International Economy and Marketing
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

The reformatting of regional trade agreements is an important trend of the current stage of development of the world economy. The U.S. trade policy has long demonstrated a certain duality – the simultaneous promotion of gains from regional trade agreements and from multilateral free trade. Assessing the NAFTA effects of the U.S. economy, above all, draws attention to the overweight the trade creation effect, strengthening the efficiency and international competitiveness of "Factory North America", increasing the efficiency of the U.S. regional investment, affects the environmental.

Nowadays has been formed a number of challenges that are relevant for all countries regardless of their economic power. Hi-tech and digitalization of the economy have intensified the processes of economic structural transformations and new advantages creation. Asian countries and China have strengthened their impact due to effective export-oriented models of economic development. Under such circumstance, current integration solutions look like U.S. adaptation strategy tool, an attempt to find an adequate response to arising challenges.

The review of regional trade agreements took place simultaneously with the application of tariff restrictions on European and Chinese competitors of U.S. producers. As a result of the trade agreement renewal, it received an additional impulse for the modernization of "factory North America" by creating more favorable conditions for local manufacturers of components, wage requirements. Even though, protectionism poses a potential threat of technological stagnation, the industrial markets globalization, along with strong innovation activity allow to avoid negative effects. USMCA's local component and payroll requirements provide incentives to implement more efficient technologies to reduce production costs, which increase these requirements. The presence of barriers hinders the growth of digitalization effects, which require attracting more participants. The digital services sector received additional impulse as a result of the agreement to reduce barriers that existed in the participating countries. Further liberalization of Mexico's and Canada's financial markets, removal of access barriers allow to create a capacious regional financial market in which powerful U.S. financial institutions will be able to realize comparative advantages.

Thus, the new agreement allows to make the regional area more suitable for U.S. economy advantages realization under conditions of the multilateral free trade transformation process slow down.

References:

1. Agreement between the United States of America, the United Mexican States, and Canada 12/13/19 Text. URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between> (дата звернення: 17.07.2020)
2. Burfisher, Mary, E., Robinson, Sherman and Thierfelder Karen (2001) The Impact of NAFTA on the United States. "Journal of Economic Perspectives, 15 (1): 125-144. URL: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.15.1.125> (дата звернення: 17.07.2020)
3. Conconi, Paola, García-Santana, Manuel, Puccio, Laura and Venturini, Roberto (2018) From Final Goods to Inputs: The Protectionist Effect of Rules of Origin. American Economic Review, 108 (8): 2335-65. URL: <https://www.aeaweb.org/articles/pdf/doi/10.1257/aer.20161151> (дата звернення: 17.07.2020)
4. Davis, Lucas W. and Kahn, Matthew E. 2010. "International Trade in Used Vehicles: The Environmental Consequences of NAFTA. "American Economic Journal: URL: <https://www.aeaweb.org/articles/pdf/doi/10.1257/pol.2.4.58> (дата звернення: 17.07.2020)
5. Gary Clyde Hufbauer, Cathleen Cimino, and Tyler Moran. 2014. NAFTA at 20: Misleading Charges and Positive Achievements. Peterson Institute for International Economics. URL: <https://www.piie.com/sites/default/files/publications/pb/pb14-13.pdf> (дата звернення: 17.07.2020)
6. Villarreal, M. Angeles, Fergusson, Ian F (2017) The North American Free Trade Agreement (NAFTA). Congressional Research Service. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf> (дата звернення: 17.07.2020)
7. NAFTA and the USMCA: Weighing the Impact of North American Trade. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/nafta-and-usmca-weighing-impact-north-american-trade> (дата звернення: 17.07.2020)
8. Baldwin, Richard, Lopez-Gonzalez, Javier (2013) Supply-chain trade: a portrait of global patterns and several testable hypotheses. NBER Working Paper No. 18957 URL: <https://www.nber.org/papers/w18957.pdf> (дата звернення: 17.07.2020)
9. Robertson, Raymond (2000) Wage Shocks and North American Labor-Market Integration. American Economic Review, 90 (4): 742-764. URL: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.90.4.742> (дата звернення: 17.07.2020)

ТЕНДЕНЦІ ДОВГОСТРОКОВОГО ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

В. М. КЛОЧКО, канд. екон. наук, доц., викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування

А. О. ПАРУШЕВА, студентка

Харківський торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків

Перспективи розвитку економічної системи в світі пов'язано зі зміною технологічних укладів, які є сукупністю технологій і виробництв одного рівня. У 1920-ті роки Микола Кондратьєв описав в своїх роботах періодичні цикли (тривалістю 48-55 років) змінюваних підйомів і спадів світової економіки. Йозеф Шумпетер у 1939 році у своїй книзі «Ділові цикли» підтримав і розвинув закономірність, виявлену Кондратьєвим.

У своїй роботі «Теорія довгострокового техніко-економічного розвитку» [1] Сергій Глазєв написав, що в другому десятилітті ХХІ століття сформується

відтворювальних система шостого технологічного укладу. Ключові напрямки його розвитку: біотехнології, засновані на досягненнях молекулярної біології та генної інженерії, нанотехнології, системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі та інтегровані високошвидкісні транспортні системи. На сьогоднішній день в розвинених країнах домінують технології п'ятого укладу (ключовим фактором є мікроелектроніка та програмне забезпечення) і формуються технології шостого технологічного укладу.

Світова економіка стоїть на порозі страшної кризи, вона досягла межі поглиблення поділу праці. Кому продавати нові інноваційні товари? Ринки звужуються у всіх. Це криза кінця капіталізму і в рамках економік його описати неможливо. Неможливо підтримувати такий рівень поділу праці з ядром в США. Найбільш вірогідно, що відбудеться розпад світу на валютні зони, подібне вже спостерігалось після Першої світової війни.

Що стосується України, то В. М. Геєць та В. П. Семиноженко у книзі «Інноваційні перспективи України» [2] відзначили, що у технологічній частині капітальних вкладень України (технічне переозброєння і модернізація) на 83 % домінує 3-й технологічний уклад і лише 10 % припадає на 4-й; 6,1 % – на 5-й; 0,9 % – на 6-й. У той же час в розвинених країнах світу більше 90 % інвестицій вкладається в п'ятий і шостий технологічні уклади.

Ми маємо варіант деградуючою соціально навантаженою економіки. Наслідки таких дій будуть важкі – ще більше інфляції та тінізації економіки.

Що робити? Розглянемо досвід польських економічних реформ. Після розвалу Радянського Союзу Польща і Україна знаходилися в приблизно рівних умовах. Однак за останні двадцять років Польща стала одним з лідерів зростання в своєму регіоні, тоді як в нашій країні ситуація тільки погіршувалася. Польща стартувала з схожих з Україною позицій і за десять років дійшла до середніх зарплат втричі вище, ніж в Україні. Автор реформ – польський економіст і політик Лешек Бальцерович, який займав в уряді посаду віце-прем'єра та міністра фінансів. План Бальцеровича мав на меті вирішення трьох основних завдань: досягнення монетарної та цінової стабільності, трансформація адміністративної економіки в ринкову та залучення міжнародної допомоги. Особливістю польських реформ стало створення сприятливого середовища для малого і середнього бізнесу. Уряд спростив відкриття бізнесу і спростило доступ до кредитних ресурсів. Сьогодні в Польщі – одне підприємство на десять поляків, а внесок малого і середнього бізнесу в ВВП країни – майже 50 % (в Україні – 5-6 %).

Поки немає чітких цілей в економіці, ні планів, уряд буде реагувати по ситуації, поводитися реактивно, а не проактивно. Існує два види поведінки: реактивна поведінка – коли пристосовуємось до подій, які відбуваються навколо; проактивна поведінка – коли самі створюємо події у своєму житті.

Країні потрібні люди в уряді з проектним мисленням. У світі відбувається перехід в економіці до шостого технологічного укладу. Зволікання сприяє консервації України як сировинної економіки без єдиного шансу на гідне життя в майбутньому.

Література:

1. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. Москва : ВладДар, 1993. 310 с.
2. Геєц В. М., Семиноженко В. П. Инновационные перспективы Украины. Харьков : Константа, 2006. 272 с.

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАТИСТИЧНИХ УГРУПОВАНЬ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЕКСПОРТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РЕГІОНУ

В. О. КОСТЮК, канд. екон. наук, доц., доц. кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Реалізація експортного потенціалу країн і регіонів є істотним чинником їх економічного розвитку. Вплив зовнішньоекономічної діяльності на економічне зростання виходить з теорій меркантилізму, абсолютних переваг А. Смита, відносних переваг Д. Рікардо, теореми Хекшера–Оліна–Самуельсона і низки інших. У наш час актуалізується теорія економічної складності, що оперує експортними потоками для визначення орієнтирів розвитку з урахуванням бази знань, технологій, ресурсів і компетенцій [1].

Товарні зв'язки представляють один із складників зовнішньоекономічних зв'язків. Емпіричною основою вивчення експорту й імпорту, як правило, є дані митної статистики. Згідно з діючою методологією до статистики зовнішньої торгівлі з напрямку «вивезення» входять дані по таких митних процедурах, як експорт, переробка поза митною територією, реекспорт і тимчасовий вивіз [2], що може суттєво змінити загальну картину даних і приводить до зсуву оцінок при спробі оцінити саме «власний» експорт, з позицій внеску реального сектору економіки за цим даними. У міжнародній торговельній статистиці ООН уводиться чітка диференціація експорту країни на «експорт внутрішніх товарів» (експорту) і «експорт іноземних товарів» (реекспорту).

Практика дослідження експортних товарних зв'язків включає розгляд експортних товарних потоків:

- по загальному обсягу (у вартісній і натуральній вираженні);
- за структурою, на різних рівнях деталізації;
- у відповідність із Гармонізованою системою опису й кодування товарів (ГС) з орієнтацією на розрахунки ступеня диверсифікованості експорту;
- по країнах і частинам світа;
- по об'єднаннях країн.

Рідше на рівні регіонів використовують диференціацію товарних потоків по видах транспорту та спеціальні класифікації. Окремо треба виділити дані звітів, у яких фігурують регіональні дані, різних підрозділів статистики міжнародних організацій, наприклад: класифікація товарів по ступеню виробництва та класифікації за технологічними категоріями (UNCTAD); класифікації Eurostat (огляди із зовнішньої торгівлі) і т.д.

Особливе місце мають оцінки диверсифікованості експорту в рамках напрямку економічної складності [3], що припускає додаткові кроки для застосування теорії на національному і субнаціональному (регіональному) рівнях та роботу з базами міжнародної статистики з експорту та імпорту, наприклад, COMTRADE, BACI.

Застосування теорії економічної складності на субнаціональному рівні також позначає необхідність виділення саме власного або очищеного експорту досліджуваного регіону. Можна також відзначити оцінки зовнішньоекономічних товарних зв'язків за рівнем їх еквівалентності, що ставить проблему визначення структури експортних та імпортних товарних потоків за величиною доданої вартості.

Підсумковим напрямком використання класифікації за Системою національних рахунків (СНР) є виділення таких категорій:

– засоби виробництва, тобто капітальні (інвестиційні) товари, що призначені для виробничого споживання і формування основних виробничих фондів;

– проміжні товари, включаючи сировину і напівфабрикати;

– споживчі товари домогосподарств.

Диференціація експортних товарних потоків за категоріями СНР дозволяє оцінити якісну сторону експорту й просунутися на шляху до диференціації товарів по ступеню їх участі в створенні вартості. Категорія засобів виробництва та споживчих товарів відрізняється більш високою вартістю за одиницю, більшим ступенем залучення у виробничий процес і більшою величиною доданої вартості порівняно з проміжними товарами. Це дозволяє на регіональному рівні перевірити закономірність про те, що інтеграція менш розвинених країн у світову економіку спирається на їхню сировинну спеціалізацію, а більш розвинених — на товари з високою доданою вартістю. Водночас деталізація проміжних товарів дозволяє виділити сировинні, оброблені товари, а також деталі й приналежності, що важливо в разі оцінки ролі конкретного регіону в глобальних ланцюжках створення вартості.

Розподіл експортних потоків за категоріями СНР з урахуванням вартості дозволяє оцінити структуру витрат, цін та їх динаміку, визначити найбільш перспективні напрямки експортних поставок. Це дозволяє сформуванню загальної картини міжнародних зв'язків регіону і визначити ступінь його інтеграції у світову економіку.

Література:

1. Громенкова С. В. Підвищення рівня економічної складності як фактор зростання української економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Випуск 29. С. 31–37.

2. Митний кодекс України № 4495-VI. Редакція від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 31.01.2021).

3. Волошенко К. Ю., Дрок Т. Е., Фарафонова Ю. Ю. Экономическая сложность на субнациональном уровне – инновационная парадигма регионального развития. Вопросы инновационной экономики. 2019. Том 9. № 3. С. 735-752.

РИНОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

Н. В. МОЖАЙКІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки;
О. А. РЕГУНОВА, студентка
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

В умовах сучасної економіки відбувається активне зростання обсягів торгівлі продукцією, що вироблена з використанням об'єктів інтелектуальної власності, що стає одним із основних факторів розвитку міжнародних ринків товарів та послуг. Зараз розвиток світової економіки має глобалізаційний напрям, основним проявом якого є інтернаціоналізація торговельно-економічної діяльності в умовах різкого зростання рівня її інтелектуалізації. Аналіз даних Європейського патентного офісу засвідчує, що галузі, які базуються на використанні об'єктів інтелектуальної власності, в країнах ЄС забезпечують зайнятість понад четверті усього працездатного населення, формування понад 38% ВВП та близько 90% експорту усієї продукції [1].

Інтелектуальна власність у XXI ст. поряд із капіталом і працею стала одним з провідних економічних ресурсів. Ринок інтелектуальної власності, функціонуючий як окремий сектор світового ринку, є надзвичайно розгалуженим, характеризується динамічним розвитком і здійснює вагомий вплив на макроекономічні показники і саме тому є актуальним об'єктом наукових досліджень.

В науковій літературі інтелектуальна власність трактується як специфічна власність на результати інтелектуальної, індивідуальної або колективної праці, об'єктами якої є винаходи, відкриття, твори літератури, мистецтва та ін. Як правило, це права, які стосуються літературних, художніх і наукових творів; винаходів у всіх сферах людської діяльності; наукові відкриття; деякі види промислової власності (товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та позначень), а також до права на захист від недобросовісної конкуренції в міжнародних угодах [3].

Сучасний ринок інтелектуальної власності є системою економічних відносин з приводу купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності. У сучасних ринках інтелектуальної власності можна відзначити такі основні особливості:

- високий рівень монополізації ринку, він повністю віддзеркалює прагнення ТНК до довгострокового закріплення на ринках за допомогою іноземного патентування, це створює умови для повної стабілізації експорту товарів і формування попиту на ліцензії;
- підвищення попиту на інжинірингові послуги з високою питомою вагою інтелектуальної праці;
- швидке збільшення обсягів продажу контрафактної продукції;

- зростання комерційного інтересу до товарних знаків та інших засобів індивідуалізації, про що свідчить різке збільшення обсягів їх реєстрації;
- збільшення кількості та питомої ваги заявок з таких країн як Китай, Австралія, Корея та Болгарія.

Також зараз можна побачити, що ринкам інтелектуальної власності стали притаманні деякі специфічні риси. По-перше, на ринку інтелектуальної власності здійснюється купівля-продаж не самих продуктів інтелектуальної діяльності, а прав на них. При цьому, володіння результатами інтелектуальної діяльності не припиняється після їх передачі іншим суб'єктам, внаслідок чого можливе одночасне використання одного інтелектуального продукту багатьма суб'єктами.

По-друге, ринок об'єктів інтелектуальної власності потребує створення ефективної системи специфікації та захисту відповідних прав. Передача прав на об'єкти інтелектуальної власності – складний процес, пов'язаний із формуванням довгострокових економічних відносин з приводу використання інтелектуальних благ. Це пов'язано з необхідністю чіткого визначення форм і методів спільного захисту економічних інтересів контрагентів, страхування їхніх ризиків і забезпечення гарантій.

По-третє, ринок інтелектуальної власності характеризується отриманням продавцями надприбутків у короткостроковому періоді. Монополізм зумовлений структурою виключних прав, що є товаром на ринку об'єктів інтелектуальної власності.

По-четверте, сучасний ринок інтелектуальної власності має суперечливий характер внаслідок відчутного впливу нових засобів комунікації, що породжує структурний поділ на легальний та тіньовий ринки, які тісно взаємопов'язані між собою.

По-п'яте, попит на об'єкти інтелектуальної власності є низькоеластичним і залежить від попиту на вироблені за їх участі товари та послуги [4, с.300-302].

Ринок інтелектуальної власності має дуже великий потенціал розвитку, але глобалізація торговельної діяльності потребують вдосконалення регулювання торговельних аспектів прав на інтелектуальну власність. Проте це стане можливим, якщо розв'язати низку проблем пов'язаних з узгодженістю національних законодавств щодо захисту прав, їх використання як бар'єрів для міжнародної торгівлі, усунення проблеми непрозорості регулювання спорів та нечесної конкуренції у сфері інтелектуальної власності, проблеми поширеного економічного піратства. Дуже важливим при вирішенні актуальних проблем є об'єднання зусиль усіх учасників. Система захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності має постійно розвиватися і доповнюватися високою прозорістю, ефективною системою формальних і неформальних інституцій, а також злагодженою діяльністю органів судової та виконавчої влади. Також ці проблеми вимагають від усіх країн неухильно дотримуватись багатосторонніх домовленостей в межах глобальної торгової системи СОТ. Лише за умов ефективного поєднання раціональної економічної політики та господарської практики ринок інтелектуальної власності може стати джерелом добробуту нації та справедливо служити інтересам суспільства та усіх його учасників.

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

М. С. НАУМОВ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Тридцять років тому – одночасно зі здобуттям незалежності – в Україні розпочалось формування ринкових відносин. Цей процес супроводжувався значною кількістю негативних явищ і процесів, що згодом дало підставу запровадити в науковий обіг новий термін – «трансформаційна криза». Вважалось, що дана криза буде подолана внаслідок формування в Україні ринкових інститутів. Але згодом стало очевидним, що у випадку, коли темпи формування ринкових структур є нижчими у порівнянні з темпами дерегулювання планової економіки та ліквідації централізовано керованих структур, в економіці настає колапс. Саме такий варіант розвитку подій мав місце у нашій країні. Формально Україна отримала статус країни з ринковою економікою від США та від Європейського Союзу, а реально має перевернутий форму ринкового господарства, для описання якої застосовують терміни «кумівський капіталізм», «кланово-олігархічний капіталізм» тощо. Кланово-олігархічна економіка базується на застарілих технологіях та характеризується структурою виробництва, орієнтованою на експорт сировини та продукції з низьким ступенем переробки, а отже, є донором економічного зростання для інших країн. Підтвердженням цього є вкрай низькі темпи збільшення ВВП України в нетривалі періоди економічного зростання, які не дозволяють навіть відновити обсяги виробництва 1991 року.

Тривалість та глибина трансформаційної кризи в нашій країні пояснюється інверсійним характером перетворень: у нинішніх розвинених країнах індустріалізація і формування ринкової економічної системи були двоєдиними процесом, тоді як в Україні ринкові реформи здійснювались, коли вона вже була індустріально розвиненою країною. Як наслідок, необхідним елементом перетворень була не тільки перебудова економічних відносин, а й зміна просторової локалізації виробництв, робочої сили та співвідношення різних видів діяльності. Важливим чинником була також глобалізація, в умовах якої розпочались ринкові реформи у нашій країні, тоді як переважна більшість країн розбудовували внутрішні ринки в межах національних господарств і лише згодом виходили на міжнародний рівень. Як наслідок, Україна потрапила в інверсійну пастку, особливістю якої є те, що «дії, спрямовані на певні цілі, ведуть не до їх досягнення, а до протилежних результатів» [1, с. 103].

Розглянута особливість інверсійної пастки може бути проілюстрована на прикладі взаємодії України та міжнародних фінансових організацій. Кошти, які у вигляді позик під низький відсоток надають останні, можуть стати джерелом інвестицій, а отже, стимулювати ефективний попит на продукцію вітчизняних виробників. Проте, як стверджують фахівці, спираючись на співвідношення

валового зовнішнього бору України та динаміки ВВП, а також на досвід співробітництва України з МВФ та Світовим Банком, отримувани позики дають негативний ефект. Кількісно цей ефект можна виміряти наступним чином: зростання обсягу валового зовнішнього боргу на 1 % ВВП призводить до падіння темпів економічного зростання на 0,18 % [2, с. 21].

Однією з причин негативного впливу отриманих позик на динаміку економічних показників є способи виконання умов, необхідних для залучення Україною коштів від міжнародних фінансових інститутів. Серед таких умов наступні: бюджетна дисципліна, низькі ставки податків, лібералізація зовнішньої торгівлі, фінансова відкритість, приватизація, низька інфляція, захист прав власності. Для виконання цих вимог у нашій країні було вдосконалене законодавство щодо приватизації підприємств та розширене коло приватизованих об'єктів, переглянута система комунальних послуг і нарахування пенсій, були взяті зобов'язання про утримання від подальшого підвищення мінімальної зарплати тощо [2, с. 6]. Розглянуті заходи не призвели до істотного зростання добробуту основної частини населення нашої країни. У рейтингу особистого багатства землян залежно від країни проживання Україна опинилася на 123-му місці зі 140 країн. А от статки ста найбагатших українців збільшились: із 33 % у 2018 році до 43 % у 2019 році [3, с. 27]. Збагачення незначної частини населення має наслідком зростання соціальної диференціації, яке призводить до відчутного зниження ділової активності основної маси населення. Подолати таку диференціацію ринкова економіка, як відомо, не може. У зв'язку з цим особливі повноваження покладаються на державу. Але й вона діє непослідовно. Наприклад, заплановане зростання заробітної плати працівників бюджетної сфери не призведе до зростання їхніх реальних доходів, оскільки буде нівельоване підвищеними (відповідно до вимог МВФ) тарифами на комунальні послуги.

Для виходу з інверсійної пастки необхідно пам'ятати про її визначальну особливість: вирішення будь-якого завдання вимагає попереднього вирішення інших, а отже, спочатку необхідно знайти провідну ланку, зміни якої будуть обумовлювати інші перетворення у бажаному напрямі. Для нашої країни такою ланкою має стати створення внутрішнього ринку як засобу відбудови національного господарського комплексу, а не позики від міжнародних фінансових організацій, які пов'язані з необхідністю вимоги, неадекватні стану вітчизняної економіки.

Література:

1. Гриценко А. А., Бобух І. М. Україна у глобальному просторі та її конкурентоспроможність. *Економічна теорія*. 2019. № 3. С. 101-114.
2. Єщенко П. С. Україна у борговій пастці МВФ. *Україна у борговій пастці МВФ*. 2020. № 1. С. 19-36.
3. Украинцы в рейтингах и цифрах: Богатые богатеют, бедные беднеют URL: <https://uiamp.org.ua/ukraincy-v-reytingah-i-cifrah-bogatye-bogateyut-bednye-bedneyut> (дата звернення: 28.01.2021).

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ МИНУЛОГО ТА СЬОГОДЕННЯ

Т. І. ПАУСТОВСЬКА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг

Поняття «глобальні проблеми», «глобалістика», які увійшли в науковий оборот в останню чверть ХХ ст. визначилися як проблеми, які мали відношення до кожної людини окремо і до людства в цілому. Вивчаючи і минуле, і сьогодення необхідно спробувати зрозуміти які історичні долі чекають людську цивілізацію, які ще небезпеки планетарного масштабу його підстерігають. Особливу злободенність ці питання набувають в нинішній період – період Всесвітньої епідемії коронавірусної хвороби, яка отримала назву COVID-19.

Та повертаючись на поріг ХХІ ст., коли людство вже не могло замикатися на якихось локальних проблемах, тому що процеси інтернаціоналізації всіх боків людського життя об'єктивно підвели його до глобальних масштабів тих проблем, які перед ним стояли. Перспективи розвитку людської цивілізації традиційно пов'язували з економічним і соціальним прогресом, а на початку ХХІ ст. також і з можливостями рішення загальнолюдських проблем (охорона прав людини, проблема здоров'я людства, продовольча проблема, забезпечення сировинними і паливно-енергетичними ресурсами, екологія, збереження миру). Всі перераховані проблеми поділили на дві системи: суспільство – природа і людина – суспільство. В системі суспільство – природа особливу злободенність набули проблеми ресурсів, енергетичного голоду та екології, оточуючого середовища. За останні десятиліття ці проблеми не зменшилися, але людство їх поступово вирішує шляхом запровадження альтернативних енергетик (використання біогазу, мала теплоенергетика, геліоенергетика, геотермальна енергетика, природні енергетичні ресурси). Проте екологічна проблема, знищення лісів і стан повітряного середовища, відходи промислового виробництва, особливо радіоактивні відходи – всі ці і багато інших факторів дозволяють вважати екологічну проблему однією із найбільш актуальних і невирішених до нині.

Людство, на жаль, виділяло і до тепер виділяє неймовірні ресурси на озброєння та ведення війн, створило найбільш витончені і масові форми знищення людей. Але і без війн, мільйони людей вмирають від голоду та недоїдання, у харчах використовуються шкідливі хімікати, забруднюється вода тощо. Отже, давно прийшов час замислитися чи варто людям через свої амбіції та прагнення світового лідерства будь-яким способом знищувати самих себе своїми ж руками, чи буде шляхетніше залишити після себе слід тим, що направити ці мільйони на збереження і покращення життя на Землі як людського, так і природного.

Пандемія, зумовлена вірусом COVID-19, показала людству, що ми безсилі, навіть із наявністю сучасних технологій, перед глобальними катаклізмами, які нас наздоганяють і мстять за недбалість та неповагу до

природи. Ситуація з корона вірусом вже призвела до тисячних людських втрат у всьому світі, наклала суттєві обмеження на соціально-культурне життя населення і кардинально змінила тренди глобальної економіки. На сьогодні важко спрогнозувати, які остаточні людські жертви та економічні втрати зазнають держави в коротко-, середньо – і довгостроковій перспективі. Проте важливо розглянути окремі прогнози економічного розвитку та заходи, які вибрані урядами провідних країн світу для подолання негативних наслідків пандемії COVID-19. Це дасть змогу сформувати реальне бачення можливого перебігу економічних процесів, які безпосередньо матимуть вплив на рівень соціально-культурного життя населення.

Міжнародний валютний фонд на кінець ще березня 2020 р. мобілізував \$ 1 трлн для допомоги країнам, які зазнали фінансово-економічних втрат від поширення пандемії коронавірусу. На ту мить, по допомогу до МФВ звернулися вже 80 країн. На сьогодні ці цифри суттєво зросли і невпинно зростатимуть в подальшому.

Вже цілком зрозуміло всім, що криза, яку світ переживає, у результаті поширення COVID-19, є загальносвітовою і вдарить по усіх країнах з відкритою ринковою економікою. Прогнози, які робилися ще рік, пів року тому, почали втілюватися в життя, зокрема: падіння офіційної зайнятості, падіння реального ВВП, суттєві втрати економіки, втрати бюджету, виходячи з падіння зайнятості (оцінюються за єдиним соціальним внеском і податком на доходи фізичних осіб), падіння середньорічного курсу національних валют щодо долара.

Водночас, експерти зазначають і позитивні моменти, особливо для України, адже зростає попит на аграрну продукцію (яка складає 40 % експорту України). Він не скоротиться і не передбачається падіння цін на дану продукцію. Однак, окремі країни можуть обмежити ввіз продукції іноземного походження з метою недопущення поширення вірусу. Крім цього, експерти Atlantic Council підготували добірку принципів, які допоможуть українській економіці знову стати на ноги після корона вірусу, зокрема:

- 1) сприяти зростанню малого та середнього бізнесу;
- 2) сприяти розвитку громадянського суспільства;
- 3) створити сприятливі умови для іноземців: і для бізнесу, і для туризму.

Результати проведеного дослідження дають можливість стверджувати, що економічна криза, спровокована пандемією COVID-19, зачепила усю світову економіку. Кожна країна прямо чи опосередковано відчуває негативний вплив коронавірусу на свою фінансово-економічну систему [1, с. 31-32].

Цей вірус справді набув глобальних масштабів і показав, в черговий раз, людству, що саме глобалізація основних форм людської життєдіяльності і створення єдиного економічного, соціального та екологічного просторів будуть в змозі вирішувати і дану проблему, і майбутні проблеми подібного масштабу, чому і буде присвячене XXI століття.

Література:

1. Долбнева Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 20-33.

ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ЯК ОСНОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Л. П. РАДЧЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
проф. кафедри економічної теорії, фінансів і обліку
*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків*

Покращення добробуту населення в багатьох країнах світу, реалізація завдань забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національних економік в умовах сучасних глобалізаційних викликів неможливі без розробки та здійснення стратегії інноваційного розвитку в державній макроекономічній політиці. Аналіз розвитку світової економіки свідчить про те, що в рейтингах конкурентоспроможності на світових ринках найвищі місця демонструють економічно розвинені країни на підставі реалізації інноваційних чинників. Однією із сучасних проблем розвитку України є те, що не тільки не відбувається нарощення, але й існуючий інноваційний потенціал використовується неефективно. Разом з тим, наближення можливостей зайняття гідних позицій України в глобальній економіці значною мірою залежать від підвищення рівня конкурентоспроможності українських товарів та послуг, відповідно від зростання рівня інноваційності національної економіки.

В умовах нових тенденцій розвитку світової економіки та глобальних викликів, зокрема кризової ситуації, пов'язаної із пандемією від COVID-19, відбувається зниження економічного зростання світової економіки у 2020 році з 2,5% до 0,6%. На загальносвітовому рівні економічна ситуація близька до рецесії, а збитки світової економіки можуть досягнути 2,7 трлн. дол. [2, с. 21]. На думку директора-розпорядника МВФ Кристаліни Георгієвої, протягом наступних п'яти років криза може коштувати 28 трлн. дол. втрат для ВВП в світовій економіці. Епідемія коронавірусу розвернула глобальну економіку у зворотному напрямі, зокрема, різко зросли показники безробіття, бідності та суттєво підвищився ризик для економік країн із низьким доходом [1].

За даними таблиці 1, країни, які здійснюють інноваційний розвиток як пріоритетну тенденцію, мають високий рівень конкурентоспроможності національних економік і високий рівень добробуту населення. В цих країнах національна економіка є більш сталою та успішною, вона має більший запас витривалості, і державне регулювання засобами макроекономічної політики демонструє свою ефективність. В Україні ж попри проголошені національні стратегії, програми, так і не вдалося забезпечити пріоритетність інноваційного розвитку, а на цій підставі зробити прорив у розвитку економіки. Про це свідчать незадовільні позиції щодо конкурентоспроможності українських товарів та інноваційності національної економіки, низькі показники рівня життя населення, що й відбивається в її рейтингах серед країн світу за показниками: глобальний індекс інновацій, глобальний індекс конкурентоспроможності, індекс людського розвитку.

Таблиця 1 – Рейтинг країн світу та позиції України в глобальних вимірах у 2019, 2020 рр.

Країна	Валовий національний дохід на душу насел. 2020р., (дол. США за ПКС 2011р.)	Рейтинг країн за індексом людського розвитку (HDI) 2020р. (із 189 країн)	Рейтинг країн за глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI), 2019р., (із 141 країни)	Рейтинг країн за глобальним індексом інновацій (GII), 2020 р., (із 131 країни)
Норвегія	68059	1 (0,954)	17 (78,1)	20 (49,29)
Швейцарія	59375	2 (0,946)	5 (82,3)	1 (66,08)
Німеччина	46946	4 (0,939)	7 (81,8)	9 (56,55)
Гонг Конг, Китай	60221	4 (0,939)	3 (83,1)	11 (54,24)
Сінгапур	83793	9 (0,935)	1 (84,8)	8 (56,61)
США	56140	15 (0,920)	2 (83,7)	3 (60,56)
Японія	40799	19 (0,915)	6 (82,3)	16 (52,70)
Франція	40511	26 (0,891)	15 (78,8)	12 53,66)
Польща	27626	32 (0,872)	37 (68,9)	38 (39,95)
Російська Федерація	25036	49 (0,824)	43 (66,7)	47 (36,32)
Україна	7994	88 (0,750)	85 (57,0)	45 (36,32)
Молдова	6833	107 (0,711)	86 (56,7)	58 (33,41)

Джерело: складено автором згідно з даними джерел: [3; 4; 5].

Практична реалізація стратегії інноваційного розвитку економіки України має орієнтуватись на світові тенденції, збільшуючи загальний обсяг асигнувань на науково-дослідні та науково-технічні розробки, створюючи умови для стимулювання бізнесу щодо інноваційної діяльності та фінансування науково-технічних інноваційних проектів.

Література:

1. В МВФ порахували втрати світової економіки від епідемії COVID – 19. MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/25729/2020-10-15-tsina-koronavirusu-v-mvf-porakhuvai-vtrati-svitovoi-ekonomiki-vid-epidemii-covid-19/> (дата звернення: 13.01.2021).
2. Долбнєва Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. Проблеми економіки. 2020. № 1 (43). С.21-26.
3. United nations development programme. Human development index 2020. URL: <http://hdr.undp.org/> (дата звернення: 19.01.2021).
4. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 19.01.2021).
5. WIPO. Global innovation index 2020. – URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ VS ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
в. о. зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
М. В. ГОЛУБНИЧА, студентка
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасний етап розвитку світової економіки вченими характеризується як глобалізація, вершина інтернаціоналізації господарських зв'язків. Цей термін походить від англійського «globalization» і означає перетворення певного явища на планетарне. Його автором прийнято вважати Т. Левітта, який у 1983 році застосував цей термін при описі процесу злиття ринків окремих продуктів, які виготовляються транснаціональними корпораціями.

У сучасному розумінні глобалізація є всесвітнім процесом, який охоплює усі сторони життя суспільства та пов'язує національні держави в єдину суспільну систему.

Виділяють наступні характерні риси, притаманні цьому явищу [1, с. 437–439].

По-перше, глобалізація являє собою процес.

По-друге, глобалізація має об'єктивний характер, оскільки відбувається незалежно від волі суб'єктів глобалізації. Однак існує протилежна точка зору, згідно якої процесами глобалізації управляють США, транснаціональні корпорації тощо. Проте слід відзначити, що глобалізація виникла у процесі еволюції людства, на неї можна впливати, проте передбачити наслідки такого впливу вкрай важко.

По-третє, «глобальний» застосовується у двох значеннях: охоплює земну кулю і є загальним, масштабним, універсальним.

По-четверте, глобалізація, впливаючи на усі сфери життя, сприяє утворенню взаємозв'язків і взаємозалежності між суб'єктами цих процесів, сприяє загальносвітовій єдності, утвердженню певних стандартів із регулювання цих взаємовідносин.

П'ята ознака глобалізації – неоднозначність, що полягає в тому, що вона є двостороннім процесом, наслідками якого є як позитивні, так і негативні явища.

Шоста ознака – це безперервність, тобто навіть за умов ізолюваності держави процеси глобалізації впливатимуть на неї. Іншими словами, припинення глобалізації можливе за умов створення єдиної світової держави або, навпаки, шляхом ліквідації всіх міждержавних зв'язків, що на сьогоднішній день важко уявити.

Однак події початку 2020 року, пов'язані із пандемією COVID-19, змінили хід еволюції суспільства у бік деглобалізації світової економіки, що традиційно активується під час великих економічних криз.

У період між Першою світовою війною та початком Другої світової обсяги торгівлі суттєво скоротилися, а співвідношення експорту до ВВП знизилось із

16% у 1913 році до практично 6%. Як зазначив Дж. М. Кейнс, таке скорочення стало результатом «проектів і політики милітаризму та імперіалізму, расового та культурного суперництва, монополій, обмежень та виключень» [2].

Початок деглобалізації сьогодні спричинений наступними факторами.

По-перше, поява нових протекціоністських бар'єрів США проти Китаю у 2017 році. На глобальному рівні вони були істотно компенсовані новими угодами про вільну торгівлю, такими, як угода про економічне партнерство між ЄС та Японією у 2018 році.

По-друге, послаблення глобальних виробничих ланцюгів, що стало результатом трансформації Китаю із країни з експортно орієнтованою економікою на країну, що спирається на внутрішній попит. У той же час частка експорту, якою поступився Китай, мала б дістатися країнам, що розвиваються. Проте можна спостерігати зворотний процес – скорочення цієї частки, що призводить до важких наслідків для багатьох країн.

З початку 1990-х років до сьогоднішнього часу світ спостерігав за так званою «економічною конвергенцією»: слабо розвинені країни почали наздоганяти розвинені. Збільшення можливостей – гіперглобалізація – для торгівлі стало важливим фактором, який сприяв конвергенції. Крім того, гіперглобалізація сприяла збільшенню співвідношення глобального експорту до ВВП із 15% до 25% до 2008 року. Саме цей експортний бум стимулював швидке зростання економіки в країнах, що розвиваються.

Сьогодні спостерігається уповільнення процесів глобалізації, викликане коронакризою. Глобальна економіка трансформується у сукупність окремих макрорегіонів, у яких буде спостерігатися високий рівень розвитку технологій, власний споживчий ринок та система стимулювання внутрішнього попиту та більш короткі ланцюги створення доданої вартості. Такі зміни викликані необхідністю застерегти національні економіки від зовнішніх кризових явищ.

Китай, який знаходиться у технологічній та економічній конкуренції з США, стане першою країною, що впровадила особливі цифрові гроші. Впровадження в обіг підконтрольної держави цифрової валюти дозволить владі контролювати платежі та грошові перекази без посередників у вигляді банків та платіжних систем [3].

Однак, закриття кордонів, зміщення акцентів у бік національних інтересів, не дасть можливості подолати глобальні проблеми сучасності, як: зміна клімату, ефективність використання ресурсів у світовій економіці та колективні засоби боротьби із світовими загрозами.

Література:

1. Хаустова М. Г. Феномен глобалізації та плюралізм її інтерпретації. Форум права. 2013. № 4. С. 430-440.
2. В мире началась деглобализация. URL: https://forbes.kz/life/observation/v_mire_nachalas_deglobalizatsiya/ (дата звернення 1.02.2021).
3. Деглобализация финансов. Какой станет мировая финансовая система после коронакризиса. URL: https://forbes.kz/life/observation/v_mire_nachalas_deglobalizatsiya/ (дата звернення 1.02.2021).

СКЛАДОВІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В. А. ХУДАВЕРДІЄВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу

В. В. СЕМСІЙКІН, магістрант

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Для реалізації стратегії економічного розвитку держави має бути сформована модель економічного розвитку як основне бачення процесів економічного розвитку регіонів і країни в цілому, яка має бути реалізована органами влади та місцевого самоврядування. Зазначимо, що конкретні умови співвідношення та взаємодія економічних факторів визначають особливості моделі економічного розвитку (ступінь досягнення мети, комплекс заходів щодо її досягнення). Моделі економічного розвитку формуються на основі теоретичних закономірностей функціонування економічних об'єктів у ринковій системі. Конкретні умови (історичні, географічні, соціально-культурні) у різних країнах зумовлюють особливі співвідношення і взаємодію економічних та інших факторів, також ступінь досягнення економічних цілей, а звідси й особливості розвитку національних моделей [1].

Економічний розвиток це не лише про гроші та підвищення загального добробуту громадян. Звичайно, якісне покращення рівня життя є кінцевою метою трансформацій, однак шлях для досягнення цієї мети є комплексним, а методи, подекуди, не такими очевидними.

Структурна модернізація економіки, відчутне покращення умов ведення бізнесу, імпульс для розвитку вітчизняної промисловості – ось життєво важливий базис для динамічного та інклюзивного зростання, що планується забезпечити низкою системних реформ на досягнення цілі [2].

Ключові завдання Уряду для досягнення економічного розвитку:

1. Створити сприятливе середовище для розвитку та ведення бізнесу в Україні, зробивши ринок максимально чесним та прозорим, а регуляцію зменшити до необхідного мінімуму.

2. Створити сприятливі умови для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, забезпечуючи доступ до фінансів, ринків та створюючи інфраструктуру розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Забезпечити глибоке реформування енергетичного сектору, створивши умови для досягнення Україною енергетичної незалежності.

4. Позбутися обтяжливого баласту для бюджету країни збиткових державних підприємств, забезпечити ефективне управління стратегічно важливими активами.

5. Забезпечити прозоре та ефективне управління земельними ресурсами, формування спроможних територіальних громад шляхом передачі в їх розпорядження сільськогосподарських земель державної власності як основного засобу виробництва та економічного розвитку територій.

6. Зробити транспортні послуги в Україні якісними та доступними, а інфраструктуру сучасною та інтегрованою до міжнародних транспортних мереж.

Виконання комплексу цих завдань та кожного з них окремо призведе до зміцнення державного бюджету, забезпечить умови для модернізації виробництв, включення України до регіональних та глобальних ланцюгів створення доданої вартості, прискорить залучення інвестицій в українську економіку та створення нових робочих місць. Все це відкриє нові можливості для громадян України та у результаті позитивно вплине на якість життя кожного мешканця країни[2].

Концептуальні положення всеосяжного зростання стали основою Стратегії розвитку країн ЄС «Європа 2020» і визначають два основних напрями програм для досягнення цього типу моделі економічного зростання:

1) сприяння зайнятості і навичок через модернізацію ринків праці шляхом сприяння мобільності трудових ресурсів і розвиток навичок протягом життя з метою збільшення їх участі у трудовому житті і досягнення кращої координації між попитом і пропозицією;

2) боротьба проти бідності спрямованої на забезпечення соціально-територіальної згуртованості з метою поширення переваг економічного зростання, створення робочих місць, можливості жити гідним життям і брати участь у суспільному розвитку[3].

Аналіз сучасного соціально-економічного стану національної економіки України зумовлює необхідність оптимального поєднання факторів економічного зростання, джерел фінансування та імперативів соціально-економічного розвитку економіки України при розробці нової моделі економічного розвитку. Також необхідності формування такої національної моделі економічного розвитку та на її основі розробки і реалізації концепцій, програм і стратегій. Українська та зарубіжна практика впровадження національних економічних моделей дозволила узагальнити концептуальні підходи моделей економічного розвитку адаптованих та закладених в основу програм і стратегій соціально-економічного розвитку України. Так, в Україні чинними стали концептуальні положення моделей прискореного економічного зростання, структурно-інноваційного економічного зростання, конкурентоспроможної економіки та сталого розвитку, які зайшли свою практичну реалізацію у державних програмах і стратегіях економічного розвитку[4].

Література:

1. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів. Київ. Центр учбової літератури. 2014. 384 с.
2. Державні сайти України. Урядовий портал. Економічний розвиток. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya> (дата звернення 21.01.21)
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015
4. Криштоф Н. С. Трансформація економічної моделі розвитку як науково-практична проблема державного управління. *Державне управління: теорія та практика*. 2015. № 1. С. 4-11.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ДО ІНТЕГРАЦІЇ З ЄС В СФЕРІ ВКГ

Д. А. НОВІКОВ, канд. екон. наук, ст. викладач кафедри економіки
*Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасний стан сфери водопостачання та водовідведення України продовжує залишатися критичним і вимагає негайної розробки та впровадження системи різнопланових заходів. Це, в першу чергу, обумовлено наступними факторами:

- прогресуючої тенденцією до погіршення рівня наданих споживачам послуг водопостачання та водовідведення;
- підвищенням аварійності в системах водопроводу і каналізації;
- важким фінансово-економічним станом підприємств сфери водопостачання та водовідведення.

При розробці системи заходів найважливішим завданням є визначення основних критеріїв, а саме, спрямованість, мета, принципи та шляхи реалізації.

Мета, яку ставлять перед собою підприємства сфери водопостачання та водовідведення, полягає в задоволенні потреб усіх споживачів в отриманні доступних послуг з водопостачання та водовідведення, які надаються на належному рівні і за своїм рівнем якості поступово наближаються до стандартів ЄС.

Прагнення нашої країни до інтеграції з ЄС потребує не тільки сталого зростання економіки та підвищення добробуту народу, а й досягнення відповідності до європейських стандартів. Досягнення стандартів водопостачання, як складової загального життєзабезпечення населення, стає однією з проблем інтеграційного характеру України.

Найважливішим принципом поступального розвитку галузі є розробка комплексу конкретних заходів, що забезпечують стабільне функціонування і розвиток водопровідно-каналізаційного господарства на певному етапі.[18]

На основі проведеного аналізу можна визначити наступні основні напрямки розвитку водопровідно-каналізаційного господарства:

- економія водних ресурсів;
- підвищення надійності роботи систем;
- скорочення невиробничих втрат води;
- підвищення ефективності використання енергетичних і матеріальних ресурсів;
- оптимізації використання оборотного водопостачання;
- поліпшення якості очищення питної води та стоків;
- науково-технічне і проектно-конструкторське забезпечення;
- удосконалення системи управління;
- забезпечення беззбиткового функціонування підприємств сфери водопостачання та водовідведення;
- запровадження прозорі, економічно обґрунтованої системи ціноутворення на послуги водопроводу і каналізації. [5]

ВКГ можна віднести до одного з найбільших в комунальній галузі, його робота спрямована на виконання однієї з найважливіших соціальних функцій – забезпечення споживачів послугами водопостачання та водовідведення в достатній кількості з відповідною якістю.

Література:

1. Агаджанов Г. К. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств: навч. посіб. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. 2-е вид., перероб. та доп. Харків : ХНАМГ, 2010. 392 с.
2. Петросов В. А. Устойчивость водоснабжения. – Харків : Фактор, 2007. 360 с.
3. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи : монографія / О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Т. П. Юр'єва, Т. Ю. Юр'єва, І. В. Покуца; НАН України. Н.-д. центр індустр. пробл. розв. Харків : ІНЖЭК, 2008. С. 328–339.

TRANSACTION SECTOR MONITORING AS AN INDICATOR OF INSTITUTIONAL PERFORMANCE

SERGEI DVORKIN, lecturer

DAA Deutsche Angestellten-Akademie, Munich, Germany

Development of institutional economics as an alternative way of economical thinking also promotes an alternative approach to treating the nature of economic crises. We consider any economic crisis as a mostly institutional problem. Sources, reasons of crises can be different, but an institutional failure, disadvantages of institutional design, un effectiveness of institutions as “tubes”, “nets” of transactions should be the main point of crisis studies.

Transaction costs play the leading role under evaluating performance of institutions. These are the costs of institutions’ functioning dealt with the nature of economics as is, therefore they are an analogue of friction in mechanics. Institutions are the game rules in economy (D. North [1]). The latter means that above mentioned transaction costs (further – costs) can be presented as the price of providing these rules of the game.

Since crises in our opinion are mostly caused by institutional problems and these problems have a strong connection with absolute and relative levels of transaction costs, a question should be answered, if and how these costs can be measured. The first attempt to measure these costs was an attempt of J. Wallis und D. North of measuring of so called transaction sector to evaluate the costs on the macrolevel [2]. This sector consists of branches providing market transactions fully or partially.

The level of the total transaction costs was measured on the base of salaries of employees involved into transactional branches performance. The biggest disadvantage of this method is the absence of micro factors (above all – organizational) under above mentioned evaluation.

In our opinion, if the costs on macro level are evaluated it should be realized that economic development leads to increasing total transaction costs. Economic performance of existing institutions could be measured and attained by means of

transaction costs level checkup. If measurability of transaction sector can be achieved, we designate such a checkup as transaction sector monitoring.

The method of Wallis–North can be applied in Ukraine with a lot of difficulties. It is mostly determined by quality and content of the Ukrainian statistics.

The main factors to make applying this method in Ukraine are as follows:

- essential influence of inflation factor that makes time comparison to be extremely difficult;
- professional statistics is practically absent;
- the Ukrainian statistics in the domain of professional statistics makes no difference between public sector and service sector.

I.-S. Koropetsky [3] modified the original technique. He selected three branches of the Ukrainian economy dealt exceptionally with transaction services: trade, communication and finance – credit – insurance. These branches have special statistics to be relatively good comparable in time, but not always immediately applicable because of inflation factors.

Definite view on the transaction sector development can be received on the base of comparison of data in reference to transaction branches in the economically well-developed countries and in the former socialistic countries. As an indicator in this case a number of employees in the three branches per 1000 residents of a country can be used.

Hence, two methods of transaction sector monitoring can be applied:

- “direct” method (according to Wallis – North) measuring the absolute level of transaction sector;
- “indirect” method (according to Koropetsky) evaluating the size of transaction sector via coordination numbers (number of employees in the transaction branches per 1000 residents of a country).

Literature:

1. North D. (1990) Institutions, Institutional Change, and Economic Performance. Cambridge University Press, Cambridge.
2. Wallis J. J., North D. C. (1986) Measuring the Transactional Sector in the American Economy, 1870-1970. In Long-Term Factors in American Economic Growth / Stanley L. E, and Robert E. G. eds.: Chicago: The University of Chicago Press, 678 p. P.21
3. Коропецький І.-С. Економічні праці. Київ : Смолоскип, 1998. 416 с.

ОСНОВНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

С. Н. ДАНЧЕНКО, ст. преподаватель кафедры инноватики и предпринимательской деятельности

Белорусский государственный университет, г. Минск, Республика Беларусь

К началу XXI столетия мировая экономика вступила в качественно новую фазу экономической жизни, которую определяют, как глобализация мировой экономики.

Наибольший выигрыш от участия в глобализации имеют промышленно развитые страны, получающие возможность снижать издержки производства и сосредотачиваться на выпуске наиболее доходной наукоемкой продукции, перебрасывать трудоемкие и технологически грязные производства в развивающиеся страны. Но и промышленно развитые страны могут пострадать от процессов глобализации, которые, если с ними не совладать, увеличат безработицу, усилят нестабильность финансовых рынков [1, с. 15].

Наиболее болезненные последствия глобализации могут ощутить на себе менее развитые страны, относящиеся к так называемой мировой периферии. Основная масса из них, участвуя в интернационализации в качестве поставщиков сырья и производителей трудоемкой продукции, оказываются во всеобщей зависимости от передовых держав и имеют доходы, зависящие от конъюнктуры мировых рынков.

В качестве наиболее часто обсуждаемых социально-политических проблем, потенциально имеющих место в развитых странах в связи с процессами глобализации, можно назвать рост безработицы (см. табл. 1).

Таблица 1 – Изменение уровня безработицы в отдельных странах

Страны	Уровень безработицы, %	
	2018 г.	2019 г.
США	4,3	4,1
Япония	3,0	2,8
Германия	4,2	3,8
Чехия	5,1	5,4
Мальта	5,1	4,9
Греция	25	23,3
Испания	22,2	20
Болгария	9,4	8,17
Португалия	12,1	10,8
Ирландия	9,5	8
Хорватия	15,1	13,3
Финляндия	9,7	7,8
Франция	10,4	9,9
Австрия	5,8	8,1

Источник: собственная разработка на основе [2]

Среди государств-членов, самые низкие показатели безработицы были зарегистрированы в Германии (3,8% Чехии и Мальте (5,4% и 4,9%), а самое высокое значение отмечалось в Греции (23,3%) и Испании (20%). Крупнейшее снижение было замечено в Испании (с 22,2% до 20%), Греции (с 25,0% до 23,3%). Увеличение было зарегистрировано в Австрии (с 5,8% до 8,1%), Чехии (с 5,1% до 5,4%) [3].

Проблемой глобализации является дифференциация в уровнях экономического развития. Более детальные различия можно видеть по нескольким группам показателей, позволяющим оценить глубину сохраняющейся дифференциации условий хозяйствования по странам ЕС.

Причиной возникновения противоречий в важности и неизбежности процесса глобализации следует отметить недостаточное внимание к таким основополагающим проблемам, как определение новых параметров и принципов функционирования геоэкономического пространства и формирование новой парадигмы функционирования и развития национальной экономики в глобальном мире.

Таким образом, глобализация мировой экономики создает проблемы для многих стран, усиливая некоторые негативные тенденции, характерные для рыночной экономики в целом. Однако глобализация представляет собой объективный, необратимый процесс, развивающийся в соответствии с определенными закономерностями. В современных условиях особенно актуальным становится проведение адекватной социальной политики, осуществление финансового контроля и регулирования со стороны государства, а также улучшения международной координации экономической политики с целью смягчения негативных последствий глобализации и использования тех возможностей, которые она представляет для ускорения экономического развития.

Литература:

1. Демина М. П. Сущность глобализации, ее влияние на мировую экономику. *Известия ИГЭА*. 2018. № 2. С. 10-18.
2. Обзор мировой экономики. URL: <http://4vww.erepoit.ra/reviews/rev201805.htm> (дата обращения: 29.01.2021).
3. UNCTAD. FDI/MNE. URL: www.unctad.org/fdistatistics (date of access: 29.01.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «ВИТРАТИ-ВИПУСК» У МІЖНАРОДНІЙ СТАТИСТИЦІ

І. В. МІЛЬКІН, старший викладач кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Проблеми макроекономічного і глобального прогнозування дуже актуалізувалися під час поточної коронакризи. Для комплексної оцінки, що враховує ситуацію в зарубіжних країнах і світовій економіці в цілому, найчастіше звертаються до короткострокових прогнозів, які спираються на розрахунки МВФ і групи Світового банку. Але необхідні більш довгострокові розробки, зокрема, для визначення зовнішньоекономічних пріоритетів.

Дуже показовою є ситуація з політикою стимулювання експорту для підвищення темпів економічного зростання. На межі двох століть темпи приросту зростання світової торгівлі майже в 2 рази випереджали зазначені темпи глобального ВВП. І для України на початку ХХІ століття відкритість

економіки, рекордно позитивне сальдо торгівлі товарами були головними драйверами зростання. але після глобальної кризи 2008-2009 рр. темпи зростання світової торгівлі та глобального ВВП фактично зрівнялися. Чи є стійким такий тренд? Чи втратив розвиток експорту пріоритетний статус у межах макроекономічної стимулюючої політики? Для відповіді потрібні більш довгострокові прогнози розвитку світової економіки, що мають враховувати складні міжгалузеві відносини.

У розвитку міжнародних міжгалузевих досліджень також виникають нові тренди. У 50-90-ті роки ХХ століття метод «витрати-випуск», запропонований В. Леонт'євим, використовували у форматі безпосереднього віддзеркалення витрат одних продуктів на виробництво інших у вигляді шахової (симетричної) таблиці. У 90-ті роки минулого століття центр ваги зміщено з аналітичних і проектних досліджень на статистику. У системі національних рахунків (СНР) фактично відмовилися від безпосереднього використання симетричних таблиць і впровадили розрахунковий підхід, запропонований у 60-ті роки Р. Стоуном – керівником групи розробки СНР. Оцінку симетричної матриці здійснюють за допомогою формальних математичних перетворень з використанням показників таблиць ресурсів (склад продуктів, що виробляють окремими видами економічної діяльності) і використання (витрати продуктів на виробництво всіх видів продуктів у цілому за кожним видом економічної діяльності).

Але передумови даних розрахунків зіштовхуються з низкою суперечностей:

- різною структурою витрат на один продукт за умов масового або допоміжного виробництва (вплив ефекту масштабу);
- специфікою витрат для окремих одиниць або вертикально інтегрованих компаній;
- особливостями визначення основного і допоміжного виробництва в деяких галузях та ін.

Спотворення, що виникають за зазначеними причинами, долають найчастіше емпіричними шляхами.

Але найбільш різноспрямованим чинником є система цін. Для прогнозування і моделювання доцільні показники в постійних (зіставних) цінах. Тому для досліджень варто додавати дефлятори, адже світова статистика будує таблиці «витрати-випуск» у поточних цінах.

СНР використовує дефлятори за видами економічної діяльності та не використовує їх за видами продукції. Теоретично можливий підхід на підставі ланцюгових індексів цін відносно минулого місяця шляхом перетворення ланцюгових індексів у базисні і наступного розрахунку за їхньою допомогою середньорічних цінових індексів. Проте є суттєві обмеження:

- оперативна статистика охоплює не всі види товарів і особливо послуг;
- процедура розрахунку середньорічних цін надає спотворені результати за видами економічної діяльності з урахуванням сезонності, що приводить до різких змін складу продуктів, для яких враховують ціни виробників по місяцях календарного року;

– номенклатура оперативного обліку індексів цін і обсягів виробництва конкретних видів продукції можуть не співпадати, що ускладнює отримання прийнятних дефляторів відносно до агрегованої номенклатури таблиці «витрати-випуск».

Нестача необхідних даних для перерахунку таблиць «витрати-випуск» для вітчизняних продуктів вимушує не зовсім коректно використовувати дефлятори за видами економічної діяльності, що не забезпечує належної якості підсумків розрахунків.

Ще більш складною є ситуація для дефляторів для імпортованих товарів, які публікують у значно укрупненому вигляді. А за статистикою імпорту послуг є дані тільки за поточними цінами.

Тому дуже актуальним для розвитку методології побудови та використання таблиць «витрати-випуск» є удосконалення методів розробки шахових (симетричних) таблиць і дефляторів для вітчизняних та імпортованих товарів.

Треба відзначити, що саме міжгалузеві дослідження дозволили Франції та Японії в 70-ті роки минулого століття залучати міжгалузеві моделі індикативних планів розвитку для підтримки високих темпів зростання економіки.

Водночас зараз є дуже актуальними міжнародні проекти з аналізу динаміки факторної продуктивності та перетоку доданих вартостей у зовнішньоторговельної діяльності між країнами. Вони спираються на бази даних таблиць «витрати-випуск» для значної кількості країн. Для нашої країни такі таблиці також мають бути виконані на високоякісному рівні.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА І ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Н. К. СОКОЛОВА, магістрант

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Перед сучасним людством постала ціла низка проблем, які завдяки масштабності та важливості для життєдіяльності людей отримали назву глобальних. Це проблеми запобігання ядерної війни, охорони навколишнього середовища, освоєння космічного простору і т.п. Але пандемія COVID-19 найбільш показово продемонструвала взаємозалежність і крихкість сучасного світу в цілому та світової економіки, зокрема.

Глобальні проблеми мають загальнопланетарного характеру, тому що зачіпають життєво важливі питання всіх країн і народів. При цьому з ряду позицій вони настільки загострені, перебувають в такому критичному стані, що будь-яке зволікання їх вирішення загрожує неминучою загибеллю цивілізації або деградацією умов життя людей. Слід враховувати, що глобальні проблеми для свого вирішення потребують величезних зусиль всіх держав, об'єднання

воєдино прогресивних сил і народів, тісної співпраці політичних, економічних і науково-технічних сил.

До аналізу глобальних проблем на міжнародному рівні склалися різні підходи, що ввібрали досягнення філософської та економічної думки. Це технологічний підхід, який спирається на універсальність науки як сили, що змінює суспільство прямо і безпосередньо, незалежно від соціальних чинників, і так званий соціально-етичний, який би розглядав сучасний етап існування та господарської діяльності людини як загрозу для гармонії і рівноваги. Обидва вони впливають на проведені розробки та господарську політику, формують громадську думку з цих питань.

В рамках глобального мислення сформувалися основні висновки про:

- необхідність міжнародного підходу до підвищення ролі міжнародних органів;
- підвищення ролі і відповідальності всіх суб'єктів господарювання і політичного життя перед усім світом;
- вироблення і реалізації на національному та міжнародному рівні правових і загальноекономічних умов природокористування (стандартів, якості, норм, оплати тощо);
- координації зусиль по досягненню строго визначених цілей на планетарному рівні;
- перехід протягом наступних трьох десятиліть світової соціоекономічної системи до якісно нового способу розвитку.

Якісно новий спосіб розвитку передбачає створення умов для глобальної рівноваги. Рівновага змусить відмовитися від безконтрольного споживання ресурсів, марнотратства в матеріально і духовній сферах, витрат на озброєння. Воно звільнить людство від забруднення середовища і загрози катастрофи світової системи, встановить новий цивілізований світовий порядок. Специфіка глобальних проблем полягає, перш за все, в тому, що вони стосуються кожного, хто живе на Землі, вимагають для свого рішення об'єднаних зусиль всього людства. Нарешті, вони всі знаходяться в такій складній взаємозалежності, що вирішення однієї з них неможливо без урахування інших проблем.

Глобалізація людських проблем закономірно передбачає гуманізацію міжнародних і міждержавних відносин. Це означає, що політика ведеться заради людей, що інтереси людини, його права вище прерогатив держави: не люди живуть заради держави, а держава функціонує заради людей, покликане бути їх зброєю, засобом, а не самоцінністю. Головний критерій державних і громадських інститутів – служіння людям. Однак ідея верховенства не повинна перетворюватися в абсолют, відриватися від реальностей буття.

Взаємозв'язок, масштабність і довготривалість глобальних проблем по-новому ставить перед людством питання про те, як нейтралізувати або хоча б послабити їх. Мова йде про необхідність спільного колективного вирішення глобальних завдань, об'єднання зусиль усіх країн світу і всіх політичних сил планети. На яких засадах це можна зробити?

Зрозуміло, що першою і головною умовою є світ, мирний розвиток, різке скорочення військових витрат.

Іншою умовою виступає всебічне співробітництво, взаємний облік інтересів, розвиток науки і збагачення її досягненнями всіх держав. Всі народи сьогодні повинні пройти важкі уроки глобальної проблематики і заново переосмислити практику свого життя, політику своїх держав, переоцінити свої ресурси розвитку. Необхідно значне розширення міжнародного співробітництва на всіх рівнях – двосторонньому, багатосторонньому, регіональному та всесвітньому, з використанням різних міжнародних інститутів і організацій, і, перш за все, ООН.

У цих умовах з'явилася можливість будівництва нового міжнародного політичного порядку на основі балансу інтересів різних країн і підвищення рівня керованості світом.

Як показує досвід міжнародного співробітництва, для підвищення ефективності в справі розв'язання глобальних проблем принципово важливим є створення оптимальних, сприятливих параметрів міжнародного середовища.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Д. А. БЛОКІНЬ, студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Термін «глобалізація» вперше на концептуальному рівні почав використовуватися в 1981 році Дж. Макліном. У сучасному розумінні термін «глобалізація» набув широкого розповсюдження в середині 1980-х років разом з активізацією досліджень, присвячених процесам глобалізації. Семантично поняття «глобальність» пов'язане з латинським словом *globus* – земна куля. Сучасна глобалізація – це експорт і впровадження сучасної західної, соціально-економічної та культурної моделі по всьому світу. Під глобалізацією розуміється величезне збільшення масштабів світової торгівлі та інших процесів міжнародного обміну в умовах все більш відкритої, інтегрованої світової економіки, або формування світу без кордонів. Аналізу сучасного етапу глобалізації, переваг та недоліків присвячено дане дослідження.

Англійський політичний діяч К. Шорт вважає, що «глобалізація» означає зростаючу взаємозалежність і взаємопов'язаність сучасного світу. Саме поняття взаємозалежність і взаємопов'язаність характеризують розвиток міжнародних відносин в планетарному масштабі. Інша точка зору у хорватського політолога К. Юришича, який вважає, що глобалізація є відображенням феномену, який віддзеркалює неможливість відокремити міжнародну політику від політики внутрішньої. Тому пральний вибір, перед яким опинилися уряди різних країн полягає не в тому, як протистояти глобалізації, а в тому як нею керувати. К. Юришич вважає ключовим вираз – управління процесами глобалізації, адже саме направлення процесів глобалізації у вірне русло є актуальним питанням сьогодення. Американський дослідник Т. Фрідман вважає, що глобалізацією є неприборкана інтеграція ринків, націй-держав і технологій, що дозволяє

індивідуумам, корпораціям і націям-державам досягати будь-якої точки світу швидше, далі, глибше і дешевше, ніж коли б то не було раніше.

Виходячи з різноманіття поглядів науковців, глобалізація має безліч змістів, але можна констатувати наступне: по-перше, глобалізація – це соціальна реальність, яка характеризується різними параметрами та торкається всіх сфер суспільного життя, по-друге, глобалізація – це складний, різнобічний, часто суперечливий процес, в результаті якого відбувається посилення взаємозв'язків між різними світовими структурами, культурами, націями і народами, а також між окремими індивідами. У глобалізації є безліч передумов: інформаційна революція, інтернаціоналізація капіталу і посилення конкурентної боротьби на світових ринках, дефіцит природних ресурсів і загострення боротьби за контроль над ними, демографічний вибух, а також загострення проблем планетарного (глобального) характеру, зокрема посилення техногенного навантаження на природу і розподіл зброї масового знищення. Ці факти тісно пов'язані між собою, і їх взаємодія визначає складний і суперечливий характер глобалізаційних процесів. Поняттю глобальності все більш притаманним стає сенс «транстериторіальності» або «зверхтериторіальності». За допомогою телекомунікаційних, інформаційних технологій і глобальної мережі Інтернет людина отримала можливість зв'язатися з будь-якою точкою земної кулі відповідно зі своїми професійними запитами і життєвими інтересами. Економісти, зі свого боку, відзначають активізацію міжнародних фінансових трансакцій, значно зростаючу відкритість ринків, збільшення обсягів міжнародної торгівлі та прямих іноземних інвестицій тощо. В результаті в сучасних умовах глобалізації великі компанії стають суб'єктами процесів, що охоплюють весь світ, а прийняті їх керівництвом рішення безпосередньо впливають на світову економіку в цілому. Більш того, ці суб'єкти на сучасному етапі глобалізації починають відігравати провідну роль.

З'являються нові правила гри, зокрема «золотий корсет» – комплекс законів, яких зобов'язані дотримуватися держави, що вступають у всесвітній поділ праці в ході глобалізації. Але ці закони частіше за все діють на користь головних «гравців» глобалізації. Тому актуалізується проблема дотримання цих законів, на яку різні держави відповідають по-різному: одні стрімко скидають з себе «корсет», наприклад, Малайзія, Росія; решта – намагаються його приміряти, наприклад, Індія, Єгипет.

Більшість вчених виділяють в якості основних суб'єктів глобалізації міжнародні організації, національні держави та міжнародні корпорації. Міжнародні корпорації (international corporation) є особливим типом організації економічної діяльності, що передбачає об'єднання факторів виробництва різних країн в єдине ціле для здійснення виробничо-господарської діяльності в багатьох країнах світу. Існують два види міжнародних корпорацій: транснаціональні корпорації (ТНК) та багатонаціональні корпорації (МНК). Такий поділ має умовний характер, не змінюючи суті – можливості впливу на світові економічні, політичні, соціальні й культурні процеси. Міжнародні організації – об'єднання міждержавного або недержавного характеру, створені

на основі угод для досягнення певних цілей, які також починають домінувати над національними державами в багатьох сферах. Роль міжнародних організацій в умовах глобалізації є багатоплановою: по-перше, це посилення взаємозв'язку, а в деяких випадках й взаємозалежності між країнами, перш за все на рівні забезпечення безпеки; по-друге, посилення економічного взаємозв'язку між всіма суб'єктами світового господарства; по-третє, це політичний взаємозв'язок; четвертим є інформаційний взаємозв'язок, що створює єдиний інформаційний простір сучасного світу.

Підводячи підсумок, необхідно ще раз підкреслити суперечливість глобалізації та процесів, які нею викликані. Глобалізація, будучи об'єктивною тенденцією розвитку людської цивілізації, відкриває додаткові можливості та вигоди окремим країнам. Завдяки глобалізації досягається економія на витратах виробництва, оптимізується розміщення ресурсів у світовому масштабі. Глобалізація може зіграти позитивну роль в створенні сучасних виробництв в країнах, що розвиваються, але тільки в тому випадку, коли суб'єктивні процеси управління глобалізацією будуть керуватися загальнопланетарними інтересами, а не тільки інтересами окремих країн та інших суб'єктів міжнародних відносин.

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНІ КРИЗИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

УПРАВЛІНСЬКІ КРИЗИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Л. С. ШЕВЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри економічної теорії
*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

Конкурентоспроможність (КСП) підприємства означає реальну та потенціальну можливість ефективної господарської діяльності, а саме розроблення, виробництва та прибуткової реалізації продукції, що користується пріоритетним попитом споживачів в умовах конкурентного ринку.

Традиційно нарощування конкурентного потенціалу підприємства пов'язується зі стадіями його життєвого циклу. Наприклад, *усвідомлення підприємством своїх конкурентних переваг* відбувається на стадіях його виникнення і становлення. Надалі ці переваги в конкуренції потрібно буде реалізувати. Адже поява в галузі нового підприємства майже завжди «блокується» тими конкурентами, які вже в ній працюють, використовуючи всі доступні фінансові, виробничі, правові та інші бар'єри. Перехід підприємства в *стан конкурентоспроможності* відповідає стадії піднесення, або розвитку. Збільшується частка ринку, набуває визнання продукція (послуги), зростає авторитет, а разом із цим – доходи і прибутки підприємства. Досягнення підприємством *стану конкурентної стійкості* в часі збігається з найвищою точкою його розвитку. Підприємство має очевидні технологічні, організаційні та економічні переваги над конкурентами, які не повторюються і не руйнуються ними. Проте, якщо не вживати спеціальних заходів, у подальшому динамізм втрачається, і підприємство вступає в стадію спаду. Обсяги виробництва та інші показники господарської діяльності зменшуються, продукція (послуги) втрачає свою новизну, а конкуренти перехоплюють частину ринку.

Однак багато фахівців слушно пов'язують КСП підприємства з якістю системи управління. Орієнтуватися на конкурентну боротьбу повинні, по-перше, всі напрями менеджменту – менеджмент маркетингу, менеджмент персоналу, виробничий, інноваційний, фінансовий менеджмент тощо; по-друге, весь цикл управління – процеси стратегічного планування, організування, мотивування і контролю. Інакше на кожній із стадій розвитку підприємства

матимуть місце не тільки передумови для зростання (збільшення розміру) бізнесу, а й для виникнення *управлінської кризи*.

Л. Грейнер (L. Greiner) демонструє це в своїй моделі організаційних фаз зростання та кризових ситуацій. На його думку, організація (підприємство) за час свого існування проходить через п'ять фаз (стадій) розвитку. На першій фазі («Зростання завдяки творчості») зростання організації відбувається завдяки створенню формалізованої структури управління, встановленню правил, пріоритетів і принципів роботи. Утім, якщо компетентності керівників не відповідають цим завданням, виникає *«криза лідерства»*, або її ще називають «кризою компетентності». На другій фазі («Спрямоване зростання»), після подолання кризи, зростання організації продовжується шляхом збільшення кількості структурних підрозділів. Але, якщо централізоване управління перешкоджає прийняттю самостійних рішень керівниками підрозділів, закладаються передумови *«кризи автономії»*. На третій фазі («Зростання через делегування»), за умови виправлення управлінських помилок, зростання організації передбачає децентралізацію управління, однак із часом можливою стає *«криза контролю»*. На четвертій фазі («Зростання через координацію») керівництво організації знов вимушено повертається до жорсткого контролю робіт і посилює підзвітність підрозділів і працівників. Проте, як тільки формальні процедури беруть верх над загальними цілями і завданнями, виникає *«криза заборон»*, а організація втрачає свою гнучкість. На п'ятій фазі («Зростання через співробітництво») триває пошук ефективних методів стимулювання персоналу, що може посилити інтенсивність праці і призвести до психологічного виснаження працівників. Розгортається *«криза оновлення/зростання»*[1].

Управлінська криза за своєю сутністю означає найчастіше тимчасову неспроможність бізнес-організації нарощувати та ефективно використовувати можливості організаційного розвитку, матеріальні, фінансові, людські та інші ресурси організації. Спільними ознаками (індикаторами) всіх видів управлінських криз є: зменшення обсягів реалізації продукції (послуг) і прибутку; погіршення якості продукції (послуг); втрата працівниками мотивації працювати, а керівниками – основних важелів управління.

Найбільш глибокі наслідки для підприємства має криза стратегічного управління, яка виявляє себе у відсутності або нерозумінні персоналом місії та візії, цілей і показників розвитку підприємства, необхідності спільних зусиль щодо реалізації планів. Така криза потім поширюється на систему оперативного управління – маркетингом (наприклад, втрата лояльності споживачів), персоналом (висока плинність кадрів, відсутність ефективної мотивації праці), фінансами (відсутність у фірми систем бізнес-планування та бюджетування), інформаційними потоками тощо.

З метою виявлення управлінських криз слід здійснювати неперервну діагностику підприємства з використанням бухгалтерського (фінансового) та управлінського обліку.

Для подолання управлінських криз потрібні системні заходи. Тоді перед підприємством відкриваються нові можливості розвитку та зростання його конкурентоспроможності.

Література:

1. Greiner L. E. Evolution and Revolution as Organizations Grow. Harvard Business Review. 1998. May-June. URL: <https://hbr.org/1998/05/evolution-and-revolution-as-organizations-grow> (дата звернення 21.01.21)

THE FUTURE OF REGIONAL DEVELOPMENT POLICIES IN THE EUROPEAN UNION IN THE POST-COVID-19 PERIOD

FATİH AKBULUT, Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor at the Department of Political Science and Public Administration
Kocaeli University, Izmit, Turkey

The COVID-19 pandemic, which has severely affected the world in economic and social terms for over a year, infected more than 92 million people worldwide as of January 2021, causing approximately 2 million people to die (WHO, COVID-19 Dashboard). Regions that can produce and respond with strategies in the fastest and most effective way in crisis situations such as suddenly developing global epidemic cases that disrupt the value chains on a global scale and prevent the efficient and effective operation of production and consumption networks can continue to maintain their competitive advantages. The dominant effects of global economy and globalization will continue to exist in the post-Covid-19 period, but there will be winners and losers in the face of these new conditions. So, how should regions and city networks develop and strengthen themselves in order to remain on the winners' side? Is it necessary to re-examine regional development policies in the post-COVID-19 period?

As part of the reconstruction of countries after the Second World War, it was aimed that both local and regional levels contribute to national development, and regional development approach became important. Scientific research in this policy area also seems to have intensified during this period. Since the 1980s, under the influence of neoliberalism, governments have started to move away from the planning approach. A global economic order in which goods, capital and services flow freely became dominant paradigm. In addition to this framework, information has begun to circulate rapidly and freely over the past 20 years. In the information age, big data, automation and smart systems gained more speed and became dominant. Therefore, regional development approaches should also be reviewed within this framework.

During the corona virus period, it has been well understood that the world is now shaped in every field around the axis of information technologies. All possible services are transferred to online systems. Even the mass production factories are transferred into fully automated systems; evolving towards less labor dependent

production. In this period, the cargo and logistics sectors also gained importance. People no longer have to live squeezed in big metropolitan areas. In fact, in terms of a healthy life, densely populated areas have started to be seen as harmful. People prefer settlements with less population density and with gardens. Business environments become more flexible, and if possible, work in home offices. This situation results in the creation of production and consumption structures at the regional scale by spreading to the outer settlements of the densely populated city centers.

In public administration, instead of the top-down planning approach during the 1950s, more participatory, bottom-up, transparent, accountable, governance approaches became more popular. It has been observed that when social and economic problems are left on their own, appropriate solutions cannot be produced for the problems within the market mechanism. Likewise, it has been observed that excessive interventions made with the Keynesian approach create inefficiency in the long term. For this reason, the planning but participatory, bottom-up governance approach stands out among the practitioners and theorists.

From the regional development point of view if the European Union and Turkey samples are taken into consideration it is seen that this type of organizational structures have become widespread. As an example of these structures, the map below contains information about regional development agencies operating in Europe (Fig. 1).

Fig. 1 – EURADA Member Map

Within the framework of the smart specialization strategy coordinated by the European Commission and developed mostly by regional development agencies, it is seen that innovation strategies based on smart specialization have been created in almost all EU member regions, and some steps have been taken in this direction by non-member countries (Fig. 2).

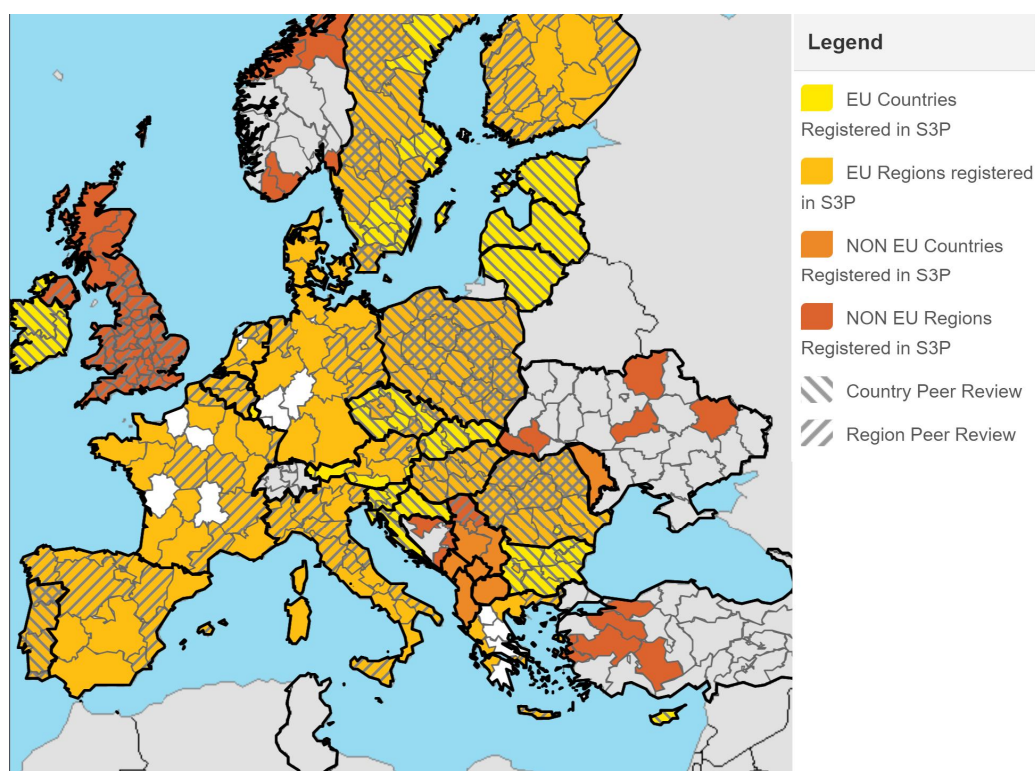

Fig. 2 – The members of the smart specialization strategy

The economic and social damage that occurred during the corona period also shows the necessity of a developmental approach similar to that of a post-war to overcome this. However, this time, solutions should be addressed with an approach based on IT and health rather than building and construction. Regions should put forward innovation-based, R&D-based development axes and self-improving, learning social structures that support them. Thus, more livable and environmentally sustainable regions can be created for people.

Literature:

1. European Association of Development Agencies (EURADA). URL: <http://www.eurada.org> (accessed 30.01.2021)
2. European Commission. Smart Specialisation Platform. URL: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu> (accessed 30.01.2021)
3. European Commission. Jobs and Economy During the Coronavirus Pandemic. URL: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic_en (accessed 30.01.2021)
4. EUROSTAT. Impact of COVID-19 on international trade by Member State. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Impact_of_COVID-19_on_international_trade_by_Member_State (accessed 30.01.2021)
5. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis. International Labour Organization, 23 September 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf (accessed 30.01.2021)
6. Development Co-operation Report 2020: Learning from Crises, Building Resilience. OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/development/development-co-operation-report-2020_f6d42aa5-en (accessed 30.01.2021)

7. Vanthillo, Ties and Verhetsel, Ann. Paradigm change in regional policy: towards smart specialisation? Lessons from Flanders (Belgium). *Belgeo*. 2021 URL : <http://journals.openedition.org/belgeo/7083> (accessed 30.01.2021)

8. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. World Health Organization. 2021. URL: <https://COVID-19.who.int/>(accessed 30.01.2021)

РИНОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ НА ТЛІ СВІТОВОЇ КРИЗИ

Г. В. СТАДНИК, канд. екон. наук, проф.,

проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Є. І. ЩЕРБАТИЙ, магістрант

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Пандемія COVID-19 вплинула на світову економіку і фінансові ринки. Значне скорочення доходів, ріст безробіття, перебої в роботі транспорту, сфери послуг і обробної промисловості можна розглядати як наслідки, викликані введенням заходів щодо протидії поширення хвороби, які були прийняті в багатьох країнах. Торговельний сегмент як одна з найважливіших складових економіки відчув великий вплив пандемії. Торгові центри по усьому світу зіштовхнулися з необхідністю скорочення часу роботи або тимчасовим закриттям.

Незважаючи на несприятливу ситуацію на ринку роздрібної торгівлі, сектор електронної комерції продемонстрував позитивну динаміку.

У 2014 році загальний обсяг продажів на ринку електронної торгівлі становив усього 1,3 трлн дол., однак дане значення більш ніж потроїлося в 2020 році й досягло 4,2 трильйона доларів. Як очікується, обсяги продажів збережуть зростаючу динаміку із часом. Експерти прогнозують, що річний дохід галузі зросте до 6,5 трлн дол. усього за три роки. Якщо ця тенденція збережеться, то до 2025 року обсяг продажів електронної комерції може досягти 8 трлн дол. на рік [1]. Такий розклад подій є досить сприятливим для найбільших компаній електронної комерції, представлених на ринку, адже статистика підкреслює потенціал подальшого розвитку галузі. Варто відзначити, що на тлі зростання доходів представників ринку електронної комерції, буде спостерігатися подальше загострення конкуренції в галузі.

Цілком закономірно, що ріст обсягів продажів супроводжувався збільшенням кількості покупців у галузі. У світі налічують понад 7,8 млрд людей, ледве більш чверті (26,28%) із загальної чисельності населення землі є інтернет-покупцями. За останні роки число цифрових покупців значно зросло: з 1,32 мільярда в 2014 році до 2,05 мільярда в 2020 році [2]. Оскільки усе більше й більше людей купують через платформи електронної комерції, компанії, представлені в галузі, мають шанс розширити свій вплив на величезну аудиторію й потенціал подальшого збільшення частки ринку.

Фірмову структуру ринку електронної комерції можна назвати чітко вибудованою. Переважне число компаній є американськими. Компанії, створені в Китаї, хоч і є нечисленними, однак щорічно нарощують свою роль на ринку. При поточних темпах зростання китайських компаній, цілком імовірно, що відбудуться зміни у фірмовій структурі ринку. Крім компаній зі США та Китаю, до найбільших і найбільш значимих представників ринку можна віднести японську компанію Rakuten і німецький Zalando.

На ринку сформувалися основні лідери, які з більшим відривом вирвалися вперед і майже позбавили можливості інші компанії їх наздогнати. Між найбільшими компаніями зберігається високий рівень конкуренції, що стимулює подальший розвиток галузі.

Найбільш швидкі темпи приросту спостерігаються в компаній, які займаються винятково електронною торгівлею й не мають торговельних залів. Компанії, які мають мережу магазинів і в доповненні до цього здійснюють доставку з даних магазинів, демонструють невеликий приріст прибутків. Лідером по темпах приросту став Amazon, менш різкими, але позитивними, темпами приросту виторгу вирізняються китайські компанії Alibaba і Target. Динаміка виторгу Walmart була стабільно позитивною, у другому кварталі 2020 р. виторг демонстрував зростання, але показник був не настільки вагомим у процентнім співвідношенні, як в Amazon. Найменшою волатильністю за весь аналізований період відрізнялася компанія Target, яка також є мережею магазинів і керує сайтом електронної комерції додатково до своєї основної діяльності.

Таким чином, таке масштабне явище як пандемія, не могло пройти непоміченим. Вірус у значній мірі вплинув на світову економіку в цілому й на всі її складові. Якщо більшості галузей пандемія завдала колосальної шкоди, то представники електронної торгівлі одержали від ситуації, що склалася, додаткові вигоди. Звичайно, на початкових етапах пандемії були виявлені певні проблеми й недоліки організації процесу доставки через неготовність галузі до масштабного напливу споживачів, однак в підсумку дані недоліки незначно позначилися на розмірах виторгу компаній, адже в більшості споживачів не було альтернативи, крім як продовжувати замовляти продукцію через Інтернет.

Пандемія розкрила потенціал галузі й залучила великий інтерес інвесторів. Попит на акції компаній зріс, що сприятливо позначилося на динаміку прибутку на одну акцію (англ. *Earnings per share, EPS*). Згідно із прогнозами розвитку галузі, ринок електронної торгівлі продовжить рости. Збільшення розмірів виторгу збережеться навіть після того, як COVID-19 буде переможений і життя повернеться в колишнє русло.

Література:

1. Statista. Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/> (дата звернення: 31.01.2021).
2. Statista. Number of digital buyers worldwide from 2014 to 2021 (in billions). URL: <https://www.statista.com/statistics/251666/number-of-digital-buyers-worldwide/> (дата звернення: 31.01.2021).

ВПЛИВ КОНСПІРОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА: МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ

Н. М. ВОЛОСНІКОВА, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри загальної економічної теорії

Н. Н. ГУБАНОВА, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри загальної економічної теорії

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Поширення в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій, або теорій змови, є не лише шокуючим явищем, але й суттєво ускладнює процес інституційних перетворень, що вкрай негативно позначається на динаміці чинних формальних правил та їх ефективності. Відповідно, поширення в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій є не лише актуальною, але й небезпечною проблемою, що вимагає пошуків ефективних заходів мінімізації її негативних наслідків.

Загалом може бути виділено чотири групи чинників, що визначають придатність поширених в суспільстві конспірологічних теорій для експлуатації гравцями-маніпуляторами у власних інтересах:

- чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію;
- залежність ступеня занепокоєння прибічників конспірологічних теорій від норм чинного законодавства;
- несуперечливість бажаних для прибічників конспірологічних теорій інституційних змін, інтересам впливових зацікавлених груп;
- можливість звинуватити політичного опонента в участі у змові.

Необхідною умовою, що забезпечує привабливість певної конспірологічної теорії для її експлуатації гравцями-маніпуляторами є чисельність групи занепокоєння, що вірить у відповідну конспірологічну теорію. Є цілком очевидним, що недуже популярна конспірологічна теорія, яка згуртовує лише невеличку групу прихильників є мало перспективною для гравців-маніпуляторів. Фактично, єдина група гравців, що може використовувати подібні конспірологічні теорії у власних інтересах, це гравці опортуністи, що готові задовольнити обмежений попит прихильників подібних теорій на літературу, що підживлює їх інтерес до уявної проблеми. Проте значна чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію є необхідною, але не достатньою умовою, що спонукатиме дрібних гравців та інституційних кілерів вдаватися до експлуатації відповідної конспірологічної теорії. Для того щоб гравці-маніпулятори з названих вище груп змогли скористатися сприятливими суспільними настроями, їм необхідно або заволодіти прихильністю прибічників відповідної конспірологічної теорії, позиціонувавши себе як політичну силу, що перешкоджає діям змовників, або позбавити подібної прихильності своїх політичних опонентів, звинувативши останніх в тому, що вони замішані в змові.

Поширення в суспільстві конспірологічних теорій може мати тяжкі негативні наслідки як для економіки країни, так й для багатьох інших сфер суспільного життя та навіть призводити до спалахів насилля. Але незважаючи на це, переважна більшість досліджень даної проблеми була проведена дослідниками з психології та політології, серед яких можна назвати таких дослідників як Стефан Левандовські [1-3], Вірен Свами [4,6], Джозеф Ушинські [6,], та інші.

Дослідниками були виявлені чинники, що сприяють виникненню та поширенню в суспільстві різноманітних конспірологічних теорій, виділені характерні ознаки конспірологічних теорій та запропоновані заходи, що мають протистояти конспірологічному мисленню. Так, дослідниками приділяється недостатня увага тим загрозам, що несе поширення конспірологічних теорій для економічного та соціального життя суспільства та пошуку заходів, що здатні пом'якшити відповідні негативні наслідки в умовах стрімкого поширення подібних теорій. Також, поза увагою дослідників залишається проблема маніпулювання конспірологічними теоріями, що здійснюється гравцями-маніпуляторами для задоволення їх власних корисних інтересів. Проте незважаючи на зазначені успіхи, проблема поширення конспірологічних теорій є недостатньо дослідженою та потребує більш досконалого та детальнішого вивчення.

Література:

1. Lewandowsky S., Stritzke W.G.K., Oberauer K., Morales M. Memory for fact, fiction, and misinformation: The Iraq War 2003. *Psychological Science*. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 190-195.
2. Lewandowsky S., Ecker U.K.H., Seifert C.M., Schwarz N., Cook J. Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing. *Psychological science in the public interest*. 2012. Vol. 13. No. 3. P. 106-131.
3. Lewandowsky S., Oberauer K. "NASA Faked the Moon Landing—Therefore, (Climate) Science Is a Hoax". *Psychological Science*. 2013. Vol. 24. No. 5. P. 622 – 633.
4. Swami V., Pietschnig J., Tran U.S., Nader I. W., Stieger S., Voracek M. Lunar lies: The impact of informational framing and individual differences in shaping conspiracist beliefs about the moon landings. *Applied Cognitive Psychology*. 2013. Vol. 27. No. 1. P. 71-80.
5. Swami V., Coles R. The truth is out there: Belief in conspiracy theories. *The Psychologist*. 2010. Vol. 23. No. 7. P. 560-563.
6. Swami V., Coles R. Conspiratorial beliefs? The role of informational cues and predispositions. *Political Research Quarterly*. 2016. Vol. 69. No. 1. P. 57-71.
7. Uscinski J.E. When Does the Public's Issue Agenda Affect the Media's Issue Agenda (and Vice□Versa)? Developing a Framework for Media□Public Influence. *Social Science Quarterly*. 2009. Vol. 90. No. 4. P. 796-815.
8. Douglas K. M., Sutton R. M. The hidden impact of conspiracy theories: Perceived and actual influence of theories surrounding the death of Princess Diana. *The Journal of social psychology*. 2008. Vol. 148. No. 2. P. 210-222.
9. Douglas K. M., Sutton R. M., Cichocka A. The psychology of conspiracy theories. *Current directions in psychological science*. 2017. Vol. 26. No. 6. P. 538-542.
10. Eva Ballova Mikuskova Conspiracy Beliefs of future teachers. *Current Psychology*. 2018. Vol. 37. No. 3. P. 692-701.
11. Monika Grzesiak-Feldman The Effect of High-Anxiety Situations on Conspiracy Thinking. *Current Psychology*. 2013. Vol. 32. No. 1. P. 100-118.

11. Greg Jarrett Conspiracy Theories of Consciousness. *Philosophical Studies*. 1999. Vol. 96. No. 1. P.45-58.
12. Абрамов Ф. В. Маніпулювання суспільними настроями як чинник неефективності неформальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 8–13.

ДЕЯКІ ФАКТОРИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Н. М. ВОЛОСНІКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
Н. Н. ГУБАНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Розглянемо як поширення в суспільстві конспірологічних теорій впливає на динаміку та якість чинних формальних правил. В сучасному суспільстві постійно присутній широкий спектр різноманітних конспірологічних теорій. Проте не всі з них однакові за рівнем небезпеки для інституційних перетворень.

Ступень небезпеки конспірологічних теорій для інституційних перетворень визначається трьома чинниками:

- чисельність групи, що вірить у відповідну конспірологічну теорію;
- залежність ступеня занепокоєння прибічників конспірологічних теорій від норм чинного законодавства;
- несуперечливість бажаних для прибічників конспірологічних теорій інституційних змін, інтересам впливових зацікавлених груп.

Основним чинником, що визначає те наскільки згубним для ефективності чинних формальних правил виявиться поширення тієї чи іншої конспірологічної теорії є не предмет уявної змови, а чисельність прибічників відповідної теорії. Нечисельність групи, що об'єднує прибічників певної конспірологічної теорії суттєво зменшує імовірність негативних наслідків для ефективності чинних формальних правил. Це обумовлено двома причинами. З одного боку, невелика кількість прибічників відповідної теорії не дозволяє їм перетворитися на потужну політичну сили, що здатна самостійно домогтися бажаних для неї інституційних змін. З іншого боку, вже наявні політичні сили не намагатимуться здобути прихильність даної групи через її не чисельність та, відповідно, не докладатимуть зусиль для внесення змін в чинні формальні правила бажані для даної групи.

Розглянуті вище чинники визначають, виключно, спроможність конспірологічних теорій впливати на динаміку інституційних перетворень. Але слід також відзначити, що у багатьох випадках поширення певних конспірологічних теорій, що не можуть призвести до зміни чинних формальних правил та зменшити їх ефективності, може все ж таки мати не менш трагічні наслідки для суспільства.

Переконаність значної частини населення в тому, що світова пандемія коронавірусу є нічим іншим як вигадкою фармацевтичних кампаній, що змовилися для збільшення обсягів продажів своєї продукції, може обумовити легковажне ставлення до вимог карантину та стати причиною стрімкого зростання захворюваності та кількості летальних випадків, не лише серед прибічників даної конспірологічної теорії, але й серед інших членів суспільства.

Як можна бачити з вище викладеного, чинники, що визначають ступень небезпеки конспірологічних теорій для інституційних перетворень є підмножиною чинників, що визначають придатність відповідних конспірологічних теорій для експлуатації гравцями-маніпуляторами у власних інтересах.

З вище викладеного стає очевидним, що як надмірне загострення суспільної уваги до актуальних проблем сьогодення, так й схильність певної частини населення до віри в різноманітні теорії змови, є наслідками високого рівня занепокоєння суспільства окремими проблемами, що несуть як реальну так й уявну небезпеку. Основною ж відмінністю конспірологічних теорій від сприятливих для маніпулювання суспільних настроїв є те, що у випадку конспірологічної теорії, не лише загострюється увага до тієї чи іншої соціально-економічної проблеми, але й поширюється впевненість у тому, що відповідна проблема є безпосереднім наслідком уявної змови певних впливових кіл. Через, це експлуатацію поширених в суспільстві конспірологічних теорій можна розглядати як окремих випадок маніпулювання суспільними настроями.

Відповідно, для попередження експлуатації популярних конспірологічних теорій гравцями-маніпуляторами можуть бути застосовані ті ж самі заходи, що мають застосовуватися для попередження маніпулювання суспільними настроями:

- репресивні заходи,
- політика комплексного розв'язання загальної проблеми,
- заходи з підвищення освіченості суспільства.

Репресивні заходи, у випадку попередження експлуатації віри в конспірологічні теорії будуть характеризуватися ще меншою ефективністю ніж у випадку маніпулювання суспільними настроями. Це обумовлено тим, що крім таких загальних вад репресивних заходів, як їх неспроможність усунути можливості для маніпулювання, високого рівня витрат утримання репресивних і аналітичних структур та потенційної можливості самим репресивним заходам перетворитися на джерело маніпулювання суспільними настроями; до недоліків репресивних заходів додається також посилення впевненості прихильників відповідної конспірологічної теорії у своїй правоті. Даний недолік репресивних заходів є наслідком того, що в очах прибічників відповідної конспірологічної теорії, будь-які спроби уряду припинити силовим шляхом діяльність гравців-маніпуляторів буде виглядати не лише як підтвердження наявності змови, але й як участь у цій змові самого уряду. Це означатиме, що формальні правила встановлені на вимогу прихильників конспірологічних теорій будуть характеризуватися зворотньою несиметричністю та значною сталістю.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФОНДОВОГО РИНКУ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

О. О. ВОРОНІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
В. М. САВЧЕНКО, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Одним з головних індикаторів, що відображають стан світової та національної економіки в країнах ринкового типу прийнято вважати стан та тенденції розвитку фондового ринку, оскільки він досить чутливий та динамічний до зовнішніх (світових) та внутрішніх (національних) факторів впливу. Біржові новини тісно пов'язані з новинами про події в економіці та політичній сфері, які відображаючи ці зміни на динаміці цін різних інвестиційних активів.

Саме тому на тлі поширення епідемії в березні відбулося повсюдне зниження котирувань на фондових ринках. Розширення географії і прискорення темпів поширення коронавірусної інфекції COVID-19 за межами Китаю призвело до погіршення ситуації на глобальних ринках відображала глобальний процес реакції ринків на поширення пандемії коронавірусної інфекції і відсутність впевненості супроводжувалося зниженням фондових індексів. Учасники фондового ринку почали продавати акції компаній, які постраждали найбільше – підприємства, що працюють у сфері автомобілебудування, авіакомпанії та аеропорти, компанії сфери туризму і готельного бізнесу, освіти, нерухомості, виробництва промислової продукції, роздрібною торгівлі, транспорту і логістики. Поширення COVID-19 по всьому світу привело до зменшення попиту на нафтопродукти: бензин, авіаційний газ та інші. Так американський індекс акцій S&P 500 досяг мінімального значення у березні, знизившись з початку місяця на 24,3%, падіння провідного британського зведеного індексу FTSE Emerging Index знизився за березень на 24,6%, що привело до втрат у розмірі 160 мільярдів фунтів. У Франції і Німеччині індекси впали більше ніж на 12%. Постраждала так само кіноіндустрія. Її збитки підраховують близько 1,5 мільярдів доларів. Прибуток американське компанії USP знизилася на 26% через локдаун по країні. Бізнесу навіть довелося просити допомоги у держави. Індикатор «страху» VIX в середині березня досяг 83 пунктів, перевищивши історичний максимум листопада 2008 року після чого знизився до 42 пунктів вже у квітні 2020 року.

Підтримку ринку цінних паперів в звітний період надали заходи провідних центральних банків, які підтримали ринок фіксуванням справедливої вартості фінансових інструментів, що дозволило учасникам ринку здійснювати покупки цінних паперів без побоювань їх подальшої негативної переоцінки.

Після таких заходів почалося стрімке зростання і учасники ринку вже в першій декаді квітня змогли відіграти приблизно половину падіння. Поступової стабілізації глобальних ринків сприяли масштабні заходи підтримки в

провідних країнах. ФРС США оголосила про зниження діапазону ставки Fed Funds до 0-0,25%, прийняла рішення закупувати казначейські та іпотечні цінні папери в необхідній кількості, запустила корпоративні кредитні лінії RMCCF і SMCCF, кредитний механізм TALF для підтримки кредитів споживачам і підприємствам, створила новий фонд кредитування компаній малого і середнього розміру MSLF. Збільшення попиту на ліквідність ФРС розширила терміни і ліміти операцій репо, а з урахуванням зростання вартості доларових запозичень на глобальних ринках оголосила про розширення своєпліній в доларах США з центральними банками. ЄЦБ запусив програму викупу облігацій PEPP обсягом 750 млрд євро, інші країни також розширили програми викупу активів (Банк Англії, Банк Японії). Обсяг фіскальних заходів підтримки, оголошених в розвинених країнах досягає 10-20% ВВП.

Але не дивлячись на наслідки які пандемії зробила згубно на бізнес великих і дрібних компанії, знайшлися компанії які багаторазово примножили свій дохід на пандемії. Прикладом стала канадська компанія Shopify – онлайн майданчик для мільйона магазинів. Ціна акцій у березні склала 580\$, а до червня піднялася на майже на 600\$ і складала загалом ціну за акцію – 1 180\$! Так само ще одним переможцем над пандемією виявилася Zoom, який на подив випередив навіть Skype – найвідомішим і представницьким застосуванням для відеозв'язку. Акції цієї компанії вирости на 100\$ з березня по червень.

І звичайно ж на цей час найвигідніше звертати увагу на активи біотехнологічних і фармацевтичних компаній. Передусім, на ті, які займаються розробкою вакцини або ліків від коронавірусу. Котирування Inovio Pharmaceuticals підскочили після того, коли вона повідомила 3 березня, що прискорює розробку вакцини від коронавірусу і розраховує в квітні почати клінічні тести в США. Того дня її акції подорожчали відразу на 70%, а згодом на 22,1%. Акції Johnson & Johnson збільшилися в ціні з другої декади березня більш ніж на 30%. Акції BAYER – вирости більш ніж на 40%. Цінні папери Pfizer – піднялися більш ніж на 30% лише за 3 місяця. Ще кращу динаміку продемонстрував біткоїн. Його курс, після зниження до \$3800, зріс до колишнього рівня в \$8000 за півтора місяці. Зараз актив торгується на рівні в \$54000. В цілому, акції IT-сектору, фармацевтичних компаній, харчовий ретейл, високотехнологічні компанії та золото сьогодні має мають високу ступінь ліквідності та показують позитивні темпи зростання.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що фондовий ринок це своєрідний майданчик, який дозволяє шляхом регулювання обороту цінних паперів капіталізувати вартість компаній, а також залучати і переміщати грошовий ресурс в найбільш перспективні сектори економіки. Криза будь-якого характеру, не зупиняє розвиток фінансового ринку, вона створює невелику паузу, щоб поміняти внутрішню структура перерозподілу капіталу, шляхом використання різних інструментів і змінює цілі та можливості різних гравців та учасників ринку. Як сказав відомий інвестор Джим Роджерс: кращий час для інвестицій – це криза.

ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ЧИННИК ВИХОДУ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ

А. А. ВОРОНКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Л. В. КУЦИНА, ст. викладач кафедри філософії та суспільних наук
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків, Україна

В останні роки незалежності України тема виходу з кризи є актуальною. Нині країна по черзі і водночас переживає економічну, політичну, соціальну, демографічну, екологічну, духовну, моральну, ціннісну та інші кризи.

Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєдіяльності у зовнішньому середовищі[1].

Практика показує, що кризовими процесами певною мірою можна керувати. Ефективне управління здатне прискорити вихід з кризи та мінімізувати її наслідки. Особливо ця тема актуальна в умовах децентралізації. Нині відбулися кардинальні зміни в адміністративно-територіальному устрої України. Виконуючи Постанову Верховної Ради України від 17.07.2020 р. № 807-ІХ замість 490 існуючих районів було створено 136 нових районів [2]. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. визначено території 1470 територіальних громад та затверджено їх адміністративні центри [3].

Соціальні кризи виникають при загостренні протиріч і зіткненні інтересів різних соціальних груп чи утворень. Вони найчастіше є продовженням і доповненням криз економічних, хоча можуть виникати й самі по собі. Під час соціальних та економічних перетворень виникають психологічні кризи, що виявляються у вигляді стресу, який набуває масового характеру: це почуття невпевненості, паніки, страху за майбутнє, незадоволеності тарифами, роботою, правовою захищеністю та соціальним станом.

Реформи, які здійснюються в Україні (територіальна, освіти, охорони здоров'я), переклали тягар вирішення соціальних проблем з державного рівня на органи місцевого самоврядування і об'єднаних територіальних громад (ОТГ) як новостворених одиниць. Створені ОТГ різняться за показниками: площі ОТГ, чисельності населення (за цим показником усі ОТГ поділені на п'ять груп) і фінансової спроможності, що в свою чергу впливає на ефективність та результативність надання соціальних послуг.

Практичний досвід роботи об'єднаних територіальних громад, і Малоданилівської ОТГ у Харківській області зокрема, показує наявність як переваг, так і недоліків. До ключової переваги нового статусу ОТГ можна віднести вагоме зростання фінансових ресурсів, якими вони можуть розпоряджатися. Значна частка фінансових ресурсів громади витрачається сьогодні, в основному, на вирішення поточних проблем, пов'язаних з ремонтом і будівництвом інфраструктури ОТГ, благоустроєм її території. Завдяки більшим фінансовим можливостям Малоданилівська ОТГ змогла реалізувати кілька масштабних проєктів, а саме: реконструкцію газової мережі та перехід

на альтернативне економніше опалення частини житлових будинків, Малоданилівського ліцею, кількох корпусів Харківської державної зооветеринарної академії та двох будівель амбулаторії Малоданилівської громади; облаштування стадіонів зі штучним покриттям у смт. Мала Данилівка та у с. Черкаська Лозова; поліпшення матеріально-технічної бази закладів освіти і культури громади (на балансі громади два ліцеї і два дитячих дошкільних заклади); капітальний і поточний ремонт доріг, спортивної зали та їдальні Молоданилівського ліцею; будівництво і благоустрій Центрального парку громади у смт. Мала Данилівка, створення зони активного відпочинку зі спортивним майданчиком та скейт-катком; оновлення тротуарів; благоустрій територій; вуличне освітлення та ін.

Щодо недоліків, то у зв'язку з невизначеністю перспектив та наявності директив з цільового використання бюджетних коштів, в ОТГ відсутні проекти, покликані стимулювати довгостроковий розвиток громади; обмежені повноваження ОТГ у сфері охорони здоров'я, архітектурно-будівельного контролю і можливості місцевого самоврядування щодо вирішення питань у сфері земельних відносин; має місце низький рівень використання інструментів співробітництва між громадами.

Таким чином, адміністративна реформи в Україні, з одного боку, є чинником розв'язання соціальних проблем, а з іншого – її реалізація супроводжується проблемою зіткнення інтересів учасників ОТГ щодо пріоритетності і насущності проектів, які реалізуються. Сутність проблеми обумовлена необхідністю оптимального, гармонійного поєднання особистих, колективних і державних інтересів, що є надзвичайно складним завданням і на рівні ОТГ перетворюється в аксіому: пріоритетність і насущність того чи іншого проекту безпосередньо залежить від суб'єкту оцінювання, його безпосереднього відношення до даної проблеми: наприклад, для батьків на першому місці буде дитячий садок чи школа з наявністю відповідної матеріально-технічної бази; для власника автомобіля – відремонтована дорога; для пішоходів – наявність світлофору та належний стан тротуару; для працюючих у другу зміну і за межами громади – освітлення вулиць, транспортний зв'язок [4].

Література:

1. Якубовський О. П., Пахомова Т. І., Драгомирецька Н. М. Управління ризиками та кризами: навчальний посібник. Київ : Центр дистанційного навчання НАДУ при резидентів України, 2005. 68 с.
2. Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад».
4. Куцина Л. В., Воронкова А. А. Теоретичні аспекти та перші результати децентралізації (на прикладі Харківської області і Малоданилівської ОТГ): Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки», 2019. №1. С. 161–170.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

О. Б. КОРОЛЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Д. В. ТХОРЕНКО, магістрант
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг

Економічні наслідки спалаху пандемії COVID-19 чинять безпрецедентний тиск на весь бізнес, який виявився не в змозі підтримувати свою комерційну і операційну діяльність без забезпечення фінансової стійкості (стабільності). Підтримка фінансової стійкості вимагає від підприємств адаптації існуючих систем бізнес-планування до більш невизначених умов ведення бізнесу, в яких прибутковість, рух оборотних активів та доступ до фінансування та інвестицій піддаються сукупному тиску чинників внутрішнього і зовнішнього середовища [1]. Настав дуже вдалий час для переоцінки і актуалізації процесу бізнес-планування з особливою увагою до основних внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на фінансові показники господарської діяльності підприємства. Використовуючи дану інформацію і нормативно-драйверний підхід до планування, компанії зможуть значно скоротити терміни формування прогнозів і планів, що дозволить оперативно реагувати на мінливу середу.

Можна визначити такі основні кроки оптимального управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризи. В першу чергу необхідно посилити контроль над надходженнями і видатками грошових коштів і здійснити впровадження пов'язаних KPI. Розробити і впровадити на підприємстві короткостроковий і середньостроковий інструмент прогнозування грошових потоків, в тому числі на безперервній основі прогнозу. Забезпечити належне управління грошовими коштами шляхом створення спеціального органу управління (центри управління). Також необхідно розробити короткострокові стратегії по забезпеченню ліквідності компанії, виходячи з обставин, що складаються – розвитку кризи (пандемії) [2].

З метою підтримки підприємств, які вже відчули на собі наслідки пандемії і викликаної нею фінансової кризи, держава запроваджує ряд податкових заходів та інструментів щодо зниження податкового навантаження на бізнес. Залучення компетентних в податковій сфері експертів значно скоротить час реагування на зміни, що в даній ситуації є, безсумнівно, одним з головних чинників мінімізації кризових наслідків для фінансової нестабільності. Поки підприємства очікують більше інформації щодо того, як довго країни будуть тримати свої кордони закритими і які заходи вживатимуть місцеві і міжнародні уряди, є ряд дій, які вони можуть зробити зараз, щоб підготуватися до подальшої роботи. Нижче перераховані основні кроки в даному напрямку.

1. Турбота про співробітників. Встановити надійні і довірчі відносини з співробітниками, аби розуміти, який вплив надає ситуація, що склалася на кожного окремо.

2. Організація системи управління. Створити систему управління для прийняття рішень, зосередившись на актуальних і доступних даних, а не на емоціях. Вона може складатися з трьох рівнів: короткостроковий (персонал і повсякденна діяльність), середньостроковий (наприклад, збереження грошових коштів та потенційні звільнення) і довгостроковий (ймовірність серйозного економічного впливу).

3. Проведення оцінки ризиків. Система оцінки ризиків повинна бути сфокусована на гігієнічних заходах і заходах безпеки, необхідних для захисту людей, фінансів, технологій і операцій під час спалаху пандемії.

4. Зовнішні комунікації. Під час кризи найцінніший товар – це довіра. Підприємствам рекомендується приділяти час, щоб запевнити клієнтів, зацікавлені сторони та громадськість в тому, що вони приймають відповідні заходи для боротьби зі спалахом – і навіть вносять свій вклад у вирішення проблеми. Соціальні мережі можуть стати відмінною платформою для цього, а також засобом пошуку ідей від клієнтів.

5. Оцінка ланцюжка поставок. З'ясувати, чи потребують потенційні клієнти в послугах компанії на даний момент, а також, в яких саме. Підтримувати зв'язок з постачальниками. Якщо грошових коштів не вистачає, можливо запропонувати обмін послугами і товарами за бартером.

6. Оцінка операційних ризиків. Підприємствам необхідно оцінити всі операційні аспекти свого бізнесу і створити попередній контрольний список. Так буде впевненість в готовності до роботи, як тільки це дозволить соціально-економічна ситуація.

7. Ефективно використовувати час простою. Використовувати будь-який вільний час, щоб розробити та впровадити нові послуги і товари. Стимулювати своїх співробітників і допомагати їм відчувати себе продуктивними і цінними, залучаючи їх до даного процесу [3, 4].

Власникам бізнесу рекомендується використовувати даний важкий період кризи на пошук нових можливостей. Стратегію відновлення фінансового благополуччя підприємств після пандемії можна розбити на три ключові етапи: виживання; вдосконалення; використання можливостей. Підприємствам в першу чергу необхідно вирішити проблеми з грошовими потоками і ліквідністю, визначивши, як можна репрофілювати свою діяльність, щоб утримувати ці показники під контролем. Наступний крок – продумати, як можна поліпшити бізнес.

Література:

1. Глущенко О. Актуальні тенденції фінансового ринку України в умовах пандемії Covid-19. Збірник наукових праць ЛОГОС. 2020. С.47-50.
2. Русіна Ю. О., Полозук Ю. В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають. *International scientific journal*, 2015. № 2. С. 91-94.
3. Кривицька О. Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку. *Фінанси України*. 2015. № 3. С. 138-143.
4. Варналій З. С. Проблеми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів малого та середнього бізнесу. URL: www.ya.org.ua/brochure/2009/001/000.htm (дата звернення 21.01.21)

СЕРЕДНІЙ КЛАС ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

О. В. КРАСОТА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

У 2021 році світ продовжує перебувати в умовах макроекономічної нестабільності, спричиненою пандемією COVID-19. У попередньому році розвиток глобальної економічної системи, а також національних економік були поставлені на паузу експансією коронавірусної інфекції. Як справедливо зауважують дослідники, пандемія COVID-19 була не стільки «чорним лебедем» (малоймовірним зовнішнім неочікуваним фактором), скільки «сірим носорогом», тобто подією низької ймовірності, але майже неминучою, про можливість якої десятиліттями попереджали епідеміологи всього світу [1]. За відсутності адекватної реакції національних урядів на нові виклики відбуватиметься подальше гальмування економічного розвитку, поглиблення негативних наслідків коронакризи, відкладення невирішених проблем.

Основою макроекономічної стабільності сучасного суспільства є потужний і численний середній клас. Останній здійснює значний внесок в економічне зростання завдяки своєму освітянському рівню, професіоналізму, мотивації до підприємництва, соціальній свідомості. Ознакою економічно розвиненого суспільства є наявність 50-60% середнього класу. В середньому у світі до середнього класу належать близько 3,7 млрд людей, що становить 48% населення планети. У більшості країн з розвинутою економікою середній клас охоплює понад 60% населення: Норвегія і Данія – 80%, Люксембург і Фінляндія – 75%, Німеччина – 72%, Італія – 67%, Іспанія – 64% [2].

В Україні наявні значна диференціація населення за рівнем доходів, великий прошарок малозабезпечених і бідних. Аналіз соціальної структури українського суспільства свідчить про те, що до того прошарку населення, яке можна класифікувати як український середній клас, можна віднести незначну частку населення. Так, за даними Держстату за результатами самоопитування домогосподарств представниками середнього класу вважають себе лише 1,1% опитаних [3]. А за даними Центру Разумкова частка представників середнього класу в Україні трохи вища – 14,2%, а ще 34,8% складає так звана периферія середнього класу, тобто верства населення, трохи нижча за середній рівень [4]. Значна різниця у даних впливає із недосконалості критеріїв виокремлення середнього класу.

Вагому роль середнього класу у відновленні та підтриманні макроекономічної стабільності можна пояснити з трьох точок зору: з економічної, соціальної та політичної.

Так, з *економічної* точки зору саме середній клас є основним платником податків, внутрішнім інвестором і масовим платоспроможним споживачем. Як основний платник податків саме середній клас формує державний та місцеві бюджети, фінансує необхідні соціальні виплати, формує джерела фінансування

суспільних благ: освіти і науки, охорони здоров'я, культури тощо. Середній клас виступає основним внутрішнім інвестором держави. Інвестуючи в державні цінні папери, страхові, пенсійні, інвестиційні фонди представники середнього класу не тільки забезпечують себе додатковим доходом, але й підтримують фінансовий ринок країни. Маючи достатні матеріальні можливості, середній клас створює масовий попит на споживчі товари і послуги. Саме середній клас є найбільш активним на ринках, на його долю припадає лівова частка попиту. Багаті верстви населення хоча й мають високі середні витрати, проте є порівняно нечисленним класом. З іншого боку, частка бідних у суспільстві є більшою, проте їхні середні витрати є порівняно невеликими. Високий платоспроможний попит, що формується представниками середнього класу, сприяє розширенню внутрішнього ринку. Масовий попит створює базу для масового виробництва, що забезпечує економічне зростання, створення нових робочих місць і підвищення добробуту населення.

Із *соціальної* точки зору середній клас визначає ціннісні орієнтації суспільства, є представником і формувачем моральних стандартів суспільного життя. З *політичної* точки зору середній клас є представником громадянської активності, що визначає електоральні переваги, є носієм і гарантом демократичних принципів і політичних свобод. Середній клас завдяки своєму домінуванню в громадських і політичних організаціях визначає моральні стандарти суспільства, виконує функції носія демократії та політичних свобод через участь у виборчому процесі.

Отже, середній клас з економічної, соціальної та політичної точок зору є рушієм розвитку сучасного суспільства і тим визначальним фактором, що може відновити його макроекономічну стабільність.

В Україні все ще недостатніми є умови для формування і розвитку середнього класу. Тому надзвичайної ваги набуває перехід від популістських гасел щодо важливості скорочення диференціації суспільства і розвитку середнього класу до створення дієвої державної політики його підтримки. За думкою фахівців, процес відновлення макроекономічної стабільності, порушеної внаслідок пандемії COVID-2019, буде тривалим, а прискорити його можна завдяки формуванню потужного і численного середнього класу.

Література:

1. Глобальні безпекові, політичні, економічні тенденції у світі та їхній вплив на Україну в 2021 році. URL: https://ussd.org.ua/2021/01/13/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-u-sviti-ta-yihnij-vplyv-na-ukrayinu-v-2021-rotsi/?fbclid=IwAR1wtInksXbEL4_dti3KJKHulu9uGYRnkXv_npYHzGgQ9AtUrIi5K-koCQ4 (дата звернення: 14.01.2021).
2. Поскробок Ю. Середній клас «по-українськи»: чи існує він та хто до нього належить. URL: https://economy.24tv.ua/seredniy-klas-ukrayini-2020-hto-nalezhit-novini-ekonomiki-ukrayini_n1410016 (дата звернення: 15.01.2021).
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.01.2021).
4. Середній клас в Україні: уявлення і реалії. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2016_Seredn_klas.pdf (дата звернення: 15.01.2021).

СВІТОВА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА І ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

І. А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

«Чорний лебідь» пандемії COVID-19 багатобічно вплинув фактично на всі суспільні проблеми. Маючи особливі причини виникнення і розповсюдження, пандемія наклалася на системні проблеми світової економіки, що були накопичені раніше. Можна констатувати пандемічний зовнішній шок в економіці всіх країн. Цей шок має свої особливості й на ринку праці, зокрема, загострюючи вже наявні проблеми молодіжного безробіття.

Так, повне або часткове звільнення зачепило 2,7 млрд робітників, або 81% світової робочої сили на початок 2020 року. 1,25 млрд робітників, або 38% світової робочої сили, знаходяться в секторах серйозного зниження виробництва і тому піддаються ризику [1] Майже 300 млн осіб від 18 до 30 років у всьому світі або не мають постійного місця роботи, або взагалі є безробітними [2]

Пандемічний шок спричиняє суттєвий вплив на стан і перспективи зайнятості молоді. Для нових учасників ринку праці рецесія Covid-19 приводить не тільки до важкого початку кар'єри, але й до ризику більш низького доходу протягом декількох десятиліть, більш високого рівня злочинності, менш благополучному сімейному життю й, можливо, навіть більш ранньої смерті в порівнянні з тими, кому більше повезло із працевлаштуванням.

Із часу кризи 2008–2009 рр. економісти поглибили своє розуміння довгострокового збитку у зв'язку з початком кар'єри в умовах рецесії. Традиційно економісти вважали економічні підйоми й спади тимчасовим явищем. Однак результати аналізу широких наборів перехресних і динамічних даних із усього миру свідчать про стійкі наслідки спадів для тих, хто виходить на ринок праці під час рецесії.

Усвідомлення сучасних проблем молодіжного безробіття має спиратися на підґрунтя соціальної інклюзії. За Індексом соціальної мобільності Всесвітнього економічного форуму у 2020 р. Україна посіла лише 46 місце з 82 країн. Характерно, що з десяти ключових індикаторів, які враховують при обчисленні цього Індексу, найгірші позиції наша держава має саме за інклюзивністю інститутів (79 місце), доступом до технологій (64-те місце) та навчанням упродовж життя (55 місце) [3].

Уряди країн ЄС приділяють увагу активним кваліфікаційним заходам і для молодих безробітних. Такі практики сприяють полегшенню переходу від навчання в школі до праці на підприємстві, набуттю та вдосконаленню кваліфікації персоналу відповідно до галузевих, регіональних та місцевих потреб. Окремо стимулюється поширення дуальної освіти, зокрема, для

підвищення привабливості робочих спеціальностей, гнучкості та якості системи професійно-технічної освіти.

Створенню інклюзивного середовища, розробці національних програм підтримки зайнятості молоді сприяє поширення процесів цифровізації. На теренах ЄС одним з лідерів із цифрових державних послуг стала Естонія. Її молоді громадяни ознайомлюються з новими технологіями ще у початковій школі, а для літніх осіб постійно проводяться курси використання цифрових технологій.

Невирішеність проблем у сфері зайнятості молодих осіб, чисельність яких складає в Україні чверть від загальної кількості населення працездатного віку, призводить до втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, унеможливорює забезпечення динамічного економічного зростання, посилює соціальну напруженість в суспільстві, призводить до зміни ціннісних орієнтацій у бік поширення тіньової зайнятості.

У цілому для молодіжного безробіття в Україні характерні певні особливості.

Сегмент молодіжної зайнятості в Україні характеризується:

- низьким рівнем економічної активності осіб наймолодшої вікової категорії;
- високим рівнем безробіття, який знижується у старших вікових групах молоді;
- структурним дисбалансом між попитом та пропозицією праці;
- значним рівнем неформальної зайнятості.

Разом з тим, порівняно з іншими віковими категоріями молодь вирізняється довготривалою працездатністю, схильністю до розвитку і творчої діяльності, сприйнятливостю інноваційних змін та високим рівнем мобільності. Тому зниження економічної активності працівників цього віку негативно позначається на загальній продуктивності праці і темпах відновлення економіки.

Для підвищення готовності до майбутніх шоків та ризиків потрібно зосередитися на переході до інноваційного розвитку, прогресуючої цифровізації та інклюзивного суспільства.

Література:

1. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 2 ed. International Labor Organization. Geneva. 2020. 11 p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf (дата звернення: 31.1.2021).
2. Капліна А. І. Молодіжне підприємництво: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8312> (дата звернення: 31.1.2021).
3. Global Social Mobility Index 2020. World Economic Forum. 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-social-mobility-index-2020-why-economies-benefit-from-fixing-inequality> (дата звернення: 31.01.2021).

МІЖНАРОДНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

І. А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
С. М. ЮРКОВА, магістрантка
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Суттєве зниження підприємницької активності під час пандемії COVID-19 спричиняє руйнівні наслідки для світової економіки. Поширюються такі напрямки розвитку міжнародного бізнесу:

1. Зростання електронної комерції та безконтактної логістики. Карантинні обмеження прискорили цифровізацію сегменту торгівлі через переведення інформації про товари/послуги в цифровий формат та збільшення трафіку каналів онлайн-продажів.

2. Збільшення частки безготівкових розрахунків. Ризик поширення вірусу через використання паперових грошей привів до збільшення емісії платіжних карток та обсягів операцій на основі їх використання, розвитку різновидів безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів, розширення платіжної інфраструктури.

3. Запровадження для персоналу компаній віддаленого режиму та розширення систем дистанційного навчання. Для запобігання поширенню хвороби та економії операційних витрат, компанії-роботодавці змушені були перевести бізнес на віддалений режим роботи та дистанційно навчати персонал нових цифрових навичок та навичок онлайн продажів.

4. Формування нових моделей ланцюгів створення доданої вартості. Коронакриза підштовхнула кожен окрему компанію до пошуку нових оптимальних моделей ланцюгів створення доданої вартості. Компанії, що зазнали перебоїв в системі міжнародної логістики, обирають повернення бізнесу з-за кордону, проведення внутрішніх операцій, що посилює контрольованість за операціями завдяки географічному звуженню, скороченню ланцюжка створення доданої вартості, автоматизації бізнес-процесів. Для компаній з критичною концентрацією виробництва та залежністю від ланцюгів постачання, стійкість забезпечується шляхом диверсифікації, розширення кількості постачальників у ланцюгу створення вартості, а також оцифруванням ланцюга поставок для зменшення трансакційних витрат.

5. Збільшення потреби в онлайн-взаємодії з органами державного нагляду та контролю (податкове адміністрування та звітність) та запит на прискорення цифровізації адміністративних послуг, що викликано необхідністю дотримання карантинних обмежень. У бізнесу з'явилась об'єктивна необхідність отримувати послуги без відвідування державних органів та без залучення посередників, тобто в онлайн-форматі, що має не лише сприяти стримуванню

зростання рівня захворюваності, а й зекономити час та кошти, завдяки унеможливленню корупції [1, с. 5].

Ключові тренди розвитку бізнесу, що виникли внаслідок невідворотності цифрових змін в усіх сферах життя періоду пандемії, сприяли ревізії пріоритетів розвитку підприємництва. Відповідна державна політика, враховуючи необхідність прискорення цифрових трансформацій, повинна сприяти реалізації таких пріоритетів:

1. Підвищення рівня цифрових підприємницьких компетенцій, розвиток електронної комерції. Обмеження можливостей офлайн-роботи багатьох напрямків діяльності МСП ставить перед вибором між втратами бізнесу і адаптацією його до нових умов через розвиток інструментів віддаленого онлайн доступу, розвитку електронної комерції, перенесення в онлайн бізнес-процесів, використання високотехнологічних платіжних онлайн-рішень, мультिकанального просування, безготівкових розрахунків платіжними картками, безперебійних ланцюгів постачання, забезпечення безпеки особистих і платіжних даних покупців [2, с. 9].

2. Розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності. Малі та середні підприємства, якими забезпечується майже третину експорту України, мають високий рівень невизначеності щодо обсягів, строків та схем відновлення експорту. Це пов'язано з: частковою втратою ланцюгів міжнародного співробітництва; відсутністю довгострокових контрактів; недостатністю обсягів експортного кредитування. Відповідно, це посилило важливість збереження існуючих торговельних партнерів, підвищення рівня знань та навичок онлайн-пошуку нових ринків для диверсифікації експорту/

3. Продовження дерегуляції підприємницької діяльності шляхом розвитку інформаційних онлайн-технологій для вивільнення часових та трудових ресурсів бізнесу, спрощення процедур контролю та митного адміністрування; розширення можливості онлайн-комунікацій з владою через державно-приватний діалог шляхом проведення взаємних консультацій в процесі обговорення проєктів нормативно-правових актів в профільних робочих групах, оприлюднення проєктів документів на веб-сайтах, створення громадських рад із залученням бізнес-асоціацій.

4. Системного зниження корупції через переведення адмінпослуг в онлайн та надання послуги без відвідування державних органів та залучення посередників/чиновників.

5. Створення прозорих електронних процедур податкового адміністрування. Електронний формат знижує ймовірність корупції завдяки прозорості процедури та можливості відстеження статусу питання в системі та верифікації виконання податкових процедур виконавцем [1, с. 7].

Література:

1. Гейко Т. Ю. Пріоритети розвитку національного підприємництва в умовах цифрових трансформацій: аналітична записка. К.: НІСД, 2020. 7 с.

2. Сандбу М. Прекрасный новый мир после пандемии. Финансы и развитие. 2020. Декабрь С. 5–9.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ОСНОВНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

І. В. ОСЬМІРКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії, фінансів і обліку
*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

В. Ю. ОНІСІФОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки і підприємництва
*Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків,
Україна*

Сучасний «пандемічний» етап розвитку світової економіки став одним з найбільш неочікуваних та не прогнозованих для більшості країн світу. Стосувалося це і національної економіки України. Переважна більшість навіть високорозвинених країн світу виявилася не готовою до такого розвитку подій та такого потужного удару по економіці. Другий квартал 2020 року неочікувано став періодом дуже потужного скорочення темпів економічного зростання у всьому світі, не стали винятком і розвинені економіки держав Європейської зони і економіка України. В таблиці 1 наведено інформацію стосовно темпів падіння ВВП у першому кварталі 2020 року відповідно до показників першого кварталу 2019 року.

Таблиця 1 – Зміни ВВП в Україні та країнах Європейського Союзу за результатами I кварталу 2020 року порівняно з відповідним періодом 2019 року

Країна	Зміна ВВП, %
Україна	-1,3
Словаччина	-3,7
Чехія	-1,7
Великобританія	-2,7
Австрія	-2,9
Франція	-4,7
Німеччина	-1,9
Італія	-5,6
В середньому по ЄС	-2,7

Складено авторами за даними [1]

Отже, як бачимо, негативні тенденції в розвитку національних економік під впливом пандемії COVID-19 почали проявлятися вже в першому кварталі 2020 року. Показники падіння ВВП були досить значними, однак ще не мали катастрофічного рівня. Однак другий квартал 2020 року став періодом дуже значного занепаду навіть у країнах-лідерах за показниками економічного

розвитку в Європейському Союзі. В таблиці 2 наведені показники зміни ВВП в найбільш розвинених країнах ЄС та в Україні в другому кварталі 2020 року порівняно з другим кварталом 2019 року.

Таблиця 2 – Зміни ВВП в Україні, країнах Європейського Союзу та США за результатами II кварталу 2020 року порівняно з відповідним періодом 2019 року

Країна	Зміна ВВП, %
Україна	-11
Австрія	-12,8
Франція	-19,3
Німеччина	-11,7
Литва	-3,8
Іспанія	-22,1
США	-32,9

Складено авторами за даними [1]

Отже, як бачимо вплив карантинних заходів, які були впроваджені більшістю країн європейського Союзу навесні 2020 року, був дуже значним. Додатково негативні тенденції в розвитку національних економік посилювалися значним незапланованим зростанням рівня витрат на медичний захист громадян. Такого падіння економіки країн ЄС та, особливо, економіка США не мали протягом багатьох десятиріч.

Галузі, які загально показали найбільші темпи падіння:

- промислове виробництво;
- будівництво;
- вантажні перевезення;
- пасажирські перевезення.

Слід зауважити, що разом з послабленням карантинних обмежень влітку в більшості країн Європейського союзу почалося економічне пожвавлення та падіння основних макроекономічних показників дещо сповільнилося. Тому показники третього кварталу стали дещо більш оптимістичними. Однак друга хвиля пандемії COVID-19 не дозволила економікам держав стабілізуватися через необхідність повторного введення низки карантинних обмежень. Але слід зауважити, що осінні карантинні обмеження в більшості країн вже не мали такого тотального характеру, як навесні, через розуміння урядами надзвичайних негативних наслідків таких обмежень для національної та світової економіки.

Література:

1. Україна: вплив COVID-19 на економіку і суспільство. Консенсус-прогноз. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz> (дата звернення 30.01.2020).

ВІРТУАЛЬНІ ПОДІЄВІ ЗАХОДИ ЯК ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СУЧАСНОЇ КРИЗИ В ІВЕНТ ІНДУСТРІЇ

О. М. РАДІОНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри туризму і готельного господарства
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Заходи подієвого туризму мають велике економічне значення. У період їх проведення активізується діяльність усіх об'єктів туристичної індустрії. Завдяки кумулятивному ефекту відбувається розвиток таких видів економічної діяльності як: транспорт, торгівля, тимчасове розміщення й організація харчування, комунікації, будівництво, виробництво сувенірної продукції та інше. Івент туризм відіграє значну роль, у формуванні внутрішньої економіки, створенні додаткових робочих місць та сезонної зайнятості населення [1].

Втім, сьогодні, у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), івент туризм є одним із тих, що найбільше постраждав від карантину.

В сучасних умовах набув поширення новий – віртуальний формат проведення подієвих заходів. Популярність віртуальних івентів в останні роки зросла. В першу чергу – завдяки розвитку технологій, а також хорошій окупності та екологічності. Зараз, коли через коронавірус доводиться скасовувати найбільші заходи, а країни вводять обмеження на перельоти, онлайн-івенти стали ще більш затребуваними.

Навіть коли офіційно заходи не скасовані, багатьом учасникам важко дістатися до локації. Організаторам зараз складно готувати міжнародні івенти, розраховані на велику кількість учасників. Скасування MWC в Барселоні стало яскравим прикладом: навіть значимі для галузі події не можуть встояти перед сучасними загрозами.

Раніше організацію онлайн-івентів виправдовували дешевизною і екологічністю (особливо на тлі трендового скорочення «вуглецевого сліду» завдяки відмові від перельотів). Зараз причина інша, і більш серйозна. Але в той же час віддалені заходи приносять реальну вигоду організаторам і учасникам.

Для початку розділимо поняття:

– онлайн-івенти – заходи, які транслюють учасникам через інтернет або інші канали спільної взаємодії;

– гібридні – класичні івенти, для яких частково використана методика віддаленої доставки контенту. Тобто, при бажанні учасники або спікери можуть підключитися до мовлення або трансляції, не приїжджаючи на локацію заходу;

– віртуальні – івенти, для яких використані технології віртуальної і доповненої реальності. У них величезний потенціал, і в сучасних умовах цей формат може зробити величезний ривок.

Формати віддалених заходів в умовах вірусної загрози вибрали багато відомих компаній. Наприклад, івент World Tour Sydney Reimagined в останній

момент перевели в онлайн. Презентація колекції осінь/зима 2020 від Джорджіо Армани теж була проведена за закритими дверима, тільки з трансляцією в прямому ефірі.

Основними перевагами онлайн і гібридних івентів є:

1. Економічна ефективність. Скорочуються або повністю відсутні витрати на розміщення учасників, підготовку локації та інше. В той же час аудиторії може бути на порядок більше.

2. Охоплення учасників, які з різних причин не могли б приїхати на івент, але цілком можуть прийняти віддалену участь.

3. Екологічність. Скорочення викидів CO₂ завдяки відмові від перельотів вкрай актуальне в сучасних умовах. Плюс, це тренд, який можна включити в PR-кампанію заходу.

З огляду на затребуваність таких варіантів заходів, стає актуальним питання вибору відповідних інструментів для організації. Ось кілька ефективних варіантів:

– пряме включення (стрімінг) – один з найпоширеніших форматів. Пряма трансляція дозволяє ділитися з онлайн-аудиторією виступами доповідачів та іншими подіями. Організувавши запис ефіру, можна поширювати його на платній основі. Для організації стрімінга краще користуватися платними відеохостингами: це гарантує стабільність і велику кількість інструментів для маркетингу і аналізу;

– спеціальні мобільні додатки – зазвичай їх створюють для реєстрації, повідомлення про розклад і програми. Додавши туди інструменти спілкування та перегляду трансляцій, можна отримати універсальні рішення для гібридних івентів;

– закриті чати заходів. Розширити функціонал гібридних заходів можна, створюючи тематичні закриті чати в популярних месенджерах. Це дозволить залучити онлайн-аудиторію, дати їм можливість спілкуватися з учасниками на локації.

Отже, в сучасних умовах, коли існує ризик для здоров'я або навколишнього середовища, організатори івентів отримують можливість впроваджувати новаторські рішення. Віртуальні заходи – один з найдієвіших варіантів. Вони дозволяють зберегти репутацію організаторів і провести важливі для галузі зустрічі.

Література:

1. Radionova O. M. Event tourism of Ukraine in today's conditions. *Економіка, облік, фінанси та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 28 жовтня 2020 р.): у 4 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 4. 134 с.

ПАНДЕМІЯ COVID-19: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В. К. СІДЕЛЬНИКОВА, канд. пед. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії, фінансів і обліку
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків

В. Ю. ОНІСІФОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки і підприємництва
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

2020 рік став дуже серйозним викликом для економіки України. Вітчизняна економіка, яка вже протягом кількох років балансує на рівні мінімальних показників економічного зростання, зазнала надзвичайно потужного удару від впровадження карантинних обмежень, які були застосовані з березня 2020 року.

Під впливом карантинних обмежень в цілому ВВП України вже в першому кварталі 2020 року скоротився на 1,3% в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року, а в другому кварталі цей показник виріс до рекордних 11%. Показники скорочення обсягів діяльності в основних галузях економіки України за перше півріччя 2020 року наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Показники економічного розвитку основних галузей економіки України в I півріччі 2020 року відповідно до показників 2019 року

Галузь економіки	Показник економічного зростання/падіння
Роздрібна торгівля	+3%
Сільське господарство	-18,7%
Вантажообіг	-19,6%
Пасажирообіг	-55,9%
Оптовий товарообіг	-0,5%
Промислове виробництво	-8,3%
Будівництво	-5,5%
В цілому по Україні	-6,5%

Складено авторами на основі [1]

Слід зауважити, що серед галузей, які не зазнали скорочення обсягів знаходилася роздрібна торгівля, однак темпи зростання були значно менші за показники порівнюваного періоду 2019 року. Позитивні показники галузі роздрібною торгівлі та не такі значні показники скорочення галузі оптової торгівлі пояснюються дозволом на їх діяльність в окремих товарних групах та успішним переведенням торгівлі в онлайн-формат.

Найбільш важким для економіки України з точки зору скорочення обсягів ВВП був квітень, однак поступове пом'якшення карантинних заходів в

наступних місяцях дозволило послабити цей негативний ефект, тому темпи падіння в основних галузях промислового виробництва уповільнилися вже в травні-червні (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники падіння виробництва за основними видами економічної діяльності в Україні, квітень – червень 2020 року

Вид економічної діяльності	Показник скорочення, %		
	квітень	травень	червень
Промисловість	-16,2	-12,2	-5,6
Вантажні перевезення	-27,2	-26	-18,3
Пасажирські перевезення	-95,9	-92,3	-72
Будівництво	-16	-2,6	-0,1

Складено авторами на основі [1]

Як бачимо, катастрофічним був досліджуваний період для галузі пасажирських перевезень, які фактично були припинені за багатьма напрямками сполучення навесні 2020 року. Суттєві негативні наслідки карантинних обмежень галузь відчуває і зараз через подовження дії обмежень на кількість пасажирів в салонах транспортних засобів. Найшвидше ж змогла відновитися будівельна галузь України.

Загальні показники економічного розвитку України за прогнозами міністерства економічного розвитку у 2020 та 2021 роках під впливом першої та другої хвилі пандемії COVID-19 наведені в табл. 3

Таблиця 3 – Прогноз основних макроекономічних показників України, 2020-2021 рік [1]

Показник	Рік	
	2020	2021
ВВП, млрд грн.	3964	4391,4
Приріст ВВП, %	-6	+3,2
Середній індекс споживчих цін, %	103,1	106,8
Рівень безробіття, %	9,6	9,2
Обмінний курс грн.-дол. США	27	28,6

Отже, як бачимо з даних табл. 3, Уряд України прогнозує, що 2021 року в економіці будуть подолані негативні тенденції 2020 року та почнеться поступове оздоровлення та зростання.

Література:

1. Україна: вплив COVID-19 на економіку і суспільство. Консенсус-прогноз. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz> (дата звернення 28.01.2020).

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СВІТОВОГО ВОДНОГО СТРЕСУ

О. І. СЛАВУТА, канд. екон. наук, доц. кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасне використання водного компонента за розмірами та робочою швидкістю перевищує найбільш інтенсивне використання природних ресурсів. Загальне споживання прісної води у всьому світі в тисячу разів перевищує ступінь використання промислової сировини. Крім того, ця кількість подвоюється кожні 20 років, досягаючи рівня 3,9–4 тис. км³. Поки ситуація не зміниться кардинально, до 2030 р. планеті доведеться подолати дефіцит води на 40 % [1]. Відповідно до таких процесів, за даними Стокгольмського екологічного інституту, створюються великі площі дефіциту води.

Дефіцит ресурсів має прямий вплив на сектор зайнятості. В даний час близько 42 % працездатного населення світу відчувають суттєву залежність від води [2]. Менша доступність прісної води та конкуренція з боку інших видів використання, таких як енергетика та сільське господарство, можуть зменшити доступність міської води на дві третини до 2050 р. порівняно з 2016 р.

Схожа ситуація стосується й України, майже вся територія якої характеризується значним водним дефіцитом. При визначенні рівня водопостачання одного жителя ЄС і України виявлено, що співвідношення не на користь нашої країни. Приміром, для України зазначений показник становить 1096 м³, тоді як для Франції – 2956, Греції – 5246, а Норвегії – 83735 м³[3].

Рівень водного стресу визначається як співвідношення обсягу забору прісної води до усіх наявних водних ресурсів в країні. Чим гірший цей показник – тим він ближчий до 100 %. Високий стрес означає більшу конкуренцію за водні ресурси. На сьогодні в Україні рівень водного стресу невисокий і складає 13 %. Для порівняння у Польщі цей показник складає 37 %, в Румунії – 6 %, Молдові – 16 %, Білорусі – 5 %[4].

Значно гірша ситуація у країнах Західної Європи, а найгірша – в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Всього в світі 17 країн, включаючи Індію та Іран, страждають від надзвичайного стресу від нестачі водних ресурсів.

За оцінками експертів UN Water в Україні до 2050 р. збільшиться кількість регіонів, віднесених до категорії «від нестачі води до дефіциту води». Слід зауважити, що дефіцитними вважають такі регіони, в яких вилучається щорічно від 20 до 40 % загальнодоступних ресурсів поверхневих вод, сильно дефіцитні регіони – це такі, в яких вилучення води перевищує 40 %[4]. В березні 2020 р. вперше за 120 років в Україні було здійснено попередження щодо можливого обмеження прав водикористувачів. Це було спричинено кліматичними змінами, а саме через аномальні осінь та зиму у 2019-2020 рр. водні ресурси країни зазнали значної маловодності. Звичайно, у разі вживання таких заходів пріоритетність надаватиметься забезпеченню питних і побутових потреб населення.

Економічне моделювання, яке виконали експерти UN Water, свідчить про те, що погана політика управління водними ресурсами може посилити

негативні наслідки зміни клімату, тоді як хороша політика може суттєво сприяти їх нейтралізації [5]. Оскільки вода є життєво важливим фактором виробництва, зменшення запасів води може обернутися повільнішим зростанням, що затьмарює економічні перспективи. У деяких регіонах темпи зростання до 2050 р. можуть зменшитися на 6 % ВВП в результаті втрат, пов'язаних з водою в сільському господарстві, охороні здоров'я, доходах та власності, що призведе до стійкого негативного зростання.

Вплив безгосподарного управління бідними сім'ями відчувається непропорційно, які частіше покладаються на дощове сільське господарство, щоб прогодувати свої сім'ї, живуть на найбільш маргінальних землях, які є більш схильними до повені, і яким найбільше загрожує забруднена вода та неадекватні санітарні умови. Забезпечення достатнього і постійного постачання води в умовах дефіциту буде важливим для досягнення глобальних цілей щодо подолання бідності.

Негативний вплив змін клімату на водні ресурси можна нейтралізувати за рахунок дієвих стратегічних рішень за ключовими напрямками: планування розподілу ресурсів з акцентом на галузі, де вони забезпечують найбільшу вдачу; впровадження стимулів для підвищення ефективності водокористування; інвестиції в інфраструктуру для стабільного доступу до водних ресурсів.

Література:

1. Доповідь ООН про розвиток світових водних ресурсів у 2015 р. URL: <http://www.fao.org/cgrfa/assessments/global-assessments/sow/ru/> (дата звернення 12.09.2020)
2. Доповідь ООН про розвиток світових водних ресурсів у 2016 р. URL: <http://www.fao.org/cgrfa/assessments/global-assessments/sow/ru/> (дата звернення 12.09.2020)
3. Climate change 2014: Synthesis report, Summary for policymakers // Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). World Meteorol. Organ. Geneva, 2014. URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf (дата звернення 12.09.2020)
4. Water quality and wastewater URL: <https://www.unwater.org/water-facts/quality-and-wastewater-2/> (дата звернення 12.10.2020)
5. The United Nations World Water Development Report 2019 // United Nations World Water Assessment Programme (UN WWAP). URL: https://www.unesco.de/sites/default/files/2019-03/UN-Weltwasserbericht_2019_WWDR_Englisch.pdf (дата звернення 12.09.2020)

«ЧОРНІ ЛЕБЕДІ» АБО ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЙ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
в.о. зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Протягом двох останніх десятиліть набули поширення глобальні епідемії інфекційних хвороб – пандемії, які мають істотний вплив як на стан здоров'я населення, так і на економічний розвиток країн і регіонів світу.

Із січня 2009 року до серпня 2010 року значного розповсюдження набув вірус грипу А/Н1N1/09. Випадки захворювання були виявлені у Мексиці, Канаді та 11 країнах Європи. Було встановлено 4 рівень загрози пандемії, за якого підтверджується можливість передачі вірусу від людини до людини. За офіційною інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), кількість лабораторно підтверджених летальних випадків цього вірусу грипу становила більше 17,4 тисяч [1].

У серпні 2014 року ВООЗ оголосила про нову міжнародну надзвичайну ситуацію – спалах вірусу Еболи. Протягом 2014 – 2016 років у Гвінеї було зафіксовано 3811 випадків, з яких 2543 – летальні. У Ліберії показники були значно вищими: інфіковано 10675 осіб, 4809 з яких померли. У Сьєра-Леоне ці цифри сягнули відповідно 14124 та 3956 осіб [2]. У 2016 році було оголошено про закінчення пандемії, однак у квітні 2018 року у Демократичній Республіці Конго з'явилися нові випадки захворювання. Протягом 2015–2019 рр. інфікувалися понад 33 000 осіб, 15 000 випадків є летальними.

Початок 2020 року пов'язаний із масовим охопленням країн світу пандемією коронавірусу COVID-19. Станом на січень 2021 року виявлено 102 млн випадків зараження, 2,21 млн випадків є летальними [3].

Американський економіст Нассім Ніколам Талеб називає непередбачувані явища «чорними лебедями» і виділяє їх три характеристики [4]:

1) такі події аномальні за своєю природою, виникли в перше без очевидних для їх появи передумов;

2) ця подія здатна вплинути як на окремих індивідів, так і на хід розвитку всього людства;

3) люди схильні знаходити пост-фактумне пояснення тому, що відбулось, незважаючи на перше сприйняття цієї події як приємної або навпаки.

Одним із таких «чорних лебедів» є ймовірність пандемії.

Грунтовних досліджень набула пандемія грипу-іспанки 1918 – 1919 рр., яка призвела до серйозних економічних втрат. Залежність смертності від віку була подібна до англійської літери W, було виявлено два піки смертності: групою ризику були не лише діти та люди похилого віку, а й чоловіки працездатного віку – 18-40 років. Окрім відчутних соціальних втрат, виникли й економічні, серед яких: зменшення обсягу торгівлі на 40% (а за деякими джерелами ця цифра сягала 70%), зменшення видобутку вугілля на 70% тощо [5].

Для аналізу впливу пандемій на світову економіку слід їх співставити з наступними періодичними процесами: 1) 40-50-річними економічними циклами Миколи Кондратьєва, які ґрунтуються на зміні технологічних укладів; 2) 7-11-річними циклами Клементя Жюгляра, пов'язаними із коливаннями рівнів завантаження виробничих потужностей та інвестицій в основний капітал; 3) промисловим індексом Доу-Джонса, який відображає капіталізацію тридцяти найбільших американських компаній, діяльність яких сукупно визначає тренди світової економіки [5].

У 2020-2021 році завершується хвиля зниження п'ятого циклу Кондратьєва (рис. 1).

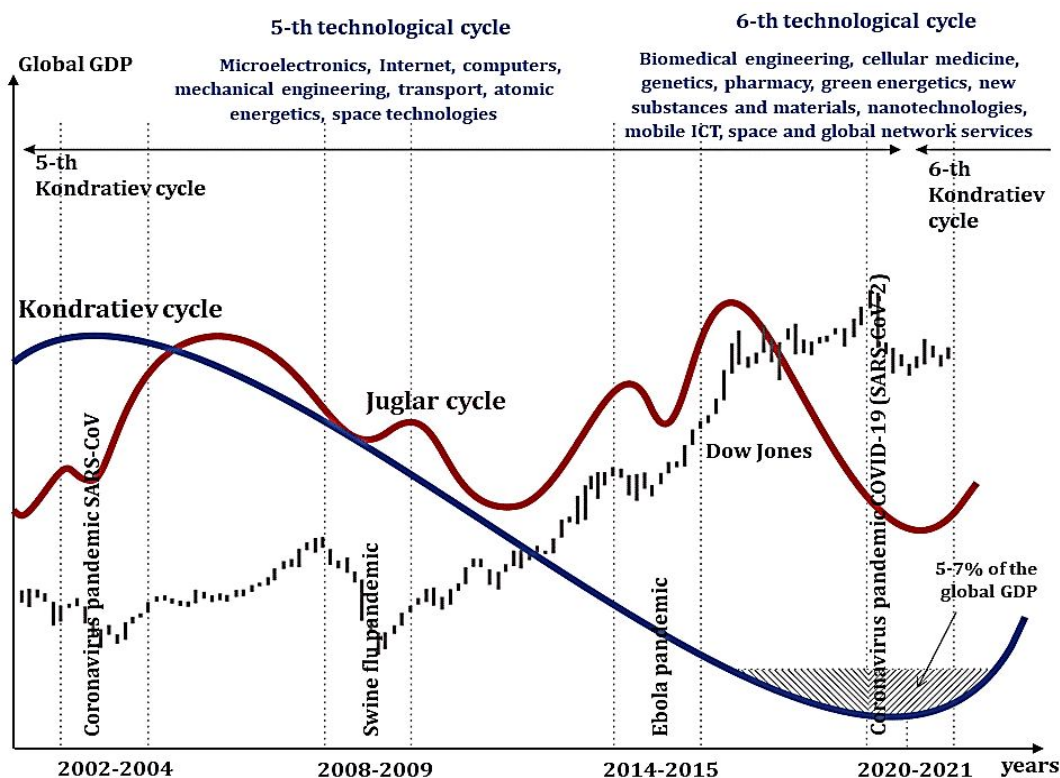

Рис. 1 – Вплив пандемій на розвиток суспільства [5]

Як можна побачити на рисунку 1, пандемії мають циклічний характер із періодом повторення, що дорівнює 5-6 років. Такі явища мають суттєвий вплив на світову економіку, призводячи до розриву економічних ланцюгів і гальмування на декілька місяців або навіть років у розвитку суспільства. Сьогодні можна зробити прогностичне судження, що спад світової економіки 2020 року є більш глибоким порівняно із згаданими попередніми пандеміями. Суттєвого занепаду слід чекати для більшості секторів виробництва, які ґрунтуються на технологіях 5 укладу.

Література:

1. Гриневич О. Й., Маркович І. Г. Грип H1N1: уроки пандемії. URL: <https://www.umj.com.ua/article/5705/grip-h1n1-uroki-pandemii> (дата звернення: 31.01.2021).
2. Як смертоносний вірус Еболи призвів до двох епідемій і зрештою виявився виліковним. URL: <https://tsn.ua/svit/ponad-10-tisyach-smertey-za-odin-rik-yak-smertonosniy-virus-eboli-prizviv-do-dvoh-epidemiy-i-zreshtoyu-viyavivsy-a-vilikovnim-1409904.html> (дата звернення: 31.01.2021).
3. COVID-19 Content Portal URL: <https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6> (дата звернення: 31.01.2021).
4. Черные лебеди классического риск-менеджмента. URL: <https://medium.com/kyiv-school-of-economics -16798dbe83bd> (дата звернення: 31.01.2021).
5. Форсайт COVID-19. URL: <http://wdc.org.ua/uk/COVID-19-transformation-after-pandemic-europe> (дата звернення: 31.01.2021).

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ КОРОНАВІРУСНОЇ КРИЗИ

Л. В. КУЦИНА, ст. викладач кафедри філософії та суспільних наук

А. А. ВОРОНКОВА, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Відомо, що економіка розвивається циклічно. Природний стан економіки характеризується зростанням національного виробництва, що викликане зростанням чисельності населення та його потреб. Різке погіршення всіх параметрів економічного розвитку (скорочення обсягів виробництва, інвестицій, зайнятості та доходів; зростання безробіття; зниження сукупного попиту) називають кризою. Економісти по-різному трактують причини економічних криз, поділяючи їх на зовнішні (глобалізація світової економіки, науково-технічний прогрес, міграція населення, війни, зміни цін на нафту та, навіть, зміни клімату) і внутрішні (зменшення інвестицій та сукупного попиту; відрив фінансового сектору економіки від реального).

Сьогодні надзвичайно актуальним є образний вислів П. Самуельсона, який порівнював економічні цикли з хвилями епідеміологічних захворювань, примхами погоди і коливаннями температури у дитини. Нова економічна криза, причиною якої є пандемія коронавірусу, може стати найбільшою та найпотужнішою з часів Великої депресії 1930-х років [1]. Та вже сьогодні ми є свідками безпрецедентних проблем у світовій економіці, наслідки яких люди у всьому світі відчуватимуть протягом наступних кількох років.

У цих умовах надзвичайно зростає роль соціально-відповідальної поведінки суб'єктів економіки: держави, бізнесу та окремих домогосподарств (фізичних осіб). Сьогодні соціальна відповідальність окремої людини полягає в дотриманні карантинних заходів і виявляється, перефразовуючи слова Л. Фейєрбаха [2], у проблемі узгодження прагнення до особистого здоров'я з прагненням до здоров'я інших людей. І якби поведінка кожного громадянина кожної країни була соціально відповідальною, то були б не потрібні не тільки санкції за недотримання карантинних заходів, а й самі ці заходи.

Все набагато складніше в умовах коронавірусної кризи із соціальною відповідальністю бізнесу, яка виявляється у проблемі узгодження прагнення до особистого здоров'я з прагненням до особистого збагачення. З одного боку, обмежувальні заходи, які запроваджуються, щоб зупинити поширення вірусу, паніка на ринках та невизначеність у майбутньому чинять шалений тиск на бізнес. З іншого боку, у цих умовах знаходяться й ті, для кого пандемія – це чудова нагода заробити, розширити ринки збуту або позбутися конкурентів. Яскравим прикладом цього в Україні є ситуація з цінами на газ. А тому сьогодні надзвичайно зростає значення соціальної відповідальності держави, яка, використовуючи силу і повноту своєї влади, покликана обмежувати корисливі інтереси і наміри бізнесу і тих категорій населення, які володіють значною перевагою над іншими в багатстві і силі, та забезпечувати «соціально

слабкі» категорії населення від свавілля «соціально сильних». На практиці соціально відповідальна поведінка нашої держави щодо проблеми енергоносіїв, починаючи з 2014 року, зводиться до системи субсидій, яка давно довела, що справжні мотиви її розробників далекі від інтересів держави і споживачів. Незважаючи на зміни в умовах і формах надання субсидій, спостерігаємо лише спробу влади вирішувати свої завдання: зменшувати градус невдоволення у суспільстві, стримувати людей від виходу на вулиці та участі у тарифних майданах, не допустити масштабних неплатежів за підвищеними тарифами та гарантувати надприбутки «газовим» олігархам. Сьогодні, мабуть, не залишилося людини, яка б не розуміла, що субсидії – це підтримка тарифного геноциду, знищення середнього класу, легальної економіки, а інколи, навіть сім'ї; шлях до зубожіння нації. Серед причин недоцільності і злочинності цієї системи слід назвати:

– збільшення тягаря для тих, хто поки ще платить податки і платить за комунальні послуги, як наслідок збільшення субсидії і кількості субсидіантів, бо не існує ніяких державних коштів – є кошти платників податків. Маємо парадокс: той, хто легально працює, змушений вчергове перерозподіляти свої витрати з освіти, навчання, зрештою, з харчування, направляючи кошти на оплату комунальних послуг;

– субсидія стимулює розвиток тіньової економіки і стримує людину, яка боїться втратити субсидію, від збільшення легального доходу. Як наслідок – люди воліють отримувати більшу частину зарплати у конверті. Більше того, дехто взагалі розлучається та виписує з помешкання своїх дружин, чоловіків, які мають легальні заробітки, щоб знову ж таки не втратити субсидію;

– субсидія не спонукає заощаджувати енергоресурси. Навіщо економити, якщо держава (платники податків) все одно за тебе доплатить чи повністю заплатить. З іншого боку, мешканці багатоквартирних будинків, в яких централізоване опалення, не мають можливості економити.

Чи є вихід з цієї ситуації? Так є – це соціально відповідальна тарифна політика держави, а саме: використання державою права щодо регулювання цін на стратегічно важливу продукцію та антимонопольне регулювання і встановлення економічно обґрунтованої ціни на газ; заборона на експорт газу вітчизняного виробництва; субсидювання ціни газу і диференціація тарифів на газ у залежності від обсягу його споживання.

Література:

1. Нова Велика депресія: наслідки коронавірусу для світової та української економіки: <https://hromadske.ua/posts/nova-velika-depresiya-naslidki-koronavirusu-dlya-svitovoyi-ta-ukrayinskoji-ekonomiki>
2. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Socialna-vidpovidalnist.pdf>

MODERN GLOBAL CRISES: REASONS, CONSEQUENCES AND WAYS TO OVERCOME COVID-19 CRISIS

VALERIYA OSTROVERKH, master

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

A pandemic is a global outbreak of a new virus that is very different from modern seasonal viruses present in a given period. Viruses constantly change and these changes are not related to the person, so they can easily infect humans and spread effectively from person to person.

The outbreak of the coronavirus pandemic was undoubtedly another challenge for humanity as a whole. On the one hand, it is about the ability to instantly and effectively identify the causative agent of another disaster and develop appropriate strategies and pharmaceuticals for treatment. On the other hand, any epidemic, not to mention already about the pandemic, has quite catastrophic economic consequences of various character.

Trends in the development of Ukraine's economy are largely determined by the nature of its foreign economic relations, the degree of involvement of the country in the system of international division of labor (MRI). In modern conditions, MRI is accompanied by integration processes in different regions of the world, education and development of transnational corporations (TNCs), which indicates the increasing globalization of the world economy. In this regard, there is a growing need to study trends and patterns of development of the world economy, which are the subject of study of the proposed discipline.

In the context of intensification of globalization and integration processes, the formation of regional policy measures adequate to modern requirements is becoming important. In market economies, according to OECD research, the object of regional policy are various regional (spatial) inequalities (differences in living standards and conditions, employment and unemployment, the rate of economic development of individual regions, business conditions, etc.). The main causes of such inequalities include: differences in climatic conditions of life and entrepreneurship in individual countries; the scale, quality and directions of use of natural resources, which determine the "productivity" of the regions; outdated production structure, untimely introduction of innovations; agglomeration advantages and disadvantages (overpopulation); trends in economic development of the country; stage of technological development; physical factors of placement; production infrastructure; socio-cultural factors.

Almost from the beginning of 2020, the Ukrainian economy found itself in a new system of risks associated with the global economic recession, which laid the foundations for the slowdown in economic dynamics. The sudden cessation of a significant share of enterprises in various spheres of economic activity has significantly worsened the situation in the economy.

During March-April, measures were taken to mitigate the negative effects of quarantine on the Ukrainian economy and society. Three "packages" of legislative changes provided tax support for business. First of all – tax benefits for small

businesses and sole proprietors, reducing the regulatory burden. As well as additional support for workers who have lost their jobs to vulnerable groups.

In the banking sector, a mechanism for long-term refinancing of banks for up to 5 years has been introduced, the mandatory reserve algorithm has been changed, bank loans to borrowers affected by pandemic restrictions have been restructured, and a number of problem management requirements have been relaxed.

Due to the combination of the direct biological impact of the COVID-19 pandemic and the coronavirus network infodemia, the global community plunged into a deep systemic crisis in March 2020. Due to its unique nature, the introduction of a special term "corona crisis" seems reasonable. This crisis is not a "classic" epidemic crisis. The main loss of labor potential occurs through quarantine measures. Rising protests are forcing governments to speed up the end of quarantine, even outside of biological indications. Declining consumer demand in the European Union and the United States will have a negative impact on imports from developing countries. The economies of all countries will feel the effects of reduced world production, disruption of trade chains, reduced investment. In the current conditions, the quarantine measures in China will have a great impact on the world economy, as the production facilities of many industrial and innovative companies of the world are located on the territory of this country. The closure of plants and factories, as well as reduced demand for Chinese products will have a negative impact on the profits of such companies.

As for industries, tourism is one of the most affected. Significant losses are also borne by airlines, whose demand for services has fallen to a minimum, which is obvious. Of course, the crisis did not bypass the automotive industry, as most supplies were related to China.

However, not all industries suffer losses. Some companies not only avoided the crisis, but also increased their revenues. Almost all of them are online services. They are followed by pharmaceuticals and delivery services. Governments around the world are committed to creating and implementing economic programs (fiscal stimulus) aimed at mitigating the effects of the COVID pandemic – 19 and stabilizing the economy. The largest is the program adopted by the US government – its volume amounted to 2.3 trillion. USD (about 11% of GDP). In addition to the United States, the top five countries in terms of funding for such economic programs also include Germany, China, Canada and Australia.

According to the analysis, the COVID-19 pandemic will affect all sectors of the economy, but to varying degrees. It is expected that significant losses will be avoided in industries related to the production and supply of food, the pharmaceutical industry and the IT industry. In turn, the most vulnerable industries accumulate about 40% of GDP and employment. Moreover, most companies in these industries are provided with resources to operate in quarantine for no more than 2 months.

Thus, the estimates of experts on data analysis, of course, has disappointing forecasts. But if you take the necessary precautions, there is still room for improvement. Accelerating the end of the pandemic will help to implement the planned actions to eliminate the effects of the pandemic faster.

Literature:

1. BBC. 2020. URL: <https://www.bbc.com/> (accessed 30.01.2021)
2. EBRB / European Bank for Reconstruction and Development/ URL: <https://www.ebrd.com/home> (accessed 30.01.2021)
3. Infographics on the topic "OECD" // Statista, Inc. URL: <https://www.statista.com/chartoftheday/OECD/> (accessed 30.01.2021)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

С. Н. БЕРВЕНО, магістрант

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

В сучасних умовах високого рівня невизначеності та швидких змін глобального соціально-економічного простору забезпечення стабільного розвитку соціально-економічної системи стає актуальним завданням держави та суспільства. Саме нестабільність сучасного розвитку, як його визначальна ознака, привертає особливу увагу до дослідження проблеми економічної безпеки. Лише в безпечних умовах економічного розвитку набуває таких визначальних характеристик як сталість, стійкість, динамізм, інклюзивність.

Нестабільне середовище визначається підвищеним рівнем ризиків та загроз, які знижують ефективність функціонування соціально-економічної системи, її довгострокову результативність та утворюють на шляху її розвитку негативні аттрактори. Уникнути цього можливо лише при комплексній розбудові ефективної системи забезпечення економічної безпеки.

Питання економічної безпеки останнім часом привертають увагу дослідників, представників різних наукових шкіл і напрямів. Серед науковців, чий внесок в дослідження сутності, критеріальних ознак, складових та факторів економічної безпеки слід відзначити Л. Абалкіна, З. Варналія, В. Геєця, А. Гриценко, Я. Жаліло, В. Тамбовцева, Л. Шевченко та ін. Однак ця проблема є надзвичайно складною та багатогранною, тому потребує подальших наукових досліджень, в першу чергу, з врахуванням умов соціально-економічної нестабільності та головних трендів сучасного етапу глобальної трансформації.

Економічна безпека є головною складовою національної безпеки, що детермінує всі інші її компоненти, тому її забезпечення відіграє важливе значення в реалізації національних інтересів і підтримці державного суверенітету. Економічна безпека набуває особливої актуальності в умовах соціально-економічної нестабільності. В широкому сенсі економічна безпека є здатністю системи ефективно попереджати та усувати можливі загрози її розвитку, забезпечуючи його динамізм та стабільність. Тим самим вона характеризує можливості ефективного протистояння зовнішнім і внутрішнім небезпекам, здатність до адаптації та швидкого реагування на зміни. Економічна безпека також розкриває можливості системи щодо задоволення комплексу соціально-економічних потреб. Економічна безпека – це система ефективного реагування на можливі виклики, що забезпечує стійкі підвалини

розвитку економіки з метою надання соціально значимих результатів. Економічна безпека – це складний феномен, що поєднує економічну ефективність та соціальні параметри розвитку.

Інституційний аналіз економічної безпеки дозволяє розглядати її як процес інституційних змін, що супроводжується позитивними зрушеннями основних економічних показників розвитку системи. Зокрема методологія інституційної архітекtonіки дозволяє розглядати економічну безпеку як комплексну складову розвитку. Інституційний аналіз знаходить своє ефективне застосування при розгляді трансформаційних процесів господарського механізму, при виборі основних заходів реконструктивного розвитку перехідних систем в умовах високого рівня соціально-економічної нестабільності. Через аналіз трансакційних витрат, як головного елемента механізму функціонування інституційної системи національного господарства, можна по новому осмислити поняття «економічна безпека». У даному ракурсі це властивість системи задовольняти зростаючі потреби соціуму з мінімальними трансакційними витратами. Саме скорочення трансакційних витрат є основою економічної ефективності та зростання якості соціальної взаємодії. Ще одним важливим інституційним фактором економічної безпеки є довіра. Саме цей інститут є основою формування ефективних господарських відносин з мінімальними трансакційними витратами, що сприяє більш ефективному розподілу ресурсів економічної системи.

Значним деструктивним впливом на соціально-економічну систему володіє непродуктивна нерівність як така, що перевищує свій продуктивний рівень та створює додаткові загрози розвитку. Надмірна нерівність є однією з головних перешкод перетворення результатів економічного зростання на соціальні ефекти розвитку. Вона є фактором зниження мотивації працівників, соціального розшарування, зростання напруги в суспільстві тощо. Нерівність є віддзеркаленням неефективності розподільних механізмів держава й низької ефективності всієї системи державного управління і регулювання економіки.

Нерівність доходів породжує багато нових форм нерівності, перш за все, нерівність людського розвитку. Значна диференціація доходів населення має визначальний деструктивний вплив на формування економічного потенціалу суспільства. Таким чином надлишкова нерівність руйнує підвалини стійкого зростання економіки. Тому заходи державної соціально-економічної політики щодо зниження надлишкового рівня нерівності мають важливе значення для забезпечення економічної безпеки.

Серед безлічі загроз і ризиків, що характеризують сучасний стан глобальної соціально-економічної системи, найбільш негативний вплив на стабільність економічного розвитку мають трансформаційні процеси, що породжують значні структурні дисбаланси економічної системи. Структурні дисбаланси економічної системи, що обумовлені трансформацією господарського механізму та впливом зовнішніх чинників, зокрема глобалізаційних тенденцій, дестабілізують систему і визначають додаткові небезпеки розвитку. Тому особливого значення набувають заходи стабілізаційної, структурної та антикризової політики держави щодо їх подолання. Серед актуальних дисбалансів економічної системи України особливе

місце посідають тінізація економічних відносин та офшорний характер фінансової системи.

Вирішення цих завдань полягає в проведенні комплексної детінізації та деофшорізації економічної системи. Комплекс цих заходів надасть економіці додаткових ресурсів розвитку, перш за все, фінансових, сприятиме реконструкції соціально-економічної системи, що матиме наслідком зростання стабільності та динамізму економічного розвитку.

НЕРІВНІСТЬ ДОХОДІВ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ

Н. О. КРИВОЛАПОВА, студентка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

На сучасному етапі розвитку людство зіткнулося з комплексом глобальних проблем, які зачіпають життєві інтереси всього населення планети і вимагають для свого рішення спільних зусиль усіх держав світу. Існування таких проблем стає перепоною на шляху подальшого розвитку усього людства.

Однією з таких проблем є проблема нерівності. Вона продовжує зберігатися у всьому світі як всередині країн, так і між ними. Нерівність це дуже багатомірна категорія, вона буває за ознакою доходів, статі, віку, раси, класу, етнічної приналежності, релігії та можливостей. Нерівність ставить під загрозу довгостроковий соціальний і економічний розвиток та негативно впливає на скорочення масштабів бідності. Нерівність – це дійсно важлива проблема сьогодення, яка потребує уваги.

Особливе місце серед різних видів нерівності займає економічна нерівність, під якою розуміють відмінності між людьми й окремими групами людей за розмірами одержуваних ними доходів і накопиченого багатства.

Економічна нерівність спричиняє нерівний доступ до ресурсів. Саме цим обумовлюються різні можливості для людського розвитку різних груп населення. Тому, внаслідок нерівномірного розподілу доходів і багатства паралельно існують прошарки населення з надзвичайно високим рівнем споживання та ті у яких незадоволеними залишаються базові потреби.

У доповіді про нерівність у світі 2018 року бази даних про світову нерівність зазначається, що в останні десятиліття нерівність в доходах зростала практично у всіх регіонах світу, але різними темпами. Переважно динаміка нерівності в доходах в кожній країні визначається інституційними та політичними особливостями.

Так, наприклад, за цими даними в останні десятиліття зростання було особливо різким в Росії, помірним в Китаї, відносно поступовим в Індії, на Близькому Сході, в Африці на південь від Сахари і в Бразилії нерівність в доходах продовжує залишатися дуже високою, але відносно стабільною, а от між Західною Європою і Сполученими Штатами різниця в рівнях нерівності стала особливо помітна, тому, що ще у 1980 році ці рівні були досить схожими, а зараз різко відрізняються. В цілому за даними про нерівність у світі у 2016

році частка національного доходу, яка припадає на 10% осіб з найвищими доходами (верхній дециль за рівнем доходів), становила 37% в Європі, 41% в Китаї, 46% в Росії, 47% в США і Канаді, близько 55% в Африці на південь від Сахари, Бразилії та Індії, і 61 % на Близькому Сході. Тобто, найменший рівень нерівності в Європі і найвищий на Близькому Сході [1].

Також у доповіді відмічається, що економічна нерівність здебільшого визначається через нерівномірний розподіл капіталу, який може знаходитися в руках як приватних осіб, так і держави. Слід зазначити, й те, що у доповіді є дані, які свідчать про те, що після 1980 року майже у всіх країнах здійснювалося масштабне перетікання власності з державного сектора в приватний, тому така ситуація обмежує можливості держав у боротьбі з нерівністю і значно впливає на майнову нерівність серед приватних осіб [1].

У 2018 році Oxfam підготували доповідь на економічний форум в Давосі стосовно нерівності. В ній йшлося про те, що 1% найбагатших дісталося 82 % багатства, створеного у 2017 році, тоді як у 3,7 мільярда людей, які складають найбільш бідну частину населення світу, збільшення багатства не відбулося. Також, у звіті Oxfam було зазначено, що підвищення винагороди акціонерів та керівників підприємств відбувається за рахунок порушення прав працівників та за допомогою надмірного впливу великого бізнесу на формування державної політики. В. Бяньїма, виконавчий директор Oxfam International, зазначила, що бум мільярдерів – це не ознака процвітаючої економіки, а симптом невдалої економічної системи, бо люди, які виготовляють споживчі товари, експлуатуються для забезпечення стабільного постачання дешевих товарів та збільшення прибутку корпорацій та інвесторів-мільярдерів [2]. У січні 2020 року Oxfam опублікували черговий звіт для економічного форуму в Давосі. В ньому наголошувалося, що економічна нерівність вийшла з-під контролю. У 2019 році вже лише 2153 людини (світові мільярдери), мали більше багатства, ніж 4,6 мільярда людей [3].

На початку 2020 року з'явився ще один фактор, який має негативний вплив на нерівність доходів. Це – COVID-19. Про негативні наслідки для подальшого розвитку нерівності говорять статистичні дані наведені у доповідях різних організацій. Наприклад у звіті Міжнародної Організації праці під назвою «Глобальний звіт про заробітну плату 2020-21» підтверджується, що через карантинні обмеження та економічну кризу, яку вони спричинили, значно зріс рівень безробіття та відбувається урізання робочого часу. Звісно що, уряди певних країн намагалися зменшити або пом'якшити негативний вплив від карантину. Вони робили (і продовжують робити) це шляхом тимчасових субсидій, розширенням соціального захисту та наданням підтримки для збереження бізнесу. Ці заходи дозволили мільйонам найманих працівників зберегти весь дохід, або хоча б частину. Але нажаль, такі заходи допомагали не завжди, та проводились не в усіх країнах. Тому звісно, що криза більше вплинула на менш оплачуваних працівників, збільшивши тим самим нерівність у заробітній платі [4]

Тим часом, поки найбільша частина населення планети потерпає від ще більшого зниження доходів, безробіття та кризи, у найбагатших представників

продовжують зростати доходи (хоча, деякі, все ж таки, страждають від кризи і втрачають частину доходів). За інформацією сайту «Bloomberg» станом на 23 грудня 2020 року у п'яти перших найбагатших людей з початку року статки зросли. Наприклад, Джефф Безос, Ілон Маск, Білл Гейтс, Бернард Арно та Марк Цукерберг збільшили свої статки на 72,7 млрд, 127 млрд, 17,8 млрд, 3,6 млрд, 22,9 млрд відповідно. Взагалі, за даними сайту з 500 найбагатших приблизно 105 бізнесменів понесли втрати від своєї справи, це лише 21%, а у 79 % статки зростали [5]. Вже у січні цього року Oxfam опублікували звіт для Давоського форуму, у якому зазначили, що найбагатші швидко відшкодують свої збитки (наприклад, за даними доповіді 1000 найбагатших вже встигла окупити свої витрати за перші дев'ять місяців), але найбіднішим знадобиться більше десяти років для того щоб оговтатися від економічних наслідків пандемії. Взагалі, за даними доповіді, очікується подальший ріст нерівності доходів, а прірва між багатими і бідними може виявитися настільки ж смертельною, як і вірус [6]

Тому, аби цього не сталося, держави повинні проводити відповідну політику, щодо регулювання нерівності розподілу доходів. Зокрема, і у звіті 2021 року організації Oxfam, і у доповіді про нерівність у світі 2018 року бази даних про світову нерівність йдеться про прогресивне оподаткування як про один з шляхів пом'якшення нерівності доходів. Також, ще одним шляхом є проведення державою активної політики інклюзивного розвитку, яка допоможе забезпечити рівні можливості і скоротити нерівність доходів, скасувавши дискримінаційні закони та політичні заходи [6]. Отже, ми бачимо, що в умовах, коли ціллю є накопичення капіталу та зростання ВВП, економічної нерівності уникнути неможливо. Але в умовах де ціль – всеосяжний розвиток кожної людини (не декларативний, а дійсний) місця для економічної та соціальної нерівності не повинно бути.

Література:

1. World Inequality Report 2018. URL: <https://wir2018.wid.world/> (дата звернення 21.01.21).
2. Oxfam International. Richest 1 percent bagged 82 percent of wealth created last year – poorest half of humanity got nothing. 22 January 2018. URL: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/richest-1-percent-bagged-82-percent-wealth-created-last-year-poorest-half-humanity> (дата звернення 21.01.21).
3. Oxfam International. Time to care. January 2020. URL: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620928/bp-time-to-care-inequality-200120-en.pdf> (дата звернення 21.01.21).
4. International Labour Organization. Global Wage Report 2020–21. URL: <https://ilo.org/global/research/global-reports/global-wage-report/2020/lang--en/index.htm> (дата звернення 21.01.21).
5. Bloomberg. Bloomberg Billionaires Index. URL: <https://www.bloomberg.com/billionaires/> (дата звернення 21.01.21).
6. Oxfam International. Mega-rich recoup COVID-losses in record-time yet billions will live in poverty for at least a decade. URL: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/mega-rich-recoup-covid-losses-record-time-yet-billions-will-live-poverty-least> (дата звернення 21.01.21).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СВІТОВОЇ КРИЗИ «COVID-19»

Л. О. ШИНКАР, студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Пандемії подібні до сучасної пандемії «COVID-19» були відомі світу ще з минулого століття, але жодна з них не була такою масштабною як сьогоднішня й не мала таких катастрофічних наслідків для світової економіки. Вперше епідемію «COVID-19» було офіційно зареєстровано 31 грудня 2019 року в місті Ухань, Китай, й достатньо швидко вона поширилася за межі Китаю на інші країни світу внаслідок чого отримала статус пандемії.

Актуальність дослідження проблеми соціально-економічних наслідків пандемії «COVID-19» пов'язана не тільки з її масштабною, адже на сьогодні ця пандемія дуже швидко розвивається по всьому світі й зупинити її поки ще не вдається, та довгою терміновістю, але й з тими наслідками, які зазнають економіки країн світу під її впливом. В цьому дослідженні ми проаналізуємо основні соціально-економічні наслідки світової кризи «COVID-19», її вплив на світову економіку та можливі методи протидії негативним впливам та наслідкам.

Сама по собі пандемія «COVID-19» поставила перед людством нові виклики, відповіді на які ще й досі не знайдено. Справжньої причини виникнення цієї пандемії ще не було встановлено, у всіх є тільки припущення, які майже не доведені. Дискусійними залишаються питання щодо причин виникнення «COVID-19», механізмів розповсюдження та можливих засобів стримування, адже закриття кордонів, введення жорстких карантинних заходів по всьому світі не надали жаданих результатів. Сучасна світова медицина ще й досі вагається щодо найбільш ефективних способів лікування та попередження хвороби, тим більш, що вірогідність подальшої мутації коронавірусної інфекції майже не підвергається сумніву.

Пандемія «COVID-19» призвела до безпрецедентних проблем у світовій економіці, наслідки яких люди в усьому світі будуть відчувати на собі протягом наступних років. Й точний термін цієї кризи важко визначити, перш за все, через той факт, що важко спрогнозувати можливі терміни згасання пандемії. Вже накопичених за період пандемії соціально-економічних проблем достатньо, щоб суттєво стримати розвиток світової економіки, але й проблеми й досі продовжують накопичуватися.

Під час пандемії уряди держав світу були змушені скоротити витрати на економічні проекти на користь підтримки сфери охорони здоров'я. Крім того, значні витрати при суттєвому скороченні прибутків прийшлися безпосередньо на бізнес. Серед найбільш значних наслідків пандемії дослідники визначають наступні [1]: По-перше, зниження продаж у наслідок зменшення об'ємів поставок з інших держав, так й довготривалих заходів щодо закриття магазинів. Так, продажі автомобілів в Китаї за період пандемії впали на 92%. По-друге, результатом карантинних заходів стало значне падіння прибутків підприємств, зокрема прибутки китайських компаній обвалилися на 38%, а в деяких країнах

світу ще більше. Крім того, за цей період часу суттєво збільшилося кількість банкрутств та закриття підприємств внаслідок втрати платоспроможності тощо. Найбільш вразливим в цій ситуації виявився саме малий бізнес. По-третє, падіння ВВП країн світу у 2020 році, та очікуване зниження ВВП у 2021 році. За експертною оцінкою МВФ в Україні ВВП впав на 7,7%, а в середньому в світі на 3% [1].

Крім того, в 2020 році відбулося падіння обсягів світової торгівлі на 13-32% й прогнозується подальше скорочення зовнішньоекономічних операцій держав. Особливо гостро вдарила коронакриза по окремим галузям світового господарства, зокрема туризму, транспортному сектору, міжнародним перевезенням тощо. Суттєве скорочення прибутків підприємств призвело до збільшення безробіття в країнах. Так, в США кожній 8 працездатний американець залишився без роботи. В країнах, де значна доля робочих місць забезпечувалася завдяки праці мігрантів поряд з безробіттям виникла проблема дефіциту трудових ресурсів. Так саме закриття границь залишило частку населення без можливості працевлаштування в інших країнах світу.

На сьогодні в Україні коронакриза не так сильно відчувається як в інших країнах, в таких як: США, Китай, Японія, Італія та інші, але деякі її наслідки болісно вдарили по макроекономічній кон'юктурі. Зокрема за період пандемії Україна досягла нового рівня безробіття (у 2020 році приблизно 90 тисяч українців звертались за допомогою до держави) [1]. Очікується, що, як і за часи попередньої економічної кризи, після кризове відновлення для України буде більш тривалим, ніж для інших країн світу. Це стосується й темпів економічного зростання, й вирівнювання інших макроекономічних показників.

Коронакриза вже суттєво змінила світ, але ж вона продовжується, тому слід очікувати появи нових викликів для суспільства та економіки. З пандемією люди змінять свої звички та свою споживчу поведінку. Так, під час тривалого перебування на карантині та роботи на дому сформувалися інші моделі взаємодії роботодавців й робітників. В подальшому це сприятиме тому, що частина офісної роботи стане віддаленою, а серед важливих навичок робітників все більш важливого значення матимуть цифрові компетенції. Фахівці зазначають, що масовий перехід на дистанційну роботу в майбутньому може призвести до скорочення попиту на папір, офісне обладнання та оренду. В свою чергу, це зменшить прибутки в цих галузях й позначиться на кількості зайнятих в них. Також спостерігатимуться зміни на ринку нерухомості: попит на комерційні приміщення впаде, а ціни на оренду житла будуть зростати.

Змінюється не тільки економічна поведінка людей, але й соціальна. Так, після тривалого карантину люди можуть продовжувати уникати масових заходів або менше відвідувати публічні місця, кафе та ресторани. Можливим є зменшення користування громадським транспортом і міською інфраструктурою. Визначальними тенденціями на посткарантинний період також стануть прагнення людей проводити більше часу на природі, опікуватися власним здоров'ям та здоров'ям родини, скорочувати контакти з іншими.

Прогнозуючи можливі терміни подолання пандемії «COVID-19» вчені не мають єдиної думки. Пандемія коронавіруса може бути взята під контроль до

кінця 2021 року, але тут вирішальну роль будуть відігравати темпи та ефективність вакцинації, якість лікування, формування суспільного імунітету тощо [2]. За більш негативними сценаріями подолання пандемії може затягнутися ще на декілька років, які також болісно позначаться на світовій економіці та глобальному суспільстві.

Тому актуальним залишається питання протидії негативним наслідкам пандемії «COVID-19», що накопичуються в економіці та суспільстві. На наш погляд, найбільший потенціал вирішення цих проблем сконцентровано в інноваційності економічного розвитку. Саме інноваційні підходи у бізнесі та державному управлінні можуть бути основою подолання накопичених суперечностей. Саме перехід соціально-економічної системи на інноваційні рейки є основою її подальшого розвитку, забезпечення ефективності попри перманентно виникаючі труднощі тощо. Суттєво значення для поліпшення соціально-економічної ситуації мають також заходи цифровізації економіки та бізнес-процесів. Актуальне значення матимуть розвиток та державна підтримка й захист дистанційних форм зайнятості, підвищення продуктивності праці шляхом цифровізації виробничих процесів, державна підтримка інноваційних проектів, в тому числі по розробці вакцин, матеріальна підтримка населення в умовах скорочення доходів і зростання безробіття і багато іншого.

Література:

1. Нова Велика депресія: наслідки коронавірусу для світової та української економіки. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/novaya-velikaya-depressiya-posledstviya-koronavirusa-dlya-mirovoj-i-ukrainskoj-ekonomiki> (дата звернення 21.01.21).
2. Каким будет 2021 год: четыре предсказания Билла Гейтса. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/futurology/5fb544539a79472edba2cac3> (дата звернення 21.01.21).

СЕКЦІЯ 3

ОСВІТА ТА НАУКА У ХХІ СТОЛІТТІ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Д. А. АРЗЯНЦЕВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту фінансів, банківської справи та страхування
Н. П. ЗАХАРКЕВИЧ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту фінансів, банківської справи та страхування
*Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький*

Одним з найбільш ефективних способів переходу організації до інформаційної економіки є впровадження ефективних методів створення і використання організаційних знань. Традиційно всі методи і технології управління знаннями поділяються на дві великі категорії: технології персоналізації і кодифікації [1]. На основі цієї класифікації виділяються відповідно два різних підходи до менеджменту знань: персоналізований і кодифікований.

Суть кодифікованого підходу і одночасно його основні труднощі полягають у відділенні знання від його носія, тобто формалізації корпоративних знань. Основними методами, характерними для даного підходу, є створення баз даних, опис кращих практик (результатів внутрішнього бенчмаркінгу), видання монографій, публікація статей, документування знань за допомогою електронної пошти і т.п. Персоналізований підхід заснований на застосуванні методів, що дозволяють організувати активну взаємодію співробітників, забезпечити обмін знаннями та спільне створення нового знання в процесі внутрішньоорганізаційних комунікацій, таких як наставництво, організація конференцій і семінарів, проведення тренінгів, сторітеллінг, корпоративне навчання.

Як показує практичний досвід вітчизняних і зарубіжних компаній, ідеального поєднання методів персоналізації і кодифікації в рамках управління знаннями не існує. Кожна організація визначає свій необхідний перелік, виходячи із стратегічних цілей розвитку. Методи управління знаннями в цілому можна поділити на 3 великі групи: методи управління формалізованими знаннями; методи управління неформалізованими знаннями; вузькоспеціалізовані і універсальні методи управління знаннями.

Представлений перелік консолидує і доповнює форми управління знаннями, описані в дослідженнях [2; 3]. Розглянемо більш докладно організаційні особливості цих форм, їх переваги та недоліки.

Спеціалізовані відділи / департаменти управління знаннями. Ця форма є однією з найпоширеніших. У великих структурах, таких як корпорації, відділи управління знаннями є ланками розгалуженої структури, яка створюється для реалізації загальнокорпоративних процесів в сфері управління знаннями. Організаційні особливості – можна виділити різні конфігурації таких підрозділів. Відділи управління знаннями можуть створюватися як на базі HR-служб, так і як окремий підрозділ, але останнім часом все частіше формуються в рамках департаментів, що відповідають за реалізацію інноваційної діяльності. Переваги – інституціоналізація процесів управління знаннями, можливість ефективно розподілити посадові обов'язки в сфері управління знаннями і закріпити відповідальних осіб. Недоліки – є внутрішньокорпоративною формою управління знаннями, діяльність якої обмежується межами компанії.

Корпоративний університет. Далеко не кожен корпоративний університет здатний представляти собою повноцінну форму управління знаннями. Практика показує, що лише корпоративні університети, що знаходяться на високому рівні розвитку і володіють достатніми повноваженнями і необхідним інструментарієм, можуть ефективно акумулювати знання співробітників. Дослідження Б. В. Саліхова та І. С. Саліхова показує ключову роль таких університетів як основних атракторів в створенні і розвитку організацій, які самостійно навчаються [4]. Організаційні особливості – може функціонувати в якості окремої юридичної особи або дочірньої організації. Відрізняється від корпоративного навчального центру системністю функціонування і широким масштабом діяльності за допомогою залучення зовнішніх відносно корпорації учасників (ВНЗ). Переваги – є ефективним механізмом інтеграції підрозділів компанії, що забезпечує комунікації між співробітниками і надає можливості для навчання і обміну досвідом. Недоліки – серйозні фінансові та часові витрати на створення корпоративного університету.

Внутрішньокорпоративні науково-дослідні центри та наукові організації. Такі центри входять в структуру компанії і відповідають за науково-дослідницьку та дослідно-конструкторську діяльність, здійснюючи науково-технічну кооперацію між підприємством і прикладною наукою. Організаційні особливості – функціонують як самостійні юридичні особи. Переваги – здійснюють науково-технічну кооперацію між промисловим підприємством та прикладною наукою. Недоліки – представляють собою закрите від зовнішніх учасників середовище.

Інноваційні центри компетенцій. Форма організації управління знаннями, що припускає взаємодію підприємства, партнерів по науковим дослідженням, а також партнерів по освіті (ВНЗ). Організаційні особливості – зазвичай створюються у формі некомерційної організації. Переваги – накопичують, адаптують і тиражують успішні рішення в масштабах всієї організації. Недоліки – часто є вузько спрямованими (охоплюють окрему сферу підприємства, наприклад маркетинг, збут і т.д.).

Міжнародна співпраця. Багато вітчизняних підприємств співпрацюють із зарубіжними організаціями в сфері наукових досліджень і розробок [5]. Організаційні особливості – ця форма має кілька варіацій і може бути представлена наступними видами взаємодій:

- створення партнерств і стратегічних альянсів із зарубіжними компаніями;
- робота в рамках міжурядових комісій;
- спільна діяльність з міжнародними організаціями;
- участь в міжнародних форумах, виставках і конференціях.

Переваги – можливість обміну знаннями з зарубіжними партнерами, проведення бенчмаркінгу і використання кращих практик у своїй діяльності. Можливість вирішення стратегічно значимих питань на міжнародному рівні. Недоліки – в рамках стратегічних альянсів існує ризик витоку інформації. Високий рівень впливу такого фактора, як геополітична ситуація.

Внутрішньокорпоративні об'єднання (команди, спільноти практиків, експертні групи). Являють собою форми управління знаннями, основні цілі яких – стимулювання колективного обговорення і знаходження оптимального вирішення проблеми, що в подальшому призводить до формування бази кращих рішень і організаційних практик, якій зможе скористатися будь-який співробітник підприємства в разі потреби. Організаційні особливості – найчастіше діяльність експертної групи керує керівник, в сферу обов'язків якого входить детальний аналіз запитів, що надходять, і призначення відповідальних осіб. Експерти надають підтримку відповідно до запитів, беруть участь в обговоренні. Всі інші учасники мають доступ до інформації і формують нові запити. Переваги – забезпечують ефективні внутрішньоорганізаційні комунікації, сприяють інтеграції підрозділів, обміну досвідом між співробітниками. Дозволяють вести колективні роботи. Недоліки – оскільки в основі експертних груп і професійних спільнот лежить принцип самоорганізованості, існує постійна необхідність у стимулюванні співробітників до обміну знаннями та колективної роботи.

Краудсорсинг. Порівняно нова форма організації управління знаннями, суть якої полягає в залученні в процес управління знаннями сторонніх учасників, які не є співробітниками підприємства. Взаємодія може стосуватися різних питань, починаючи з пропозицій щодо поліпшення якості продукції/послуг, що випускається/надаються підприємством і закінчуючи спільними інноваційними розробками. Таким чином, у формі краудсорсингу відбувається тісна і дуже органічна взаємодія інструментів управління знаннями та механізмів інноваційного розвитку підприємства, що дозволяє забезпечити повний життєвий цикл організаційних знань – від ідеї до комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності. Організаційні особливості – залежать від мети краудсорсингу, залученої аудиторії, конкретної розв'язуваної задачі. Переваги – можливість залучення в інноваційний процес партнерів, клієнтів, експертів з усього світу. Є порівняно недорогою і простою з точки зору впровадження формою управління знаннями. Часто сприяє підвищенню впізнаваності компанії. Недоліки – існування ризику використання

ідей і рішень компанії конкурентами внаслідок публічності використовуваного методу. Необхідність ретельного відбору дійсно значимих пропозицій з загальної кількості [6].

Таким чином, можна погодитися з твердженням про те, що впровадження системи управління знаннями зазвичай свідчить про високий рівень відкритості та зрілості корпоративної культури, націленості на інновації та постійне вдосконалення. Кожна організація самостійно приймає рішення про те, яким чином управляти власними специфічними знаннями, в залежності від її можливостей і потреб. Найбільш ефективною прийнято вважати використання комбінації відповідних методів управління формалізованими і неформалізованими знаннями, а також впровадження спеціалізованих інструментів, обумовлене потребами організації в знаннях. Аналіз різних підходів до управління знаннями показує, що інновації та управління знаннями в організаціях вимагають сьогодні не тільки нестандартного мислення і творчого організаційного середовища, а й особливого роду комунікативних компетенцій – уміння управлінських і проектних команд розвивати і використовувати мережу своїх контактів для спільного пошуку рішень і кодифікації знань.

Література:

1. Ribiere V., Tuggle F. (2007) The Influence of Organizational Trust on the Use of KM Systems and on the Success of KM Initiatives. *Knowledge Management in Modern Organizations*. P. 96-120.
2. Нестик Т. А. Модели управления знаниями в российских организациях: социально-психологический анализ. URL: <http://sovman.ru/all-numbers/archive-2014/january2014/item/226-models-of-knowledge-management-in-russian-institutions-social-and-psychological-analysis.html> (дата звернення 21.01.21).
3. Гапоненко А. Л., Орлова Т. М. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал. Москва : Эксмо, 2008. 550 с.
4. Салихов Б. В., Салихова И. С. Анализ социально-экономического качества самообучающихся организаций в когнитивной экономике. *Экономический анализ: теория и практика*. 2015. № 11. С.49-63.
5. Будлянская Д. Д., Вышегородский Д. В. Обучающийся стратегический альянс как организационная форма создания нового знания для повышения конкурентоспособности металлургических компаний. URL: <http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2013/01/24/> (дата звернення 21.01.21)
6. Козлова Е. В. Проблемы внедрения СУЗ. Накопленные уроки внедрения систем управления знаниями в России. URL: <http://integration.ibs.ru/content/rus/660/6608-article.asp> (дата звернення 21.01.21)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Т. М. БОЛОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
голова ЦК економіки, управління та адміністрування
Харківський торговельно-економічний коледж КНТЕУ, м. Харків

В. Ю. ОНІСІФОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки і підприємництва
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

2020 рік став дуже важливим та, певною мірою, переламним для освітньої галузі в Україні. Вперше дистанційна форма навчання отримала такі масштаби вимушеного застосування на всіх освітніх рівнях. Тривалість та охоплення дистанційною формою освітнього процесу дає можливість для підведення деяких підсумків стосовно її застосування у вітчизняних умовах.

Основними висновками з практики застосування дистанційної форми навчання можна визначити наступні:

- низька ефективність дистанційної форми навчання на рівнях молодшого та середнього шкільного віку;
- задовільна ефективність дистанційної форми навчання для учнів старшого шкільного віку за умови дотримання низки умов;
- достатньо висока ефективність використання дистанційної форми навчання для організації освітнього процесу у закладах передвищої та вищої освіти при підготовці фахівців за спеціальностями, які не передбачають значного обсягу лабораторних занять.

На основі отриманого практичного досвіду проведення освітнього процесу в дистанційному форматі в закладах передвищої та вищої освіти можна сформулювати також певні вітчизняні особливості, які мали місце під час його реалізації.

Дистанційна форма навчання викликала зацікавленість у студентів та не привела до суттєвого відхилення кількості відвідувачів занять у онлайн-форматі. Така ситуація пов'язана з тим, що:

- сучасним студентам значно ближчим є спілкування за допомогою різних мобільних додатків та онлайн-платформ, ніж реальне спілкування в навчальній аудиторії;
- дистанційна форма навчання дозволила більш ефективно організувати та використовувати час, поєднувати навчання і роботу;
- дистанційна форма навчання надала можливість для більшого обсягу використання наглядних матеріалів під час навчального процесу.

Говорячи про обмеження, які мали місце для ефективного впровадження дистанційної форми навчання, слід обов'язково відзначити наступні:

- технічні обмеження, бо дистанційна форма навчання вимагає доступу до швидкісного Інтернету та наявності у викладачів та студентів технічних засобів відповідного рівня;

- необхідність посиленого контролю за поточним виконанням завдань відповідно до навчального плану через поступове послаблення мотивації до навчання з подовженням карантинних обмежень;

- відсутність зорового контакту з частиною студентів, які через побутові умови або особисті вподобання не використовують у навчальному процесі камеру;

- схильність значної частини студентів до спілкування у письмовій формі за допомогою особистих або загальнодоступних повідомлень, а не за допомогою мікрофона, що в певній мірі, сповільнює темпи викладання матеріалу під час заняття.

Слід відзначити, що вище означені обмеження, вимагають від викладача додаткових зусиль для ефективної організації освітнього процесу у дистанційній формі, які зможуть врахувати, насамперед, технічні обмеження, які має частина студентів.

Фактично викладання дисциплін має реалізовуватися у двох форматах – онлайн-форматі для студентів, які мають доступ до швидкісного Інтернету для ефективної участі в освітньому процесі в режимі реального часу, та у офлайн-форматі, який може виглядати як створення навчального курсу на таких освітніх платформах, як Moodle або Google Classroom та інші, де мають бути продубльовані всі навчальні матеріали з необмеженим за часом доступом.

Таким чином, можна зробити висновок, що дистанційна форма стала, з одного боку, викликом для освітян, а, з другого боку, стала дійсно виходом в ситуації необхідності організації освітнього процесу в умовах незадовільної епідеміологічної ситуації. Подальше використання такої форми, безумовно, має перспективи навіть після закінчення пандемії COVID-19, та надалі, безумовно, отримає подальше поширення в освіті.

Література:

1. Онісіфорова В. Ю. Особливості реалізації навчального процесу при викладанні дисциплін економічного профілю в умовах карантинних обмежень / «Організаційно-методологічне забезпечення підготовки фахівців: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення (з нагоди 90-річчя ХНАДУ)»: *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки* (18 листопада 2020 р.). Харків, ХНАДУ, 2020. С. 137-138. URL: <http://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=1540> (дата звернення 21.01.21).

2. Онісіфорова В. Ю. Самостійна робота здобувачів вищої освіти як обов'язкова складова процесу опанування дисциплін при дистанційному форматі навчання / «Організаційно-методологічне забезпечення підготовки фахівців: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення (з нагоди 90-річчя ХНАДУ)»: *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки* (18 листопада 2020 р.). Харків, ХНАДУ, 2020. С. 159-160. URL: <http://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=1540> (дата звернення 21.01.21).

ТРАНСФОРМАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

А. С. МИТРОФАНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії

В. В. РУБЦОВА, доц. кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Ситуація, яка склалася в сфері вищої освіти в Україні в умовах пандемії та карантину, потребує особливої уваги та переосмислення. Внаслідок тектонічних змін у навчальному процесі основні зусилля головних агентів навчального процесу були спрямовані у більшій мірі на адаптацію до щоденних змін, ніж на осмислення поточного становища, себе в ньому та власних перспектив. Нові моделі та норми поведінки, нові інститути виникають та закріплюються дуже швидко, навіть швидше, ніж ми можемо відреагувати на них, спрогнозувати, а отже і попередити небажані наслідки.

Метою роботи є окреслення проблем та наслідків трансформацій у навчальному процесі в Україні в умовах пандемії.

Отже, які зміни відбулися у навчальному процесі та які наслідки вони отримують?

1. Відбулося переведення усього спектру взаємодії викладача та студента (лекції, практики, консультації, поточний та підсумковий контроль) у формат онлайн. Нові реалії потребують швидкого опанування обраними ЗВО навчальними платформами як викладачами, так і студентами; забезпечення повного доступу студентів до навчальних матеріалів у електронному виді; підготовки до лекцій та практичних занять з використанням онлайн інструментів; підвищеної уваги та напруги викладача з точки зору підтримання зацікавленості всіх студентів. Отже, на перший погляд, окреслені зміни повинні забезпечити підвищення якості навчання.

Однак, маємо і певні проблеми. Дійсно, зоровий контакт викладача та студента є надзвичайно важливим у процесі навчання. Викладач у аудиторії має набагато більше можливостей використання невербальних засобів спілкування, власної харизми задля досягнення позитивного результату. На наш погляд, індивідуалізація процесу навчання також можлива у більшій мірі в аудиторії, коли легко можна побачити по очах, що зрозуміло, а що потребує додаткового пояснення. Досвідчений викладач часто інтуїтивно підбирає «ключі» до особистостей студентів та їх інтересів. Викладачу під час проведення занять також потрібний студентський «фідбек», віддача, зацікавлені очі, що надихають на нові ідеї і рішення. Все це стає майже неможливим біля монітору комп'ютера, перед чорними віконцями студентських аккаунтів. Оскільки зміни відбулися дуже швидко, майже стихійно, вкорінюються нові форми поведінки в аудиторії, які ще не встигли бути врегульованими з боку керівництва ЗВО (наприклад, методичними відділами). Наприклад, студенти під час занять вимикають відео та мікрофон, мотивуючи це технічними проблемами або

навіть втручанням в їх приватне життя. В той же час, нормативних положень, які би зобов'язали студентів вмикати всі атрибути своєї присутності, ще немає. Студенти також можуть в будь-який час приєднатися до конференції або залишити її, без санкцій з боку викладача. Окреме болюче питання – це чесний і неупереджений контроль знань, який також зазнає труднощів у організації та проведенні у зв'язку з необхідністю застосування технологій прокторінгу.

2. Матеріально-технічне забезпечення навчального процесу майже повністю стало сферою відповідальності окремого викладача, а не кафедри, факультету, ЗВО в цілому, оскільки заняття ведуться переважно з домашніх комп'ютерів викладачів. Перед введенням онлайн-формату навчання варто було б провести масове підвищення кваліфікації викладачів з метою ознайомлення з новими навчальними платформами та програмним забезпеченням. В умовах постійної невизначеності, викладачі вимушені опановувати нові програмні засоби стихійно, майже «з колес», що не може не відбиватися на якості навчання.

3. Робоче спілкування учасників навчального процесу між собою (викладачі та студенти), а також із керівництвом відповідних підрозділів відбувається не особисто, а через навчальні платформи або соціальні мережі. З одного боку, більшість питань вирішуються швидко та ефективно. З іншого, це породжує багато комунікативних непорозумінь; спілкування часто носить більш неформальний характер; повністю порушуються межі робочого та вільного часу співробітників, а також норми приватності.

Вказані проблеми, можливо, носять тимчасовий характер, зважаючи на необхідний перехідний період для адаптації до нових умов, однак все одно вони потребують найскорішого реагування та вирішення.

З вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Схоже, що майбутнє за змішаними формами навчання, які дають можливість адекватно реагувати на виклики сьогодення. Рекомендації МОН щодо впровадження змішаного навчання дають деякі відповіді на запитання, але здебільшого вони мають теоретичний характер і найбільш ургентні практичні питання потребують уточнення. Попри перспективи інформатизації та діджиталізації вищої освіти, які, мабуть, повністю ще не розкриті, суб'єктам освітньої політики та учасникам освітнього процесу необхідно пам'ятати, що найкращі інформаційні технології не зможуть замінити живого людського спілкування у навчальному процесі. Часто у гонитві за вдосконаленням форми ми втрачаємо зміст. Не можна забувати і про виховну функцію вищої освіти, яка може бути реалізована передусім у процесі особистої комунікації.

Література:

1. Міністерство вищої освіти і науки України. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzheniya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti> (дата звернення 21.01.21).

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ТА СВІТОВА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ЯК ДЖЕРЕЛО ПОЗИТИВНИХ ЗМІН В ОСВІТІ УКРАЇНИ

В. Ю. ОНІСІФОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки і підприємництва
*Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків,
Україна*

Всесвітня пандемія COVID-19 стала важелем впливу на переважну більшість національних економік світу та галузей економіки. Цей вплив переважно мав негативні наслідки. Однак в галузі освіти цей виклик можна розглядати не лише з негативної точки зору, але й з точки зору додаткового поштовху та джерела для розвитку. Карантинні заходи, які були запроваджені навесні 2020 року створили певні обмеження, які можуть мати позитивні наслідки для освітньої галузі, серед таких можна відзначити наступні.

Останніми роками значна частина випускників закладів середньої освіти не продовжувала своє навчання в закладах вищої освіти, роблячи вибір в сторону працевлаштування за робітничими спеціальностями, які не вимагають високого рівня кваліфікації, в країнах Європейського Союзу. Через карантинні обмеження 2020 року реалізувати такий намір вирішила значно менша частина випускників. Частина з тих випускників, які залишилися в Україні, прийняла рішення отримувати освіту у вітчизняних закладах вищої освіти і змогла реалізувати це бажання завдяки додатковій реєстрації на зовнішнє незалежне оцінювання.

Карантинні заходи мали фінансові та морально-емоційні наслідки, які привели до того, що частина абітурієнтів, які планували навчатися у закордонних закладах освіти, залишилася в Україні та зробила вибір на користь вітчизняних закладів вищої освіти. Ці негативні, з однієї точки зору, фактори стали поштовхом для позитивного руху в галузі вищої освіти в Україні у 2020 році. І така тенденція, за умови правильного пристосування до неї, може бути збережена і надалі.

Можна констатувати, що у 2020 році державою були прийняті деякі вірні дії, з точки зору пристосування до ситуації, які виникла. До таких можна віднести наступні: прийняття рішення про проведення додаткової реєстрації на проходження зовнішнього незалежного оцінювання; підвищення обсягу державного замовлення на підготовку спеціалістів закладами вищої освіти, що дозволило отримати освіту більшій кількості абітурієнтів в умовах скорочення фінансових можливостей. Однак були і такі рішення, які призвели до негативних наслідків для галузі вищої освіти: підвищення вартості навчання для студентів, які навчаються за кошти фізичних осіб; підвищення прохідного балу для вступу на значний перелік спеціальностей, на яких потенційні студенти мали б бажання навчатися за контрактною формою.

В умовах економічної кризи на проблему регулювання діяльності навчальних закладів та організації вступної компанії не можна дивитися лише з боку регламентації вступу та кількості навчальних заходів. Якщо подивитися на

проблему більш масштабно, можна побачити, що освіта є значною галуззю національної економіки, яка дає велику кількість робочих місць, а відповідно є джерелом сплати податків, зборів та соціального внеску. А тому штучне скорочення кількості навчальних закладів через скорочення кількості потенційних студентів контрактної форми навчання має негативні наслідки для розвитку всієї національної економіки України. В таблиці 1 наведені статистичні дані, які характеризують місце освіти та науки в економіці України та чисельність працевлаштованих в галузі.

Таблиця 1 – Характеристика освіти як галузі національної економіки України [1, 2]

Показник	Рік			
	2016	2017	2018	2019
ВВП, тис. грн	2 385 367	2 444 191	2 527 423	2 609 147
Освіта, тис. грн	88 996	89 981	89 911	88 741
Частка в структурі ВВП, %	3,73	3,68	3,56	3,40
Професійна, наукова та технічна діяльність, тис. грн	68 460	86 537	113 354	139 932
Частка в структурі ВВП, %	2,87	3,54	4,48	5,36
Загальна частка освіти та науки в структурі ВВП, %	6,60	7,22	8,04	8,76
Усього зайнято, тис. осіб	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9
Освіта, тис. осіб	1496,5	1441,4	1423,4	1416,5
Частка від загальної кількості зайнятих, %	9,10	8,86	8,81	8,66
Професійна, наукова та технічна діяльність, тис. осіб	422,9	428,1	415,8	437,9
Частка від загальної кількості зайнятих, %	2,57	2,63	2,57	2,68
Загальна частка освіти і науки серед кількості зайнятих, %	11,67	11,49	11,38	11,33

Отже, як бачимо зі статистичних даних, освітня галузь є надзвичайно важливою для національної економіки України. Тому існуюча ситуація має бути використана не для скорочення галузі, а для її розвитку, що, в свою чергу, буде мати позитивні наслідки для розвитку багатьох інших галузей економіки.

Література:

1. Державна служба статистики України. Національні рахунки (ВВП). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr2016_2020_u.htm (дата звернення 29.01.21).
2. Державна служба статистики України. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2018 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/grp.htm (дата звернення 29.01.21).

СВІТОВІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

В. М. ЗІНЧЕНКО, ст. кафедри індустрії гостинності і сталого розвитку
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ

Нова економіка характеризується посиленням конкуренції, вмінням гнучко реагувати й пристосовуватися до змін ринкового середовища, ростом інтелектуального капіталу, що пред'являє до організацій особливі вимоги. Усе це передбачає грамотне використання закордонного досвіду, уміння накопичувати знання й ефективно застосовувати їх на благо організації. Здатність і готовність співробітників вчитися швидше конкурентів є надійним чинником, що забезпечує ефективне функціонування організації на ринках праці, товарів і послуг.

За оцінками західних дослідників, щорічно у світовім господарстві відмирає більш 500 старих професій і виникає більш 600 нових. Якщо раніше вищої освіти було досить для 20–25 років практичної діяльності, то зараз оптимальний строк його ефективності становить 5–7 років, а в галузях, що визначають науково-технічний прогрес, – 2–3 роки [1, с. 638]. Це означає, що в деяких галузях інноваційні цикли коротше, чим час підготовки фахівців, що вимагає безперервного підвищення кваліфікації й перепідготовки персоналу. Якщо немає постійного відновлення знань, то декваліфікація неминуча на ринку праці. Для підтримки знань на необхідному рівні, на думку фахівців, необхідно протягом тижня знайомитися з 3–4 новими публікаціями за фахом.

Досвід розвинених країн світу показує, що досягнення збалансованості освітньої системи і потреб економіки може бути досягнуто лише за умов тісної співпраці усіх зацікавлених сторін: державних органів, системи професійної освіти і навчання, роботодавців та працівників.

Важливою складовою стратегії у сфері професійної підготовки має стати тісний взаємозв'язок між сферами освіти і праці. Для цього потрібна адекватна інформація про зміни попиту на професійні навички, оперативне реагування системи освіти та професійного навчання на структурні зміни в економіці й суспільстві. Дієвість стратегічних ініціатив у цих сферах визначається ступенем їхнього зв'язку із завданнями, на вирішення яких спрямована здійснювана економічна й соціальна політика.

Вихідною вимогою сфери праці на сьогоднішній день є наявність у працівників необхідних професійних кваліфікацій, отриманих в освітніх установах і підтверджених документально. Роботодавці віддають перевагу фахівцям, здатним працювати в широкому професійному полі. Кваліфікація є тим ключовим аспектом, який лежить в основі формування потенціалу працівника при виконанні своїх трудових функцій.

Формування суспільства, заснованого на знаннях, а також нові вимоги ринку праці зумовили розвиток системи оцінювання і сертифікації кваліфікацій у різних галузях народного господарства. Основними користувачами системи сертифікації виступають:

- роботодавці, які формують професійно кваліфікований колектив;
- окремі працівники, що бажають підтвердити свою кваліфікацію;

- професійна та освітня спільноти;
- кадрові агентства; вітчизняні та іноземні партнери й інвестори, які бажають оцінити кадровий потенціал підприємств галузі відповідно до визнаних систем прикладних кваліфікацій.

У процесі оцінки та сертифікації кваліфікацій здійснюється сполучення сфер праці та освіти. Така взаємодія дозволяє підвищити ефективність професійної освіти, якість і кваліфікованість трудових ресурсів, тобто запускається механізм впливу роботодавців на процес вдосконалення професійно-технічної освіти шляхом розробки й впровадження стандартів професійної діяльності.

Завдяки системі оцінки та сертифікації кваліфікацій будь-яка організація отримує можливість формувати ряд наступних кадрових процесів:

- оцінку професіоналізму співробітників;
- кар'єрний менеджмент;
- оцінку інноваційного потенціалу;
- оцінку мотиваційного потенціалу;
- проведення масштабних змін.

У цілому сертифікація кваліфікацій дає системний ефект. Здійснюється вона за допомогою оцінки професійних компетентностей і проводиться, виходячи з індивідуальної траєкторії навчання, що складені працівником.

Необхідно також звернути увагу і на можливі економічні та соціальні ризики. До економічних ризиків відносяться:

- неготовність роботодавців вкладати кошти в навчання і розвиток своїх співробітників;
- недостатня розвиненість соціального партнерства;
- відсутність механізмів державного стимулювання та гарантованого фінансування процесу оцінки і сертифікації кваліфікацій.

Ризики соціального характеру більшою мірою пов'язані із застарілою світоглядною позицією працівників: нерозумінням власної вигоди і невірою в необхідність перетворень.

Література:

1. Синиціна Ю. П., Дунайчук С. М., Алексеєнко І. А. Управління витратами на персонал на основі системного підходу. *Економіка та суспільство*. 2017. Випуск 9. – С. 636–641.
2. Європейський досвід планування підготовки вищими навчальними закладами затребуваних спеціалістів: аналітична записка. *Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1406/> (дата звернення 30.01.2021).

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

К. А. ВОЛКОВСЬКА, студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

За даними ЮНЕСКО станом на березень 2020 року приблизно 87% учнів у світі, тобто 1,5 млрд, постраждали від закриття шкіл. Більш ніж у 180 країнах

були закриті всі школи. Ці факти свідчать про виникнення побічних проблем від вірусу, які можуть слугувати загрозою стану та перспективам розвитку сфери освіти. Але з дивуючою швидкістю Міністерство освіти і науки впровадили нову систему навчання, яка допомагає вийти з ситуації. Пандемія COVID-19 стимулює широке впровадження технологій дистанційного навчання, методик, що можуть слугувати основою для становлення нової креативної школи. COVID-19 прискорив та активізував довготривалі педагогічні тенденції, створюючи природний експеримент, в якому перевіряються та оцінюються численні інновації. Перші ознаки свідчать про те, що багато нововведень, застосованих під час пандемії, будуть корисними для учнів і студентів і в посткризовому періоді.

Аналізу головних тенденцій та актуальних змін у сфері освіти під впливом пандемії COVID-19 й присвячене дане дослідження. Однією з найприємніших переваг адаптації до COVID-19 стала успішність використання нових онлайн-технологій в навчальному процесі в переважній більшості ЗВО України, зокрема завдяки новим платформам, ресурсам та соціальним мережам Moodle, Teams, Zoom, Google Classroom, Skype Skype, Viber, Telegram та Messenger. Однак поряд з успішними прикладами використання новітніх онлайн-технологій освітня сфера й ЗВО зіткнулися з визначеною кількістю додаткових проблем, які наочно продемонстрували вади та труднощі дистанційних форм освіти.

Одними з головних труднощів виявилися технічні питання. Слабка матеріально-технічна база багатьох ЗВО, недосконалість внутрішніх систем дистанційного навчання, відсутність необхідних технічних навичок у частки викладацького складу Реальність показала, що не всі заклади вищої освіти технічно підготовлені, тому перехід до дистанційного навчання потребував особливої інтенсифікації викладацької праці. Не меншої актуальності в умовах пандемії отримали психологічні проблеми, що виникли під час переходу до дистанційної освіти: перш за все, відсутність живого спілкування, складнощі технічного характеру (обмеженість доступу до комп'ютера та інтернету), значне збільшення завдань з відповідним браком часу на їх виконання тощо. Додаткові складнощі були також викликані неможливістю індивідуального консультування студентів, збільшенням часу на листування зі студентами, оскільки онлайн-курси передбачають більш детальний опис домашнього завдання, ніж зазвичай в аудиторії.

Всі ці та безліч інших питань потребують нагального реагування задля забезпечення більш ефективних умов освітнього процесу як на період пандемії, так й на пост пандемічний період. З боку Міністерства важливим напрямом дій є встановлення додаткових каналів передачі інформації про проблеми або складнощі, які виникають в учасників освітнього процесу при переході на дистанційне навчання. Також варто розробити методичні рекомендації для розв'язання найбільш поширених проблем. Прийняття рішень щодо карантинних заходів має ґрунтуватися на доказовому підході, спиратися на результати досліджень (рекомендації експертів і дані міжнародних організацій).

Період пандемії пов'язаний з викликами сталості й довгостроковому плануванню у сфері освіти, що може викликати тривогу щодо прийнятих рішень і недовіру до них, що потребує ретельного аналізу обґрунтованості цих рішень. Міністерство та ЗВО мають всіляко запроваджувати програми з розвитку навичок дистанційного навчання; забезпечувати додаткові виплати за перехід на дистанційне навчання, а також на супутні з цим витрати; забезпечити мешканцям гуртожитків належні умови проживання у період карантинних обмежень, зокрема створювати й надавати доступ до приміщень для самоізоляції; посилити безкоштовну інформаційну і психологічну підтримку тих студентів та викладачів, які через карантинні обмеження опинилися у більш незахищеному стані, зокрема через погіршення проблем з ментальним здоров'ям через брак цифрових навичок та/або ресурсів, брак соціальних зв'язків і комунікації у період соціальної ізоляції.

Важливого значення також набувають дослідження впливу пандемії та карантинних обмежень на освітні результати навчання здобувачів освіти в Україні. Постійний моніторинг цих результатів матиме важливе значення при розробці довгострокових заходів, спрямовані на реформування політик у сфері освіти. Серед таких заходів важливе значення матимуть забезпечення закладів освіти комп'ютерами й доступним високошвидкісним інтернетом, розробка якісного цифрового контенту для викладання у закладах освіти й навчання освітян методам роботи з новітніми цифровими технологіями; розробка і впровадження заходів, спрямованих на компенсацію погіршених результатів навчання внаслідок переходу на дистанційне навчання; збільшення кількості можливостей використання індивідуальних освітніх траєкторій в закладах вищої освіти; створення на базі ЗВО інклюзивних спільнот.

COVID-19 призводить до серйозних структурних змін у закладах вищої освіти, зумовлених конкурентною динамікою зміцнення бренду, зміною потреб студентів, розвитком та розповсюдженням нових технологій навчання, скороченням кількості іноземних студентів та входженням великих технологічних компаній на ринок, а також до закриття, об'єднання та реструктуризації університетів через скорочення фінансування. На фундаментальному рівні COVID-19 ставить виклик основній діяльності закладів вищої освіти щодо підтримки студентів через широкий спектр навчальних програм. Пандемія COVID-19 стала одним з основних викликів для української системи освіти в 2020 році. Карантинні заходи зумовили перехід закладів освіти на дистанційну форму навчання, до якої не були готові повною мірою учасники освітнього процесу. Карантин зумовив далекосяжні економічні та суспільні наслідки внаслідок загострення низки соціально-економічних питань, серед яких – рівність доступу до навчання, способи надання освітніх послуг для здобувачів з особливими освітніми потребами, забезпечення практичних та лабораторних занять у закладах вищої освіти, запровадження нових процедур отримання наукових ступенів в умовах карантину тощо. Всі ці проблеми потребують ретельного аналізу та вирішення з метою формування якісного освітнього середовища попри нові труднощі.

СЕКЦІЯ 4

РОЗВИТОК НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНСАЛТИНГУ

О. С. МАРЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Сучасні процеси цифровізації економіки та бізнесу є чинниками трансформацій консалтингу у таких основних напрямках, як: 1) реструктуризація продуктового портфеля, обумовлена зростанням попиту на послуги ІТ-консалтингу, а також на ті види професійної допомоги, що пов'язані з процесами (економічними, фінансовими, юридичними, виробничими та ін.) діджиталізації бізнесу. Консалтинг відіграє значну роль у забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності знаннями та досвідом з цифровізації бізнес-процесів у різних галузях та сферах економіки; 2) цифровізація консалтингової діяльності на основі інновацій та технологій Індустрії 4.0.

Ці напрями сучасних трансформацій консалтингу під впливом процесів цифровізації економіки є взаємопов'язаними, оскільки, цифрові перетворення бізнесу кардинально змінюють структуру попиту його суб'єктів на консалтингові послуги, що, у свою чергу, обумовлює необхідність удосконалення консультаційного процесу та бізнес-моделі консалтингу, що повинні бути орієнтовані на якісне його задоволення. Ефективність та конкурентоспроможність консалтингових фірм у сучасних умовах визначається їх здатністю використовувати цифрові технології бізнесу та професійного консультування, що вимагає відповідних змін у консультаційному процесі, консалтинговому бізнесі, управлінні, маркетингу, клієнтських програмах тощо.

Важливо підкреслити, що цифрова трансформація консалтингу є системним процесом, у якому впровадження інформаційних технологій є тільки одним із етапів. Це процес системного перетворення консалтингового бізнесу, що охоплює усі його складові.

Консалтинг характеризується змістовною багатовекторністю, поєднує характеристики підприємництва, інтелектуальної діяльності, сервісу, комунікаційних процесів, соціальної визначеності. Виходячи з цього, цифрова трансформація консалтингу повинна бути комплексною, охоплювати всі його змістовні вектори відповідно до вимог та технологій цифрової економіки.

Однією із основних характеристик сучасних цифрових трансформацій є розвиток технологій, що базуються на взаємодії (комунікаційні технології) та знаннях (інформаційно-інтелектуальні технології). Для консалтингу взаємодія

та знання є його фундаментальними ознаками: по-перше, основним ресурсом консультаційного процесу є знання, що формують його формалізовану та неформалізовану бази знань, є інтелектуальним капіталом; по-друге, розроблення та реалізація консультаційних проєктів спирається на внутрішні мережі консалтингу – це робочі та проєктні команди консультантів; зовнішні мережі, незалежними учасниками яких є професіонали з різних галузей знань, залучені фірмою-інтегратором мережевої взаємодії до консультаційного процесу; взаємодію та співпрацю консультантів та клієнтів.

Отже, концептуально, консалтинг, у певному сенсі, вже є технологією взаємодії та знань. Напрямом його трансформації є формування digital-моделі цієї технології. Це потребує не тільки впровадження інформаційних технологій, але й здійснення комплексу організаційно-економічних та управлінських трансформацій консалтингової діяльності.

Формування digital-моделі консалтингу диктує необхідність трансформації робочих та проєктних команд консультантів, діяльність яких повинна бути спрямована на забезпечення ефективності та конкурентоспроможності консалтингу шляхом розширення їх функцій та перетворення у основну виробничу одиницю не тільки професійної консультаційної діяльності, а й консалтингового бізнесу.

Digital-модель команди консалтингу сполучає консультаційні, підприємницькі, сервісні та ІТ процеси. Команда консультантів повинна бути не тільки професійною, а й бізнес- та сервісною командою, орієнтованою на досягнення позитивного синергетичного ефекту консалтингу відповідно до його багатовекторної моделі. З цією метою:

1) інтерактивний маркетинг слід визначити одним із обов'язкових напрямів діяльності робочих та проєктних команд консалтингових фірм;

2) командний менеджмент важливо орієнтувати не тільки на досягнення цілей певного консультаційного проєкту, а й на забезпечення якісного консалтингового обслуговування клієнтів та прибутковості консалтингового бізнесу;

3) важливим є оволодіння консультантами методами маркетингової та сервісної діяльності, удосконалення системи мотивації їх праці, що має інтелектуальні, бізнес- та сервісні характеристики;

4) орієнтуючись на клієнтів, команда повинна бути здатною до трансформацій консалтингового продукту та мати на це необхідні ресурси та повноваження.

Таким чином, digital-команда консультантів, формування якої є одним із напрямів цифрової трансформації консалтингу, повинна мати такі характеристики: 1) клієнтоорієнтованість команди консультантів повинна трансформуватися у її клієнтоцентрованість на основі формування позитивного клієнтського досвіду (Customer Experience – дизайн клієнтського досвіду); 2) інновативність digital-команди, тобто здатність до сприйняття інновацій, та інноваційність як орієнтованість на інновації; 3) сполучення у діяльності digital-команди оффлайн та онлайн форм консультаційного процесу, тобто здійснення крос-канальної взаємодії з клієнтами; 4) організаційно digital-команду у

структурі консалтингової фірми слід розглядати як центр відповідальності – центри витрат, прибутку, інвестицій; .5) digital-команда повинна бути включена у систему бюджетування консалтингової фірми та мати певний рівень самостійності у використанні коштів; 6) digital-команда є відкритою, тобто до її діяльності можуть залучатися учасники зовнішніх мереж консалтингу.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ГРОШЕЙ І ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНOSTI ГРОШОВОГО ОБІГУ

Л. О. УКРАЇНСЬКА, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії та економічної політики
М. А. МАЩЕНКО, д-р екон. наук, доц.,
зав. кафедри економічної теорії та економічної політики
*Харківський Національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків*

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є тим підґрунтям, на якому сформувалися основи цифрової економіки. Активізація обороту продуктів супроводжується появою і розвитком інноваційних фінансових інструментів. Фінансові інновації різними авторами визначаються як дії зі створення і популяризації нових фінансових інструментів, а також нових фінансових технологій, проте визначення не охоплюють всю складність інновацій в сфері фінансових послуг, де один новий продукт може об'єднувати різноманітні інноваційні функції: обіг, організаційну форму, маркетинг та інший клієнтський сегмент, а також розвиток допоміжної інфраструктури.

Однією з ключових характеристик товару-еквіваленту грошей, є його цінність. Цінність фіатних грошей формувалася історично: з моменту їх появи, подальшої прив'язки до золотого стандарту і закінчуючи гарантіями країн-емітентів. На сучасному етапі роль і статус держави багато в чому визначають довіру і цінність фіатних грошей. В цілому ж платіжні і транзакційні системи оцінюються за такими критеріями, як безпека, ефективність, надійність і швидкість. Щоб мати конкурентні переваги, нова система повинна запропонувати поліпшення принаймні в одному з цих вимірів.

Поява криптовалют стала спробою технологічної відповіді на виклики трансформації світової економіки і діючої системи державного регулювання. Криптовалюта є продуктом цифрової економіки; інтернаціональним продуктом, створеним в інтересах і для обслуговування всіх учасників розрахунків, при створенні якого застосовуються алгоритми, засновані на об'єктивних математичних законах; контроль обігу криптовалют здійснюється самою системою, що робить цю систему більш стійкою по відношенню до дій третіх осіб; до того ж криптовалюта дозволяє знижувати транзакційні витрати, полегшує зберігання та трансфер цінностей. Таким чином за окремими критеріями криптовалюта навіть більш приваблива у використанні, ніж функціонуючі в обігу види грошей.

Центробанки багатьох країн активно обговорюють введення цифрових валют центральних банків (central bank digital currencies, CBDC). А окремі держави вже експериментують з цифровими грошима, а також технологією блокчейн. Національний банк України вже не перший рік вивчає ймовірність введення в ужиток так званих е-гривень. Регулятор бере до уваги не тільки фінансовий ринок України, а й досвід світових держав, які вже втілили подібні проекти в життя.

Цифрові гроші відповідають вимогам, що пред'являються до грошового товару, а також можуть здійснювати деякі функції фіатних грошей і золота. Цінність цифрових грошей не може бути виміряна стандартними підходами, які застосовуються до аналізу фіатних грошей.

Що стосується забезпечення стійкості товарно-грошових відносин невіршеними є низка питань, а саме: чи зможе криптовалюта довести практичну ефективність по відношенню до фіатних, цифрових грошей, а також до золота; який саме вплив спричинить поширення використання криптовалют в якості засобів платежу і обігу на інфляційні процеси. І важливішим є питання, як саме держава буде в змозі контролювати обіг криптовалют. Поки що має місце паралельний обіг криптовалют фактично поза державним контролем і поза законодавчим простором.

З метою розробки міжнародних правил щодо регулювання емісії та обігу криптовалют Центробанки ЄС, Англії, Швеції, Швейцарії, Японії та Канади створили робочу групу з Банком міжнародних розрахунків для проведення оцінки потенційних випадків використання цифрових валют центральних банків, економічні, функціональні і технічні варіанти такого використання. Наступним логічним кроком має стати об'єднання зусиль центральних банків і спільне вивчення практичної здійсненності цифрових валют центробанків, заснованої на загальних технічних стандартах. Розпочинається легалізація ринку криптоактивів.

Цифровізація грошових інструментів – це наступний крок в еволюції платіжних систем. Ймовірні ризики ослаблення регулятивних можливостей держави вимагають більш ретельної оцінки ефектів від використання криптовалюти і зіставлення її результатів з потенційними масштабами реформування державної системи регулювання економіки. Очевидно, що необхідним є вивчення особливостей, розробка механізму і практичне втілення оподаткування майнінгу і обігу криптовалют. Ймовірним є також перехід певної частки обігу криптовалют у простір, регульований державою.

Література:

1. Ali R., Barrdear J., Clews R., Southgate J. (2014) The economics of digital currencies. Bank of England Quarterly Bulletin, Vol. 54, № 3, P. 276–286.
2. Athanassiou Ph., Mas-Guix N. (2008) Electronic money institutions. *Current trends, regulatory issues and future prospects*. ECB Legal Working Paper Series. № 7, 50 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecblwp7.pdf?21a28d70b208180883a898dad73451c4> (accessed: 20.01.2020).

3. Badev A., Chen M. (2014) Bitcoin: Technical Background and Data Analysis. *Federal Reserve Board. Finance and Economics Discussion Series*. URL: www.federalreserve.gov/econresdata/feds/2014/files/2014104pap.pdf (accessed: 20.01.2020).

4. Fung B., Halaburda H. (2014) Understanding platform-based digital currencies. *Bank of Canada Review*. P. 12–20. URL: <http://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2014/05/boc-review-spring4-fung.pdf> (accessed: 20.01.2020).

5. McLeay M., Radia A., Thomas R. (2014) Money creation in the modern economy. *Bank of England Quarterly Bulletin*. URL: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q1prerelease/moneycreation.pdf> (accessed: 20.01.2020).

УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМ БІЗНЕСОМ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

І. В. ШКОДІНА, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Глобалізація та зростання конкуренції, нова структура потреб, яка виникла через бурхливе зростання сучасних технологій, перманентні економічні кризи змінюють бізнес-моделі міжнародного бізнесу. Криза COVID-19 продемонструвала, наскільки важливими для бізнесу стала наявність цифрових інструментів управління бізнесом. В результаті пандемії прискорила цифровізація бізнесу, активніше розвивається цифрова інфраструктура, цифрові платформи бізнесу, цифрове підприємництво, цифрові фінансові послуги та цифрова освіта. Враховуючи сказане, наукова проблематика дослідження особливостей цифровізації міжнародного бізнесу в умовах пандемії коронавірусу є надзвичайно актуальною.

Використання цифрових технологій дало можливість бізнесу повернути частину можливостей для отримання прибутків. Якщо раніше ефективність виробництва та його масштаби були рушійною силою для лідерів галузі, то в епоху цифрових технологій конкурентоспроможність бізнесу залежить від швидкості бізнесу впроваджувати цифрові технології та нові адекватні їм бізнес-моделі. Нові конкуренти створюють цінність поза межами традиційної конкуренції – Amazon і Alibaba на ринку роздрібної торгівлі, Uber на транспорті, Airbnb та Expedia на туристичному ринку.

Успішні представники міжнародного бізнесу активно модернізують наявні технології, розробляють стратегії цифровізації бізнесу для того, щоб стати частиною нової цифрової екосистеми. За прогнозами аналітиків, до 2023 року витрати міжнародного бізнесу на технології та послуги, що забезпечують цифрову трансформацію, будуть становити 2,3 трлн доларів США (рис. 1) [2].

Враховуючи, що близько 65% світового ВВП буде оцифровано вже до 2022 року, то такий обсяг інвестицій в цифрові технології остаточно трансформують світову економічну систему від вертикальної організації до персоналізованої постцифрової. І, якщо бізнес не хоче опинитись в списку

колись великих світових гігантів – Kodak, Nokia, Blockbuster та ін., він має трансформувати свою бізнес-модель та використовувати комерційні та виробничі можливості, які створюють сучасні цифрові технології. Успішними прикладами є компанія «Procter & Gamble» (виникла у 1837 р.) із цифровим продуктом P&G Connect + Develop, «General Electric» (1892 р.) або найстаріша фармацевтична компанія Японії «Takeda», стратегією якої є стати найбільшою цифровою фармацевтичною компанією у світі [3].

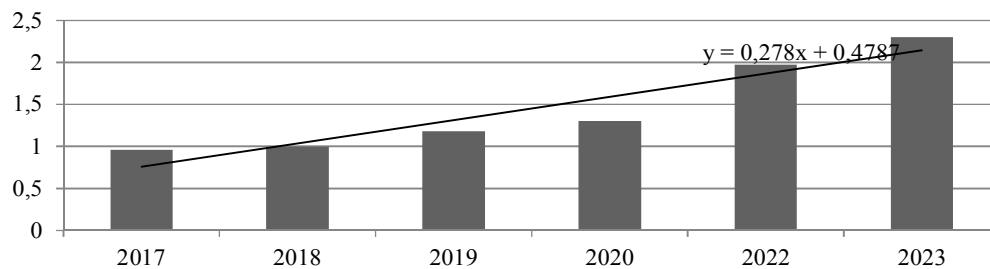

Рис. 1 – Інвестиції міжнародного бізнесу в цифрові технології. млрд дол. США

За даними Oxford Economics, світові компанії, які вже впровадили цифрову бізнес-модель, не тільки збільшили свою ефективність та прибутковість, але й збільшили задоволення споживачів (70%) та співробітників компанії (64%) [1].

Зважаючи на те, що COVID-19 загострив проблему цифрового розриву між тими представниками бізнесу, які вже впровадили цифрові технології та тими, які тільки-но починають це робити, вкрай необхідним є вдосконалення законодавства про конкуренцію. На наш погляд, в умовах цифрової економіки акцент в регулюванні повинен бути на структурі ринку та корпоративній концентрації. Вважаємо, що необхідно створити законодавчі запобіжники для унеможливлення придушення конкуренції технічними гігантами [4].

Використання потужностей цифрових технологій сприятиме не тільки підвищенню конкурентоспроможності міжнародного бізнесу, але й поширенню цифрової культури на всі сфери життя. Для українського бізнесу це можливість заявити про свою готовність впроваджувати нові технології та бізнес-моделі щоб стати конкурентним гравцем на світовій арені.

Література:

1. SAP Digital Transformation Executive Study. URL: <https://www.sap.com/dmc/exp/4-ways-leaders-set-themselves-apart/index.html> (дата звернення: 19.01.2021).
2. Spending on digital transformation technologies and services worldwide from 2017 to 2023 (in trillion U.S. dollars). URL: <https://www.statista.com/statistics/870924/worldwide-digital-transformation-market-size/> (дата звернення: 19.01.2021)
3. Winning in digital innovation: turning scale and legacy into strengths. URL: <https://www.kearney.com/digital-transformation/article/?/a/winning-in-digital-innovation-turning-scale-and-legacy-into-strengths> (дата звернення: 12.01.2021)
4. Шкодїна І.В., Сердюк Т.В. Вплив COVID-19 на впровадження міжнародним бізнесом цифрових технологій. *Бізнес Інформ*. 2020. №10. С. 227–232.

NEW PHILOSOPHY OF CITY ELECTRONIC DEVELOPMENT

G. FESENKO, Doctor of Philosophy Sciences, Docent,
Professor of Department of Philosophy and Political Science

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

T. FESENKO, Doctor of Technical Sciences, Docent,
Professor of Department of Electronic Computers

Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine

Electronic technologies are widely used to plan, maintain, govern, the cities. The many researchers explore how to think of technologically mediated urban space as part of the human condition. They go beyond the limited focus of digital problem toward a philosophy of the smart and just city. The interplay between technologies and the city from a philosophical perspective is covered [1].

Cities, through their concentrations of population and resources, represent the best entry point for the efficient and effective use of scarce development resources. According to the United Nations, sustainable cities will be a major engine for pursuing Sustainable Development Goals. However, the unsustainability is a challenge facing towns and cities globally. The size of cities and their growth, their social and spatial divides, their economic characteristics and institutional dimensions manifested through different urban models: from degrading to a smart city [1].

In this situation, local governments are essential actors for the achievement of sustainable development. The extent and the tools with which city governments are able to implement and deliver decisions within a complex urban environment are keys. It is noteworthy that the information and communication technology (ICT) can become a catalyst to improve governance in towns and cities. With the help of ICT, it is possible to improve the level of provision of municipal services, the transparency of government and the level of trust in it by citizens, and generally positively influence the competitiveness and well-being of society. ICT helps increase the levels of participation, efficiency and accountability in public urban policies, if the tools are appropriately used [2].

The UN Digital Governance in Municipalities seems to be the most solid because it is comprehensive and assesses five important components (security and privacy, usability, content, services, and citizen participation). This continuing research evaluates the websites of municipalities in terms of digital governance and ranks them on a global scale. Simply stated, digital governance is comprised of both digital government (delivery of public services) and digital democracy (citizen participation in governance) [3]. The level of implementation of e-government tools by cities is assessed through special methods, which are used to compile the relevant city ratings.

Depending on the context of the vision of urban development and the ways in which digital technologies support the city, such models can be called Digital City, Intelligent City, and Smart City. Digital cities represent the best entry point for pursuing Sustainable Development Goals. The local e-governments have the proximity to translate the principles of good urban governance to effectively manage,

govern and develop a city and to ensure equitable access to citizenship. A Digital City is clearly based on the integration of digital technology into the city infrastructure: informatics (communication), city portals for online information services. Intelligent Cities have intelligent systems (functionality), online web-based e-learning systems integrated and interoperable with other city platforms. Smart Cities besides technology integration also include innovation (advanced visualization and simulation tools), e-Learning platform and knowledge management, and benchmarking requirements. The major difference between Intelligent Cities and Smart Cities is the special focus of the latter on social and human concerns (quality of life) and ecological systems (sustainability). City's well-developed fiber network is one of the pre-conditions to e-services. The goal of the city's fiber network efforts is to build a competition infrastructure capable of spur economic activity.

It should be noted that many local governments have concentrated on e-portals and citizens' access to government services to obtain items such as licenses, permits, and records. These early developments were characterized by the generic term «e-government», which concentrated on increasing the efficiency of government operations and services through the Internet (Internet-based applications). However, there is a difference between this (e-government) and e-governance, the latter being a broader concept including the use of ICT by various actors in society to enhance citizen engagement in expressing a voice, making choices, and shaping political institutions. Rather, participle culture is reflected in how governments deploy the optimal mix of online and offline modalities within their jurisdictions to reach the various social groups among its population.

Smart City development should be produced through participatory governance mechanisms, such as creating citizen-centric, efficient, accountable, transparent, inclusive, creative city, with a sense of safety and security. The researchers have noticed that «the government needs to invest more in strengthening capacity building as a demand side uptake for interactive Government to citizen as well as Citizen to Government e-service delivery and its extend usage to achieve social, environmental and economic sustainability». Participatory governance may rely on mechanisms such as interest group meetings, hearings, and community involvement in budgeting and planning. It is necessary to make full use of the potential offered by digitization and pursue a vision of Smart Sustainable City.

The Smart Governance represents how the Smart City government operates, how it manages public funds, how it delivers public infrastructure and services, how it supports sustainable city development, and how it engages its citizens in decision-making processes [4]. The public governance in a city and the delivery of public services should be provided in efficient, effective, transparent, open and collaborative ways. For example, openness and transparency of decisions can be ensured by using the online service «open budget».

This paper demonstrates the discussion how on technology-enabled urban futures from the perspective of the philosophy of technology. The urban electronic technologies shape, and are shaped, by fundamental concepts and principles such as citizenship, publicness, and democracy. This perspective also contributes to the discussion and process of making cities «smart» and economic just.

References:

1. Nagenborg M., Stone T., González Woge M., Vermaas P.E. (Eds.) (2021) Technology and the City. Towards a Philosophy of Urban Technologies. *Philosophy of Engineering and Technology*. Springer International Publishing. Vol. 36. 450 p. doi.org/10.1007/978-3-030-52313-8.
2. Estevez E., Lopes N., Janowski T. (2016) Smart sustainable cities – reconnaissance study. United Nations University. 312 p.
3. Smart City Index 2020: A tool for action, an instrument for better lives for all citizens / Institute for Management Development, Singapore University for Technology and Design. 2020. 124 p.
4. Fesenko, G., Fesenko, T. (2017) City-Governance: conceptualizing digital maturity model. SOCRATES. Vol. 5(1). P. 51-63. doi: 10.5958/2347-6869.2017.00007.3.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ Й УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

А. Ю. ШАХНО, д-р екон. наук, доц.,
зав. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

В епоху змін і перетворень, коли набирає обертів діджиталізація економіки, світовий досвід беззаперечно свідчить, що якість людського капіталу, яка забезпечується високим рівнем знань, кваліфікації, здатністю до високопродуктивної інноваційної праці, саморозвитку, виступає головним фактором економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Усвідомлення того, що людина стоїть в центрі всіх економічних процесів, є двигуном розвитку прогресу та невичерпним ресурсом, спонукає держави світу вести боротьбу за інтелект людини, її потенційні можливості.

Аналіз теоретико-методологічних підходів науковців щодо трактування економічної категорії «людський капітал» показав, що не існує єдиної думки вчених щодо її сутності. Узагальнюючи різні підходи до дослідження категорії «людський капітал», нами запропоновано авторське визначення даного поняття, а саме: людський капітал – це соціально-економічна категорія, яка характеризує людину як складну систему відносин постіндустріального суспільства, яка в центрі всіх видів економічної діяльності, здатна до самоорганізації, оновлення, самовдосконалення та нестандартного мислення й виступає інтелектуальним, творчим фактором і ключовим ресурсом побудови соціально-інноваційної моделі розвитку економіки.

Підвищення якості людського капіталу в сучасному світі можливо лише за умови формування механізму інвестування в людину. Це дозволяє в майбутньому отримати найбільший за розміром та довготривалий за часом соціально-економічний ефект. Інвестування може здійснюватися на різних рівнях, а саме: 1) нанорівень (індивідуальний); 2) мікрорівень (рівень підприємства); 3) мезорівень (рівень регіонів і галузей); 4) макрорівень

(загальнодержавний); 5) глобалізаційний (людський капітал транснаціональних корпорацій) [1].

Цифрові технології суттєво впливають на розвиток людського капіталу в діджиталізованому суспільстві. Процес діджиталізації характеризує цифрові трансформації, запроваджені ІТ-індустрією, які впливають на формування та розвиток особистості. Головними напрямками діджиталізації економіки є: впровадження новітніх цифрових технологій; комп'ютеризація та розвиток робототехніки; діджиталізація бізнес-процесів, розвиток мобільного бізнесу; створення «цифрових підприємств» завдяки хмарним технологіям тощо [2].

Розвиток цифрової економіки підвищує вимоги до компетентностей фахівця, до зростання його продуктивних здібностей. Формування та розвиток інноваційного людського капіталу, в результаті діяльності якого створюється високотехнологічна продукція, є головною умовою при формуванні ВВП країни.

Основними проблемами розвитку людського капіталу в діджиталізованому суспільстві та в умовах підвищення конкурентної боротьби країн глобалізованого світу є:

- нерівномірність розподілу результатів світової глобалізації між державами, посилення диференціації умов життя та праці, що суттєво впливає на розвиток людського капіталу;

- недосконалість законодавчої бази в аспекті розвитку людського капіталу;

- вплив розвитку науково-технічного прогресу та впровадження робототехніки на скорочення робочих місць;

- зміна соціально-трудова відносин, форм зайнятості, які здебільшого ґрунтуються не на зайнятості працівників на повний робочий час, а на короткотривалих відносинах з фрілансерами, які не захищені системою соціального захисту;

- недосконалий механізм інвестування в розвиток людини та низький рівень життя гальмує ефективний розвиток людського капіталу;

- посилення соціальної нерівності, загроза кібербезпеки та хакерства;

- прискорення міграційних процесів та втрата інтелектуального капіталу країни тощо.

З нашої точки зору, в сучасних умовах глобалізації та діджиталізації для розбудови інноваційної моделі розвитку країни й забезпечення зростання конкурентних переваг національної економіки державі необхідно задіяти всі інструменти та важелі для створення ефективного дієвого механізму розвитку та управління інноваційним людським капіталом [3]. Тому головними напрямками та перспективами в умовах діджиталізації економіки є:

- інтелектуалізація людського капіталу, впровадження нової моделі «освіта протягом життя» та нерозривний зв'язок з виробничою діяльністю;

- розвиток творчої активності та професіоналізму працівника;

- формування нової моделі трудового життя людини, зростання мобільності;

- діджиталізація професій, впровадження соціальних технологій, нових форм інноваційної зайнятості та нових моделей робочого часу;

- підвищення корпоративної соціальної відповідальності та рівня компетентності працівника;
- підвищення ролі мотивації до інноваційної праці, здатності до креативності та творчого використання отриманих знань й кваліфікаційних навичок особистості;
- діджиталізація ринку праці, що характеризується зростанням кількості електронних бірж праці, online-платформ;
- застосування нових моделей інноваційного управління, заснованих на діалогово-адаптивних технологіях тощо.

Таким чином, одним із головних факторів розбудови інноваційно-інвестиційної моделі економіки України є інтелектуалізація людського капіталу та дієвий механізм управління ним. В умовах поширення процесів діджиталізації суспільства ефективно використання творчих здібностей особистості сприятиме зростанню конкурентоспроможності національної економіки.

Література:

1. Kuzmin O., Bublyk M., Shakhno A., Korolenko O. and Lashkun H. Innovative development of human capital in the conditions of globalization. *The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020)*. E3S Web Conf., Vol. 166 (2020), №13011. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613011>
2. Король С.Я., Польовик В.Є. Діджиталізація економіки як фактор професійного розвитку. *Modern Economics*. 2019. №18. С. 67-73. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/18-2019/korol.pdf> (дата звернення: 27.01.2021).
3. Сахненко О.І., Сахно І.В. Інвестування у розвиток людини як пріоритетний напрям формування та управління людським капіталом. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С.50-55.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ

О. О. ВОРОНІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Посилення та поглиблення процесів глобалізації сприяє тому що національні економіки різних країн стають досить чутливими до світових, державних, регіональних політичних та економічних криз. Перш за все, такі кризи негативно впливають на волатильність фінансового ринку, призводять до знецінення національних валют і як наслідок до погіршення інших макроекономічних показників, що в цілому знижує ступінь довіри до діючої системи світового порядку та існуючих сучасних засобів регулювання економіки.

Фінансово-економічна криза 2007-2009 рр. стала відправною точкою появи першої криптовалюти – біткоїн, як спроба створити новий інструмент збереження та накопичення грошового капіталу, що буде здатний в

майбутньому уникнути або звести до мінімуму наслідки дестабілізаційних процесів.

Криптовалюта – це вид цифрового знаку (токена), що засвідчує зобов'язальні та інші права, які відображаються у вигляді запису в реєстрі блоків транзакцій (блокчейні), яка вибудована на основі заданих алгоритмів в розподіленій базі даних, як послідовність взаємопов'язаних блоків з інформацією про вчинені в такій системі операції і приймається як засіб обміну і (або) одиниці обліку і (або) засоби зберігання (накопичення) вартості.

Вона ґрунтується і працює на методах криптографії і має децентралізований випуск і облік. Всі дані про рух валюти не кодуються і є загальнодоступними. Щоб зберегти незмінність бази ланцюжка блоків транзакцій, задіяні елементи криптографії. Головною відмінною рисою криптовалюти є відсутність будь-якого як зовнішніх, так і внутрішніх контролерів. У зв'язку з цим державні органи, такі як податкова служба, суди а також банки не можуть контролювати процес звернення цих валют, а також суб'єктів, що здійснюють платежі. Проходження платежів у криптовалюта є незворотнім процесом. Сутність і економічний зміст технології блокчейн дає змогу виділити наступні властивості криптовалюти:

- децентралізований характер створення платіжної одиниці (може бути і централізованим);
- неможливість відкриття платежу;
- анонімність суб'єктів розрахунків поряд з тим, що самі угоди публічні для всіх;
- високий ступінь мобільності, подільності і довговічності;
- неможливість підробки і крадіжки самої платіжної одиниці (не стосується електронних гаманців).

Децентралізованість і анонімність платежів на перших етапах розвитку ринку криптовалют були головними недоліками криптовалютних операцій, що створюють сприятливі умови для шахрайських дій і нелегальної торгівлі. Однак до 2014 року ситуація на криптовалютному ринку в цілому стабілізувалася, що було пов'язано з поступовим зміцненням курсу біткоїни і інших криптовалюта, а також з переходом до централізації і регулювання ринку. Зокрема, створення спеціальних майданчиків ICO, IEO, які дозволили за допомогою краудфандінгу акумулювати фінансові кошти на стартапи протягом максимально короткого часу, а також прийшло регулювання з боку структур, що вибудовують більш-менш певний вектор розвитку. Зокрема, в ряді країн Євросоюзу вже запроваджується оподаткування криптовалютних операцій. Дуже велика підтримка криптовалютному ринку виявляється в Японії, Південній Кореї і в Сінгапурі.

Сьогодні нараховується приблизно 50 різних видів криптовалют, рейтинг яких постійно оновлюється в режимі онлайн на різних платформах. На сьогоднішній момент очолюють рейтинг такі криптовалюти: Bitcoin, Ethereum, Binance Coin, XRP, Tether. Саме ці валюти найбільш затребувані серед трейдерів і криптоінвесторів завдяки постійному зростанню курсу, своєю високою ліквідністю і перспективам подальшого розвитку.

Головною проблемою використання цифрових грошей є визначення їхньої вартості, оскільки однією з ключових характеристик грошей, є їх цінність. Цінність фіатних грошей формувалася історично з моменту їх появи та наступної прив'язки до золотого стандарту і закінчуючи гарантіями країн-емітентів. Роль і статус держави багато в чому визначають довіру і цінність фіатних грошей на сучасному етапі. Цінність цифрових грошей не може бути виміряна стандартними підходами, які застосовуються до аналізу фіатних грошей, вона не забезпечена реальними активами, і не гарантована державою. Її цінність визначається виходячи з індивідуального сприйняття, обмеженим обсягом випуску і від того, як вона оцінюється іншими членами суспільства. З іншого боку цифрові гроші складно «передрукувати» і тим самим викликати інфляцію, адміністративно обмежити або заборонити використання і проведення операцій з криптовалютою, що може забезпечити їм стабільну вартість у часі, на відміну від фіатних коштів, які з часом, під впливом інфляції, її втрачають.

Також перспектива подальшого розвитку і використання цифрових грошей підкріплюється тим фактом, що Федеральна резервна система США оголосила про створення власної криптовалюти – федкоїн. Вона відома під терміном CBDC (Central Bank Digital Currency) – цифрова валюта центрального банку. Також ряд крупних регуляторів оголосили про плани створення таких грошей, зокрема, Народний Банк Китаю і ЄЦБ.

Деякі компанії починають експериментально допускати оплату своїх товарів і послуг криптовалюта, окремі країни створюють правові рамки для звернення криптовалюта на своїй території (юрисдикції).

Але сьогодні, безперечно, ринок криптовалют набирає все більшої популярності перш за все за рахунок жвавого інтересу з боку активних трейдерів як напрямок інвестування, елементу диверсифікації інвестиційних портфелів та, в силу своєї високої волатильності, отримання спекулятивного прибутку.

Таким чином, криптовалюти нарощують свій функціонал і практичне застосування як повноцінні класичні гроші, вони набувають широких функцій засобу обігу, платежу і нагромадження, оскільки вони приймаються в оплату та показують активне зростання інвестування.

Сьогодні саме з використанням блокчейн в цілому і криптовалюти зокрема багато експертів пов'язують глобальні зміни в устрої архітектури світової економіки, оскільки за допомогою блокчейн можуть істотно змінитися відносини «держава-бізнес», «бізнес-бізнес», «населення-держава», так як проведення та посвідчення операцій можна проводити без участі третіх осіб (держави, банків, інших посередників), результатами яких будуть довіряти більшість суб'єктів економіки. З іншого боку, криптовалюта можна розглядати як джерело економічного зростання для країн-членів в новій цифровій економіці, оскільки вона дозволить перейти до максимально безготівковій формі зберігання і розрахунків, виробляти угоди з мінімальними витратами, підвищити швидкість, зручність і ступінь надійності здійснення розрахунків і платежів, позбутися від впливу третьої сторони на їх здійснення.

ВПЛИВ БАНКОСТРАХУВАННЯ НА ПРОДАЖ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Л. В. ВРЕМЕНКО, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри фінансів і кредиту

Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків

До COVID-19 вітчизняні страховики в своїх продажах в значній мірі залежали від страхових агентів і банківського страхування, які поклалися на особистий контакт продавця/покупця. Пандемія багато змінила. Вплив на банківське страхування став негайним і буде продовжувати переосмислювати спосіб роботи страховиків і банків-партнерів.

Канал Bancassurance в Україні покладається на передові цифрові можливості, рекламну діяльність і особливості нових страхових полісів і заохочує тіснішу співпрацю зі страховими компаніями. Зокрема, задоволення вимог молодих людей, які знаються на цифрових технологіях, за допомогою онлайн-акцій, змінило правила гри для страхових компаній через канал банківського страхування.

Згідно з інформацією керівника страхового бізнесу в ПАТ КБ ПриватБанк за підсумками 2020 року канал банкострахування отримав 1,96 млрд валових страхових платежів, 60% продажів зроблено через таргінг комунікації. 6,8 млн активних договорів страхування (2,5 млн нових договорів), з них:

- 1190 тис від нещасного випадку;
- 520 тис страхування здоров'я;
- 305 тис полісів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів на 200 млн грн (+ 71%);
- 147 тис страхування комунальних платежів;
- 133 тис страхування від шахрайства;
- 90 тис страхування нерухомості;
- 82 тис страхування кредитного ліміту;
- 23 тис туристичного страхування і 15 тис застрахованих авіаквитків.

За допомогою банку відпрацьовано 144 тис заявок на виплату, здійснено 435 млн грн страхових виплат. Клієнт, у якого є страховка, використовує в 2 рази більше банківських продуктів, приносить в 3 рази більше доходу і на 25% більше digital [1].

Національний банк України, який з 1 липня 2020 року перейняв на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг, поки що не надає інформації щодо частки ринку банківського страхування, отже не має можливості здійснити ґрунтовне дослідження з цього питання. Однак очікується, що в найближчі пару років попит на страхові продукти знизиться, так як погіршення економічних умов під час пандемії і зростаюча втрата робочих місць можуть відвести деяких потенційних клієнтів, а існуючі клієнти можуть подумати про зміну страхових компаній або скорочення існуючого покриття.

Основною проблемою для каналів банківського страхування і агентських каналів будуть «нові» канали продажів онлайн-страхування. Відвідуваність

відділень банків знизилася і може ще більше знизитися, оскільки клієнти банків збільшують використання онлайн- і мобільного банкінгу, навіть коли обмеження, пов'язані з пандемією, зменшуються. Клієнти, ймовірно, будуть рідше відвідувати відділення банку для своїх банківських потреб. COVID-19 також вплинув на корпоративні кредити, оскільки багато підприємств, особливо малі, постраждали економічно через зниження доходів бізнесу і звільнень співробітників. Падіння корпоративних кредитів може побічно знизити кількість корпоративних клієнтів каналу банківського страхування. Ситуація також може змінитися, оскільки банки тепер взяли структуру відкритої архітектури, яка дозволяє їм продавати страхові продукти багатьох страховиків. Приймавши відкриту архітектуру, банки тепер можуть пропонувати своїм клієнтам різноманітні продукти від різних гравців. Це призводить до жорсткої конкуренції на каналі. Отже, деякі страховики, ймовірно, скоротять свою частку бізнесу через канал банківського страхування.

У дослідженні McKinsey & Company, опублікованому в липні 2020 року, зазначається, що страховики стикаються з очікуваннями клієнтів щодо все більшого і кращого поширення цифрових і віддалених каналів. Bancassurance може відчувати це швидше, ніж більш традиційні страховики, тим більше, що не тільки клієнти, але і самі банки можуть зажадати від своїх страхових партнерів більш складних і інтегрованих цифрових можливостей, ніж у минулому [2].

Оцифровка банків підштовхнула партнерів bancassurance до оцифрування і надання цифрових рішень клієнтам, які синхронізуються з їх досвідом у рамках технологічних рішень банку. В умовах зростаючої конкуренції утримання клієнтів набуває все більшого значення при розробці стратегій розподілу страховиків, переходячи від залучення клієнтів, що було в центрі уваги в попередні роки. У міру розвитку цифрових каналів одночасно розвиваються і цифрові канали як в агентському, так і в банківському страхуванні. Введені віртуальні офіси продажів, які були створені для дистриб'юторів і клієнтів, які розвиваються в цифровому форматі.

Отже, терміновість змін дає можливість для прискорення банкострахування. Вирішальне значення матиме розвиток спільних устремлінь в рамках банкострахування, інвестування в подальше переосмислення моделей продажу і створення нових рішень, повністю адаптованих до цифрового контексту.

Література:

1. Туривной А. А. Мы подвели итоги ПриватБанка в 2020 году по страхованию и билетам. URL: <https://www.facebook.com/AlexTurivnoi> (дата звернення: 17.01.2021)
2. Bruno Dinis, Florian Fuchs, Rui Neves, Francesco Passera. European bancassurance: Impact of COVID-19 and the next normal URL: <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Financial%20Services/Our%20Insights/European%20bancassurance%20Impact%20of%20COVID%2019%20and%20the%20next%20normal/European-bancassurance-Impact-of-COVID-19-and-the-next-normal.pdf> (дата звернення: 17.01.2021)

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАГАЛЬНОСВІТОВА ТЕНДЕНЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ю. В. ЄГОРОВА, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри економіки та бізнесу

І. А. БАЙЛОВ, студент

Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків

У сучасних умовах світове господарство розвивається дуже динамічно, що зумовлено активним впровадженням інформаційних технологій в усі сфери зовнішньоекономічних зв'язків з одного боку, а з іншого – зростанням рівня ризику та глобальної невизначеності.

Діджиталізація є одним із найбільш актуальних, складних та недостатньо досліджених процесів трансформації світового господарства. Через розвиток інформаційних технологій, всесвітньої мережі Інтернет, супутникового і кабельного зв'язку вона сприяє поширенню міжнародної електронної комерції, створенню електронних державних структур, формуванню світового ринку праці.

На думку деяких дослідників, діджиталізація вже сьогодні має колосальний вплив на світову економіку, і її взаємовпливи виявляються нерозривними й зачіпають усі великі макроекономічні показники – ВВП, інвестування, споживання, зайнятість, торгівлю, інфляцію [1, с. 94].

За темпами та ступенем діджиталізації між країнами існують значні розбіжності, що вказує на циклічність впровадження цифрових технологій у світовій економіці. У європейських країнах для визначення ступеню розвитку цифрових технологій використовується низка загальноприйнятих параметрів, зокрема: охоплення мережею Інтернет; частка населення, яка володіє цифровими компетентностями й отримує послуги від держави онлайн, частка електронної торгівлі в роздрібному товарообігу. Для визначення рівня виконання вимог діджиталізації як світового тренду використовуються п'ять укрупнених параметрів: 1) «підключення» країни до результатів діджиталізації; 2) людський капітал; 3) використання інтернету громадянами; 4) інтеграція цифрових технологій у бізнес; 5) цифрові публічні послуги [2].

Україна за визначеними параметрами поки що істотно відстає від більшості країн світу. Серед проблем, які стримують процес діджиталізації в нашій країні, слід зазначити: нерівномірність доступу населення до цифрових технологій, зокрема по регіонах; низький рівень покриття широкосмуговим доступом до Інтернету; слабка обізнаність українського суспільства щодо переваг діджиталізації та її наслідків; недостатнє залучення представників бізнесу, банків і громадського сектору до ІКТ; недосконалість існуючого законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності та кібербезпеки.

Відповідно, одним із головних завдань діджиталізації в умовах глобалізації стає забезпечення інтеграції країн до єдиного цифрового простору через розвиток інноваційних технологій та розширення зв'язків між користувачами.

Найбільш перспективними цифровими трендами сьогодні вважаються: штучний інтелект, мобільні технології, роботизація та кіберсистеми, біо- та

нанотехнології, 3D-друк, BlockChain, Digital marketing, безпілотні засоби пересування та інші. За згадуванням у ЗМІ на першому і другому місці в рейтингу глобальних цифрових трендів знаходяться мобільний зв'язок і штучний інтелект. В останні роки штучний інтелект зробив приголомшливий стрибок у розвитку завдяки стрімкому зростанню комп'ютерних можливостей та доступності величезних обсягів інформації: від програмного забезпечення для створення нових ліків – до алгоритмів, здатних передбачити наші культурні уподобання [3, с. 16]. Високе місце електронної комерції в зазначеному рейтингу є наслідком підвищеної інвестиційної активності і великої кількості угод у цьому сегменті [4].

Отже, сьогодні діджиталізація виступає загальносвітовою тенденцією, своєрідним трендом економічного розвитку та спричиняє глибинні зрушення у міжнародних економічних відносинах. Звідси виникає нагальна потреба в модернізації галузей виробництва, розбудові цифрової інфраструктури, формуванні технологічної платформи для забезпечення інтеграції країни у єдиний цифровий простір. Для України саме діджиталізація має стати пріоритетним напрямом державної політики, реалізація якого дозволить: створити високотехнологічні виробництва, провести технологічну модернізацію промисловості, забезпечити стабільне економічне зростання, стимулювати інноваційне підприємництво та підвищити конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку.

Література:

1. Череп А., Воронкова В., Нікітенко В., Ажажа М., Муц Л. Цифрова культура (фінтех) як чинник підвищення ефективності економіки та бізнесу в умовах технологічної революції 4.0. *Eastern european conference of management and economics (Eecme 2019)*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Любляна, 24 травня 2019 р., Словенія, 2019. С. 93-97.
2. Digital Economy and Society Index Methodological note. URL: https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/desi-2018_methodology_E886EDCA-B32A-AEFB-07F5911DE975477B_52297.pdf. (дата звернення (20.01.2021)).
3. Шваб Клаус. Четверта промислова революція, Формуючи четверту промислову революцію. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 426 с.
4. *Monitorynh hlobalnykh trendiv tsyfrovizatsii*. URL: <https://www.company.rt.ru/upload/iblock/d79/2018.pdf> (дата звернення 22.01.2021).

ТЕНДЕНЦІЇ КІБЕРСТРАХУВАННЯ

Д. В. КОНДРАТЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри фінансів і кредиту

Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків

Кожна підприємницька структура, незалежно від розміру, в значній мірі залежить від технологій, комунікацій і взаємодії. У нинішньому цифровому ринку кібератаки становлять значну загрозу для бізнесу, що призвело до того, що кібербезпека неухильно піднімається на порядку денному пріоритетів

вищого керівництва. Очікується, що темпи впровадження технології залишаються невизначеними та можуть прискоритись у деяких галузях. Впровадження великих даних та електронної комерції залишається пріоритетом для менеджменту, також спостерігається значний інтерес до шифрування та штучному інтелекту. Автоматизація в тандемі з рецесією COVID-19 створює сценарій «подвійного збою» для бізнесу.

Інформаційні технології, що стрімко проникають в економічні й соціальні процеси, зумовлюють необхідність інноваційних змін на ринку страхування України і розвитку такого сегмента, як кіберстрахування, який забезпечує необхідний страховий захист і відшкодування суми збитку в розмірі, необхідному для компенсації витрат, пов'язаних із втратою баз даних страхувальників та їх подальшим відновленням у разі виникнення масштабних кібератак [1].

Індустрія кіберстрахування стрімко розвивається, стають більш тісними відносини між страховиками і страхувальниками. У міру розвитку ринку кіберстрахування галузі всіх типів усвідомлюють потребу в кібербезпеці, але страхувальників і страховиків турбують такі тенденції:

1. Постачальники керованих ІТ-послуг (MSP) піддаються все більш частим атакам, а це означає, що сотні тисяч підприємств, які покладаються на них, спостерігають збільшення часу простою системи, в деяких випадках з втратою конфіденційних даних і репутаційних збитків, пов'язаних з ними. Хакери також використовують MSP як плацдарм для запуску атак програм-вимагачів проти підприємств, які обслуговують ці постачальники [2].

2. Зросла тяжкість фінансових наслідків використання програм-вимагачів. Викупи зросли з п'ятизначних цінників на мільйони, включаючи 10 мільйонів доларів, які виплатив Garmin. Нещодавній звіт Hiscox показує застраховані кіберзбитки в розмірі 1,8 мільярда доларів у 2019 році, що зростають на 50% за рік [3].

3. Уповільнення попиту на кіберстрахування. Незважаючи на безліч кібератак, компанії купують менше кіберстрахування або взагалі не купують, оскільки економічне напруження від Covid-19 змусило деяких дивитися на кіберстрахування як на розкіш. І хоча більша кількість атак може стимулювати попит, вони також створюють проблему з постачанням, роблячи страховиків обережнішими у забезпеченні покриття. Крім цього, відсутність історичних даних про втрати (внаслідок короткої історії сектору) додає ще один рівень непередбачуваності для страховиків.

4. Зростання ємності ринку кіберстрахування. Ринок кіберстрахування в даний час оцінюється на суму близько \$ 2 млрд премій в усьому світі, причому американський бізнес складає приблизно 90%. Сьогодні менше 10% компаній купують кіберстрахування [4]. Клієнти ще не розуміють ризики, з якими стикаються їх організації. Головними перешкодами на шляху до продажу кіберстраховки залишається, як і в минулі роки: не розуміння страхового покриття і вартості страховки. Для страхувальників життєво важливо мати більш чітке уявлення про те, які кібератаки покриваються, а які ні. Крім того, індустрія кіберстрахування повинна продовжувати вдосконалюватися в поясненні ризиків, що призведе до більшої прозорості та зростанню ринку.

5. Кібербезпека і страхування розвиватимуть тісні партнерські відносини. Це створить цікаві можливості для обох сторін. Наприклад, якщо у компанії є хороші заходи кібербезпеки, вона, ймовірно, отримає страхові бонуси, аналогічні отриманню в автострахованні (завдяки телематики водія). Кіберстійкість вимагає як кібербезпеки, так і кіберстрахування.

6. Освіта в області кіберстрахування буде продовжувати рости. Страховики повинні пропонувати доступні, легко засвоювані страхові продукти для тих, хто не так добре знайомий з кібербезпекою. Індустрії кіберстрахування належить виконати велику роботу, щоб внести ясність. Це включає використання простих термінів для позначення кожного типу конфіденційної інформації, будь то корпоративні файли, медичні записи або особисті дані. І фахівцям з безпеки, і страховикам необхідно розгорнути чітку систему обміну повідомленнями, яка точно показує, які ризики можуть бути у бізнесу і як вони можуть захистити себе. Крім того, всі зацікавлені сторони повинні спиратися на єдине джерело істини, вибудовуючи політику з урахуванням того, що технології і всебічна оцінка забезпечать максимальний захист. Страховики кіберстрахування, які будуть попереду всіх, – це ті, які пропонують корисні інструменти, розмовляють мовою непрофесіонала і співпрацюють з сектором кібербезпеки, даючи страхувальникам можливість більше дізнатися про кіберпростір, оскільки він відноситься до їх конкретного бізнес-сектору.

Ринок кіберстрахування характеризується постійно мінливим середовищем. Завтрашні кібератаки можуть виглядати не так, як сьогоднішні. Щоб страховики реагували на цю унікальну загрозу, їм доведеться змінюватися з часом, доки галузеві знання не стануть достатніми для того, щоб поводитися з кібер як зрілі класи бізнесу.

Література:

1. Ільчук В. П., Парубець О. М., Сугоняко Д. О. Інноваційні підходи до розвитку ринку кіберстрахування в Україні. *Ефективна економіка*, 2018, № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf (дата звернення: 17.01.2021).

2. Що найбільше лякає страховиків кібер-ризиків. URL: <https://forinsurer.com/files/file00693.pdf> (дата звернення: 17.01.2021).

3. Tom Johansmeyer. Cybersecurity Insurance Has a Big Problem. Harvard Business Publishing. 2021. URL: <https://hbr.org/2021/01/cybersecurity-insurance-has-a-big-problem> (дата звернення: 17.01.2021).

3. Временко Л. В. Визначення та види кібернетичного ризику. *Ринок фінансових послуг: погляд у майбутнє: монографія*, ФОРМ Ямчинський О.В., 2019. С. 296-314.

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

О. В. ОВСІЄНКО, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Малий бізнес – справжній драйвер економіки, легко сприймає інновації, змінює напрями діяльності, формує конкурентне середовище. Тому розвиток і підтримка малого бізнесу є важливим напрямом економічної політики будь-якої країни. В умовах глобальних перетворень сучасного світового господарства з'являється потреба у створенні цифрової інфраструктури підтримки малого бізнесу. Особливої актуальності дистанційні форми взаємодії держави і бізнесу набули під час загальної пандемії, спричиненої COVID-19, а також через вимушені карантинні обмеження.

Українським урядом за міжнародної підтримки докладаються значні зусилля щодо формування цифрової інфраструктури розвитку малого бізнесу. Одним з головних результатів цієї роботи можна вважати започаткування на порталі «Цифрова держава» онлайн-платформи «Дія.Бізнес», де надаються інформаційні послуги, консультативні послуги з актуальних питань підприємницької діяльності (онлайн, а також через офлайн хаби), адміністративні послуги, пов'язані з реєстрацією та ліквідацією фізичних-осіб підприємців. «Дія. Бізнес» фінансується за рахунок державного бюджету, а також коштів, виділених Світовим банком (зокрема, Міжнародною фінансовою корпорацією) на підтримку реформ в Україні.

Онлайн-платформа «Дія.Бізнес» має зручний та інтуїтивно зрозумілий для користувачів інтерфейс. «Дія.Бізнес» містить такі сервіси [1]:

- навчальний сервіс (Національна онлайн-школа підприємництва), де розміщено безкоштовні освітні курси з започаткування та розвитку бізнесу. Курси оновлюються щомісячно. Кожен курс містить декілька онлайн-уроків, побудованих, як правило, як освітній серіал;

- консалтинговий сервіс. Безкоштовна консалтингова платформа, де можна отримати консультативну допомогу з актуальних питань розвитку бізнесу. Тематика консультацій є доволі широкою – структуризація бізнес-процесів, юридична підтримка, оподаткування, маркетинг, створення команди тощо. Консультації надаються експертами, які мають не менше, ніж трирічний досвід роботи з бізнесом або у бізнесі, на волонтерських засадах. Консультації здійснюються онлайн за попереднім електронним записом, а також офлайн (доки що лише у м. Харкові та м. Миколаїві). Консультація триває 60 хвилин;

- бізнес-ідеї, кожна з яких супроводжується конкретною історією реалізації, вказівкою на орієнтовну суму початкових інвестицій, шаблонами розрахункових документів з коментарями стосовно заповнення (частково – у форматі Excel з формулами для розрахунків, що дає можливість лише ввести фінансові дані про свій проєкт та отримати готові результати з одночасною інтерпретацією);

- шаблони типових документів. Шаблони розташовані за функціональним принципом: наприклад, документи, що засвідчують форс-мажорні обставини, через які неможливо виконати угоди; документи, необхідні при оренді нежитлової нерухомості; документи для заснування ТОВ; накази по підприємству тощо. Але для повноцінного використання шаблонів необхідно пройти реєстрацію на порталі;

- чеклісти та довідники. Так, чекліст «Розпочинаючи власний бізнес» забезпечує підприємців-початківців алгоритмом, користування яким дає уяву про зміст та послідовність дій, необхідних для реєстрації та початку власної справи, а також містить посилання на сервіси «Дія.Бізнес» з консалтинговою інформацією та роз'ясненнями з цих питань. У довідниках стисло надано важливу інформацію;

- онлайн-аудит бізнесу. Сервіс спрямований на виявлення проблем організаційного, фінансового, кадрового характеру. Форми аудиту – онлайн-чеклісти, консультації залучених експертів (існує можливість обрати експертів з числа наявних);

- інформація про доступні програми фінансової підтримки бізнесу (як державні, так і міжнародні, у тому числі грантові), умови участі у них;

- інформаційні інтерактивні сервіси щодо актуальних правил оподаткування, бухгалтерської звітності.

Не менш важливим напрямом цифровізації підтримки малого бізнесу є громадянська підтримка, зокрема безкоштовні недержавні онлайн-платформи. Як правило, фінансування платформ відбувається за рахунок залучення грантів, у тому числі від міжнародної спільноти. Так, громадська організація «Центр соціально-економічних досліджень – CASE Україна» розміщує на своєму сайті бізнес-калькулятори [2]. Калькулятор, призначений для малого бізнесу, дозволяє порівняти переваги та недоліки реєстрації бізнесу у вигляді різних організаційних форм (приватне підприємство, товариство з обмеженою відповідальністю тощо). Спочатку до сервісу вводиться вхідна інформація про річний дохід, витрати (з зазначенням офіційної та неофіційної частини), заробітну плату (з зазначенням частини, яка сплачується «у конвертах»). Потім система пропонує різні варіанти сплати податків: оптимальний, найкращий та «білий». Звісно, такі розрахунки потребують уточнень, але інструмент дає можливість порівняти варіанти сплати податків.

Таким чином цифрова інфраструктура підтримки малого бізнесу в Україні активно розвивається як зусиллями держави, так і міжнародної спільноти, у тому числі недержавних громадських організацій. Подальша цифровізація консалтингових та інформаційних послуг у цій сфері має сприяти зростанню підприємницької активності українських громадян, полегшити початок власної справи.

Література:

1. Дія. Бізнес: Сервіси та можливості. URL: <https://business.diia.gov.ua/services> (дата звернення: 26.01.2021).
2. Ціна держави: Бізнес-калькулятор. URL: <http://old.cost.ua/business/> (дата звернення: 26.01.2021).

NETWORKED READINESS INDEX (NRI) ТА ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

І. А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

У. В. МАКСЮТА, магістрантка

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Велика частина економічного життя світу в період пандемії COVID-19 перейшла в онлайн-режим (насамперед, електронна комерція, купівля продовольства, ліків, телемедицина, віртуальні класи, відеоконференції та інші дистанційні послуги). Усі ці нововведення стали відповіддю на кризу. Проте, скоріш за все, вони залишаться з нами і після її подолання. Наслідком усіх цих зрушень стане переведення зростаючого числа послуг у цифровий формат і подальше збільшення їх частки в експорті. Цифрова революція також супроводжується скороченням практично всіх торговельних витрат (транспортних, логістичних, митних, інформаційних і трансакційних). Удосконалення цифрових технологій буде й далі сприяти посиленню цифровізації світової економіки та зростанню частки послуг, що поставляються в цифровій формі. Лідерами зростання, звичайно, залишаться телекомунікаційні, комп'ютерні й інформаційні послуги.

Перебіг цифрової трансформації у країнах світу йде по-різному. Для оцінки ефективності та ступеню охоплення цифровізацією використовують численні індекси та рейтинги. Одним з них є Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index – NRI), що характеризує рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у країнах світу. Оскільки в основі більшості ІКТ лежить цифровізація, це означає, що індекс мережевої готовності комплексно відображає проникнення цифрових процесів у економіку й життя суспільства. Щорічні результати розрахунків цього індексу надають Всесвітньому економічному форуму в рамках доповіді «Глобальний звіт з інформаційних технологій» (The Global Information Technology Report).

Індекс NRI–2020, оприлюднений наприкінці 2020, вимірює рівень розвитку й ефективність використання ІКТ 134 країнами світу по 62 параметрам, розбитим на 4 укрупнені групи (напрямки): «Технології», «Людський фактор», «Управління», «Вплив».

За підсумками 2020 р. Україна посіла у загальному рейтингу NRI 64 місце і розташувалася між Мексикою та Білоруссю. Наша країна отримала 58 місце у групі «Управління», у групі «Технології» – 62 та у «Людському факторі» – 65 місця.

Найбільш слабкі позиції Україна має в групі «Вплив» (79 місце), а точніше – у підгрупі «Вплив на реалізацію цілей сталого розвитку» (91 місце). Водночас за рівнем грамотності дорослих Україна є одноосібним лідером.

Головна корисність подібних індексів полягає в тому, що вони вказують, які корективи треба внести в процес цифровізації, аби вона дійсно перетворилася у драйвер економічного й соціального розвитку. Судячи з рейтингу NRI–2020, Україні потрібно активно розвиватися в усіх напрямках: підвищувати комп'ютерну грамотність населення, активізувати інвестиції в цифрову інфраструктуру й новітні технології, поліпшувати керування процесами цифровізації й, головне, збільшити її соціально-економічні ефекти. При цьому баритися із внесенням цих коректив не можна, тому що швидкість адаптації до нових технологій постійно прискорюється. Це може привести до того, що більша частина плодів цифровізації залишиться тим країнам, які створять кращі умови для її прискорення.

Нові можливості в українських експортерів послуг будуть виникати й із удосконаленням таких технологій, як «хмарна зайнятість», телеприсутність і телеробототехніка. Вони можуть усунути бар'єри, пов'язані з регулюванням торгівлі послугами, та нівелювати фактор вартості пересування провайдерів послуг і клієнтів. Наслідки таких змін матимуть революційний характер. Працівники в бідних країнах, які зможуть пропонувати свої послуги дистанційно, будуть конкурувати із працівниками з багатих країн. У майбутньому це може повністю перетворити торгівлю багатьма послугами. Постачальника можна буде знайти в будь-якій точці світу та при цьому орієнтуватися тільки на якість і вартість послуги.

У підсумку цих зрушень наша країна може опинитися у трендах світового ринку, де лідерами зростання є послуги, що постачають у цифровій формі, а також скористатися можливостями, які відкриваються в цьому сегменті торгівлі у мірі посилення цифровізації. Наприклад, окрім очного навчання іноземних студентів, наша країна могла б постачати ці послуги у цифровому вигляді. Програми «Уряд у смартфоні» та «Економіка в смартфоні» є вдалими прикладами прагнення України до технологічного та інформаційного розвитку [2]. Проте цей шлях досить тривалий та складний й вимагає значних ресурсів.

Незважаючи на очевидні гідності цифрових технологій та цілком позитивний вплив на виробників і споживачів товарів і послуг, деякі наслідки їх широкого застосування викликають питання, зокрема, щодо можливої втрати контролю над персональними даними, монопольного домінування великих компаній на ринках і цифрової нерівності, які підсилюються. Для зниження зазначених ризиків потрібні спеціальні програми керування ними, які повинні стати невід'ємною частиною загальних програм керування цифровізацією. Такий підхід дозволить вивести національну економіку й соціальну сферу країни на рівень, що відповідає новій технологічній епосі.

Література:

1. The Network Readiness Index 2020: Accelerating digital transformation in a post-covid global economy / Editors: Soumitra Dutta and Bruno Lanvin. Washington: Portulans Institute. 2020. 330 p. URL: <https://www.portulansinstitute.org> (дата звернення 23.01.2021).
2. «Держава у смартфоні»: в Україні запустили тест на цифрову грамотність. *Укрінформ*. 2020. 2.11. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3128108-derzava-v-smartfoni-v-ukraini-zapustili-test-na-cifrovu-gramotnist.html> (дата звернення 23.01.2021).

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – КЛЮЧОВИЙ ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Н. Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Ю. В. ЄГОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки та бізнесу
Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків

Сьогодні ключовим драйвером цифрової трансформації світового господарства і вагомим фактором економічного розвитку багатьох країн світу стає швидке освоєння та застосування технологій штучного інтелекту, тому господарюючі суб'єкти у разі збільшують їх фінансування та масово впроваджують у свою діяльність. За даними міжнародного консалтингового агентства PwC, до 2030 року штучний інтелект стане головною ринковою тенденцією й найкращим бізнес-інструментом, забезпечить приріст світового ВВП на 14%, що складає близько 15,7 трлн. дол. [1]. Також аналітиками агентства зазначається, що лідером з використання у бізнесі штучного інтелекту у найближчі десять років буде Китай.

У широкому розумінні штучний інтелект (AI, Artificial intelligence) розглядається як: системи, що можуть оперувати знаннями та навчатися; ряд алгоритмів і програм, властивістю яких є те, що вони здатні замінити людину у будь-якій діяльності, виконуючи її функції та приймаючи оптимальне рішення на основі аналізу зовнішніх чинників з урахуванням життєвого досвіду людства; програмне забезпечення, здатне до навчання і прийняття рішень майже так само, як і люди. У вузькому – AI призначений для виконання одного завдання або набору конкретних завдань. AI дозволяє машинам, пристроям, програмам, системам і послугам функціонувати у світлі розуміння даного завдання і ситуації [2, с. 15].

Сьогодні штучний інтелект у світовому господарстві застосовується майже в кожній сфері діяльності – від промисловості до освіти. Моделювання потенційного впливу AI на 16 галузей на основі показника валової доданої вартості у сучасних умовах та у майбутньому дозволяє зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні послуги, промисловість та фінансові послуги матимуть найвищий річний темп приросту ВДВ за умови інтегрування AI в економічні процеси (4,8%, 4,4% та 4,3% відповідно) до 2035 року [3, с. 44]. Практика свідчить, що застосування технологій штучного інтелекту у різноманітних сферах діяльності дозволить якісно поліпшити та підвищити їх результативність. А на рівні окремих господарюючих суб'єктів – сприятиме збільшенню прибутковості бізнесу, скороченню витрат, зростанню попиту на продукцію, поліпшенню взаємодії з клієнтами, підвищенню ефективності використання ресурсів та створенню конкурентних переваг.

Впровадження інноваційних систем, техніки, програмного забезпечення та налаштування мережі вимагає витрат часу та фінансів, у той же час, дозволяє досягти скорочення часу виконання робіт, покращення показників продуктивності, швидкої автоматизації процесів, зниження витрат виробництва. В розвинених країнах Заходу алгоритм розробки та запровадження технологій штучного інтелекту включає чотири послідовні етапи: стратегічну співпрацю зацікавлених сторін, фінансування, закупівлю провідних технологій та наймання експертів.

Штучний інтелект тільки починає набирати популярність в нашій країні. Наприкінці минулого року Кабінет міністрів схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, реалізація якої передбачена протягом 2020-2030 років. В Концепції визначені такі основні завдання: приведення законодавства України у галузі використання технологій штучного інтелекту у відповідність міжнародним нормативно-правовим актам, впровадження технологій штучного інтелекту, сприяння підвищенню рівня досліджень штучного інтелекту, забезпечення доступу до баз даних та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку [4].

Слід зазначити, що серед науковців існують побоювання, що широке застосування технологій штучного інтелекту в економіці здійснить негативний вплив на ринок праці та призведе до масового звільнення робітників. Тому при впровадженні AI слід дотримуватися принципу – воно повинно бути доповненням людських здібностей, а не їх копіюванням чи заміщенням.

Отже, зважаючи на сучасні тенденції розвитку світового господарства, штучний інтелект повинен стати одним із ключових драйверів цифрової трансформації економіки України.

Література:

1. Intelligence Study: Exploiting the AI Revolution. What's the real value of AI for your business and how can capitalize? URL: <http://www.pws.com> (дата звернення 12.01.2021)
2. Люггер Дж. Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2004. 864 с.
3. Піжук О. І. Штучний інтелект як один із ключових драйверів цифрової трансформації економіки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3 (89). С.41-46.
4. В Україні схвалили план розвитку штучного інтелекту до 2030 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3147236-v-ukraini-shvalili-plan-rozvitku-stucnogo-intelektu-do-2030-roku.html> (дата звернення 13.01.2021)

СУТЬ ТА МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНТЕХ: НОВИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ

І. Я. КУЗЬМУК, канд. екон. наук,
асист. кафедри економічної теорії, менеджменту та адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

В ХХІ столітті одним з найбільш динамічних ринків є ринок фінансових послуг, зміни якого, багато в чому, завдячують цифровим перетворенням, які

здійснюються завдяки появі і під впливом нових фінансових технологій. Загалом, фінтех (фінансові технології) – це технології, що застосовуються в фінансових службах, або використовуються для того, щоб допомогти компаніям керувати фінансовими аспектами свого бізнесу, включаючи нові програми та додатки, процеси та бізнес-моделі. Раніше фінтех сприймався виключно як внутрішні розробки та процеси фінансових установ, до яких у споживачів фінансових послуг не було прямого доступу. Але, сьогодні фінтех став основою для всіх онлайн-транзакцій – переказів грошей, кредитування, сплати комунальних платежів тощо [1]. Тобто, по-суті: фінтех – це сучасні технології, які, зазвичай, засновані на цифровізації і проявляються у наступних формах:

- інновації в продуктах або послугах;
- інновації в процесах;
- організаційних інноваціях;
- інновації в бізнес-моделях.

Сучасні фінансові послуги в основі яких лежать інноваційні технології пропонують нову якість процесів, які можуть суттєво відрізнитися, в основному, залежно від учасників:

- P2P – між приватними особами (person-to-person або peer-to-peer).
- B2P – від компанії приватній особі (business-to-person).
- P2B – від приватної особи компанії (person-to-business).
- B2B – між компаніями (business-to-business).

Моделей застосування фінансових технологій є досить багато і з кожним роком їх відсоток суттєво зростає (паралельно із глибиною послуги), а до основних моделей фінтеху варто віднести такі: управління особистими фінансами, інвестиційні платформи, краудфандинг та краудсорсинг, сервіси аналізу Big Data (технології та методи, за допомогою яких аналізують та обробляють величезну кількість, як структурованих так і неструктурованих, даних), криптовалюти та технологія блокчейн, платежі та розрахунки, цифрова безпека, необанки (банки без відділень), платформи із використанням штучного інтелекту для бізнесу та споживачів, InsureTech (автоматизація страхових продуктів), системи міжнародних переказів, RegTech (цифрова автоматизація адаптування бізнесу до змін законодавства та умов ринку) та інші [2; 3].

Варто зазначити, що використання фінансових технологій обумовлено наявними перевагами, визначальними з яких є швидкість і зручність (інколи здійснення операцій в інтернеті разом з реєстрацією займають до 5 хв., на противагу годинам, які споживачі змушені були витратити, щоб знайти, дістатись і провести операцію); широкий асортимент, який постійно оновлюється на основі глобального аналізу запитів споживачів; менша вартість послуг через відсутність необхідності у компаній вкладати кошти у фізичну інфраструктуру; глибша персоналізація, яка виникає через можливість збирати, програмно аналізувати дані клієнтів (в т.ч. і через соціальні мережі) та автоматично генерувати для них вигідні індивідуальні пропозиції.

Проте, зауважимо, що використання інноваційних фінансових технологій несе і ряд загроз через їх недоліки, які спричиненні недосконалістю (а, інколи, і

практично цілковитою відсутністю) регуляторної бази по причині новизни таких технологій. Також, важливим є врахування технологічних ризиків пов'язаних зі збереження особистих даних та технологічну доступність, оскільки попри те, що створюючи такі продукти, розробники дбають про легкість їх використання, але все-рівно для багатьох груп вони залишаються складними для використання.

Події 2020 року, в основі яких лежало поширення Covid-19, змусили і споживачів і бізнес (та інших суб'єктів) закласти принцип дистанційності як ключовий у багатьох процесах, чим значно пришвидшили поширення нових віртуальних фінансових технологій. Пробуючи спрогнозувати розвиток цієї сфери, зауважимо, що основними трендами фінтеху на 2021 рік, на думку фахівців, можуть стати наступні види взаємодії, а саме: невидимі фінанси (платежі та розрахунки); QR-коди; криптовалюта; гібридні фінансові продукти; кредитування та страхування діяльності; гіперперсоналізація через штучний інтелект, великі дані та кіберзахист.

На наш погляд, не оминуть дані тенденції і Україну, хоча це залежатиме як від політичної ситуації (в тому числі і лібералізації законодавства), так і від економічної. Зауважено, що ринки Центральної Азії та Східної Європи, ємність яких понад 300 мільйонів осіб, є доволі привабливими для фінтех компанії, оскільки за розрахунками тільки половина населення наразі активно використовує фінансові продукти [4]. Вагомим аргументом фінтех-інтузіастів в Україні є те, що ментально ми (українці) демонструємо доволі швидко готовність долучитися до всього трендового та технологічно-модного у світі. Крім цього, відмітимо, що суттєвою перевагою України є наявність висококваліфікованих спеціалістів, які здатні генерувати та підтримувати системи як на рівні малих стартапів, так і на рівні багатомільйонних міжнародних проектів.

Звісно, фінансові технології динамічно розвиваються паралельно із появою нових споживчих потреб, в той же час, фінтех самостійно змінює світ, встановлюючи новий порядок денний – тотальну цифровізацію фінансових відносин. Звичайно, можна багато дискутувати щодо вигод і недоліків та потенційних переваг і загроз, проте, на наш погляд, зупинити експансію нових фінансових технологій вже неможливо, а нашим завданням стає – максимізація (кількісна та якісна) її корисних ефектів та мінімізація негативних проявів.

Література:

1. Що таке фінтех і як він впливає на ваше життя вже сьогодні? Epravda.com.ua. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/fintech/5bbc7795a3b52/> (дата звернення: 24.01.2021).
2. Дегрік А. Головні тренди світового fintech-бізнесу у 2020 році та їхня роль в Україні. Ua.news. URL: <https://ua.news/ua/glavnye-trendy-myrovogo-fintech-byznesa-v-2020-godu-y-kak-ony-otrazyls-na-ukraynskom-rynke/> (дата звернення: 28.01.2021).
3. Фінтех-2019: дослідження українського ринку фінансових технологій. Management.com.ua. URL: <http://www.management.com.ua/tend/tend1139.html> (дата звернення: 26.01.2021).

4. Кармазінський В. Куди крокує цей світ: топ-3 технологічних трендів на фінансовому ринку. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20196898-kudi-krokuje-cej-svit-top-3-tehnologichnih-trendiv-na-finansovomu-rinku> (дата звернення: 27.01.2021).

ВІРТУАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТУРИСТСЬКОГО БІЗНЕСУ

О. М. КРАВЕЦЬ, ст. викладач кафедри туризму і готельного господарства
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Пандемія COVID-19 у 2020 році змінила світовий устрій й підходи до ведення бізнесу. Коронавірус спричинив безпрецедентну кризу й у світовій туристській економіці. Шлях цифрової трансформації в стрімко мінливих умовах навколишнього світу для багатьох турпідприємств став єдиною можливістю відповідати конкурентним вимогам.

Головними тенденціями розвитку ринку туризму в умовах цифрової економіки можна назвати такі: «глобалізація турбізнесу; активний розвиток транснаціональних Інтернет ресурсів; зближення постачальників турпослуг та споживачів; поява нових каналів дистрибуції; масовий вихід офлайн компаній в Інтернет; зміна моделі споживання: персоніфікація підходу в організації подорожі; використання мобільних додатків» [1].

Цифровізація турбізнесу передбачає не лише використання сучасного обладнання або програмного забезпечення, а й комплексне впровадження сучасних технологій в усі бізнес-процеси турпідприємства, фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікаціях з метою підвищення продуктивності кожного співробітника і загального рівня задоволеності туристів, формування репутації прогресивної і сучасної організації на ринку. Автоматизація та інтернетизація інформаційного простору стимулює споживачів до самостійного вибору маршруту подорожей, пошуку доступного сервісу за найнижчими цінами й забезпечення проактивної комунікації з виробниками послуг, що переводить бізнес турорганізаторів у віртуальний сектор [2, с. 241]. Наразі інформаційний (кібернетичний) простір пов'язує різні цивілізації й культурно-економічні цінності. Успішно діють проекти, що конструюють і втілюють найповнішу модель віртуальної реальності (VR). За допомогою 3D-технологій можна відвідати найвіддаленіші куточки планети й космос. Набувають популярності е-дестинації – представлення реально існуючих дестинацій в Інтернеті [2, с. 265].

За В. О. Горбенко, *віртуальний туризм* – це діяльність індивіда, що дозволяє за допомогою використання сучасної комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж створити й одержати максимально реалістичну сенсуальну інформацію про бажану дестинацію із числа реально існуючих без фактичного переміщення в неї. Основним інструментом віртуального туризму є *віртуальні тури* – презентації, які дозволяють глядачам (туристам) оглянути

об'єкти (музеї, пам'ятки), які їх цікавлять, ще до реального їх відвідування. Це ідеальне рішення для візуалізації, яке за допомогою різних інтерактивних елементів у web-середовищі створює моделювання реального середовища. Для презентації реальні DESTИНАЦІЙ найбільш ефективною є техніка розробки – 360° сферичне «з'єднання» знімків панорами. Віртуальний туризм, не обмежений в часі, більш наочний та інформаційно-насичений, що робить його ще більш привабливим для споживачів, особливо в умовах світової фінансової кризи. На рисунку 1 узагальнено переваги віртуальних турів для різних груп стейкхолдерів [розроблено на основі 3].

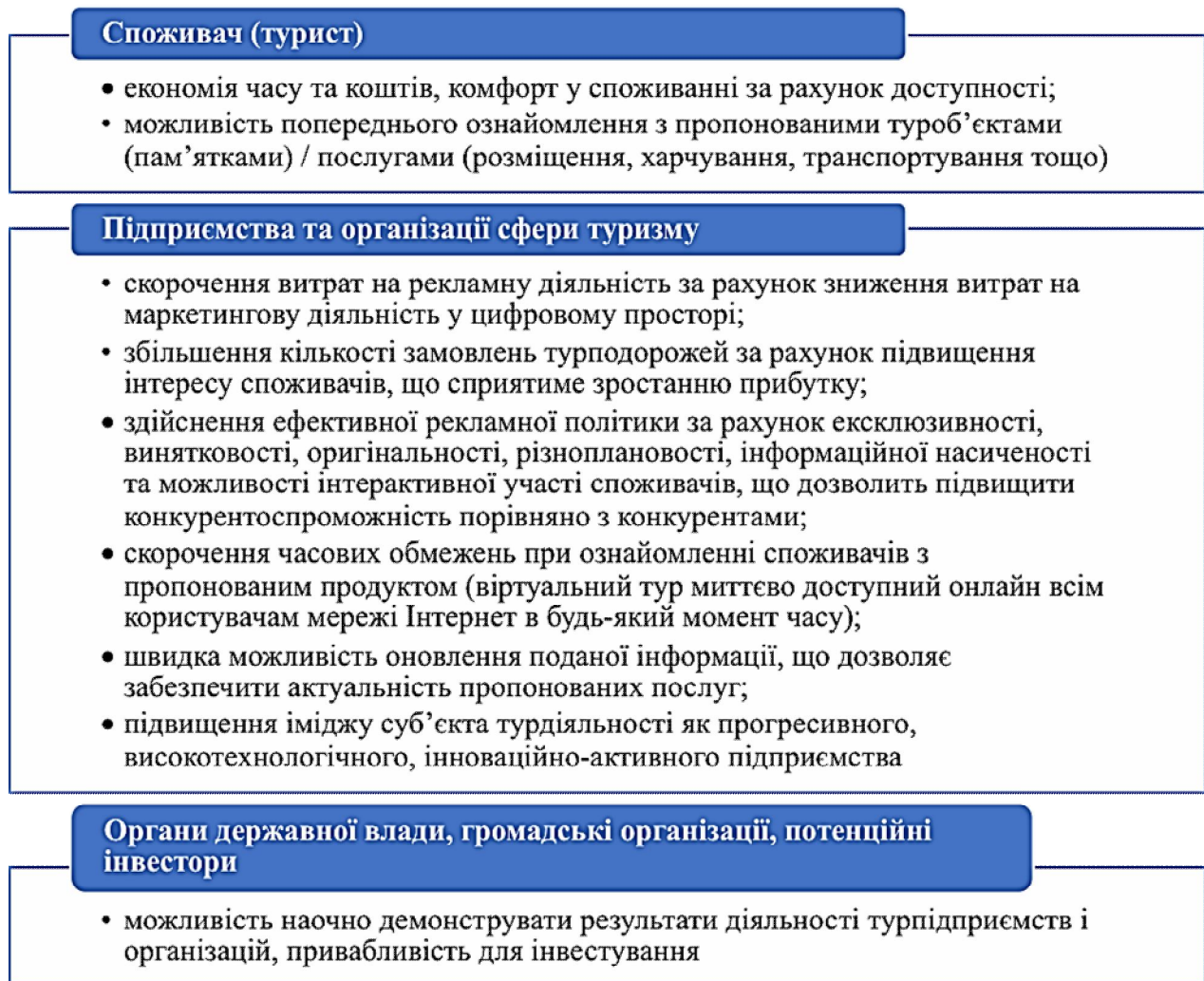

Рис. 1 – Переваги віртуальних турів

Отже, в умовах глобальної діджиталізації використання віртуальних технологій в комплексі цифровізації туристського бізнесу є одним із найбільш затребуваних інструментів розвитку загальної доступності туризму.

Література:

1. Марусей Т. В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8116> (дата звернення: 31.01.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.73

2. Інновінг в туризмі : монографія / А. А. Мазаракі, С. В. Мельниченко, Г. І. Михайліченко, Т. І. Ткаченко та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 532 с.

3. Маховка В.М. Віртуальні інформаційні форми об'єднань туристичних підприємств: сучасний вимір та можливості для Полтавщини // Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики: колектив. моногр. в 2 т. / за заг. ред. Л.М. Савчук. Павлоград : АРТ Синтез-Т, 2014. Т. 1. С. 214-226.

СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

И. А. ШПАК, ст. преподаватель кафедры экономической теории и экономических методов управления

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков,

Цифровая экономика является феноменом социально-экономического развития. Ее противоречивый характер заставляет страны искать механизмы управления положительными экономическими и социальными эффектами, но в то же время нейтрализовать угрозы полной цифровизации. Цифровая экономика требует самых разнообразных новых знаний и навыков, принципиально новых мер социальной защиты.

В настоящее время учеными и практиками не выработано единого мнения, относительно того, насколько существенно влияние цифровизации на экономический рост, увеличение производительности труда. Однако, все согласны с тем, сколь велики масштабы и неотвратимость перемен, зарождающихся под влиянием цифровой экономики.

Несомненно, ключевыми преимуществами цифровой экономики являются: повышение производительности труда под влиянием внедрения прорывных технологий и тотальной модернизации процессов производства и управления; снижение транзакционных издержек в результате роста доступности информации и снижение ее асимметрии; создание новых рабочих мест, улучшение качества жизни населения. Однако, стоит отметить и особый характер обострения противоречий развития современного общества и цифровой экономики [1].

М. Кастельс отмечает, что современные глобальные информационные сети не способны понимать и уважать исторически сложившиеся ценности различных общностей, что порождает нестабильность в мире [2].

К появлению подобных противоречий относятся: растущая социальная несправедливость, обострение цифрового неравенства, социальная исключенность и нарушение принципов коллективной защиты труда.

Цифровизация общества позволяет использовать новые возможности в сети интернет и информационных систем разного назначения, в связи с этим, качество социальных услуг, оказываемых гражданам корректируются и дополняются [3].

Социальная защита или социальное обеспечение относятся к правам человека и, согласно своему определению являются совокупностью мер и

программ, цель которых – сокращать и предотвращать бедность и незащищенность людей на протяжении их жизненного цикла.

Социальная защита является ключевым элементом национальных стратегий, которые направлены на содействие развитию человеческого капитала, политической стабильности и всеохватному росту, гарантируя людям получение дохода и действенный доступ к медицинским и другим социальным услугам, а также наличие прав для использования экономических возможностей [4].

Так, 55% населения планеты не охвачены социальным страхованием или социальной помощью. Во всем мире только 20% безработных получают пособие по безработице. Практически у 40% мирового населения нет медицинской страховки или доступа к национальным медицинским услугам [5].

Отсутствие социальной защиты является одним из главных препятствий на пути социально-экономического развития и влечет за собой высокий уровень бедности, неравенства и экономической незащищенности.

Ситуация усугубляется, когда в условиях цифровой экономики возникают нестабильные ситуации, кризисы, которые актуализируют внимание на проблемах, вызванных низким уровнем социальной защищенности населения.

Так, пандемия COVID-19, которая является вызовом для современного мира, показала уязвимость системы социальной защиты населения. Подобные кризисы требуют незамедлительной реакции государства. В нестабильной ситуации необходимо обеспечить координацию действий, направленных как на оказание неотложной помощи, так и долгосрочное развитие устойчивых институтов социальной защиты [6].

В период пандемии COVID-19 возникла насущная потребность в активизации развивавшихся в последние годы цифровых технологий для реализации мер социальной поддержки населения. Государства, имевшие к этому времени наработки в этой области, получили дополнительные технологические возможности для оказания столь востребованной в этих условиях помощи гражданам и бизнесу.

В развитых странах наблюдается тенденция усиления адресности услуг. Применяется индивидуальный подход к каждому гражданину. Возможна ориентация на интересы представителей определенных возрастных групп. У многих граждан есть единые социальные карты, на которые поступают денежные средства.

Литература:

1. Колесник А. П. Социальные системы в цифровой экономике. Стратегии бизнеса: электронный научно-экономический журнал. №1(45). 2018. 11 с.
2. Воронцова М. В., Макаров В. Е. Социальная защита и социальное обслуживание населения: Учебно-методическое пособие. Москва : Концепт, 2015. 309 с.
3. Кастельс М. Химанен П. Информационное общество и государство благосостояния: Финская модель / пер. с англ. А. Калинин, Ю. Потдорога. Москва : Логос, 2002.
4. Доклад о цифровой экономике 2019. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_overview_ru.pdf (дата обращения: 19.02.2021).

5. Доклад о социальной защите в мире 2017-2019. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_646848.pdf (дата обращения: 19.02.2021).

6. Forbes: Социальная защита себя оправдывает. URL: https://forbes.kz//life/opinion/sotsialnaya_zaschita_sebya_opravdyivaet/ (дата обращения: 19.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

І. В. ЛИТВИН, магістрант

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

З розвитком цифрових технологій і популяризацією електронної комунікації в процесі арбітражного розгляду питання захисту персональних даних і забезпечення кібербезпеки набувають особливого значення. Про це свідчить дедалі більше кібератак, спрямованих на отримання несанкціонованого доступу до даних, що передаються в Міжнародному комерційному арбітражному. Зокрема, як показує статистика, тільки в 2018 році було зафіксовано більше 70 випадків несанкціонованого доступу до конфіденційних даних користувачів хмарних сховищ, в тому числі використовуваних при проведенні арбітражних розглядів, що призвело до втрати понад 1,3 млрд записів.

Визнаючи цей факт, Міжнародна рада з комерційного арбітражу (International Council for Commercial Arbitration) спільно з Міжнародним інститутом по запобіганню і вирішенню конфліктів (International Institute for Conflict Prevention and Resolution) і Асоціацією адвокатів Нью-Йорка (New York Bar Association) створили Робочу групу з кібербезпеки в арбітражі (Working Group on Cybersecurity in Arbitration). Підсумком її роботи став представлений в листопаді 2019 Протокол з кібербезпеки в міжнародному арбітражі (Protocol on Cybersecurity in International Arbitration (2020 Edition)).

З огляду на те, що забезпечення кібербезпеки є загальним обов'язком всіх учасників арбітражного розгляду, в Протоколі особливо наголошується, що безпеку відповідної інформації в кінцевому підсумку залежить від відповідальної поведінки та пильності учасників процесу, і, в першу чергу, сторін спору.

Важливою особливістю даного Протоколу є також той факт, що він не встановлює єдиних заходів, необхідних для забезпечення кібербезпеки, а лише створює основу для їх визначення з урахуванням всіх обставин конкретної справи. При цьому даний документ спрямований як на конфліктуючі Сторони, так і на склади арбітражу, які розглядають конкретний спір, і арбітражні інститути, що здійснюють адміністрування суперечок (Принцип 1 Протоколу).

Ще один важливий документ в даній області – Керівництво з кібербезпеки, розроблене в 2018 р в рамках Міжнародної асоціації юристів

(МАЮ). Воно містить заходи, спрямовані на мінімізацію загрози кібербезпеки, і орієнтовані на компанії і індивідуальних підприємців.

Ще одним важливим напрямком роботи в галузі захисту персональних даних і забезпечення кібербезпеки в міжнародному комерційному арбітражі є створення комунікаційних платформ, які дозволяють сторонам і арбітрам обмінюватися процесуальними документами без необхідності їх пересилання за допомогою електронних засобів зв'язку та інших погано захищених способів обміну документами.

Одним з перших таку платформу створив Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (далі – Арбітраж ТПС). Зокрема, починаючи з вересня 2019 року всі розгляди, що проводяться даними арбітражним інститутом, повинні адмініструватися за допомогою даної платформи [3]. Як наслідок, під час вступу спору до Арбітражного суду при ТПС, поряд з його реєстрацією створюється індивідуальний сайт справи, доступ до якого мають тільки учасники арбітражного розгляду. При цьому сторони отримують миттєвий доступ до файлів справи відразу після їх завантаження в систему, а також можуть самостійно завантажувати, переглядати і завантажувати матеріали як через комп'ютер, так і з мобільних пристроїв.

Література:

1. Cybersecurity in International Arbitration ICCA-NYC Bar-CPR Working Group. URL: <https://www.arbitration-icca.org/projects/Cybersecurity-in-International-Arbitration.html> (дата звернення: 31.01.2021).

2. ICCA-NYC Bar-CPR Protocol on Cybersecurity in International Arbitration (2020 Edition). New York Arbitration Week Special Printing. The ICCA Reports, № 6. URL: https://www.arbitrationicca.org/media/14/76788479244143/icca-nyc_bar_cpr_cybersecurity_protocol_for_international_arbitration_-_print_version.pdf (дата звернення: 31.01.2021).

3. Cyber Security Guidelines by the IBA's Presidential Task Force on Cyber Security. October 2018. URL: <https://www.ibanet.org/LPRU/cybersecurity-guidelines.aspx> (дата звернення: 31.01.2021).

4. SCC Platform – Simplifying Secure Communication from Request to Award. URL: <https://sccinstitute.com/scc-platform/> (дата звернення: 31.01.2021).

КРИПТОВАЛЮТЫ И ТЕХНОЛОГИЯ БЛОКЧЕЙН В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ: ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОТИВОРЕЧИЯ

Д. А. РЯБОВОЛ, магистрант

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков

Современный мир находится в состоянии социальной и финансовой неопределенности. Колебания котировок ценных бумаг мировых корпораций и фондовых индексов США, ожидания высоких уровней инфляции, вызванных беспрецедентными раундами эмиссии доллара, высокая волатильность цен на

защитные активы – все эти явления в той или иной степени составляют инвестиционную и финансовую реальность конца 2020 – начала 2021 года [1].

В этих условиях все большую актуальность и значимость (особенно для некоторых развивающихся стран мира) приобретают цифровые, виртуальные, созданные и поддерживаемые алгоритмами валюты – Биткоин, Ethereum, Cardano, Litecoin и др. Пережившая не так давно настоящий бум и последовавший за ним упадок (2017-18 гг.), эта сфера приобрела новое, переосмысленное значение как в глазах приверженцев, энтузиастов и т.н. «ранневангелистов», присущих любой сфере инноваций, но и мировых финансовых корпораций, институциональных инвесторов, имеющих в своем распоряжении миллиарды долларов. Трудно переоценить масштабы этого процесса – сегодня цена Биткоина, первой по капитализации (и по хронологическому аспекту) криптовалюты, превышает \$50 тыс. за ед., тогда как всего год назад она составляла около \$7 тыс. (по данным CoinMarketCap).

Чем обоснован такой беспрецедентный рост на первый взгляд сугубо спекулятивного, обладающего ограниченными перспективами использования актива? Этот вопрос задают себе многие исследователи и непосредственные участники отрасли, и ответ на него лежит в самой сути криптовалют. Биткоин, созданный в 2009 году анонимным программистом Сатоши Накамото (Satoshi Nakamoto), был задуман как стабилизационный актив, замена централизованной эмиссии денег и цифровой глобальный механизм хранения и перемещения ресурсов, – так гласит его «whiterpaper», документ с описанием основных характеристик и особенностей данного проекта [2].

В механизме Биткоина заложен антиинфляционный принцип, согласно которому реализуется стратегия постепенного уменьшения эмиссии, что должно стать стимулирующим фактором повышения его рыночной стоимости. Основой же всех криптовалют, их ключевым механизмом (вне зависимости от сферы применения), является технология блокчейн, которая представляет собой сложную и многогранную концепцию обеспечения защиты передачи данных и ресурсов в определенной сети с использованием алгоритмов шифрования и построения цепочки блоков, криптографически связанных друг с другом. Такой подход позволяет включить в эту новую цифровую финансовую систему в перспективе практически неограниченное количество пользователей, – за счет снижения порога входа, а также повышения степени унификации цифровых инструментов. В современных же условиях, криптовалюты выступают, прежде всего, в роли защитного, альтернативного и по большей части все еще спекулятивного актива. Рост цен на виртуальные валюты совпадает с повышением заинтересованности крупных корпораций и финансовых трастов во включении новых активов свой инвестиционный портфель. Эта связь становится еще более очевидной при упоминании роли освещения этой темы в медиа среде, которая уже стала причиной бума 2017 года.

Еще одним стимулирующим фактором для развития как инвестиционной привлекательности криптовалют, так и их технологического применения, стала т.н. сфера DeFi (Decentralized Finance, децентрализованные финансы), которая противопоставляет себя централизованным биржам (таким как Binance,

Coinbase и др.) и значительно расширяет сферу применения технологии блокчейн, уходя от необходимости единого контрольного механизма. Большинство таких приложений построены на основе т.н. смарт-контрактов, которые могут автономно осуществлять операции при достижении определенных заданных условий [3].

По нашему мнению, здесь же стоит провести некоторое разделение самого Биткоина, как первой в истории криптовалюты на основе технологии блокчейн и более инновационной, хотя и не менее противоречивой сферы блокчейн-инноваций, в лице DeFi-проектов. Сам принцип работы Биткоина не претерпел значительных изменений за время его более чем десятилетнего функционирования. Его цена формируется исключительно исходя из спекулятивных операций, и во многом подвержена значительным колебаниям в зависимости от общественных настроений. В то же время, сфера инноваций на основе технологии блокчейн, некоторые решения которой уже в ближайшем будущем могут выйти за пределы четко очерченного узкого круга ранних приверженцев и начать этап массового распространения, демонстрирует во многом более прогрессивный характер своего развития.

В этой связи, сфера DeFi кажется на данный момент одной из наиболее перспективных и технологически обоснованных. Использование решений на ее базе, таких как децентрализованные биржи, стабильные криптовалюты (от англ. stablecoin), привязанные к фиатной валюте, платформы по даче займов (которые позволяют уйти от необходимости присутствия посредников в лице банков), вполне может стать очередной «песочницей» для подрывных инноваций текущего десятилетия [4].

Современный мир столкнулся с целым рядом ранее не наблюдавшихся, новых и сложных вызовов, которые формируют кардинально отличающиеся от предыдущих, условия развития. В этой связи такие технологии могут стать одним из инструментов не только распределения финансовых рисков (таких как стратегии пополнения инвестиционных портфелей криптовалютами), но и предпринимательских и даже социальных. Сфера блокчейн может стать одним из катализаторов нового этапа в развитии предпринимательства, с уходом от традиционных методов управления и осуществления финансовых операций к децентрализованным и зачищенным механизмам. Происходящий же в настоящее время криптовалютный бум, который поставил Биткоин в один ряд по своей рыночной стоимости с такими компаниями, как Google, Tencent и Facebook, по нашему мнению, служит еще одной иллюстрацией необходимых в том числе институциональных адаптаций и изменений [5]. С одной стороны, такой невероятный рост открывает целый спектр возможностей для небольших, розничных инвесторов (в том числе из развивающихся государств), но с другой, стимулирует осуществление спекулятивных финансовых операций, что в случае значительного непредвиденного ценового обвала котировок криптовалют, наиболее популярных среди инвесторов, может привести к значительным потерям.

Нечто подобное уже произошло в начале 2018 года, когда курс Биткоина резко снизился и в итоге потерял более 80%. В условиях мировой пандемии коронавируса и ее негативных последствий поиск стабилизационных активов

является более чем актуальным для миллионов людей по всему миру. В этой связи очередной цикл активности институциональных инвесторов, делающих огромные вливания в криптовалюты (как правило, лишь небольшой доли своих совокупных активов), может послужить призывом к необоснованному и неосведомленному инвестированию в надежде получить «защиту» от возможной волны инфляции мировой резервной валюты.

Безусловно, технология блокчейн являет собой перспективную и в целом оправданную в цифровой среде инновацию, поскольку позволяет производить финансовые операции автономно, без необходимости передачи данных централизованным организациям, однако сама спекулятивная сущность этого, все еще относительно небольшого рынка (\$1,7 трлн на март 2021), наряду с манипуляциями со стороны крупных игроков, способных сдвинуть курс на десятки процентов, могут иметь непредсказуемые социальные и экономические последствия. По нашему мнению, стоит обратить пристальное внимание на институциональные аспекты формирующегося рынка криптовалют, разграничить спекулятивные интересы и высокоэффективные инновационные решения, способные в значительной степени облегчить и унифицировать многие процессы в экономике и предпринимательстве. Необходимо дальнейшее активное исследование данной темы, наряду с изучением новейших трендов цифровизации и развития Четвертой промышленной революции, поскольку полученные выводы могут иметь положительное влияние на будущее многих отраслей как цифровой, так и традиционной экономики.

Література:

1. El-Erian M. When is stimulus too much for markets? URL: <https://www.ft.com/content/6254971a-96dd-41a9-a037-acf3ffa6275b> (дата обращения 21.01.20).
2. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (дата обращения 21.01.20).
3. Коффлин Д. Почему все в криптом мире говорят о DeFi. URL: <https://www.forbes.ru/finansy-i-investicii/375497-pochemu-vse-v-kriptomire-govoryat-o-defi> (дата обращения 21.01.20).
4. What Is DeFi? Coindesk.com. URL: <https://www.coindesk.com/what-is-defi> (дата обращения 21.01.20).
5. Top Assets by Market Cap. Companiesmarketcap.com. URL: <https://companiesmarketcap.com/assets-by-market-cap/> (дата обращения 21.01.20).

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ПРОВІДНИЙ РЕСУРС ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

М. О. ЩЕРБА, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

У сучасному світовому просторі цифрові технології є найдинамічнішою сферою за показниками власного розвитку. Зокрема на сьогодні кількість

мобільних з'єднань значно перевищує кількість мешканців у світі, а кількість людей, у яких є можливість користуватися мобільним телефоном перевищує кількість людей, що можуть задовольняти елементарні базові потреби. Постійно зростають обсяги та напрями інформаційних потоків між країнами, їх об'єднаннями, континентами, в результаті чого об'єми такої інформації протягом 2019-2020 рр. забезпечили більше третини світового ВВП. Особливо помітно дані тенденції виглядають на тлі певного уповільнення темпів росту міжнародної торгівлі товарами та послугами і міжнародного руху капіталу. Ці обставини впливають на продовження ускладнення взаємодії суспільних інститутів на основі сучасних цифрових економічних наук. У результаті, масштабні потоки даних стають основою формування та розвитку цифрової економіки, що здатна повноцінно та ефективно забезпечити виробництво, обробку, збереження, передачу, використання та захист інформації. Зокрема, як стверджують деякі дослідники, на сьогодні для отримання економічного ефекту важливо не лише володіти певним ресурсом, а мати повноцінні дані про такий ресурс і можливість їх використовувати в ході планування діяльності та прийняття важливих рішень. Тому питання розвитку цифрової економіки є на сьогодні найактуальніші.

Мета роботи не лише визначити сучасні тенденції розвитку цифрових технологій та їх впливу на світову економіку, але й проаналізувати їх як особливий, провідний ресурс економічного розвитку сучасного суспільства.

В результаті зміни самого характеру економічних відносин в умовах цифрової економіки, слід відзначити найважливіші напрямки її трансформації у сфері зайнятості, технологічному секторі, просторовому та соціально-економічному розвитку. Зокрема деякі науковці наголошують на тісному взаємозв'язку та взаємовпливу структури зайнятості та інформатизації. Це проявляється шляхом зростання зайнятості у цифровому секторі економіки внаслідок зменшення частки працівників у матеріальному виробництві. Тому сам факт зростання зайнятості у сфері послуг, особливо інформаційних, вже свідчить про перехід до цифрової економіки, в якій відбувається заміщення фізичної праці інформаційною. Ряд статистичних спостережень свідчать про те, що в розвинутих країнах (особливо Західної Європи, США, Японії) частка зайнятих у сфері послуг, або ж у секторах, що тим чи іншим чином пов'язана з обробкою даних, сягає до 70% і більше; при цьому, найбільш динамічними виступають сектори інформаційних, комп'ютерних, телекомунікаційних технологій та ряду галузей, що використовують продукти цифрових технологій з метою обробки даних. Проте певні труднощі можуть виникати у ідентифікації точної кількості робітників, зайнятих у секторі цифрових технологій, оскільки вони тією чи іншою мірою проникли у всі сфери світового господарства.

Іншим важливим аспектом розвитку цифрової економіки є особливості географічного розподілу цифрових мереж. Йде мова про формування мережі передачі даних, що пов'язують різноманітні пункти та формують таким чином глобальний економічний простір. У цьому напрямі розроблено наукові концепції, що наголошують на наявності мереж передачі даних як найважливішої риси цифрової економіки. При цьому особливість формування

та розвитку таких мереж буде залежати чи то від технологічного, чи то від економічного аспекту дослідження цифрового господарства. Хоча на сьогодні, крім цього, ще багато аспектів визначають роль мереж в цифровій економіці.

На основі аналізу зарубіжного досвіду цифрових трансформацій промисловості та національних економік в цілому здійснено спробу висвітлити ключові акценти таких трансформацій в Україні. Цифровізація дозволяє отримати значні переваги через зниження вартості економічних і соціальних транзакцій, розширення доступу до послуг і різке підвищення ефективності. В масштабах країни це означає прискорення економічного зростання, збільшення кількості робочих місць і підвищення якості послуг. Скористатися перевагами цифровізації можливо лише за умов постійного поліпшення ділового клімату, вкладення коштів у нові технології і проведення масштабних економічних реформ. Основними технологічними трендами у сфері цифрової трансформації промисловості є: масове впровадження інтелектуальних датчиків у обладнання та виробничі лінії; перехід на безлюдне виробництво та масове впровадження роботизованих технологій; перехід на зберігання інформації та проведення обчислювань із власних потужностей на розподілені ресурси тощо.

Пріоритетні напрями формування і розвитку цифрової економіки на період 2020-2025 років для України мають бути: створення умов для цифрової трансформації промисловості країни; формування інформаційно-телекомунікаційних мереж; розробка інтегрованих інженерних програмних платформ і розвиток середовищ проектування і управління життєвим циклом продукту; розробка засобів виробництва, які відповідають вимогам і технологічним стандартам Індустрії 4.0. Необхідно також розробити пріоритетні напрями політики за різними стадіями цифровізації економіки.

У сучасних умовах розвитку світової економіки сектор цифрових технологій стає важливим джерелом конкурентоспроможності країн на глобальному ринку. Водночас цифрова залежність між країнами може привести до певного відставання у економічному розвитку між ними. Адже створити нову конкурентну перевагу, йти поступальним шляхом економічного розвитку можна лише на основі прогресу цифрових технологій та їх послідовному використанню в ході функціонування соціально-економічних систем.

Тому особливості формування та розвитку цифрового сектору, його фундаменту та складових в якості спеціального технологічного обладнання, способів обробки та передачі даних є визначальним фактором розвитку світового господарства. Залежно від рівня розвитку цифрової економіки, ключові драйвери її розвитку будуть залежати і від комплексу соціально-економічних характеристик. Так, розвинуті країни більше уваги повинні приділяти інноваціям, а країни, що розвиваються – інститутам. Країнам з найменш розвинутою цифровою економікою слід ефективно розподіляти та використовувати обмежені ресурси, де найбільш привабливими інвестиційним рішенням може стати ряд початкових заходів на шляху до ефективного та неминучого розвитку цифрових технологій.

СЕКЦІЯ 5

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

В. П. ДУБІЩЕВ, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії та економічної кібернетики
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава*

Стратегічним напрямком соціально-економічного розвитку України є реформа державного управління і децентралізація, наслідком якої постає відмова від централізованої моделі управління та впровадження ефективної системи територіальної організації, фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування й розширення їх бюджету. У сучасному стані спостерігається низка негативних явищ, зумовлена пандемією COVID-19 і карантинними обмеженнями, втратою виробничого потенціалу, недостатністю рівня підприємницької активності, наявністю значного рівня тіньової економіки, наслідком чого стали економічна нестабільність та економічна криза. На сьогодні існує багато невирішених питань щодо ефективної стратегії регулювання процесів децентралізації управлінської системи, рівномірного розподілу повноважень на місцевому рівні й ефективної стратегії формування і розподілу місцевого бюджету. Постає завдання реформування міжбюджетних відносин країни. Однак ключем до успіху вдалого реформування управлінської системи держави є забезпечення економічної децентралізації. Цією стратегією керувалася більшість розвинених країн Європи та світу.

За досвідом європейських країн найсуперечливішою проблемою розвитку є забезпечення справедливого розподілу результатів економічного зростання, з одного боку, і проведення структурних реформ, з іншого. Принципове значення має наявність інститутів високої якості, здатних виробляти і реалізовувати політику нарощування інституційного капіталу, теорії якого набули поширення в сучасному світі, замінивши доктрини, що почергово домінували упродовж повоєнних часів. Необхідно одночасно розробляти основи діяльності груп інтересів, основи регулювання й теорію держави. Подібне розуміння групових основ регулятивної діяльності держави властиво дослідникам вірджинської та чиказької шкіл політичної економії в межах теорії суспільного вибору.

Вірджинська школа розглядає регулятивну діяльність держави, акцентуючи увагу на проблемах ренти. Враховується той факт, що політична

система, як суспільний інститут, в принципі, не пристосована для справедливого розподілу суспільних благ, вона є квазіринковим механізмом посередництва в перерозподілі суспільного багатства.

Дослідники чиказької школи вивчали економічну діяльність держави й економічні підстави прийняття рішень у рамках економічної теорії регулювання. Найбільш повне наповнення вона одержала в моделі груп інтересів, яка спирається на тезу про політичну сферу як ринок з законами попиту і пропозиції, а також покупцями, постачальниками й посередниками. Будь-яке регулювання з боку держави здійснюється в обмін на галузевий попит по регулюванню з високою імовірністю підпадання регулюючої установи під контроль галузі із часом. Крім того, регулювання пропонується у відповідь на суспільний попит з корегування провалів ринку або несправедливих практик господарювання, наприклад, цінової дискримінації.

у сучасних умовах поглиблення ринкових відносин регулювання має низку особливостей, головна з яких конфліктно поєднує корпоративістський характер системи функціонального представництва й клієнталістський характер прийняття рішень. З урахуванням цих причин економічна модернізація спочатку може бути спрямована на задоволення запитів одних груп інтересів, наприклад, інноваційних компаній, але в ході реалізації неминуче переорієнтується на вбудовані в систему корпоративні групи інтересів.

Загальним критерієм ефективності державного управління у демократичних владно-політичних моделях виступає здатність органів державної влади в умовах обмежених ресурсів забезпечити задоволення потреб суспільства в цілому та окремих громадян зокрема. Відповідно, підвищення ефективності системи державного управління може відбуватись у якісному та кількісному вимірах. Саме якість управлінських послуг та здатність вирішувати питання соціальної модернізації, коло яких постійно поширюється, визначають дієвість органів державного управління. У цьому контексті продуктивною для оцінки результативності державного управління є концепція суспільної цінності. Головними джерелами формування суспільної цінності є наступні:

- довіра інститутам влади;
- державні послуги, якість яких є ключовою складовою суспільної цінності;
- результати діяльності органів державного управління.

Кінцевим результатом модернізації регіонального управління мають стати:

- консолідація українського суспільства;
- розвиток інститутів громадянського суспільства та розширення участі громадян у вирішенні суспільних проблем;
- збереження і розвиток національного гуманітарного простору; забезпечення інтересів суспільства і держави шляхом розвитку мовної та культурно-інформаційної політики;
- подолання корупції.

Слід зазначити, що громадяни оцінюють роботу органів державного управління не тільки виходячи з власного досвіду обслуговування у відповідних закладах, але також з точки зору здатності уряду надавати цілий ряд соціально бажаних і важливих результатів, які є наслідком реалізації

державної економічної політики. При проведенні такої оцінки можуть використовуватися методи оцінювання суспільної вигоди і зовнішнього ефекту.

ПРОБЛЕМА ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

О. В. БЕРВЕНО, д-р екон. наук, доц.,

проф. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

В. В. ПАЛЬОШКА, студентка

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Сьогодні в Україні на тлі нової економічної кризи, що спричинена пандемією «COVID-19», дуже гостро постають питання дефіциту бюджету. За останні роки державний бюджет України зводиться зі значним дефіцитом, що виникає внаслідок перевищення державних витрат над доходами бюджету, а також із-зі незначних абсолютних розмірів державного бюджету. Проблема дефіциту державного бюджету характеризується наявністю накопичувального ефекту, який виявляється у схильності до загострення в довгостроковій перспективі, переході від первинного дефіциту державного бюджету до структурного і циклічного. Тому державам, що попали у пастку дефіциту державного бюджету дуже складно з неї вибратися, проводити збалансовану фіскальну політику й забезпечувати позитивну макроекономічну динаміку. Актуальність проблеми дефіциту державного бюджету особливо загострюється в умовах соціально-економічної нестабільності та необхідності комплексної модернізації економіки, тому без її вирішення неможливим є здійснення якісних перетворень економіки України у відповідності до сьогоденних реалій.

Україна, не маючи достатніх власних коштів для виконання внутрішніх зобов'язань перед суспільством й забезпечення ефективного економічного розвитку, все більше поринає у прірву боргових зобов'язань. Обслуговування зовнішніх боргів потребує додаткових коштів, яких й так не вистачає на вирішення чисельних проблем. Нові запозичення у Міжнародного валютного фонду, групи Світового банку та інших міжнародних інвестиційних структур та країн не вирішують головного завдання – першопричини дефіцитності державних фінансів. Метою нашого дослідження є з'ясування причин та негативних наслідків циклічного дефіциту державного бюджету та пошук можливих шляхів вирішення цієї проблеми.

Головними глибинними причинами бюджетного дефіциту в Україні, який перетворився на довгостроковий тренд, є: довготривалий спад виробництва, що періодично змінюється млявим економічним зростанням, яке не забезпечує значного поступального руху економіки; зниження ефективності та продуктивності вітчизняних підприємств та галузей економіки, що пов'язано з технологічним відставанням та структурними диспропорціями економіки України; не виважена соціально-економічна політика, непослідовність реформ, що зумовили спад обсягів валового внутрішнього продукту та національного

доходу. Всі ці причини сприяли зменшенню обсягів фінансових ресурсів у розпорядженні держави і відбилися на показниках бюджету у вигляді довгострокового дефіциту.

За останній час протягом 2015-2019 років дефіцит державного бюджету збільшився на 40 млн грн. В 2019 році порівняно з 2018 роком дефіцит бюджету збільшився на 28,5 млн грн. Така динаміка збільшення дефіциту державного бюджету наочно демонструє наростання внутрішньої фінансової кризи та систематичне зменшення прибутків державного бюджету. У державному бюджеті на 2019 рік розмір зовнішніх запозичень становить 108,2 млрд грн, що вдвічі перевищує розмір запозичень у 2018 році. А розмір внутрішніх запозичень складають 123,7 млрд грн, тоді як у 2018 році становив 103,9 млрд грн [1]. Ця ситуація актуалізує проблему пошуку додаткових джерел бюджетного фінансування.

Важливою причиною нестачі коштів у державному бюджеті України є значний рівень тінізації економічних відносин. Тіньова економіка в Україні має загрозливі тенденції й спричиняє суттєве недотримання податків до державного бюджету. За статистикою 2019 громадяни України офіційно придбали товарів на суму вдвічі більшу, ніж офіційно заробили, навіть без врахування того, що, як правило, в угодах купівлі майна, нерухомості, транспортних засобів їх вартість зазвичай занижується для мінімізації податкових відрахувань. В тому ж році гривневі депозити громадян збільшилися майже вдвічі, а доларові – на 73%. Така парадоксальна ситуація, в якій обсяг легальних доходів громадян склав 1/3 від легальних витрат та легальних накопичень, свідчить про значну тінізацію економіки України. Саме конструктивні, системні заходи щодо детінізації економіки можуть суттєво поліпшити ситуацію з надходженнями до державного бюджету.

Тіньова частка економіки України створює порочне коло: бюджет недоотримує податки від тіньових доходів й зменшує фінансування соціальних програм та програм розвитку. Вирішення проблеми тінізації економіки України передбачає необхідність реформування системи оподаткування, спрощення бізнес-процедур, підтримку розвитку малого та середнього бізнесу. Також проблему нестачі бюджетних коштів можна вирішувати шляхом деофшорізації економіки, так як значна частка крупного українського капіталу зосереджується в офшорах – низько податкових гаванях.

Ще однією з важливих причин нестачі коштів державного бюджету можна назвати значний рівень корумпованості економіки: розкрадання ресурсної бази, неефективне використання бюджетних коштів, недокредитування реального сектору економіки, незаконне виведення коштів, розкрадання бюджетних коштів, яке відбувається як на стадії формування бюджету, так і на стадії використання його коштів.

Корупція та тінізація економічних відносин впливає на всі макропоказники функціонування національної економіки, розмиваючи базу оподаткування, знижуючи ефективність та продуктивність економіки. Нині багато країн мають дефіцит бюджету, однак не всякий дефіцит бюджету є причиною фінансової нестійкості. Значні обсяги дефіциту бюджету

продовжені у часі мають негативний вплив на фінансову стабільність держави. На розмір дефіциту суттєвий вплив має політична ситуація в країні, тому зміна політичних курсів та урядів провокує ситуацію нестачі коштів.

Нестача державних коштів провокує невиправдану емісію паперових грошей, що зумовлює наростання інфляційних процесів в економіці. Ще однією з важливих причин бюджетного дефіциту є зростання державного боргу, його абсолютного розміру та необхідності його фінансування (часткового погашення). Це ще одне порочне коло бюджетного дефіциту: наявність бюджетного дефіциту спричиняє зростання державного боргу, що, у свою чергу, зумовлює потребу в додаткових бюджетних витратах на його обслуговування і тим самим призводить до збільшення бюджетного дефіциту [2].

Важливим показником розмірів бюджетного дефіциту та причиною появи бюджетного дефіциту є абсолютні розміри ВВП. Україна має значно нижчий абсолютний розмір ВВП, ніж потенційно можливий. Для порівняння реальні доходи бюджету України у 2019 році склали 99,828 млрд грн, а бюджету Німеччини в тому ж році – 356,4 млрд євро, при тому що чисельність населення Німеччини трохи більше ніж в два рази перевищує чисельність населення України. Україна також перерозподіляє через бюджет незначну частку ВВП, що в сукупності створює ситуацію постійного браку коштів. Коштів й так не вистачає на розвиток, а необхідність платити по борговим зобов'язанням ще більше загострює цю проблему.

Зростання боргової залежності країни призводить до зростання курсу валют, скорочення позитивного сальдо торговельного та платіжного балансів, зниження інвестиційної привабливості країни, що, в свою чергу, призводить до зниження рівня продуктивності національної економіки, зниження реальних доходів громадян та виведення капіталу за кордон.

Все вище зазначене свідчить про необхідність своєчасного виявлення ризиків дефіциту державного бюджету України та розробки комплексу заходів щодо мінімізації рівня дефіциту державних коштів й його негативних наслідків. Вирішення проблеми дефіциту державного бюджету передбачає не лише модернізацію системи оподаткування, але й всієї економіки, щоб створити ефективні умови зростання національної продуктивності. Лише за умов сталого інноваційно спрямованого розвитку економіки України можна значно розширити базу оподаткування, забезпечити суттєве зростання ВВП та активізувати вітчизняних підприємців та закордонних інвесторів. Лише комплекс погоджених системних заходів допоможе зменшити проблему дефіциту державного бюджету й нормалізувати макроекономічні показники функціонування економіки України.

Література:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення 21.01.21).
2. Омеляненко М. О. Модернізація політики управління державним боргом України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 49–53.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ ІНДУКОВАНОГО ОПОРУ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЗАХІД З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ

Ф. В. АБРАМОВ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

Ефективність інституційних рамок, що сформувалися у суспільстві – це основний чинник, що визначає перспективи соціально-економічного розвитку національної економіки будь-якої країни світу. Проте якість новоприйнятих формальних правил, ще не гарантує успішність інституційних реформ. Такі чинники як неузгодженість новоприйнятих формальних правил з рештою чинних формальних правил, чи категоричне несприйняття інституційних реформ суспільством можуть стати причиною провалу багатьох реформ. Тому пошук заходів, що спроможні підвищити ефективність інституційних реформ є актуальним завданням як для науковців, так й для політиків, що займаються реалізацією тих чи інших реформ.

Достатньо тривалий час такі питання, як: ефективність інституційних рамок, їх вплив на рівень трансакційних витрат та соціально-економічний розвиток економіки країни знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників [1-6]. При цьому основна увага приділяється дослідженню вже наявних інституційних рамок чи аналізу ефективності альтернативних інституційних рамок, що можуть стати заміною старим рамкам; процеси ж, що відбуваються під час реформ та безпосередньо впливають на ефективність майбутніх інституційних рамок, як правило, залишаються по заувагою дослідників. Втому числі по заувагою дослідників залишається один з основних чинників, що здатен негативно вплинути на ефективність інституційних реформ — поширення індукованого опору реформам.

У тезах виявлено заходи попередження поширення індукованого опору суспільства та підвищення ефективності інституційних реформ.

Індукований опір суспільства – це опір суспільства позитивним інституційним змінам, що виникає в наслідок маніпулювання суспільними настроями [7]. При цьому, ключовим елементом, що спонукає частину суспільства – групу занепокоєння – чинити опір певним інституційним реформам є відчуття небезпеки, що формується під впливом маніпулювання суспільними настроями [8]. Очевидно, що необхідною умовою успішних інституційних перетворень є попередження поширення індукованого опору суспільства. Проте намагання попередити поширення в суспільстві індукованого опору шляхом протидії маніпулюванню суспільними настроями – основної причини виникнення індукованого опору – будуть малоефективними, через високий рівень витрат підвищення освіченості суспільства [9].

Значно більш ефективними є наступні заходи:

– виведення групи занепокоєння з під дії відповідних формальних правил,

– перенесення більшої частини суспільних трансакційних витрат, що виникають внаслідок індукованого опору на відповідну групу занепокоєння.

Перший з названих заходів безпосередньо усуває для відповідної групи занепокоєння стимули опиратися введенню нових формальних правил, адже дозволяє не дотримуватись вимог нововведених формальних правил, тобто дозволяє не робити те в чому дана група бачила для себе загрозу.

Механізм другого заходу полягає в перерозподілі більшої частини суспільних трансакційних витрат, що виникають внаслідок індукованого опору, на членів відповідної групи занепокоєння. Подібний перерозподіл витрат дозволяє, з одного боку, зменшити негативні наслідки індукованого опору для решти суспільства, з іншого, зменшити схильність групи занепокоєння до протидії реформам.

Індукований опір суспільства впровадженню окремих інституційних реформ виникає внаслідок маніпулювання суспільними настроями та може мати місце навіть в тих випадках коли відповідні інституційні зміни є позитивними для суспільства. Незалежно від того приймає індукований опір форму активного супротиву чи пасивної відмови, його поширення може стати причиною суттєвого зменшення ефективності інституційних реформ. Для підвищення ефективності інституційних реформ, заходи з попередження поширення індукованого опору суспільства мають бути зосереджені не на протидії маніпулюванню суспільними настроями, а на виведенні групи занепокоєння з під дії нововведених формальних правил та перенесенні більшої частини трансакційних витрат, що виникають через індукований опір на відповідну групу занепокоєння.

Література:

1. Chappell L., Waylen G. (2013) Gender and the hidden life of institutions. *Public Administration*. Vol. 91. №3. P. 599–615.
2. Leite D. N., Silva S. T., Afonso O. (2014) Institutions, Economics and the Development Quest. *Journal of Economic Surveys*. Vol. 28. Issue 3. P. 491–515.
3. Keig D. L., Brouthers L. E., Marshall V. B. (2015) Formal and Informal Corruption Environments and Multinational Enterprise Social Irresponsibility. *Journal of Management Studies*. Vol. 52. №1. P. 89-116.
4. Law S. H., Azman-Saini W. N. W. (2012) Institutional Quality, Governance, and Financial Development. *Economics of Governance*. Vol. 13. Issue 3. P. 217–236.
5. Волоснікова Н. М. Мікро- та макроекономічний рівень інституційного забезпечення управління ресурсним потенціалом фірми. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки): зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2018 . № 37 (1313). С. 22-26.*
6. Волоснікова Н. М. Планування та аналіз трансакційних витрат розробки інноваційної продукції. *Коммунальное хозяйство городов*. Серия: «Экономические науки». Київ: «Техніка», 2006. Вип. 71. С. 42–49.
7. Абрамов Ф. В. Індукований опір суспільства та заходи його попередження. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 22–28.
8. Абрамов Ф. В. Маніпулювання суспільними настроями як чинник неефективності неформальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 8–13.
9. Абрамов Ф. В. Заходи з попередження маніпулювання суспільними настроями. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 22-27.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

І. О. ГОРДЕЄВА, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри економіки та менеджменту
*Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна, м. Дніпро*
І. В. КАЛІНЬКО, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри загальноекономічних дисциплін
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж», м. Київ

Однією із форм розвитку інклюзивної економіки є соціальне підприємництво (СП). Держава повинна турбуватись про своїх громадян, особливо про тих, у кого обмежені можливості, колишніх алко- та наркозалежних, безпритульних. Роботодавці не завжди беруть на роботу ці верстви населення, тому, як наслідок, фінансове навантаження на економіку країни та незабезпеченість незахищених верств населення зростають. Ці складні завдання може вирішити нова модель розвитку інклюзивної економіки – соціальне підприємництво, сутність якого полягає у тому, що прибуток від бізнесу витрачається на досягнення соціальних цілей і громадські справи.

У загальному вигляді соціальне підприємництво можна визначити, як фінансовостійку, недотаційну економічну діяльність, спрямовану на розв'язання соціальних проблем [1-2]. Але це насамперед бізнес, який звичайно, знижує навантаження на місцеві бюджети у розв'язанні суспільних проблем. Сутність соціального підприємництва полягає у тому, що частина прибутку від бізнесу витрачається акціонерами, а інша частина йде на досягнення соціальних цілей і громадські справи. Соціальні підприємства пов'язані з актуальними соціальними викликами для всього суспільства, які потребують інноваційних рішень, та є невід'ємною складовою розвитку інклюзивної економіки та об'єднання емоційного та інтелектуального людського ресурсу.

З розвитком інклюзивної економіки в Європі ВВП збільшився близько 5-7% на рік. Великобританія є одним зі світових лідерів у розвитку цього виду підприємництва [3] та налічує понад 60 тис. СП з річним обігом близько 27 млрд фунтів стерлінгів, що можна порівняти з бюджетом України. В цьому секторі зайнято понад 3% населення, а кожне п'яте СП має річний обіг понад 1 млн фунтів [3]. У Данії з січня 2015 р. соціальні підприємці можуть отримати статус зареєстрованого соціального підприємства та отримати певні пільги та доступ до програм фінансування, підтримки та розвитку, якщо СП відповідає критеріям, переліченим у документі «Акт реєстрації соціальних підприємств», який ратифікував парламент за ініціативою міністерства праці. У Кремнієвій Долині існують освітні програми, що пропонують програми в галузі соціального підприємництва.

Перші міжнародні донори почали реалізовувати концепцію соціального підприємництва в Україні та дбати про повільний, але безперервний розвиток

цього сектору ще протягом 1991-2010 рр. На сьогодні можна спостерігати активізацію роботи фондів, які все частіше оголошують грантові конкурси по створенню соціальних підприємств. Найактуальнішими темами сьогодення є: створення робочих місць для переселенців, постраждалих внаслідок бойових дій на сході країни; створення робочих місць для населення сільської місцевості з підвищеним відсотком безробіття.

Соціальне підприємництво повинно створити постійно діючий майданчик з підтримки проектів, які ініційовані людьми з особливими потребами; спрямовані на виробництво товарів і послуг для людей з особливими потребами; передбачають працевлаштування людей з особливими потребами.

При формуванні принципів інклюзивної економіки потрібно звернути увагу на досвід розвитку інклюзивної економіки провідних країн, а саме на запровадження кількарівневої системи підтримки. Для забезпечення реальної фінансової стійкості недержавним організаціям потрібен і розвиток системи статистичного обліку економічної діяльності недержавних організацій, та прийняття законів, що забезпечують участь недержавних організацій в тендерах і конкурсах на фінансування соціальних послуг, та наявність у державних і муніципальних установах і організаціях фахівців, відповідальних за проведення конкурсів на надання соціальних послуг. Важливим елементом цієї системи є реформування системи соціальних послуг, яке зараз активно просувається як з боку державних структур, так і з боку третього сектору. Влада має проявити політичну волю, яка дозволила б недержавним організаціям як отримувати бюджетні кошти, так і надавати платні послуги без втрати статусу некомерційних організацій.

Отже, СП в Україні потребує створення національної стратегії розвитку інклюзивної економіки, яка б дозволила поєднати зусилля громадських організацій, підприємців, населення і держави для вирішення соціальних проблем, які постають перед нашим суспільством, щоб з розряду поодиноких ініціатив вирости в стійку структуру, на яку може спиратися держава у вирішенні соціальних проблем.

Література:

1. Гордєєва І. О. Нові інструменти пошуку інвестування проектів. Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями, программами и проектами: тезисы XIV Междунар. науч.-практ. конф., Одесса, 8-14 сентября 2016 г. Харьков: Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт», 2016. С. 91-93.

2. Гордєєва І. О. Соціальне підприємництво для інвалідів, як вектор європейського розвитку національної економіки. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: тези III Міжнар. наук.-практ. конф. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 92-93. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/31998/1/48-92-93.pdf> (дата звернення 21.01.21)

3. Лях В. Развитие в Украине социального предпринимательства позволит решить проблемы с социальной адаптацией незащищенных категорий населения. URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/100-razvitie-v-ukraine-sotsial-nogo-predprinimatel-stva-pozvolit-reshit-problemy-s-sotsial-noj-adaptatsiej-nezashchishchennykh-kategorij-naseleniya> (дата звернення 21.01.21)

СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ – ПРИОРИТЕТНАЯ ЗАДАЧА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Л. П. ЕРМАЛОВИЧ, канд. эконом. наук, доц,
доц. кафедры финансов и менеджмента
*ГУО «Институт бизнеса Белорусского государственного университета»,
г. Минск, Республика Беларусь*

Республика Беларусь в своем развитии сталкивается со многими проблемами не только в экономической, но и социальной сфере, которые требуют тщательной проработки. Социально ориентированная рыночная экономика предполагает значительную деятельность государства в решении социальных проблем. Так, в формирующемся рыночном хозяйстве Республики Беларусь таковой является деятельность по социальной защите всех слоев общества. Система социальной защиты населения в Республике Беларусь находится в стадии формирования, она постепенно превращается в качественно новую самостоятельную, многопрофильную отрасль народного хозяйства.

Но следует признать, что существующая система социальной защиты в Беларуси на данный момент не является эффективной. Снизилась численность населения, занятого в экономике. Так индекс прироста показал снижение за 2016-2019 гг. на 0,7 % [1]. Общий объем ресурсов, выделяемых на социальную защиту, составляет около 15 % ВВП, но более трех четвертей этого бюджета отводится на выплату пенсий. Расходы на социальную помощь составляют около 2,5 % ВВП, что является низким показателем. Удельный вес социальных выплат в общем объеме денежных доходов населения составил в 2019 году 21,3 %. Уровень малообеспеченности населения в процентах от общей численности населения в 2019 году составил 5 %, в том числе в городах – 4,0 %, в сельских населенных пунктах – 8,0 %, в трудоспособном возрасте – 7,2 % [1]. Состав программ социальной помощи асимметричен, что ограничивает эффективность и адаптивность существующей системы. Большая часть пособий системы социальной защиты приходится на пособия семьям, имеющим детей это около 70 % всех расходов, при этом пособия по инвалидности и социальные пенсии являются второй и третьей по величине категорией расходов соответственно [2, с. 76].

В настоящее время домохозяйства становятся более уязвимыми к риску бедности, и эти риски могут обостриться в условиях неблагоприятных факторов глобального характера, включая такой как COVID-19. Социальная защита в Республике Беларусь строится на социальных гарантиях, зафиксированных законодательством. В настоящее время действуют 44 основных государственных минимальных социальных стандарта по обслуживанию населения в 8 сферах: ЖКХ – 12, образование – 10, культура – 2, связь – 4, транспорт – 6, социальное обслуживание – 1, здравоохранение – 4, торговля и бытовое обслуживание – 4, физическая культура и спорт – 1.

В существующей системе социальной защиты Республики Беларусь можно выделить основные направления, такие как: социальная защита,

социальная политика, пенсионное обеспечение, социальное страхование, социальная помощь. Отдельное внимание в республике уделяется малоимущим семьям и гражданам. Для поддержания их финансового положения функционирует государственная адресная помощь (ГАСП). Тем не менее, в настоящее время ГАСП охватывает 3 % малообеспеченного населения, получающего социальную помощь, что незначительно с точки зрения расходов в процентах от ВВП. Также в Беларуси разработано ряд новых Государственных программ, которые призваны обеспечить основу для повышения эффективности системы социальной защиты и стать ключом к обеспечению социальной стабильности, экономической устойчивости и роста. Так целью Государственной программы «Социальная защита» на 2021–2025 годы является дальнейшее улучшение обеспечения социальной защиты населения, формирование доступной среды жизнедеятельности. Программа включает две подпрограммы: «Социальное обслуживание и социальная поддержка» и «Доступная среда жизнедеятельности инвалидов и физически ослабленных лиц». Целью Государственной программы «Рынок труда и содействие занятости» на 2021–2025 годы, является обеспечение реализации государственной политики в области содействия занятости населения, охраны труда, эффективного развития рынка труда. Республике удастся сохранить низкий уровень безработицы, составляющий 4,2 %.

Повышение пенсионного возраста позволило замедлить интенсивность снижения численности населения в трудоспособном возрасте. В настоящее время в республике проживает почти 2,5 млн получателей пенсий, из них более 82 % – это пенсионеры по возрасту. Совокупные расходы на пенсии в последние годы составляют около 9 % ВВП. В целях поддержания уровня пенсионных выплат с 2016 года произведено 8 перерасчетов трудовых пенсий в связи с ростом средней заработной платы.

В 2020 году были существенно увеличены расходы бюджета на оплату труда, выплату пенсий, стипендий, пособий, а также на выполнение государственных социальных стандартов. Так, в структуре расходов консолидированного бюджета в 2020 году социальные расходы стали самыми значительными – 44,4 % [1]. Для совершенствования системы социальной защиты населения требуется адаптация действующей модели пенсионной системы к изменяющимся социально-экономическим условиям, дифференциация социальной поддержки в отношении различных групп населения, углубление адресности, развитие и улучшение системы социального обслуживания населения.

Литература:

1. Статистический ежегодник 2020. Национальный статистический комитет Республики Беларусь. Минск. 2020. URL: <https://www.belstat.gov.by> (дата обращения 11.02.2021).
2. Умапати Н. Система социальной защиты в Беларуси: взгляд в будущее. *Банковский вестник*. 2020. №3. С. 75-79.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В. О. ЄСІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки

Н. М. МАТВЄЄВА, канд. екон. наук, доц., доц. кафедри економіки
*Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Кадрові ресурси – це найцінніші ресурси держави. Сукупність потенційних можливостей громадян, що задіяні на певному напрямку економічної діяльності являє собою кадровий потенціал. Розвиток кадрового потенціалу є базисом інноваційного розвитку України, на ряду із виробничим потенціалом.

Оцінка кадрового потенціалу країни має велике значення, тому важливо визначити її основні цілі. Згідно до Стратегії державної кадрової політики їх зміст полягає у: визначенні завдань загальнонаціональної системи управління персоналом; розробленні та впровадженні системи моніторингу людського розвитку; підвищенні продуктивності праці; розрахунку ефективності і окупності інвестицій в людський розвиток; удосконаленні національної системи професійної підготовки з урахуванням реальних потреб у персоналі у сфері державного управління, соціально-гуманітарній сфері, ключових галузях економіки, промисловості та агропромислового комплексу [1].

Для оцінки кадрового потенціалу було обрано наступні показники: витрати на персонал суб'єктів господарювання, середньомісячна заробітна плата штатних працівників, кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, кількість вакансій за видами економічної діяльності, обсяг реалізованої продукції, що приходиться на 1 працюючого.

Розрахунок перспективних значень показників, що відображають рівень використання потенціалу за видами на галузевому рівні є одним з найважливіших етапів інтегральної оцінки.

Необхідність визначення перспективних значень показників обумовлена: а) тимчасовою відсутністю фактичних даних у відкритому доступі (на момент написання цього звіту); б) потребою у плануванні розміру державних коштів, що спрямовуються для забезпечення розвитку національної економіки за напрямками економічної діяльності.

Для розрахунку перспективних значень показників, що характеризують потенціал в розрізі його складових було використано фактичні дані за період 2014-2018 рр. Термін розрахунку перспективних значень становив 3 роки – 2019-2021 рр. Вибір рівнянь для побудови трендів здійснювався між логарифмічними, ступеневими, експоненціальними або лінійними залежностями. При цьому лінійні залежності використовувалися лише тоді, коли забезпечували досить високе значення критерію достовірності апроксимації R^2 (рис. 1).

За результатами розрахунку перспективних значень інтегрального показника кадрового потенціалу можна стверджувати, що порівняно із фактичними

значеннями цього показника за 2018 рік в розрізі видів економічної діяльності ситуація змінилася не суттєво. Так, промисловість, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів є лідерами рейтингу, але в прогностичній перспективі спостерігається зниження інтегрального показника з 0,8247 до 0,8089, та з 0,6615 до 0,683 відповідно. Спостерігається зниження рейтингу фінансової та страхової діяльності з 0,3936 до 0,2886; підвищення рейтингу інформаційної сфери з 0,3087 до 0,3273. Ситуація у сільському господарстві; операцій з нерухомим майном та сфері адміністративного та допоміжного обслуговування залишилась практично без змін.

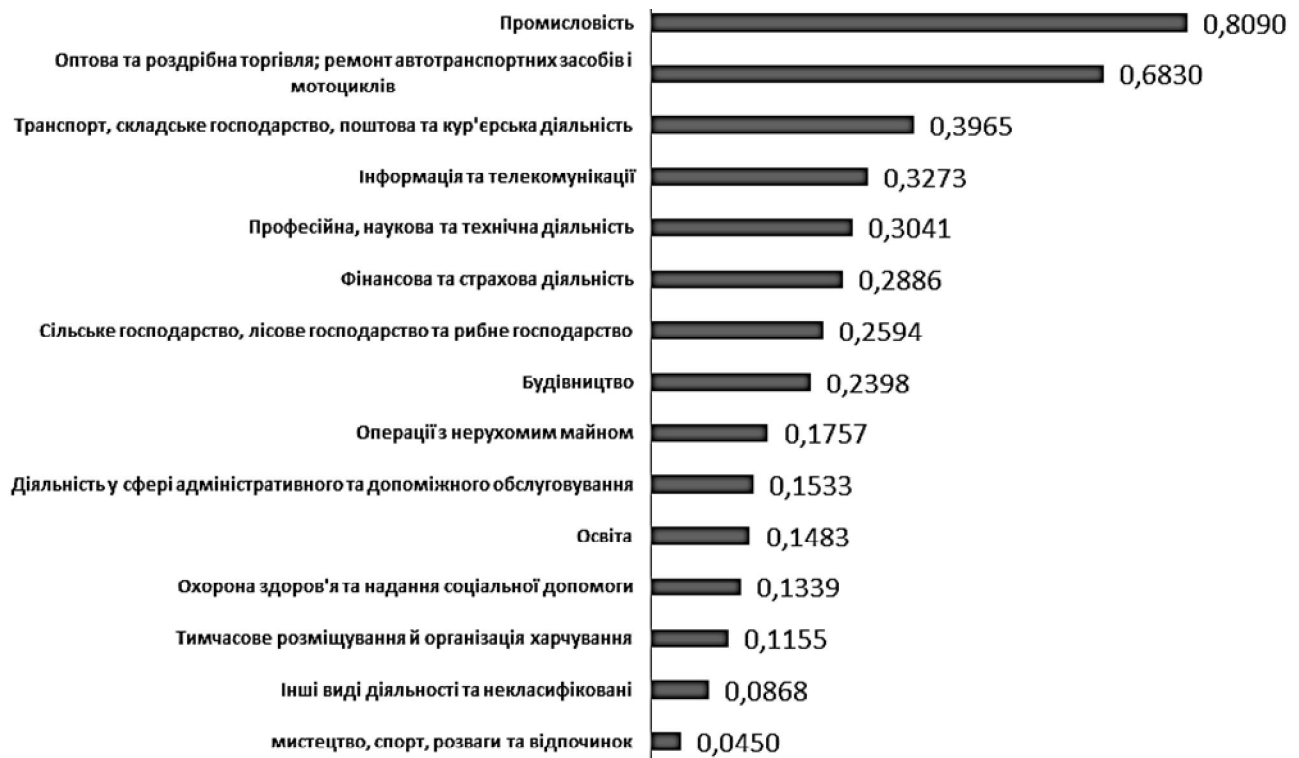

Рис. 1 – Результати перспективної оцінки кадрового потенціалу за видами економічної діяльності суб'єктів господарювання, 2021 р.

Варто відзначити, що проведений аналіз та інтегральна оцінка кадрового потенціалу суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності дає підстави для твердження про те, що державі необхідно проводити системну кадрову політику яка орієнтована не лише на створення робочих місць (як показав аналіз на ринку праці там існують вакансії в значній кількості), але і на зростання інтелектуального потенціалу, створення гідних умов праці, забезпечення соціальних гарантій тощо. Також проблема оплати праці посідає на сьогоднішній день чільне місце в соціально-економічній політиці держави, оскільки вона тісно пов'язана з питаннями низької вартості робочої сили та зниження рівня життя українського населення.

Література:

1. Указ Президента України № 45/2012 «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/2012> (дата звернення 17.01.2021)

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Н. В. МОЖАЙКІНА., канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки;
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

Структурні зміни національної економіки за впливом на вектори соціально-економічного розвитку суспільства набувають вирішального значення на фоні структурних макроекономічних диспропорцій у системі сучасних трансформацій в Україні. Складність системи національної економіки України полягає у тому, що поряд з необхідністю формування ефективного ринкового середовища потрібно спрямувати його в русло самоорганізації та саморозвитку національної економіки, яка має знайти своє місце в глобальних просторово-часових координатах.

Аналіз динаміки реального ВВП свідчить, що з 2008 до 2020 рр. його обсяг мав тенденцію до зниження, що характеризується втратою виробничих потужностей, логістичних і міжгалузевих зв'язків в економіці, обмеженням доступу до енергетичних ресурсів, девальвацією національної валюти. Варто також звернути увагу, що фактично усі створені товари і послуги використовуються на задоволення потреб суспільства за рахунок відмови від інвестицій у виробництво. Враховуючи сукупність проблем у національній економіці, такої частки валового нагромадження основного капіталу недостатньо для здійснення структурних трансформацій, що не дозволяє реалізувати виробничу модель відтворення національної економіки.

Індикатором економічного стану країни, потенційної можливості трансформації національної економіки є рівень і динаміка розвитку інноваційних процесів. Від рівня інноваційного розвитку залежить структура суспільного виробництва, ступінь національної безпеки, конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та національної економіки загалом, а також місце держави у глобальних просторово-часових координатах. Зростання ВВП країни, вирішення проблем галузей промисловості та підвищення їх експортного потенціалу суттєво залежать від освоєння новітньої високотехнологічної продукції, впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Низький рівень інноваційної активності більшості промислових підприємств України пояснюється як обмеженістю фінансових ресурсів, спрямованих до інноваційної сфери, так і відсутністю стимулюючої нововведення економічної політики. Економічна зацікавленість у швидкому отриманні прибутків не вирішує завдання інноваційного розвитку промисловості, адже в сучасних умовах зростання економіки прямо залежить від спроможності економічної системи створювати та використовувати інновації.

Динаміка темпів зростання реального ВВП і наукоємності ВВП в Україні упродовж 2008-2020 рр. демонструє той факт, що питома вага витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП постійно знижувалася і

досягла рівня 0,35% у 2019 р. (у кризовому 2008 р. цей показник становив 0,85%). Ст. 48 ЗУ «Про наукову та науково-технічну діяльність» передбачає, що лише бюджетні витрати на наукові дослідження та розробки мають становити не менше 1,7% ВВП. Отже, наукові дослідження та розробки у 2008-2019 рр. жодного разу не було профінансовано у передбаченому законодавством розмірі. Для прикладу, загальний приріст ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні становить 0,7%, тоді як у високорозвинених країнах – 60-90%.

Слід зауважити, що негативними факторами інноваційності вітчизняних підприємств є такі: недостатній рівень фінансування з власних джерел; зростання вартості кредитних ресурсів; низький рівень довіри інвесторів в умовах складної геополітичної ситуації; відсутність заходів стимулювання впровадження інновацій на виробництві; незначна частка власних інноваційних видів продуктів і зростання вартості іноземних внаслідок девальвації національної валюти; недосконалість законодавчої бази, що проявляється у невідповідності економічній ситуації в країні; відсутність попиту на продукцію, недосконалість інформації про ринки збуту. Наведена характеристика стану соціально-економічного розвитку України свідчить про проблеми, подолання яких можливе за умови визначення можливостей, які існують у національній економіці та можуть стати фундаментом для переходу України на інноваційно-інвестиційну ресурсозберігаючу модель розвитку.

Концептуальною основою для такого переходу може стати грошово-кредитна політика, за допомогою якої держава формує вектор розвитку соціально-економічних процесів. Така спрямованість відповідає основним цілям економічної політики, що передбачають забезпечення зростання виробництва, зайнятості населення, досягнення стабільності цін тощо. В умовах глобальних і технологічних перетворень, перманентних фінансово-економічних криз, регіональних проблем існує суперечність у постановці цілей щодо регулювання соціально-економічними процесами загалом і у сфері грошово-кредитної політики зокрема.

Слід звернути увагу, що трансформація національної економіки на засадах інноваційно-технологічного розвитку не може бути реалізована без активних дій держави у сфері управління національною інноваційною діяльністю, вдосконалення інституціональних механізмів забезпечення інноваційного розвитку, зокрема інституційно-правових, інституційно-економічних (у т. ч. через емісійний механізм національної валюти) для управління інноваційним розвитком. Для трансформації національної економіки необхідно сформувати організаційно-інституціональне середовище, що стимулюватиме перехід держави до інноваційної економіки, у т. ч. забезпечуватиме реалізацію структурних змін в економіці, системі управління, впровадження науково-технічних досягнень у виробничі процеси, використання новітніх і ресурсозберігаючих технологій тощо.

МОДЕЛЬ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Т. А. ПУШКАР, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри економіки

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Становлення новітніх інноваційних моделей в сучасному інформатизованому середовищі базується на активізації процесів формування інформаційного суспільства, що сприяє прискоренню обміну інформації, підвищенню значення інформації та трансформації підходів до використання і отримання інформації.

Концепція відкритих інновацій, яка знайшла своє завершене відображення в працях Г. Чесборо на початку ХХІ століття, сформувала новітнє розуміння інноваційної діяльності та значення відкритого інформаційного простору для її розвитку [1]. Формування інновації як продукту в двох основних секторах – науково-дослідницькому і секторі розробки – в традиційній моделі передбачає, що просування новітньої ідеї від зародження до її реалізації у вигляді інновації відбувається в закритих межах однієї компанії. В традиційній моделі компанія максимально зосереджено на захисті та утриманні новітньої ідеї як в своєму науково-дослідницькому секторі, так і в процесі реалізації даної ідеї в секторі розробки. Такий підхід визначає необхідність спрямування значних коштів як на науково-технічні розробки, так і на утримання та захист своїх ідей [2]. Особливістю традиційної моделі є те, що сектор досліджень значно перевищує за обсягами сектор розробок. У компаніях, які реалізують традиційну модель, інноваційна діяльність повинна враховувати те, що, витрачаючи значні кошти на науково-дослідницькі роботи, лише невелика частка новітніх розробок переходять у сектор розробки і доводиться до вигляду інноваційного продукту для ринку. Значна кількість новітніх ідей досить часто у традиційних моделях, не отримуючи логічного доопрацювання, відправляються на полиці.

Традиційна інноваційна модель, яка вимагає великих коштів при реалізації власних розробок, на даному етапі розвитку національної економіки є надзвичайно вартісною для більшості підприємств України. Побудова інноваційної моделі лише на власних розробках, спрямування значних коштів на утримання і захист своїх ідей, попадання у так зване «замкнуте коло інновацій», коли підприємству для того, щоб утримати конкурентні позиції з інноваційними продуктами, потрібно значну частину отриманих прибутків спрямовувати в сектори науково-дослідницьких робіт і розробки. Це дозволяє отримувати високі прибутки за рахунок інновацій, а потім знову значну їх частину спрямовувати в розробку інновацій для того, щоб утримати конкурентні позиції і отримати високі прибутки. Розірвати дане коло і максимально підвищити ефективність власних інноваційних розробок дозволяє сучасна модель відкритих інновацій.

Сприйняття концепції, що новітня ідея може у будь-який момент і на будь-якому етапі піти з компанії і отримати свій розвиток та реалізації в іншій компанії формує новітнє розуміння інформації для інноваційної діяльності. Вміння отримувати ідеї з відкритого інформаційного простору, використовувати і доопрацьовувати їх до готового для ринку інноваційного продукту, стає основою успішної інноваційної моделі в глобалізованому інформаційному просторі. Відкриті інновації в умовах обмежених коштів, які можливо спрямувати на власні науково-дослідницькі роботи, можуть надати нового стимулу інноваційній діяльності підприємств України. Важливим моментом є те, що модель відкритих інновацій, відходячи від принципу утримання ідеї у власній компанії, підвищує значення інших постачальників новітніх ідей, зокрема сектору академічної науки, а також ідей, які можуть надходити від споживачів продукції.

Отже, формування новітнього інформаційного простору, реалізації моделі «Відкриті інновації – 2.0», яка проголошена ЄС, концепція підвищення відкритості науки та активізації трансферу знань, які в процесі інтеграції в ЄС, починає реалізовувати Україна, надають широкі можливості для підприємств України в отриманні новітніх ідей, які можуть перерости у інноваційні продукти.

Література:

1. Chesbrough H. W. (2003) Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
2. Чесборо Г. Открытые бизнес-модели. IP-менеджмент / Пер. с англ. В.Н. Егорова. Москва : Поколение, 2007. 336 с.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ГОРОДА: ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОДХОД

Л. А. РАДИОНОВА, канд. филос. наук, доц.,
доц. кафедры философии и политологии

А. Н. САПЕГА, студентка

*Харковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, м. Харків*

Конкуренция, соперничество – естественное проявление активности человека, универсальный принцип практически в любой сфере человеческой деятельности. Проблема в том, что теорию и практику конкуренции, конкурентных отношений монополизировала экономическая наука и в современном понимании она представляется только как необходимый атрибут рыночного механизма, рыночных отношений. Такое узкое понимание конкуренции уже не работает, когда мы пытаемся оценить конкурентоспособность города, региона. С более широких, интегральных подходов конкуренцию должна осваивать социология, исследуя социальную жизнь, социальные, внеэкономические факторы. Если конкуренция находит

свое выражение в механизмах рыночных отношений, может относительно легко измеряться, то конкурентоспособность это в значительной мере потенциальные возможности и человека, и производственного коллектива, и корпорации, и территориальной общности. Здесь должны оцениваться многие составляющие: менталитет горожан, состояние образования, здравоохранения, социальных институтов и другие показатели городского социума.

Отношения конкуренции, соперничества ярче всего выражаются в активности горожанина, социальной общности вообще и инновационной активности в частности. Главное направление инновационного развития – переход от конкурентных преимуществ низкого порядка (природные ресурсы, дешевая рабочая сила) к конкурентным преимуществам высокого порядка (уникальные технологии, нематериальные активы, авторские права, патенты, ноу-хау, специфические и уникальные знания, выдающиеся навыки и способности менеджеров и персонала компании, соответствующее техническое и информационное оснащение) [1].

Позиция Украины в большинстве международных инновационных рейтингов невысокая. В рейтинге конкурентоспособности стран, как и в других рейтингах, Украина то поднималась, то опускалась. По состоянию на этот год Украина занимает 55 место, в 2014-м было 49-е, это пока лучший показатель. Рейтинг составляет Международный институт управления развитием на основании более 300 критериев. Учитываются четыре основных аспекта экономической жизни страны: состояние деловой среды, экономик и инфраструктуры, а также эффективность правительства [2].

При разработке любой программы инновационного развития важно избегать такой методологической ошибки как недооценка внеэкономических факторов, в частности, социального капитала, интеллектуальных ресурсов. При катастрофическом в настоящее время снижении пополнения трудового потенциала страны, развиваться можно в основном только за счет повышения качества трудовых ресурсов. Инвестиции в горожанина, его квалификацию, регулярное повышение профессионального уровня все в большей степени становятся основным источником экономического и социального развития города и региона в целом. Эту стратегическую особенность современного развития важно учитывать еще и потому, что в большинстве разработанных в Украине методиках оценки инновационного развития, на долю человеческого фактора в измеряемых инновационных процессах относится не более 15 процентов. К примеру, в американских методиках этот показатель устанавливается на уровне 30 процентов и еще на показатели благосостояния населения приходится 10 процентов, которые тоже можно отнести к развитости человеческого фактора.

При этом необходимо считаться с тем, что если новейшие технологии можно импортировать, то квалифицированные человеческие ресурсы в значительных масштабах не привлечешь из-за рубежа, их надо формировать из наличного населения, рудовых ресурсов.

Литература:

1. Crossing the next regional frontier: Information and Analytics Linking Regional Competitiveness to Investment in a Knowledge-Based Economy. U. S. Economic Development Administration, 2009. <http://www.statsamerica.org/innovation> (дата обращения: 17.01.2021).

2. Украина в рейтингах: как менялись позиции страны за шесть лет. URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2020/06/25/infografika/politika/ukraina-rejtingax-kak-menyalis-pozicii-strany-shest-let#:~:text=%D0%9D%D0%B0%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%202016%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0%2C%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0,123%20%D0%BC%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%20%D0%B8%D0%B7%20153-%D1%85> (дата обращения: 20.01.2021).

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Л. О. РАДІОНОВА, канд. філос. наук, доц.,

доц. кафедри філософії і політології

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Тенденції, що утворюються в соціальній системі останніми роками, вказують на необхідність оцінки соціального розвитку регіону з позиції концепції соціальної якості, яка з'явилася як реакція на проблему співвідношення економічного і соціального розвитку. Для координації процесів, які проходять в соціальному просторі регіону, в управлінській практиці необхідно оцінювати стан суспільства з точки зору участі населення в досягненні цілей розвитку, взаємозв'язаних між суб'єктами управління.

Наукова проблема забезпечення соціального розвитку пов'язується з концепцією соціальної якості. Остання визначається як «ступінь, до якої люди здатні приймати участь в житті своїх спільнот на умовах, які сприяють зростанню добробуту та індивідуальним можливостям» [1], охоплюючи колективний та індивідуальний рівні. В контексті соціального розвитку соціальну якість можна трактувати як стійку систему результатів продуктивної діяльності і особливостей процесів, які забезпечують можливість досягнення пріоритетів соціального розвитку за рахунок зростання ефективності адаптаційних відносин та здібностей. О. І. Субетто визначає соціальну якість як особливий тип системної якості, який розкривається через відносини людини, об'єкта, процесу, середовища в суспільстві і являє собою якісну експлікацію соціальності [2, с. 122]. В цілому, соціальна якість визначає здатність територіальних товариств, об'єднаних територіальних громад робити внесок в їх добробут і розвиток. Соціальна якість містить інтегративний смисл, оскільки її вимір потребує досить широкого мультидисциплінарного підходу.

Системний підхід розкриває генезис соціальної якості як індикатора функціонування соціальної системи і дозволяє побудувати систему управління соціальною якістю. В сучасному суспільстві соціальна якість стає напрямком суспільного самоуправління, яке формує людину з проєктивним інтелектом. По

відношенню до реалій соціального життя це означає, що можна вивести механізми і критерії відбору більш адекватних програм і стратегій розвитку територій.

В середині ХХ століття дослідженням соціального розвитку передували розробки теоретичних і практичних питань якості життя, які і стали поштовхом до розробки нової парадигми вивчення суспільства, яка сформувалася як феномен «соціальної якості». Соціальна якість охоплює всі сфери повсякденного життя людини і дозволяє розробляти стратегії на основі повної оцінки соціальних процесів.

В соціально-філософському смислі концепція соціальної якості відноситься до позитивних соціальних концепцій, які віддають пріоритет суспільним, а не індивідуальним рухомих силам розвитку. Вона розробляється як альтернатива неоліберальним підходам, які розглядають індивідуалізм і відчуження в якості рухомих сил розвитку суспільства.

В концепції соціальної якості підкреслюється різниця між «людським» і «соціальним», пов'язуючи їх відмінності між індивідуальністю і колективністю. Суть концепції полягає в тому, щоб запропонувати суспільствам різних рівнів в сучасних умовах нові, колективістські альтернативи розвитку, які призводять їх до стійкості. Концепція соціальної якості акцентує увагу на можливості участі населення в конструюванні середовища проживання соціального простору території. Соціальна якість характеризує особистість, соціальні групи і суспільство, а також середовище життєдіяльності, в якому розвиваються суспільні процеси і структури. В аспекті дослідження соціальної якості акцент робиться на розширенні сфери дії таких системних суспільних властивостей, якими є соціальна справедливість, активність, солідарність.

Концепція соціальної якості формує певні вимоги до суспільства: доступність соціально-економічного забезпечення і соціального захисту; можливість дослідження соціального включення через інститути суспільства (ринок праці, інститут громадянства); здатність людей до життя в суспільстві з соціальною згуртованістю (солідарністю, розділенням цінностей і норм); можливістю самореалізації особистості шляхом активності і колективної участі. В парадигмі соціальної якості об'єктивні соціальні умови життєдіяльності розглядаються у взаємозв'язку з діяльністю особистості і соціальних структур, але акцент робиться на соціальній взаємодії.

Таким чином, можна виділити елементи соціальної якості, які дозволяють проаналізувати вимірювання «соціального» в суспільстві: соціально-економічна безпека, соціальне включення, соціальне згуртування, соціальна активність, соціальна справедливість, соціальні повноваження.

Одним із основних факторів соціального розвитку є умови соціально-економічної безпеки, яка визначається як ступінь, в якій у людини наявні необхідні ресурси для процесу самореалізації. Також її можна визначити як набір адекватних засобів, зокрема житла, фінансових ресурсів, навколишнього середовища, освіти та здоров'я.

Соціально-економічна безпека населення регіону визначається через сукупність умов, які забезпечують соціальну якість: задоволення життєвих

потреб, досягнення соціального благополуччя, розвиток основних фундаментальних цінностей, відносин влади і особистості, здатність долати різні загрози.

Література:

1. Радіонова Л. О. Теоретико-методологічні аспекти управління адаптивним розвитком малих міст України // Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Калініченко. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. С. 370-380.

2. Субетто А. И. Начала теории социального менеджмента качества. Ноосферно-социальная парадигма: научная монография / Под науч. ред. Бобкова В. Н.; Ноосферная общественная акад. наук [и др.]. СПб : Астерион, 2012. 263 с.

БРЕНД МІСТА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Л. О. РАДІОНОВА, канд. філос. наук, доц.,

доц. кафедри філософії і політології

А. В. МЕЛЕЖИК, студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Міста завжди були локомотивами розвитку національної економіки. Зараз урбанізація – глобальний процес: в 1925 році тільки 25% світового населення проживало в містах, але до 2025 року ця цифра, як очікується, зросте до 75%. В питаннях економічного, екологічного, політичного, соціального і бізнес-аналізу розуміння цього процесу критично важливе.

Саймон Анхольт і Джемері Хільдрет, провідні фахівці в галузі брендингу територій, зазначають, що цей процес значно складніший за брендинг продуктів або послуг. Зокрема, Анхольт пише, що брендинг територій «пов'язаний з найскладнішими філософськими питаннями, які тільки виникали у людини: з природою сприйняття і реальністю, з відносинами між об'єктами і уявленнями про них, з феноменом психології натовпу, із загадками національної свідомості, лідерства, культури і соціальних зв'язків, а також багатьма іншими» [1]. Анхольт, Хільдрет та інші підкреслюють значущість розробки позитивного бренду. Адаптація цього підходу стосовно міст включає:

- залучення інвестицій;
- залучення туристів;
- надійність і стабільність в очах інвесторів;
- збільшення політичного впливу всередині країни (національного) і за її межами (міжнародного);
- більш ефективне в глобальному масштабі партнерство з іншими містами, державами, приватними дослідницькими організаціями та університетами, приватними компаніями;
- ефект «походження міста» для товарів та послуг;

- гордість мешканця міста: здатність фокусувати місцеву гармонію, впевненість і рішучість.

Сильний бренд територій включає і переваги: по-перше, це перевага процесів планування і, по-друге, перевага реалізації. В першому випадку мається на увазі ясне розуміння того, що таке бренд міста і для чого він потрібен. Це необхідно для фокусування стратегії. Потрібно продумувати не тільки ті зв'язки і дії, які будуть включені в стратегію, але і ті, які не будуть. Якщо стратегія – це застосування обмежених ресурсів в сферах з найвищою імовірністю віддачі, то бренд міста – це втілення його стратегії.

Друга перевага реалізації бренду пов'язана з розумінням сутності бренду міста. Вона стимулює більш високий рівень координації та комунікації про активність, тобто про те, що в комерційному брендингу називають шляхом до успіху бренду. Формування чітких відмінностей бренду даного міста від його конкурентів з часом призводить до зростання впізнаваності і поваги бренду, підтверджуючи, що ним правильно керують.

На загальносвітовому і національному рівні міста жорстко конкурують за інвестиції. Інвестиції створюють робочі міста, розширюють базу оподаткування, допомагають керувати бюджетами та кредитними рейтингами, фінансують освіту, інфраструктуру і сферу послуг. Регіони і міста активно рекламують свої переваги. Репутація і імідж бренду міста – визначний критерій, через який розглядають інформацію, що відноситься до інвестицій. Так, Р. Флорида підкреслює важливість інтенсивних дій міста із залучення економічних інвестицій, талантів і вкладень в ці таланти. Особливо це стосується так званої економіки знань [2]. На думку дослідників, для економічної конкурентоспроможності критично важливі три напрямки діяльності:

- економічні чинники: інновації/креативність, інвестиції, людський капітал і зв'язність (реальні і віртуальні транспортні і комунікаційні мережі);
- соціополітичні чинники: економічна різноманітність, якість життя, прийняття рішень і державне управління;
- інфраструктурні чинники: якість територій (наприклад, якість і доступність освіти), різноманітність, якість і доступність житла, парки та зелені зони, безпечність і «пішохідність». Включає і такі фактори місця, як культура, освіта, простота або складність здійснення інвестицій, регульована міською адміністрацією [3].

Таким чином, для створення привабливого бренду міста необхідно: сформулювати зрозумілу, стислу, амбітну, але при цьому реалістичну позицію і образ бренду; позиціонувати бренд, ґрунтуючись на цінностях, підходах, принципах і характеристиках містян; відобразити виразну стратегію міста і її ключові точки з урахуванням навиків, ресурсів і компетенцій.

Література:

1. Анхольт С., Хильдрет Дж. Бренд Америка. Москва : Добрая книга. 2010. 232 с.
2. Флорида Р. Кто твой город? Креативная экономика и выбор места жительства. Москва : Strelka Press, 2014. 368 с.

3. Радионова Л. А. Белоус Д. В. Бренд как ключевой элемент стратегии развития города. Місто. Культура. Цивілізація: міжнародний контекст : матеріали міжнар. наук.-теорет. інтернет-конф., Харків, квітень 2019 р. / [редкол. : М. К. Сухонос (відпов. ред.) та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. С. 120–122.

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ РЕГІОНУ

Л. О. РАДІОНОВА канд. філос. наук, доц.,
доц. кафедри філософії і політології

А. А. ХМЕЛЄВСЬКА студентка

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Актуальність дослідження соціальної згуртованості обумовлена соціальною напруженістю, відсутністю стабільної зайнятості, суттєвою поляризацією населення за економічним статусом, проблемами демографії, криміналізацією. Соціальна ізоляція неадаптованих груп призводить до динаміки процесів нерівності, що не дозволяє створити рівний доступ до ресурсів, які визначають якість життя. Згуртоване суспільство відрізняється балансом культури і соціальної структури, зберігає стабільність, поки деструктивна поведінка не загрожує інтеграції.

Залучення концепту згуртованості дозволяє аналізувати не тільки установки і цінності спільноти, а й механізми досягнення солідарності, за допомогою нормативних вимог і інститутів, що перешкоджають маргіналізації та ізоляції соціальних груп (інвалідів, безробітних, пенсіонерів). Так, Л. О. Радіонова при аналізі соціальної згуртованості в якості концепції соціального розвитку міста, розглядає її націленість на соціокультурну інтеграцію, згладжування бар'єрів всередині міста з метою підвищення його сталого розвитку [1].

Прийняття та розуміння суспільних інтересів, вміння свідомого здійснення самостійної діяльності виражається в соціальній активності. Під «Активністю» в даному випадку мається на увазі можливість і бажання розвитку і навчання, «пасивність» протиставляється як переважне прагнення до соціальних гарантій [2, с. 21]. Важливо, що соціальна активність проявляється як здатність не тільки адаптуватися до зовнішнього середовища, а й змінювати його під свої інтереси. Виділення готовності до виконання соціально значимої діяльності, безумовно, є важливим для аналізу соціальної активності особистості.

Системний підхід до розкриття цілісності соціальної активності дозволив визначити її як вищу форму активності людини, здатність діяти свідомо, змінюючи навколишню дійсність. Так, Радіонова Л. О. зазначає, що процес

соціального розвитку міста неможливий без широкого залучення міських спільнот, без розвитку нестандартних форм соціальної активності [3].

У той же час, високий рівень соціальної активності ще не передбачає беззастережне слідування інтересам соціуму і прийняття його цінностей. Показники соціальної активності в практиці управління соціальним розвитком характеризуються через підвищення ефективності зворотного зв'язку від населення до суб'єктів управління, раціоналізації взаємодії суб'єктів соціальної дії і управлінських рішень, підвищення їх обґрунтованості щодо інтересів і потреб соціальних груп.

Певним складним індикатором, який служить для оцінки подій в структурі соціальної згуртованості регіону, є соціальна справедливість. Соціальна справедливість аналізується з позиції сприйняття людьми реалізації базисних соціальних прав, володіння реальними можливостями розвитку своїх здібностей, можливості забезпечення задоволення потреб.

Література:

1. Радионова Л. А., Радионова О. Н. Бустеризм как стратегический менеджмент города для привлечения инвестиций и туристов. *Професійний менеджмент у сучасних умовах розвитку ринку*: Матеріали доповідей VIII науково-практичної конференції міжнародною участю (1 листопада 2019 р.). Харків : Монограф, 2019. С. 135-138.

2. Масалимов А. «Активное гражданство» как стратегия современной социальной политики. *Вестник КазНУ*. 2010. № 2 (35). С. 21-23.

РОЗВИТОК КЛАСТЕРНИХ УТВОРЕНЬ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Д. О. СЕРЬОГІНА, канд. екон. наук, доц,
доц. кафедри менеджменту і публічного адміністрування
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна, м. Харків*

Сталий розвиток є однією з основних і найважливіших цілей світової політики. Проведені дослідження показують, що сталий розвиток стає все більш важливим у свідомості країн ЄС, що можна розглядати крізь призму реалізованих проєктів. Існування кластерів сприяє розумнішому та сталому розвитку, допомагаючи досягти технологічних та наукових успіхів, розробляючи нові технології для галузей, що розвиваються, створюючи новий діловий простір, залучаючи великі технологічні компанії та місцеві фірми. Крім того, кластери беруть активну участь у сталому розвитку, оскільки вони сприяють створенню знань, спільному навчанню, передачі технологій, а також співпраці та стійким інноваціям. Нарешті, кластери сприяють вдосконаленню малих та середніх підприємств та заохочують до участі зацікавлені сторони у процеси сталого розвитку.

Стосовно розвитку кластерних утворень у Харківській області можна зробити наступні висновки:

1. Більшість із кластерів не мають інноваційної орієнтації (насамперед це пояснюється відносно малою кількістю інноваційних підприємств у регіоні), що, порівнюючи з зарубіжними кластерними утвореннями, стримує підвищення конкурентоспроможності регіону.

2. Більшість кластерів створено за останні шість років, інші ж, які були започатковані починаючи з 90-х рр., навіть не функціонують.

3. Кластери створюються переважно за підтримки представники бізнесу. Проте наразі окремі ВНЗ починають проявляти кластерні ініціативи, зокрема НТУ «ХП», ХНУРЕ, НАУ ім. Н. Є. Жуковського «ХАІ» та ХНУ ім. В. Н. Каразіна забезпечує науково-методичну підтримку аерокосмічного кластеру «Мехатроніка».

4. Окремі проекти із започаткування кластерів реалізується міжнародними організаціями, особливо сьогодні, в умовах децентралізації.

5. Кластер ІТ-сфери, радше є регіональною асоціацією аутсорсерів, які не мають ніяких цілей щодо інтеграції в місцеву економіку та її розвиток.

6. Хоча у Харківській області сьогодні ще небагато функціонуючих кластерів, проте, як і раніше, обговорюється низка питань щодо планування і створення кластерів.

7. Слід також відзначити започаткування в регіоні таких міжрегіональних кластерів, як Інноваційно-освітній кластер “Агротехніка”, який об’єднує підприємства, установи та організації Харківської, Миколаївської, Сумської, Черкаської та інших областей.

8. Відсутній єдиний, інформаційний ресурс, що надавав би актуальну інформацію про стан кластерів, вів би їх реєстрацію та облік, повідомляв би про їх актуальні новини та розвиток.

9. Слабке використання можливостей реформи децентралізації, що надає нові можливості регіонального розвитку.

10. Замість випадкових, несистемних практик пошуку дешевих кредитів – системне використання кращих інструментів та практик, в тому числі, які надаються структурними фондами ЄС, проте існує не достатньо ефективне використання нових можливостей євроінтеграції в рамках Угоди про Асоціацію з ЄС.

11. Пост-радянські парадигми та принципи керування підприємствами та розвитком, що склались в регіоні за останні 20 років. І в цьому велика відмінність України від ЄС.

12. За результатами 2019 року відбулись позитивні зміни бізнес-середовища для розвитку просторової інтеграції бізнесу в харківській області, зокрема, збільшилась частка прибуткових та інноваційно активних підприємств, а також обсяги капітальних інвестицій.

13. Формування окремих кластерних утворень укріпило на ринку позиції конкурентних суб’єктів господарювання, проте збільшує ризик монополізації ринку певною групою підприємств.

Кластери та кластерна політика стали домінуючою парадигмою у світі як теорії економічного розвитку, так і практики. Теорія кластерів передбачає, що фірми, які входять до складу географічно визначеного кластера, отримують

вигоду від того, що є частиною цього кластера, і того, що ці вигоди призводять до зростання економічної активності та обсягу виробництва в регіоні. Наведені приклади кластерів свідчать про реальні потреби в міжрегіональній господарській кооперації. Завданнями таких кластерів переважно є діяльність не лише на внутрішніх ринках, а, насамперед, на зовнішніх. Водночас сьогодні кластерами реалізуються цілі як своїх учасників, так і розвитку територій, на яких вони функціонують.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

І. В. СІДЕЛЬНИКОВА, канд. екон. наук, доц.,
проф. кафедри економічної теорії, фінансів і обліку

К. Ю. ПЕШЕНКО, магістрант

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, м. Харків*

Аграрний сектор, який здійснює достатньо вагомий внесок у функціонування національної економіки, характеризується динамічним розвитком інтеграційних процесів. Останній відбувається під впливом економічних, політичних, соціальних, ментальних трансформацій у суспільстві та в аграрній сфері зокрема.

У загальному вигляді агропромислому інтеграцію трактують як поєднання сільськогосподарського виробництва з переробною промисловістю та іншими галузями народного господарства. Коли йдеться про агропромислому інтеграцію в широкому сенсі, мають на увазі розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями та підприємствами агропромислового комплексу, які пов'язані між собою, технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їхніх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини. Посилення таких зв'язків є закономірним явищем [1].

Характерними ознаками агропромислової інтеграції є наступні: тісне об'єднання в одному підприємстві сільськогосподарського виробництва і переробної промисловості за отримання необхідних пропорцій в їхньому розвитку; більш високий рівень організації сільськогосподарського та промислового виробництва, що забезпечує раціональне використання трудових ресурсів, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості кінцевої продукції; поглиблена і стійка спеціалізація сільськогосподарського виробництва; наявність великих, технічно озброєних підприємств із переробки сільськогосподарської продукції [2].

Серед переваг агропромислової інтеграції виділяють такі:

– забезпечується єдиний процес виробництва, закупівлі, зберігання, переробки продукції;

- створюються більш сприятливі умови для широкого впровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- досягається скорочення управлінського апарату;
- створюються умови для поєднання інтересів усіх учасників АПК;
- виникає можливість організації виробництва на основі ефективної економії всіх ресурсів;
- забезпечується оптимальне поєднання територіального та галузевого управління [3].

Чинником, що стримує інтеграцію аграрних виробників як у горизонтальному, так і у вертикальному напрямі, є відсутність достатніх ресурсів, які б дали їм змогу бути рівноправними партнерами об'єднань. Поліпшити цю ситуацію можна шляхом участі у даних процесах держави як гаранта майнових і фінансових внесків сільськогосподарських виробників. Окрім того, зважаючи на значний ризик діяльності в аграрній сфері, доцільним було б забезпечення реалізації страхових функцій з боку держави.

Інтегровані агропромислові структури – це підприємницькі структури різних організаційно-правових форм, які об'єдналися для оптимізації процесів виробництва, забезпечення єдності й безперервності відтворювального процесу і більш ефективного використання виробничої інфраструктури. Як свідчить практика, ці структури займають дедалі помітніше місце в аграрному секторі національної економіки, однак окремі їхні форми розвиваються неоднаковими темпами.

За масштабами діяльності виділяються перш за все агрохолдинги, утворені в результаті вертикальної інтеграції, з доволі жорстким підпорядкуванням окремих суб'єктів господарювання керівному центру. Водночас ця новітня організаційна форма агробізнесу є досить суперечливою щодо стратегічної ефективності діяльності. Агрохолдинги здебільшого нехтують соціальними і екологічними проблемами на селі, у тому числі в частині надмірної експлуатації земельних угідь із метою максимізації прибутку, не зацікавлені у здійсненні довгострокових вкладень у сільськогосподарські угіддя та забезпечення моральних та матеріальних благ сільської громади [4, с. 36].

Натомість недостатнім є розвиток обслуговуючої кооперації, партнерських форм інтеграції, агропродовольчих кластерів, спостерігається формалізм у функціонуванні багатьох асоціацій, створених за участю сільськогосподарських виробників [5, с.72].

Усе це зумовлює необхідність державного втручання для врегулювання діяльності агрохолдингів щодо обмеження їхньої ринкової влади, встановлення збалансованості в аграрному секторі національної економіки, організації державного контролю над формами взаємовідносин між підприємницькими структурами різних організаційно-правових форм, великими та малими сільськогосподарськими товаровиробниками.

Література:

1. Камінська В. В. Синергетична ідентифікація інтеграції: монографія / за заг. ред. Є. І. Ходеківського. Житомир, 2012. 204 с.

2. Зіновчук В. В. Залучення інвестицій у сільськогосподарські кооперативи. *Фінанси України*. 1999. № 6. С. 70–78.
3. Саблук П. Т., Малік М. Й., Валентинов В. Л. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. Київ : ІАЕ, 2002. 294 с.
4. Черевко Г. В. Агрохолдинги як нові організаційні форми крупнотоварного господарювання в агробізнесі України. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 1–2. С. 32–39.
5. Соловей Ю. Особливості поширення інтегрованих структур в аграрному секторі економіки України. *Аграрна економіка*. 2016. Т. 9. № 3–4. С. 68–73.

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ЯК ШЛЯХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В. А. ХУДАВЕРДІЄВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Д. О. ОСТАХОВ, магістрант
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

В умовах невизначеності та турбулентності національної економіки завжди залишається відкритим питання її трансформації, актуалізації негативних тенденцій і пошук векторів для розвитку [1].

Складність системи національної економіки України полягає у тому, що поряд з необхідністю формування ринкового середовища потрібно спрямувати його в русло самоорганізації та саморозвитку національної економіки, яка має знайти своє місце в глобальних просторово-часових координатах. Структурні зміни національної економіки за впливом на вектори соціально-економічного розвитку суспільства набувають вирішального значення у системі трансформацій. Метою структурних змін економіки є створення на основі новітніх інноваційних технологій ефективною, здатною до саморозвитку національної економіки, яка забезпечуватиме добробут населення, умови рівноправного партнерства в глобальному економічному співтоваристві. Сучасні трансформаційні перетворення в Україні відбуваються на фоні структурних макроекономічних диспропорцій [1].

Уряд розпочав публічне обговорення Національної економічної стратегії до 2030 року. Урядова робоча група із залученням провідних економістів та бізнес-середовища розробляє Національну економічну стратегію, яка визначить вектори розвитку економіки з чіткими КРІ до 2030 року [2].

Про це йшлося під час першої зустрічі з широкого обговорення НЕС-2030, що відбулася 22 січня під головуванням Прем'єр-міністра Дениса Шмигала та за участі представників Уряду, Верховної Ради та Офісу Президента. Захід був присвячений темі «Інвестиційна привабливість, ринки капіталу та макроекономічна стабільність» «Вперше в історії України робиться такий довгостроковий документ, який має продемонструвати суспільству та експертам, куди рухатиметься наша країна у наступні роки. Проведений аудит держави показав, що означає, коли країна не знає, куди рухатися, коли є елементи нерозуміння стратегії. Це мільярди доларів неефективного використання

економічних інструментів у нашій державі», наголосив Денис Шмигаль. При цьому Прем'єр-міністр підкреслив, що в урядовій команди та команди Президента Володимира Зеленського є політична воля втілювати реформи, які відповідають вектору руху України у бік європейської та євроатлантичної інтеграції [2].

За словами директора Центру економічного відновлення, радника Прем'єр-міністра Кирила Криволапа, процес розробки Національної економічної стратегії є безпрецедентно відкритим та транспарентним. До нього залучені понад 400 фахівців з різних сфер представників аналітичних центрів, неурядових організацій, бізнес-спільноти та державних органів [2].

«Протягом розробки Стратегії було проведено понад 500 інтерв'ю, залучено понад 50 аналітичних центрів. Цей документ являє собою широкий консенсус з точки зору того, що потрібно робити країні в економічному плані», підкреслив директор Центру економічного відновлення Кирило Криволап. Своєю чергою, Міністр розвитку економіки Ігор Петрашко зазначив, що внаслідок пандемії значно знизився рівень прямих іноземних інвестицій в Україну. Це свідчить про необхідність розробки та імплементації довгострокових документів, які вміщують конкретні стимули для зацікавлення інвесторів, розвитку інновацій, фінансового сектору та макроекономічної стабільності. «Найбільшою небезпекою сьогодні стало критичне зменшення питомої ваги інвестиційної складової ВВП, яка за підсумками 9 місяців 2020 року впала до 12,6%. Без належних процесів модернізації економіки та фінансування інновацій досягти сталого довгострокового зростання неможливо. І ці цифри є свідченням того, що така Стратегія-2030 є абсолютно необхідною», – наголосив Ігор Петрашко [2].

Генеральний директор Директорату з питань економічної політики Офісу Президента Олена Дяченко під час зустрічі зазначила, що важливим для України є й надалі розширювати можливості залучення іноземного капіталу. «Є відомий вислів, що якщо ти не маєш власної стратегії, ти будеш виконувати чийсь іншу. Тому наявність власної стратегії, яка забезпечує стабільність і чіткі кроки, дуже сприятиме розвитку нашої країни», зазначила Олена Дяченко. Під час заходу присутні обговорили такі ініціативи Національної економічної стратегії-2030, як запуск механізму податкових пільг зовнішнім інвесторам, введення спеціальних податкових режимів, амністії капіталу та накопичувальної пенсійної системи, відкриття індустріальних парків, Фонду фондів тощо. На основі широкого обговорення НЕС-2030 планується розробити проект рішення Уряду щодо формування економічної політики до 2030 року, затвердити Пріоритети для Програми дій Уряду на 2021-2023 рр. та перелік пріоритетних законів на наступні три роки [2].

В Україні необхідно змінювати підхід до трансформації національної економіки. З кризового стану практично всі держави світу намагаються вийти шляхом активного державного управління національною економікою [3].

Література:

1. Мосіпака О. В. Сучасні тенденції розвитку національної економіки України. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 6. С. 35-41.

2. Уряд розпочав публічне обговорення Національної економічної стратегії до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozpochav-publichne-obgovorennya-nacionalnoyi-ekonomichnoyi-strategiyi-do-2030-roku> (дата звернення 21.01.21)

3. Дзюблюк О. Монетарна політика як ключовий важіль реалізації антикризових заходів в економіці. *Банківська справа*. 2017. № 2. С. 3-26.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДО 2030 РОКУ

В. А. ХУДАВЕРДІЄВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

В основі функціонування та управління національною економікою знаходяться певні закономірності та закони розвитку, вивченням яких займаються представники багатьох економічних шкіл. Так сформувалися різні напрями і школи, які розкривають концепції сутності, механізму, факторів і динаміки процесу економічного зростання. Предметом дослідження теорії економічного зростання є: 1) роль окремих техніко-економічних факторів зростання, розроблення моделей взаємозв'язку між ними; 2) техніко-економічні взаємозв'язки, що визначають потенційно можливі темпи зростання; 3) кількісні пропорції, які характеризують стійкість зростання та природу механізму, що спричиняє відхилення від лінії стійкого зростання тощо. Домінуючою моделлю зростання є модель А. Сміта, який допускав наявність тенденції зростання або зниження реальної заробітної плати залежно від співвідношення темпів зростання населення і темпів технічних досягнень та інвестицій в основний капітал [1].

Економічний розвиток національної економіки як динамічної складної соціально-економічної системи, що само розвивається є незворотнім та спрямованим на якісні й кількісні зміни національної економіки. При цьому, економічний розвиток є суперечливим і нелінійним процесом, який включає періоди зростання і спаду національної економіки тощо. Сьогодні економічний розвиток досліджують як суспільне явище. А формування моделі економічного розвитку національної економіки, яка стає основою стратегії економічного розвитку держави, має спиратися на освоєнні досліджень економічних шкіл та підходів еволюцій і розробки моделей економічного розвитку[2].

Національна економічна стратегія до 2030 року є фундаментальною дорожньою картою з впровадження змін, які Україна та суспільство потребують вже давно, аби вийти на шлях економічного зростання та інституційних змін в нашій державі. Про це зазначив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль. 22 січня під головуванням Прем'єр-міністра відбувся круглий стіл з обговорення Національної економічної стратегії-2030 на тему «Інвестиційна привабливість, ринки капіталу та макроекономічна стабільність». Участь у заході взяли представники Уряду, Офісу Президента, представники бізнесу,

економічні експерти й аналітики. Під час круглого столу було презентовано пріоритети для Плану дій Уряду на 2021-2023 роки, пріоритети НЕС-2030 за тематичним напрямком та пріоритетні законопроекти до списку топ-100 законів Верховної Ради на 2021-2023 роки. Як зазначив Денис Шмигаль, Стратегія напрацьовувалася урядовою робочою групою із залученням великої кількості провідних економістів та бізнес-середовища. За його словами, вперше в історії України робиться такий довгостроковий документ, який продемонструє суспільству, куди рухатиметься Україна в наступні 10 років. «Розроблена вже ціла низка документів, є визначені топ-30 векторів економічного розвитку. Був проведений аудит держави, результати якого були представлені в листопаді. Тоді ми побачили, що означає, коли країна не знає, куди рухатися, коли є елементи нерозуміння стратегії. Це мільярди доларів неефективного використання економічних інструментів у нашій державі», підкреслив Прем'єр-міністр [3].

Також Глава Уряду зауважив, що важливою складовою в процесі розроблення Стратегії є публічне обговорення, щоб врахувати думки експертів, громадського середовища та відшліфувати спільні напрацювання. «Важливо фіналізувати спільне бачення, інструменти, механізми, які будуть використовуватися для успішного розвитку та виконання цілей держави», зазначив Денис Шмигаль. Прем'єр-міністр відзначив, що в контексті покращення інвестиційної привабливості необхідно створювати ринок капіталу, розвивати товарні біржі та запустити накопичувальний рівень пенсійної системи.

«Всі ці речі створять сприятливі умови для інвестицій, оскільки дозволять наситити нашу економіку довгостроковим фінансовим і інвестиційним ресурсом», наголосив Денис Шмигаль. Важливим, за словами очільника Уряду, є також рух у бік Великої приватизації: «Підготовлений пакет законопроектів. Це також один з елементів залучення фінансового інвестиційного капіталу в державу». Як зазначив Прем'єр-міністр, об'єкти, які сьогодні перебувають у державній власності, через неефективне управління далеко не завжди дають очікуваний результат. «Завдяки приватизації вони потраплять у руки інвесторів і отримають ефективних управлінців, що дасть для держави податки, дивіденди, робочі місця. Це один з елементів мінімізації ролі держави в економіці, що є частиною програми Президента України та Програми діяльності Уряду», підкреслив Денис Шмигаль. Глава Уряду також наголосив, що лише у 2020 році Україна вперше почала на практиці використовувати механізми державно-приватного партнерства, концесії, і діяльність у цьому напрямку, за його словами, обов'язково продовжуватиметься. «Ми вже підготували й сподіваюся вже наступного тижня підпишемо меморандум про створення ринку капіталу. Є відповідний тайм лайн, як він буде створюватися. Цей процес треба починати. Тому для нас сьогодні важливо почути думки експертів та конструктивні поради», відзначив Прем'єр-міністр [3].

Література:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва: Директ медиа Паблишинг. 2015. 355 с.
2. Рудь Ю. П. Всеосяжний розвиток як нова модель економічного розвитку національної економіки. *Інституціональна економіка*. 2017. №13-1. С. 237-244.
3. Денис Шмигаль: Національна економічна стратегія-2030 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-nacionalna-ekonomichna-strategiya-2030-ce-dorozhnya-karta-z-vprovadzhennya-zmin-yakih-suspilstvo-davno-potrebuye> (дата звернення 21.01.21)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Н. В. ЧУЙКО, канд. екон. наук,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
В. В. МЕРЧАНСЬКИЙ, канд. екон. наук,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Харківська державна зооветеринарна академія, Харків

Важливою сферою народного господарства України є його аграрний сектор. Він є стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку нашої держави.

Аграрний сектор України має низку переваг порівняно з іншими сферами діяльності, а саме: вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови, родючі землі, кваліфіковану робочу силу, досвід роботи в сфері сільськогосподарського виробництва. Поряд із позитивними моментами існують і негативні тенденції розвитку аграрного виробництва, а саме: процес виробництва відбувається на фоні зносу основних засобів виробництва, значних виробничих витрат, неефективної системи кредитного забезпечення аграрних підприємств. Сучасні тенденції розвитку аграрного сектору потребують вирішення назрілих проблем, оскільки він є не лише основою зайнятості більшості населення сільських територій України, але й є пріоритетною галуззю розвитку національної економіки.

Важливою складовою економічного зростання та розвитку аграрного сектору є інвестиції. Згідно Закону України, інвестиції – це всі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) і/або досягається соціальний та екологічний ефект, а сам процес вкладення називається інвестуванням [1].

При аналізі статистичних даних про обсяг капітальних інвестицій в економіку України у 2010-2019 рр. видно, що спостерігалася позитивна тенденція (таблиця 1) [2].

Дослідження інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство свідчить також про позитивну динаміку за період 2010-2018 рр. Максимального значення цей показник досяг у 2016-2017 рр. (відповідно 14,1 і 14,3 %) від загального обсягу інвестицій в основний капітал, що в 2,3 рази більше порівняно з 2010 р.

Таблиця 1 – Інвестиції в основний капітал, млн грн

Показники	Роки					
	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Сільське, лісове та рибне господарство	11568	30155	50484	64104	66104	59130
Промисловість	56725	87656	117754	143300	199896	254196
Будівництво	32790	43464	44444	52176	55994	62347
Торгівля	18868	20663	29957	33665	51818	44174
Фінансова та страхова діяльність	5883	6448	7679	8055	10652	11246
Діяльність транспорту	19592	18704	25107	37944	50078	43793
Всього	189061	273116	359216	448462	578726	623979

У 2019 р. розмір капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство мали тенденцію до зниження і становили 59130 млн грн., або 9,5 % від загальної суми капітальних інвестицій в економіку нашої країни.

Діяльність іноземних інвесторів в аграрному секторі нині малоактивна, що вказує на погіршення інвестиційного клімату в Україні. Починаючи з 2014 р. обсяги залучення прямих іноземних інвестицій помітно скорочуються. Стійка тенденція до відтоку іноземного капіталу зумовлена насамперед високими додатковими ризиками (політичними, економічними, валютними тощо). Внаслідок тривалої спадної динаміки обсяги прямих іноземних інвестицій у 2018 р. порівняно з 2010 р. зменшилися майже на чверть [3].

Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій в аграрному секторі залишаються власні кошти підприємств, за рахунок яких у 2019 р. освоєно 90,8 % капітальних вкладень, кредити – 8,5 %, кошти державного бюджету – 0,4 %, кошти місцевих бюджетів – 0,2 % інші джерела – 0,03 %. Отже, переважаюча частина інвестицій формувалася на рівні господарських структур, тоді як в 1991 р. визначальну роль у формуванні інвестиційних ресурсів виконувала держава [4].

Отже, подальший розвиток аграрного сектору повинен здійснюватися на основі інвестицій. Нашій державі, незважаючи на складне фінансове становище, потрібно запроваджувати програми державної підтримки сільського, лісового та рибного господарства. Важливою складовою має стати поєднання і взаємозв'язок інвестиційної та інноваційної діяльності щодо збільшення вкладання грошових коштів (власних, державних, приватних) у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 21.01.21).
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 21.01.21).

3. Мацибора Т. В. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Економіка АПК. 2020. № 4. С. 26-34.

4. Батир Ю. Г., Чуйко Н. В., Храпач К. Г. Інвестиційна стратегія розвитку аграрної сфери. Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. Харків. 2015. Вип. 31. Ч. 1. С. 276–281.

ІНДЕКС ОЧІКУВАННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

О. О. ДЕМИДЮК, канд. екон. наук,
асист. кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Світова практика проведення щомісячних опитувань підприємств на основі методології PMI (Purchasing Managers' Index) незалежними дослідницькими та державними установами й Центральними банками засвідчує високу ефективність таких опитувань для сигналізації динаміки економічного розвитку [1].

У 2019 році Національним банком України було запроваджено щомісячний Індекс очікувань ділової активності (ІОДА) – новий інструмент оперативної оцінки та аналізу поточного стану й тенденцій розвитку економіки. Необхідно зазначити, що опитування для розрахунку ІОДА проводиться одночасно із опитуваннями для вже звичного квартального Індексу ділових очікувань (ІДО), який в свою чергу створений для оцінки бізнесу очікувань розвитку на наступні 12 місяців [2].

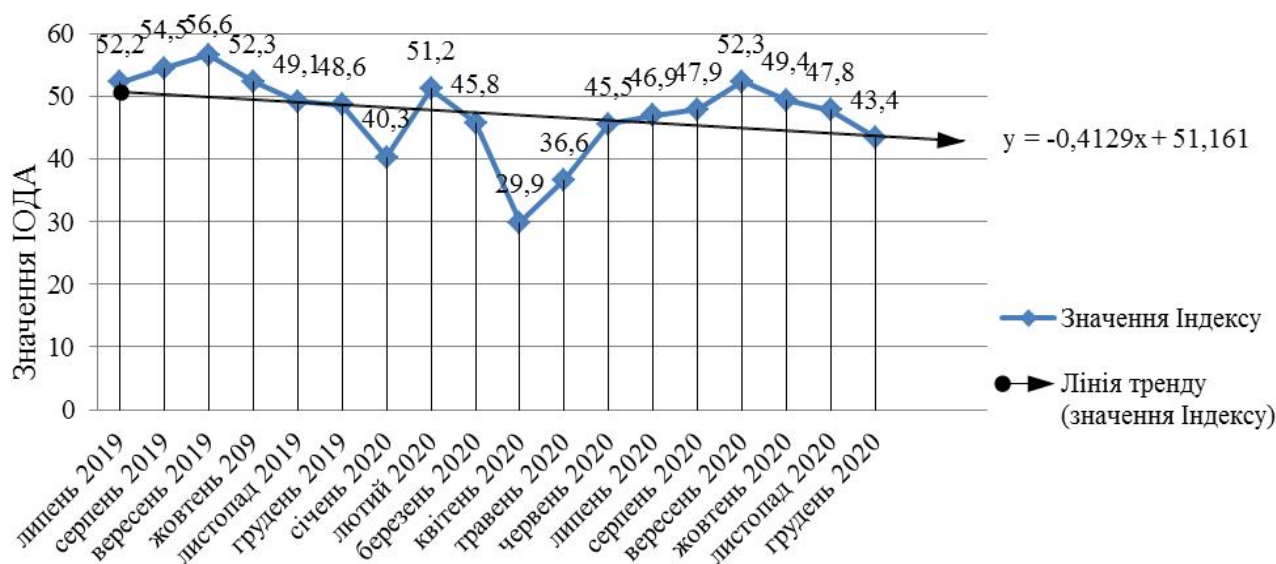
Опитування складається в середньому з 8 запитань, в залежності від виду економічної діяльності підприємства, метою яких є: швидке отримання та аналіз інформації від представників бізнесу, оцінка їх поточної ділової активності та коливань економічних показників діяльності, побудова короткострокових прогнозів на основі отриманих даних. Розрахунок самих показників ІОДА здійснюється за методологією побудови дифузійних Індексів, що в результаті мають коливатися біля позначки «50» п.п., відхилення від якої, свідчить про зміни в очікуваннях респондентів (табл. 1).

Таблиця 1 – Тракткування отриманих значень щомісячного Індексу очікувань ділової активності

Значення Індексу, п.п.	Прогноз	Очікування зміни показників діяльності підприємства, порівняно з попереднім місяцем
< 50	песимістичний	загальне погіршення або скорочення
= 50	нейтральний	відсутність змін
> 50	оптимістичний	загальне поліпшення або зростання

Джерело: складено автором на основі [1].

Аналізуючи дифузійні Індeksi (показники, розраховані як сума часток “позитивних” відповідей та половини часток “нейтральних” відповідей), побудовані на основі даних опитувань респондентів з липня 2019 р. по грудень 2020 р. за наступними видами економічної діяльності: підприємства промисловості, будівництва, роздрібно́ї торгівлі та послуг, в цілому по Україні можна зробити висновки щодо різкого зниження показників ІОДА з рівня 51,2 п.п. у лютому 2019 до найнижчого рівня 29,9 п.п. у квітні 2020 р., що обумовлено в першу чергу світовою пандемією COVID-19 (рис. 1).

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Рис. 1 – Динаміка ІОДА в Україні, липень 2019 р.- грудень 2020 р.

Наслідки впровадження карантинних обмежень негативно вплинули на стан національної економіки та діяльність підприємств, в першу чергу, сфери роздрібно́ї торгівлі та послуг, що відображено загальною тенденцією зниження рівня очікувань респондентів. Останнє пов’язано в основному з: закриттям кордонів, що унеможливило експортно-імпорتنі операції та роботу із іноземними партнерами; зниженням обсягів виробленої продукції та продажів, що викликає вимушену необхідність скорочення чисельності працівників; проблемами із сплатою податків та організацією віддаленої роботи співробітників. Варто зазначити, що показники ІОДА зростали впродовж 5 місяців 2020 року після часткового відновлення роботи підприємств, але настання другої хвилі захворюваності та введення більш жорстких карантинних обмежень негативно вплинули на очікування респондентів. Побудована лінія тренду на графіку підтверджує наявність негативного прогнозу на наступні два періоди, що пов’язано з постійною пролонгацією урядом обмежень для бізнесу та неможливістю швидкого відновлення економічних показників діяльності.

Незважаючи на вже вжиті урядом заходи підтримки національних підприємств, зокрема, надання одноразової матеріальної допомоги найманим працівникам, робота яких тимчасово призупинена через запровадження карантинних заходів та допомога на дітей фізичних осіб-підприємців, які належать до 1-ї та 2-ї груп платників податків, введення податкових та

кредитних канікул, представникам влади необхідно сприяти створенню нових робочих місць, розробці програм державної підтримки орендарів та орендодавців щодо комерційної орендної плати та врегулювання законодавчих норм щодо звільнення орендарів від обов'язку вносити орендну плату під час настання форс-мажорних обставин, до яких відноситься і пандемія коронавірусу, надання бізнес-кредитів та грантів для найуразливіших до карантинних обмежень галузей.

Література:

1. Щомісячний індекс очікувань ділової активності (ІОДА): запровадження в НБУ. Департамент статистики та звітності НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MonthlySurveys.pdf?v=4 (дата звернення: 12.01.2020)
2. НБУ запровадив щомісячний індекс очікувань ділової активності. Електронний сервіс «ДЕБЕТ-КРЕДИТ». URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/57024> (дата звернення: 12.01.2020)
3. Щомісячні опитування підприємств України. Департаменту статистики та звітності НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbusurvey> (дата звернення: 15.01.2020)

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Т. В. КУЛИНИЧ, канд. екон. наук,

викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування

Ю. О. КАНАЄВ, студент

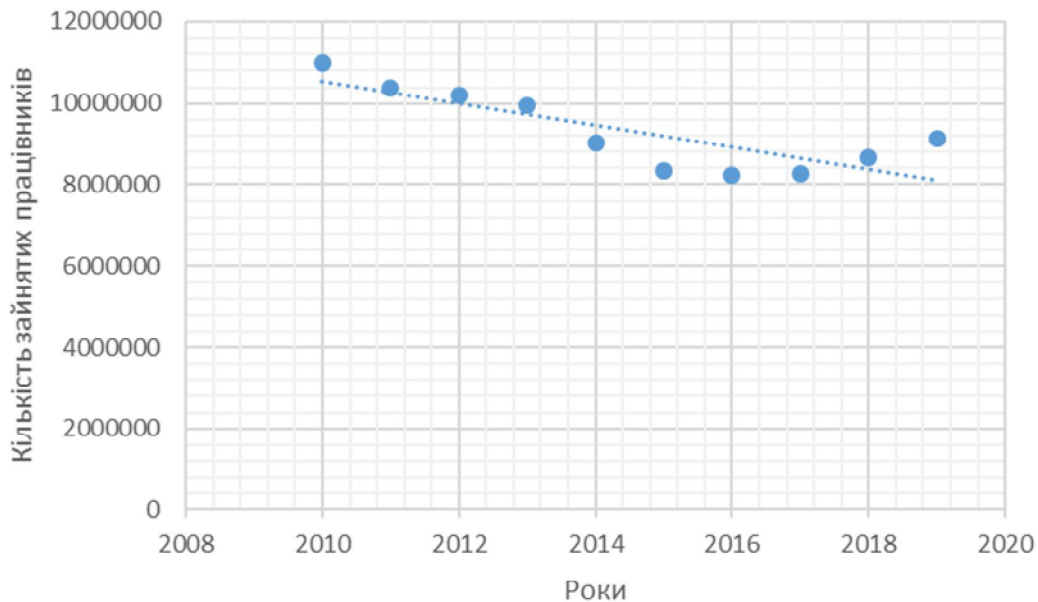
Харківський торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків, Україна

Вирішення проблеми ефективного використання трудового потенціалу підприємств, регіонів і всієї України полягає, насамперед, у створенні умов для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, в ефективному використанні наявних трудових ресурсів, що залежить від державної підтримки, діяльності держадміністрацій та керівництва підприємств. Якщо розглянути статистичні дані, в Україні протягом 2010–2016 рр. спостерігається тенденція скорочення чисельності зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, з незначним зростанням у наступні 2017–2019 рр. (рис.1).

Постійне скорочення виробництва і, як наслідок, вивільнення працівників зумовлюють необхідність постійного спостереження за фактичним станом справ на ринках праці, аналізу процесів, які там проходять, та створення заходів щодо попередження негативних тенденцій, які могли б призвести до соціальної напруги.

Підвищення ефективності використання трудового потенціалу залежить від мотиваційних настанов працюючих та безробітних. Щодо створення ефективної мотиваційної системи на підприємствах, то все залежить від керівника, адміністрації, а для безробітних потрібно створювати мотиваційну систему у службах зайнятості. Всім відомо, що у наш час далеко не всі

безробітні звертаються за допомогою з працевлаштування до районних центрів зайнятості. Це обумовлено недовірою громадян до державних служб щодо якості пропозиції посад. Тому широко розповсюджені процеси самопошуку роботи, що само по собі не є негативним явищем, але значно знижує реальний рівень безробіття.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Рис. 1 – Чисельність зайнятих працівників

Необхідність створення ефективної мотиваційної системи в центрах зайнятості населення обумовлена матеріальними, нематеріальними та психологічними чинниками, які безпосередньо формують мотиваційний потенціал майбутнього працівника.

Взаємовигідність функціонування мотиваційної системи для держави, організації та працівників формується виявленням інтересів та встановленням пріоритетів держави, організації та працівників, розробкою механізмів мотивації, організації їх функціонування і аналізом результатів, зміною пріоритетів і коригуванням цілей для гармонізації інтересів.

Однак тривалий час в суспільстві формувалась думка про незначні обсяги цього явища, оскільки для аналізу використовувалися показники зареєстрованого безробіття, які не відображали реальної картини.

Загальновідомо, що проблема зайнятості населення, як і проблема розвитку малого бізнесу може бути вирішена за рахунок залучення матеріальних ресурсів, насамперед, грошових. В Україні така можливість практично відсутня. Тому рішення великих проблем повинно здійснюватися за рахунок високоінтелектуального аналізу, пошуку та координації наявних ресурсів, які існують у сумісних галузях, а також залучення або обробки нових соціальних технологій та ідей.

Для вирішення цієї проблеми основним напрямком діяльності держави є пріоритетне створення робочих місць, що значно підвищить ефективність продуктивного використання трудового потенціалу країни. Так, в рамках

реалізації державної політики зайнятості до 2022 року передбачено розвиток національної економіки як основи для забезпечення продуктивної зайнятості та створення нових робочих місць [2].

Створення мотиваційної системи у службах зайнятості необхідно, насамперед, для підвищення ефективного використання трудового потенціалу країни та регіонів. Лише позитивний досвід працевлаштування безробітних, поширення про це інформації серед населення країни дозволить підвищити довіру громадян до державних служб зайнятості та скоротити кількість безробітних, які займаються самопошуком роботи. Мотиваційна система служб зайнятості повинна бути спрямована на виявлення здібностей безробітних до конкретної професійної діяльності з урахуванням їх бажань та на формування самомотивації до праці.

Література:

1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010 – 2019 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.01.2021).
2. Основні напрями реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року. Розпорядження КМУ України від 24 грудня 2019 року № 1396-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-%D1%80#Text> (дата звернення 27.01.2021).

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

К. В. ПАСТУХ, канд. наук з держ. упр., доц. кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Ефективне управління місцевим розвитком пов'язане з розумінням світових тенденцій та використанням закономірностей глобальної економіки на користь розвитку відповідної громади [1]. Сучасні виклики, загострення проблем місцевого економічного розвитку, недосконалість забезпечення стратегічного управління таким розвитком підтверджує важливість його оновлення. Особливо актуальним питанням теорії та практики публічного управління постає приділення уваги підготовці, прийняттю та реалізації управлінських рішень в органах місцевої влади в процесі стратегічного управління.

Стратегічне управління є систематичним процесом, за допомогою якого територіальна громада прогнозує, планує, реалізує свою діяльність у майбутньому. Стратегічне управління є водночас процесом і результатом, бо в його основу покладено: вибір цілей та завдань, що мають привести до кращого суспільства; визначення найдієвішого способу досягнення цілей та виконання завдань; концентрацію зусиль на досягненні цілей [3].

Місцевий економічний розвиток – це спільна діяльність влади, бізнесу та відповідної громади, метою якої є формування економічного потенціалу населеної місцевості для окращення економічного майбутнього і підвищення якості життя населення. Місцевий економічний розвиток – це процес стратегічного партнерства, який допомагає прискорити темп зростання продуктивності, стимулюючи інвестиції в підприємства з високим потенціалом до зростання і створюючи місцеві факторні умови, які сприяють цьому зростанню. Місцевий економічний розвиток орієнтований на зростання добробуту і допомагає закласти основу процвітання країни. Місцевий економічний розвиток – це процес, в якому органи влади, бізнес і громадські організації працюють разом задля створення кращих умов для економічного зростання і додаткової кількості робочих місць [1].

Місцевий економічний розвиток є об'єктивним, складним багатогранним процесом, він стосується відносно завершеної суспільно економічної одиниці, в якій проявляються всі сторони життєдіяльності суспільства. Ця багатогранність і комплексність процесу місцевого розвитку вимагає запровадження складних, системних підходів, залучення спеціалістів з різних галузей та врахування і узгодження позицій, адже їх бачення можуть бути такими, що суперечать один одному, а іноді є цілком протилежними [1].

Одним із підходів до формування та реалізації державної регіональної політики в рамках реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695, є забезпечення спроможності територіальних громад стратегічно планувати розвиток та ефективно управляти ресурсами для розвитку. Сучасна політика регіонального розвитку ґрунтується на врахуванні під час стратегічного та просторового планування викликів, які впливають на людину, економіку, інфраструктуру, навколишнє природне середовище, та включатиме побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій щодо розвитку. У Стратегії відзначено, що реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіального підходу, що передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором просторових, економічних, соціальних, екологічних особливостей [2].

Новітні світові економічні тенденції, глобальні виклики, в тому числі й пандемія, проблеми місцевого економічного розвитку вказують на важливість висування нових вимог до управлінських рішень в органах місцевої влади в процесі стратегічного управління.

Сучасний місцевий економічний розвиток в Україні вказує на необхідність приділення уваги забезпеченню якості підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень в органах місцевої влади в процесі стратегічного управління. Важливим постає підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, які здійснюють прогнозування, програмування, планування місцевого економічного розвитку.

Необхідним в умовах сьогодення є залучення до стратегічного планування місцевого економічного розвитку спеціально підготовлених фахівців. Набуває особливого значення залучення громадськості до підготовки та реалізації проєктів місцевого економічного розвитку. Актуальним є використання найкращих українських та зарубіжних практик здійснення стратегічного управління місцевим економічним розвитком в умовах сучасних викликів.

Проблеми місцевого економічного розвитку в умовах сучасних викликів вказують на важливість подальшого оновлення стратегічного управління таким розвитком, що потребує нових наукових пошуків.

Література:

1. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/-default/files/library/dinaprintweb.pdf>. (дата звернення: 31.01.2021).
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 695. *Офіц. вісн. України*. 2020.
3. Тертичка В. В. Стратегічне управління : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2014. 196 с.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Г. І. РИБАК, канд. екон. наук, доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

В сучасних умовах високі і стійкі темпи розвитку національної економіки неможливі без здійснення широкомасштабної інноваційної діяльності. Країни з розвинутою економікою виділяють значні кошти на наукові дослідження і інноваційну діяльність. Так, за даними Світового банку за 2018 р, частка цих коштів в ВВП Японії становить близько 3,14%; США – 2,74%; Німеччині – 2,94% [1]. В Україні аналогічний показник істотно нижчий – всього 0,45% [2].

Питання про необхідність активізації і підвищення ефективності інноваційної діяльності в Україні вже давно стоїть на порядку денному не тільки на державному, а й на міжнародному рівні. Абсолютно ясно, що без ефективної інноваційно орієнтованої стратегії розвитку Україна не зможе не тільки вирішувати наявні внутрішні соціально-економічні проблеми, а й стати рівноправним партнером в системі міждержавного поділу праці.

Інновації сьогодні є головною конкурентною перевагою організацій, що направлені на активний та стійкий розвиток. Це пояснюється швидкими змінами, які відбуваються у глобальній економіці. Нові технології швидко втрачають свою цінність (пришвидшення морального зносу), а вподобання споживачів постійно змінюються, що спонукає власників підприємств приймати рішення щодо оновлення устаткування чи технологій виробництва.

Управління інноваційною діяльністю підприємств має базуватися на стратегічному баченні та планування. Бачення є провідною ідеєю менеджменту,

розробляється політика діяльності підприємства, представляє спільні цілі і норми відносин, що забезпечують життєздатність і розвиток економіки регіону.

Плануванням інноваційною діяльністю підприємств слід розуміти систематичний, інформаційно оброблюваний процес якісного і кількісного визначення майбутніх цілей, засобів, методів, формування і управління розвитком підприємства.

Важливим завданням інноваційною діяльністю підприємств регіону є створення інфраструктури регіональної інноваційної системи, де виділяють виробничо-технологічної, консалтингову, фінансову, кадрову, інформаційну та збутову складові.

Стратегічний напрямок інноваційної діяльності підприємств зорієнтований на досягнення науково-технічного прогресу (НТП) для використання результатів досягнень та підвищення ефективності виробництва й забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його продукції. Говорячи про нововведення зазвичай розуміють якісь конкретні об'єкти або заходи, що залучені на виробництві за результатами проведеного наукового дослідження або відкриття, які будуть значною мірою відрізнятися від попереднього аналога.

При управлінні інноваційною діяльністю, впровадження і поширення інновації може мати або позитивний, або негативний результат. Основними завданнями управління інноваційною діяльністю підприємства є:

- збільшити потік інвестицій;
- підвищити конкурентоспроможності;
- системний підхід при виборі пріоритетів інноваційного розвитку;
- стимулювання інноваційної діяльності

Оподаткування також є одним з ресурсів стимулювання як внутрішніх так і зовнішніх інвестицій.

Інноваційна діяльність пов'язана з підвищеними ризиками, є ризики не окупності інноваційних проектів. Тому вдосконалення інституційного механізму повинно йти в напрямку створення достатньої кількості інститутів, фонди, венчурні фірми і т. д., що забезпечують просування інновацій на ринок. Венчурні фірми – організації, що створюються для здійснення інноваційної діяльності, пов'язаної зі значним ризиком. Підраховано, що венчурний (ризиковий) капітал, вкладений в реалізацію проектів, в 15% втрачається повністю, в 25% приносить збитки, в 30% дає вельми скромний прибуток. Однак в останніх 30% випадків досягнутий успіх і отримана при цьому прибуток дозволяють в 30-200 разів перекрыти вкладені кошти [4].

Найбільш ефективним методом управління є застосування математичних методів і моделей в прогнозуванні ризиків. Застосування моделі ділової досконалості останнім часом широко використовується для визначення та визнання рівнів досконалості будь-яких організацій (в тому числі приватних) з метою їх залучення до процесів послідовного і поступового удосконалення.

В управлінні інноваційною діяльністю підприємств необхідна державна підтримка, дії якої повинні бути спрямовані на: обмеження бюрократичного втручання в роботу підприємств (в т.ч. і в облікову політику); зниження

податкового тягаря; фіскальна політика повинна бути орієнтована на стимулювання та розвиток бізнесу; надання рівних прав з великими підприємствами в боротьбі за державні замовлення (в т.ч. і в області НДДКР); принципове обмеження державних дотацій підприємствам, які не в змозі пристосуватися до вимог ринкових умов.

Глобалізація інновацій та інноваційної діяльності повністю підтверджує, що збалансоване зростання економіки неможливе без управління інноваційною діяльністю підприємств. Менеджмент інноваційної діяльності має стратегічний характер, що призводить до досліджень інноваційних комунікацій та створення глобального ринку нововведень, яка не зменшує ролі окремих підприємств в конкуренції. Стратегічний характер управління інноваційною діяльністю окремих підприємств, послужить основою конкурентоспроможності підприємств.

Література:

1. Technology and Innovation Outlook 2021. OECD Science. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2021_75f79015-en (date of application 21.01.21)
2. Научная и инновационная деятельность Украины в 2018 г. 2019 г. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 21.01.21)

МАКСИМІЗАЦІЇ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ

Г. І. РИБАК, канд. екон. наук, доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Л. О. ШИНКАР, студентка

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна.

Вже пройшло більше, ніж двісті років, як Адам Сміт висловив припущення, що прагнення фірми досягти своїх інтересів є рушійною силою економічного розвитку, збільшуючи в кінцевому підсумку добробут як самого підприємства, так і суспільства в цілому. Відповідно головною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку, який воно отримує від реалізації продукції та інших видів діяльності. Будь-яка фірма переслідує політику максимізації прибутку, бо він є головним критерієм для оцінки ефективності підприємства.

В сучасних умовах, які характеризуються високим ступенем глобалізації економіки, зовнішньоекономічні зв'язки набувають особливої значущості для стабільного соціально-економічного розвитку не тільки держави в цілому, але і її окремих суб'єктів. Однак, проводячи активну інтеграцію в світову економіку, підприємства стикаються з проблемою відповідності продукції, що експортується ними, міжнародним стандартам і умовам, які диктують зарубіжні ринки. Отримання прибутку в умовах нестабільного розвитку

світової економіки є надзвичайно складним завданням. В жорсткій конкуренції виживають тільки ті фірми, які найефективніше використовують наявні ресурси і тим самим досягають максимізації прибутку.

Підприємство втрачає свій прибуток в таких випадках:

- на ринку дуже сильна конкуренція, а виживає найсильніший;
- коли відбувається етап спаду (старіння підприємства), продукція застаріла та вийшла з моди, її ніхто не купує, чи купує в малому обсязі;
- масове закриття підприємств через негативний вплив економічної кризи та епідеміологічних обставин у світі (COVID-19).

Особливо помітне зниження прибутків у світовому просторі на початку 2020 року, коли поєдналися епідеміологічна та економічна кризи.

Статистика прибутків деяких американських компаній за 2020 рік свідчить про їх загальне зниження на 13,7%. В окремих секторах економіки є значні відмінності у показниках:

- в секторі охорони здоров'я зростання на 10,5%.
- в енергетичному секторі зменшення на 107,2%.
- в промисловому секторі зменшення на 48,4%.

Загальна тенденція скорочення прибутків пов'язана не з подорожчанням виробництва, чи застарілої продукції тощо, а з обмеженням споживання, що досить добре демонструють статистичні показники виручки американських компаній за 2020 рік (загалом виручка зменшилась на 1,8%). Зниження в енергетичному секторі склало 33,8%, в промисловому секторі – 13,1%. Виключенням був лише сектор охорони здоров'я, де спостерігалось зростання виручки на 8,9% [2].

Відповідно на сучасному динамічному ринку головною метою діяльності фірми є пошуки засобів адаптації до новітніх тенденцій трансформації ринку щодо потреб суспільства та знаходження нового сучасного напрямку виробництва, вже навіть не для максимізації прибутку, а для його отримання.

Класичний засіб максимізації прибутку на конкурентному ринку – це скорочення витрат і збільшення обсягу продукції, що випускається. Але як відомо, досконало конкурентного ринку не існує, і світовий ринок це зосередження ринків монополістичної конкуренції та олігополії, де застосовуються не лише стратегії кількісної олігополії, а й цінової.

Сучасні лідери ринку для підвищення свого прибутку вдаються до наступних методів та стратегій [1]:

1. Проводять акції (Walmart);
2. Зниження податків і підвищення ефективності роботи (Nestlé);
3. Підвищення витрат на дослідження і розробки (Microsoft);
4. Підвищення цін на нову продукцію (Volkswagen).

Виходячи зі світового досвіду, для того щоб досягнути максимізації прибутку можна використовувати такі стратегії як [1]:

1) наступальні, які треба застосовувати для:

а) випередження конкурентів. Здійснюються шляхом постійного вдосконалення та оновлення бізнесу, утримання технологічного та інноваційного лідерства в галузі за якістю та споживчими властивостями

товару, а також рівнем обслуговування споживачів, постійного зниження витрат, максимального спрощення процедури переходу споживачів від товарів конкурентів до товарів лідера;

б) розширення споживчого попиту в галузі за рахунок реалізації проектів щодо створення нових товарних ліній, адаптації товару до потреб споживачів на новому регіональному ринку, розширення спектра можливостей використання товару тощо;

2) активного захисту, які варто застосовувати лідерам галузі для:

а) створення перешкод діючим у галузі конкурентам і новим підприємствам, які можуть вийти на ринок, з метою збереження за собою частки ринку та здобутих конкурентних переваг і, таким чином, закріплення на вже зайнятих позиціях у галузі;

б) збереження темпу зростання підприємства на рівні, не нижчому від середньогалузевого, для того, щоб уникнути скорочення частки ринку та інвестувати кошти в підтримання своєї конкурентоспроможності.

Стратегія кожного підприємства має базуватися на сучасних цифрових технологіях, продукція має відповідати сучасним потребам суспільства та бути дещо «кастомізованою». Для отримання максимальних прибутків компаніям слід долучатися до «gig-економіки» (економіка короткострокових контрактів та фрілансерів) об'єм якої оцінюють у 83% зайнятого населення до 2050 року [3]. Застосування зазначених прийомів дозволить підприємствам вижити в складних умовах та отримати найвищі прибутки.

Література:

1. Стратегії бізнесу підприємства URL: <http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/28403/2/%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%206-13.pdf> (дата звернення 21.01.21)
2. Хуже – только 2008. Прибыль американских компаний в 2020. БКС Экспресс URL : <https://bcs-express.ru/novosti-i-analitika/khuzhe-tol-ko-2008-god-pribyl-amerikanskikh-kompanii-v-2020#:~:> Від 17 грудня 2020 (дата звернення 21.01.21)
3. Жизнь после пандемии, или бизнес-тренды 2020-2021 года URL: <https://logistics.ru/upravlenie-logistikoy-i-kompaniey/zhizn-posle-pandemii-ili-biznes-trendy-2020-2021-goda> (дата звернення 21.01.21)

ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ КОМАНДНОЙ РАБОТЫ В ОРГАНИЗАЦИЮ

Ю. Ю. ШИНКАРЬ, ст. преподаватель кафедры финансов и менеджмента
*ГУО «Институт бизнеса Белорусского государственного университета»,
г. Минск, Беларусь*

Успешно развивающиеся организации в нашей стране и за ее пределами просто вынуждены строить свое развитие исходя их удовлетворения интересов потребителей настоящего времени и завтрашнего дня. Создавая новые технологии, новые продукты и услуги в современных организациях наблюдается тенденция к усложнению и увеличению структурного и

функционального состава. Это требует внедрения более гибких организационных форм и методов коллективного управления, которые могут позволить сократить время принятия управленческих решений и повысить качество и продуктивность. Одной из таких форм может стать внедрение командного подхода в организацию.

Под командой на сегодняшний день понимают объединение группы профессиональных работников в автономный самоуправяемый коллектив с целью решения поставленной задачи (производственной или интеллектуальной) более оперативно, эффективно и качественно. Подразделения такого рода характеризуются повышенной подвижностью структуры, им свойственна часто «меняющаяся геометрия», которая зависит от смены задач, перехода сотрудников от проекта к проекту.

Самыми эффективными формами управления командой являются «Team Leader», «Consent team», «Council».

Форма управления «Team Leader» используется в командах, имеющих общепризнанного лидера, которому команда полностью доверяет, полагая, что никто не предложит более рациональных и продуманных решений, чем он. Его распоряжения не подлежат критике. Руководитель-лидер осуществляет единоличное управление деятельностью команды, периодически советуясь с различными членами команды по своему усмотрению. Такая команда эффективна в своей деятельности до тех пор, пока авторитет руководителя-лидера непререкаем и принимается всеми членами команды почти на подсознательном уровне.

Форма управления «Consent team» наиболее приемлема для малочисленных команд высоких профессионалов, в которых мнение каждого крайне значимо для команды в целом. В таких командах все ответственные решения принимаются коллегиально, руководитель команды проводит их в жизнь, являясь одновременно одним из ключевых специалистов команды.

«Council» занимает промежуточное положение. Подобная форма уместна для команд, ядро которых составляет группа наиболее квалифицированных, опытных и авторитетных специалистов, чье мнение является определяющим для остальных членов команды. Ответственные решения в таких командах принимаются после обсуждения на «совете команды».

Возможность внедрить командную работу имеется в любой организации, однако во многом успешность такого внедрения будет зависеть от наличия у сотрудников таких навыков как: участие в совместной деятельности, делегирование, навыки продумывания процесса и решения проблем, умения представить конечный результат.

Основными направлениями работы менеджера при внедрении командной работы, по мнению автора, должны стать следующие:

1. Совершенствование уровня организационной культуры через создание эффективных каналов информирования. Это можно реализовать через программы ориентации и адаптации новых сотрудников, через тренинги, формальное обучение и наставничество, через собственный пример поведения руководителей, через все доступные «медиа», такие как: корпоративный сайт,

доску оголошень, листи співробітникам (в тому числі і через електронну пошту), презентації, збори, наради і т.д.

Для визначення шляхів удосконалення організаційної культури необхідно організувати і ініціювати проведення постійних опитувань співробітників підприємства по дослідженню проблем трудової колективу. В сфері дослідження таких опитувань можуть ввійти такі процеси як характер виробничих відносин, стан соціально-життєвих умов праці, морально-психологічний клімат в підрозділах, задоволеність оплатою праці, рівень ділових і професійно-особистих якостей працівників, причини і мотиви звільнення працівників. Інформація, отримана з допомогою даних опитувань, дозволить керівним органам прийняти неотложні управлінські рішення.

2. Змінити стиль керівництва в бік передачі спеціалістам максимально необхідного набору повноважень (влади) для виконання покладених на них функцій. З прийняттям подібних заходів, вони будуть нести всю повноту відповідальності за свої дії по їх виконанню і набувають велику зацікавленість в успішній діяльності команди.

3. Активізувати роботу по навчанню персоналу, орієнтованого не тільки на професійні навички і знання, але і на командну роботу.

Література:

1. Картушина Е. Н. Командоутворення як потреба в сучасному процесі управління персоналом. *Соціально-економічні явища і процеси*. № 5 (051). 2013. С. 99-102.

2. Мамедова А. А., Базаров Т. Ю. Ефективність командної роботи в залежності від реалізуємих членами команди стилів реагування на зміни. *Вісник Євразійської науки*. 2018. Т.10, №1. С. 21-28.

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ У РЕЙТИНГАХ МІЖНАРОДНИХ ПОРІВНЯНЬ

К. В. МИХАЙЛОВА, аспірант кафедри економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Забезпечення сталого економічного зростання і підвищення добробуту населення має актуальне значення для України, особливо враховуючи активні процеси цифрової трансформації у світовій економіці. Одним з ефективних інструментів вирішення завдань щодо суттєвого збільшення інвестицій, вдосконалення інституційного та підприємницького середовища є активна участь нашої країни в міжнародних рейтингах та порівняннях і забезпечення її просування в даних дослідженнях. Необхідно відзначити, що міжнародні рейтинги є загальновізнаним у світі методом оцінки якості інституційного середовища – важливої умови для економічного розвитку. З огляду на природну відносну обмеженість окремих оцінок і зіставлень такого складного

об'єкта, як національні економіки, доцільно здійснювати аналіз комплексу економічних рейтингів, що диференціюються за складом факторів, завданнями і метою порівнянь.

Україна зайняла 45-е місце в рейтингу «Глобальний індекс інновацій 2020», отримавши 36,3 бала і тим самим покращиттв показник 2019 року на дві позиції. Більш того, країна посіла друге місце серед країн з доходами нижче середнього. Обігнав Україну в даній групі країн лише В'єтнам [1].

Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index) – індекс для порівняння простоти підприємницької діяльності між країнами світу, що складається Всесвітнім банком на основі річних даних.

Високі оцінки в індексі свідчать про якість і простоті регулювання бізнесу, а також як захист прав власності. Метою побудови індексу є забезпечення даними досліджень впливу регуляції бізнесу державою на економічне зростання.

Україна у 2020 році піднялася з 71-го на 64-е місце в рейтингу Світового банку за умовами ведення бізнесу (Doing Business 2020) [2].

Протягом останніх п'яти років Україна покращувала умови для ведення бізнесу швидше, ніж інші країни, за винятком реєстрації власності. Значний прогрес помітний у процедурі приєднання до електромереж та зовнішній торгівлі. Найбільш тривалими та дорогими залишаються процедури санації та банкрутства (втім, ухвалення нового Кодексу про банкрутство має це змінити). Виконання контрактів також залишає бажати кращого, що не дивно зважаючи на повільне реформування судової системи.

Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) – комбінований показник і супроводжуючий його рейтинг, що оцінює рівень економічної свободи в країнах світу. Створний американським дослідницьким центром The Heritage Foundation спільно з діловим виданням The Wall Street Journal.

Україна за підсумками 2019 року піднявся на 13 позицій і посіла 134-е місце з 180-ти в Індексі економічної свободи, складеному Heritage Foundation [3].

При цьому Україна входить в категорію країн «В основному невольні» і займає останнє 45-е місце в європейському регіоні. Її загальний бал (54,9) значно нижче регіональних і світових середніх, відзначають укладачі рейтингу.

У підсумку можемо сказати що, участь України в інтеграційних процесах висуває питання про підвищення інноваційної привабливості національної економіки, як здатності порівнюватися з іншими національними економіками світу. Незважаючи на певну суб'єктивність оцінок місця України в міжнародних економічних рейтингах, вони дозволяють визначити сильні і слабкі сторони національної економіки, основні чинники її уразливості зовнішнім загрозам, розвиток інформаційного суспільства і залучення до глобальних економічних процесів. По ряду показників і критеріїв за період 2016-2020 р., що оцінюють рівень економічного зростання, Україна стабільно позиціонує або підвищила свої позиції у світових рейтингах.

Література:

1. Global Innovation Index 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення 21.01.21).
2. Doing Business 2020. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf> (дата звернення 21.01.21).
3. Index of Economic Freedom 2020. URL: <https://www.heritage.org/index/?version=1319> (дата звернення 21.01.21).

METHODS OF OPTIMIZING CASH FLOWS OF ENTERPRISES

OKSANA V. OSTAPENKO, master

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Cash flow is one of the main objects of financial management, on which the activity of each enterprise is based. Through effective cash flow analysis and management, companies can achieve and approach the maximum achievement of corporate financial strategic goals, including maintaining competitiveness in the short and long term and maximizing the well-being of business owners [1].

In the course of the work it was determined that the issue of the concept of cash flows has not been fully explored. As a result, the author clarified the term. Cash flow is a continuous process of movement and reproduction of cash, cash equivalents and the totality of payments, which involves the change of ownership of these funds, can be expressed in national and foreign currencies, is expressed as a result of economic, financial and investment activities and is a measure of enterprise liquidity. [2-4].

The analysis of cash flows and the development of optimization methods were studied on the example of the gas transportation company PJSC "Kharkivgas", which belongs to the oil and gas industry.

PJSC "Kharkivgas" is one of the largest gas distribution companies in Ukraine. Oil and gas industry. The staff of the enterprise is about 3 thousand workers. The company's annual tax contributions to the budget of all levels amount to UAH 85 million [5].

The main activity of PJSC "Kharkivgas" is the transportation of natural gas to the population, institutions, organizations of the budget sphere and industrial consumers at a regulated tariff set by the National Commission for State Regulation of Energy [5].

To date, 17 cities, 696 settlements and 57 urban cities have been gasified in the Kharkiv region. The level of gasification of the region is 70.9% [5].

PJSC "Kharkivgas" offers consumers: gasification of the building "turnkey", the transparency of the mechanism of formation of the fee for connection to the gas network, clearly defined deadlines [5].

Tables 1 group the data by 4 types of cash flows: operating, financial, investment, net.

Table 1 – The amount of cash flows of PJSC "Kharkivgas" for 2017-2019

Cash flow thousand UAH	2017 year	2018 year	2019 year
operating	-39 510	33 897	96 648
investment	191	332	-64 456
financial	44 995	-27 000	-23 903
net	5 676	7 229	8 289

Figure 1 graphically shows the data in table 1, which allows you to analyze the dynamics of indicators.

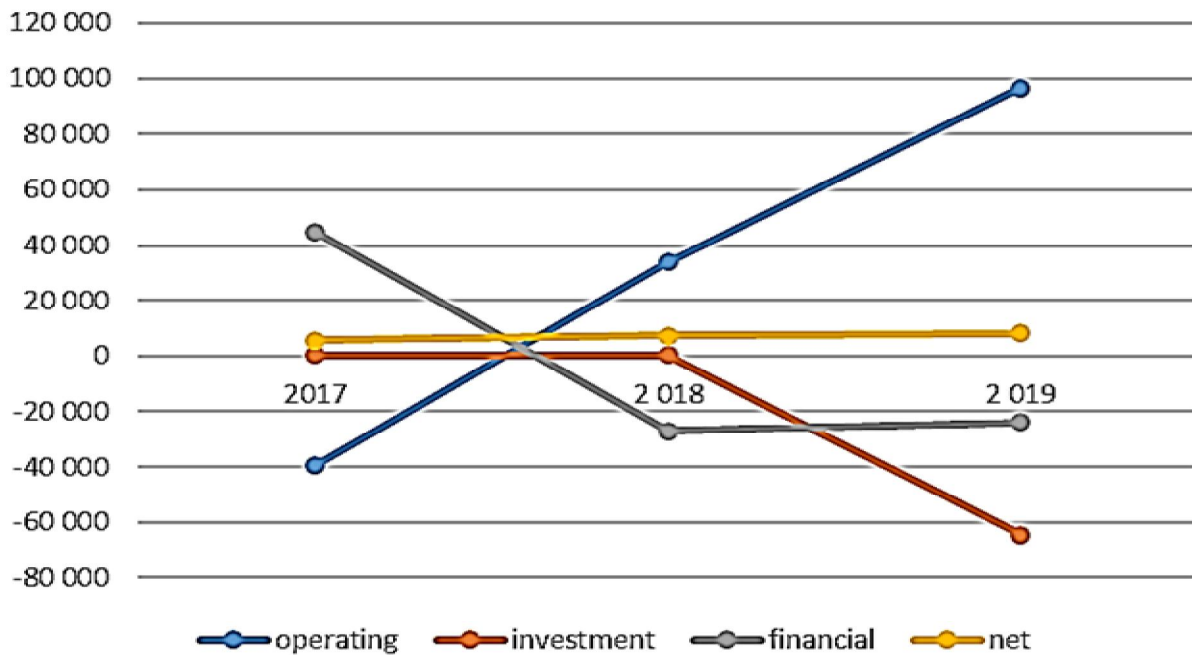

Fig.1 – The amount of cash flows of PJSC "Kharkivgas" for 2017-2019

One of the reasons for the disruption of cash flow is the ineffective policy of receivables management – this aspect is introduced for the purpose of strategic management of the company. Despite this, the company belongs to those who develop, invest, invest, expand. Emerging companies risk the quality of cash flow and its imbalances.

To improve the cash flow system of PJSC "Kharkivgas" the following measures were developed and proposed [5]:

- 1) Measuring cash flow
  - 2) Improving receivables
  - 3) Analyze receivables for each client to identify problem customers in a timely manner;
  - 4) Survival of shortcomings
- Methods for accelerating the conversion of receivables into cash flow:
- a) Discounts for customers who pay bills quickly;
  - b) Arrange with customers to make a prepayment;
  - c) Require credit checks for all new customers without cash;
  - d) Timely disposal of obsolete stocks;

e) Process invoices quickly and issue them.

Thus, cash inflows of enterprises play a significant role in the circulation of funds. Given the importance of studying and the relevance of effective optimization of cash flows of the enterprise in the current economic situation, it is necessary to constantly maintain the balance of flows of payments and receipts, taking into account reserves of means of payment to ensure efficient operation in the current and future.

Literature:

1. Азаренкова Г.М. Менеджмент фінансових потоків економічних агентів: монографія. Київ : УБС НБУ, 2000. 335 с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. Изд. 2-е, перераб. и доп. – Киев : Эльга; Ника Центр, 2005. 653 с.
3. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін. Фінансовий менеджмент: підручник. Київський національний економічний університет. Київ : КНЕУ, 2005. 535 с.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів: Міжнародний документ від 01.01.2012: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 21.01.21).
5. Регіональна газова компанія «Харківгаз» : вебсайт. URL: <https://kh.104.ua/ru/> (дата звернення 21.01.21).

БЕНЧМАРКІНГ ТА ЙОГО РОЛЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ РЕСУРСНОГО ПЛАНУВАННЯ

К. С. ТВЕРЕЗОВСЬКА, магістрант

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Бенчмаркінг у банківництві є мистецтвом виявляти те, що інші банки роблять краще, а також способом вивчення їх методів роботи, адже в основу бенчмаркінгу покладена ідея порівняння діяльності не тільки банків-конкурентів, але і передових фірм інших галузей.

Відомо, що використання бенчмаркінгового підходу дає банку можливість запозичити кращий досвід банків-лідерів як серед українських так і закордонних банків. У кінцевому підсумку банк може зміцнити свої конкурентні позиції на ринку, збільшити власну клієнтську базу, покращити якість обслуговування клієнтів і тим самим підвищити загальну репутацію та довіру до банку. Практика свідчить, що грамотне використання досвіду конкурентів дозволяє скоротити витрати, підвищити прибуток і оптимізувати вибір стратегії діяльності банку.

У банку бенчмаркінгові програми охоплюють різні підрозділи. Найбільш активну участь у них беруть: підрозділ маркетингу, клієнтські підрозділи, підрозділи бізнес-процесів і якості.

Отже, враховуючи специфіку банківської сфери, бенчмаркінг можна розглядати як процес порівняння продукту (послуги) та бізнес-процесів банку з продуктами (послугами) та бізнес-процесами банків-лідерів, кращих кредитних

установ, партнерів із метою запозичення кращого досвіду в різних сферах діяльності та його адаптації для отримання конкурентних переваг на ринку банківських послуг [1].

Варто зазначити, що застосування бенчмаркінгу це не одноразовий, а постійний процес, який охоплює всі сфери банківської діяльності. Наслідком застосування бенчмаркінгу є розробка стратегії, що передбачає ефективне формування ресурсів. Цей процес здійснюється поетапно. Основними етапами є такі.

1. Оцінка та визначення на її основі недоліків у формуванні та використанні ресурсів банку. На цьому етапі відбувається самооцінка існуючої практики, її результатів, визначається планомірність досягнення стратегічних та поточних цілей, у результаті чого фіксуються відхилення дійсного від бажаного.

2. Пошук інформації про можливі способи розв'язання проблеми. На цьому етапі інформація може бути отримана з різних джерел: нарад керівників підрозділів, звітів персоналу, обміну нагромадженим досвідом між компаніями, особистих зустрічей менеджерів і взаємних відвідувань, екскурсій на інші підприємства.

3. Вибір еталонної практики, що передбачає аналіз роботи інших підрозділів. На нашу думку, шукати еталон для порівняння за межами банку при прийнятті тактичних рішень недоцільно, у зв'язку з великими витратами здійснення зовнішнього бенчмаркінгу. Проте це не означає, що при прийнятті тактичних рішень неможливе застосування зовнішнього бенчмаркінгу, особливо в унікальних ситуаціях. Вибір еталона базується на показниках його діяльності, тобто партнером буде та організація, яка використовує іншу стратегію, але її діяльність дає успішніші результати.

4. Аналіз інформації, отриманої від еталона, визначення обмежень впровадження бенчмаркінгу або можливих проблем після його впровадження. Керівництво кожного банку, яке здійснюватиме бенчмаркінг, має розуміти, що зібрана інформація може підтвердити безглуздість здійснення заздалегідь запланованого проєкту через виявлені обмеження.

5. Реалізація рішення, прийнятого з використанням бенчмаркінгу. На цьому етапі має бути точно визначено виконавців і терміни реалізації окремих робіт з удосконалення, а також здійснено безпосередньо процес поліпшення.

6. Підбиття підсумків щодо усунення відхилень. На основі моніторингу ходу виконання робіт і оцінки кінцевих результатів удосконалення діяльності банку формують пакет інформації для підбиття підсумків. У випадку негативних результатів при оцінці впровадження бенчмаркінгу приймають рішення щодо повторної оцінки існуючої практики.

Отже, впровадження бенчмаркінгу в систему управління має велике значення для банку. Це зумовлено насамперед тим, що в умовах ринкової економіки вітчизняні підприємницькі структури слабо зорієнтовані в напрямі інноваційного розвитку їх діяльності, не мають достатнього досвіду зі створення та використання ефективних стратегій. Тому використання

позитивних результатів бенчмаркінгу найуспішніших банків є адекватним способом створення конкурентних та лідерських стратегій.

Для отримання очікуваної ефективності від використання бенчмаркінгу необхідно зробити його інтегральною частиною процесу інновацій у бізнесі. Беручи до уваги значимість бенчмаркінгу як технології управління, суб'єктам господарювання важливо сповна використати його можливості для побудови своєї, індивідуальної стратегії або запозичення вже готової.

Література:

1. Д'яконова І. І., Ашурбекова А. А. Застосування бенчмаркінгу для удосконалення аналітичного забезпечення розробки депозитної політики банку. Інноваційна економіка. 2017. № 32. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2017_23/2/kutidze.pdf (дата звернення 18.01.2021).

ЗМІСТ

Секція 1

Тенденції економічного розвитку та трансформація міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації

<i>Arkhiereiev S. I. The Role of Germany in Ukrainian Trade Reorientation</i>	4
<i>Dang Xuan Hoan, Tiutiunnykova S. V., Berveno O. V. Strategic Instability of 21st Century: Causes and Sources of Overcoming</i>	6
<i>Ачкасов А. Є. Сучасні особливості управління ризиками при здійсненні міжнародних проектів</i>	8
<i>Решетило В. П. Трансформація світового господарства та основні тенденції його розвитку в майбутньому</i>	10
<i>Федоренко І. А. Проблеми формування міжнародних стратегічних альянсів щодо підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах глобалізації</i>	12
<i>Бервено О. В., Волкодав Н. В. Основні орієнтири сталого розвитку світової економіки</i>	14
<i>Demirova S. D., Moskvina A. O., Pravnik Iu. O. De-globalization as a New Form of Globalization</i>	16
<i>Sofishchenko I. Ia. Modernizing NAFTA into the USMCA as the U.S. Adaptation Strategy Tool</i>	19
<i>Клочко В. М., Парушева А. О. Тенденції довгострокового техніко-економічного розвитку та їх вплив на Україну</i>	20
<i>Костюк В. О. Використання міжнародних статистичних угруповань для аналізу експортних зв'язків регіону</i>	22
<i>Можайкіна Н. В., Регунова О. А. Ринок інтелектуальної власності особливості та проблеми сучасного розвитку</i>	24
<i>Наумов М. С. Перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями</i>	26
<i>Паустовська Т. І. Економічні аспекти глобальних проблем минулого та сьогодення</i>	28
<i>Радченко Л. П. Підвищення інноваційності як основна успішного розвитку національних економік в умовах глобалізації</i>	30
<i>Федотова Ю. В., Голубнича М. В. Глобалізація vs деглобалізація в умовах пандемії COVID-19</i>	32
<i>Худавердієва В. А., Семейкін В. В. Складові моделі економічного розвитку</i>	34
<i>Новіков Д. А. Визначення тенденцій до інтеграції з ЄС в сфері ВКГ</i>	36
<i>Dvorkin S. Transaction Sector Monitoring as an Indicator of Institutional Perfomance</i>	37
<i>Данченко С. Н. Основные последствия глобализации на современном этапе мировой экономики</i>	38

<i>Мількін І. В.</i> Особливості використання методу «витрати-випуск» у міжнародній статистиці.....	40
<i>Соколова Н. К.</i> Глобальні проблеми людства і проблеми міжнародної співпраці.....	42
<i>Білокінь Д. А.</i> Особливості сучасного етапу глобалізації	44

Секція 2

Сучасні кризи: причини, наслідки та шляхи подолання

<i>Шевченко Л. С.</i> Управлінські кризи та їх вплив на конкурентоспроможність підприємства	47
<i>Akbulut Fatih</i> The Future of Regional Development Policies in the European Union in the Post-COVID-19 Period	49
<i>Стадник Г. В., Щербатий Є. І.</i> Ринок електронної торгівлі на тлі світової кризи.....	52
<i>Волоснікова Н. М., Губанова Н. Н.</i> Вплив конспірологічних теорій на економічне життя суспільства: мікроекономічний та макроекономічний аспекти.....	54
<i>Волоснікова Н. М., Губанова Н. Н.</i> Деякі фактори інституційних перетворень на мікро- та макрорівнях.....	56
<i>Вороніна О. О., Савченко В. М.</i> Аналіз динаміки фондового ринку під час пандемії COVID-19.....	58
<i>Воронкова А. А., Куцина Л. В.</i> Об'єднана територіальна громада як чинник виходу із соціальної кризи.....	60
<i>Короленко О. Б., Тхоренко Д. В.</i> Роль фінансової стійкості підприємства в умовах пандемії.....	62
<i>Красота О. В.</i> Середній клас як чинник відновлення макроекономічної стабільності.....	64
<i>Островський І. А.</i> Світова економічна криза і проблеми молодіжного безробіття.....	66
<i>Островський І. А., Юркова С. М.</i> Міжнародні тренди розвитку підприємництва в посткризовий період.....	68
<i>Осьмірко І. В., Онісіфорова В. Ю.</i> Аналіз впливу пандемії COVID-19 на основні макроекономічні показники розвитку економіки України та країн Європейського Союзу.....	70
<i>Радіонова О. М.</i> Віртуальні події заходи як шляхи подолання сучасної кризи в івент індустрії.....	72
<i>Сідельнікова В. К., Онісіфорова В. Ю.</i> Пандемія COVID-19: соціально-економічні наслідки для розвитку економіки України	74
<i>Славута О. І.</i> Сучасні аспекти світового водного стресу	76
<i>Федотова Ю. В.</i> «Чорні лебеді» або економічні наслідки пандемій для світової економіки	77

<i>Куцина Л. В., Воронкова А. А.</i> Соціальна відповідальність в умовах коронавірусної кризи.....	80
<i>Ostroverkh V. R.</i> Modern Global Crises: Reasons, Consequences and Ways to Overcome COVID-19 Crisis.....	82
<i>Бервено С. Н.</i> Економічна безпека в умовах соціально-економічної нестабільності.....	84
<i>Криволапова Н. А.</i> Нерівність доходів як одна з проблем сьогодення.....	86
<i>Шинкар Л. О.</i> Соціально-економічні наслідки світової кризи «COVID-19».....	89

Секція 3

Освіта та наука у XXI столітті: актуальні зміни та особливості в умовах пандемії

<i>Арзянцева Д. А., Захаркевич Н. П.</i> Сучасні форми і методи управління знаннями в організації.....	92
<i>Болотова Т. М., Онісіфорова В. Ю.</i> Особливості організації освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19.....	96
<i>Митрофанова А. С., Рубцова В. В.</i> Трансформації навчального процесу у вищій освіті в Україні в умовах пандемії.....	98
<i>Онісіфорова В. Ю.</i> Пандемія COVID-19 та світова економічна криза як джерело позитивних змін в освіті України.....	100
<i>Зінченко В. М.</i> Світові тренди розвитку професійної освіти.....	102
<i>Волковська К. А.</i> Освіта у XXI столітті: актуальні зміни в умовах пандемії.....	103

Секція 4

Розвиток новітніх технологій та цифрові трансформації світового господарства

<i>Марченко О. С.</i> Особливості цифрової трансформації консалтингу.....	106
<i>Українська Л. О., Мащенко М. А.</i> Цифровізація грошей і проблеми збалансованості грошового обігу.....	108
<i>Шкодїна І. В.</i> Управління міжнародним бізнесом в умовах цифрової трансформації.....	110
<i>Fesenko G., Fesenko T.</i> New Philosophy of City Electronic Development.....	112
<i>Шахно А. Ю.</i> Проблеми та перспективи розвитку й управління людським капіталом в умовах діджиталізації економіки.....	114
<i>Воронїна О. О.</i> Світові тенденції розвитку криптовалют.....	116
<i>Временко Л. В.</i> Вплив банкострахування на продаж страхових послуг.....	119
<i>Єгорова Ю. В., Байлов І. А.</i> Діджиталізація як загальносвітова тенденція економічного розвитку.....	121
<i>Кондратенко Д. В.</i> Тенденції кіберстрахування.....	122
<i>Овсієнко О. В.</i> Цифрові платформи підтримки малого бізнесу в Україні.....	125

<i>Островський І. А., Максюта У. В.</i> Networked Readiness Index (NRI) та його роль в системі глобального макроекономічного регулювання.....	127
<i>Решетняк Н. Б., Єгорова Ю. В.</i> Штучний інтелект – ключовий драйвер цифрової трансформації сучасного світового господарства.....	129
<i>Кузьмук І. Я.</i> Суть та моделі реалізації фінтех: новий порядок денний.....	130
<i>Кравець О. М.</i> Віртуальний туризм як інструмент цифровізації туристського бізнесу.....	133
<i>Шпак І. А.</i> Соціальна заштита в умовах цифрової економіки.....	135
<i>Литвин І. В.</i> Особливості регулювання кібербезпеки в системі міжнародних економічних відносин.....	137
<i>Рябовол Д. А.</i> Криптовалюти и технологія блокчейн в умовах фінансової нестабільності: перспективи и протіворечія.....	138
<i>Щерба М. О.</i> Розвиток цифрових технологій – провідний ресурс економічного розвитку сучасного суспільства.....	141

Секція 5

Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку національних економік

<i>Дубіщев В. П.</i> Інституційні аспекти процесів децентралізації: закордонний досвід і проблеми України.....	144
<i>Бервено О. В., Пальошка В. В.</i> Проблема дефіциту державного бюджету України.....	146
<i>Абрамов Ф. В.</i> Попередження поширення індукованого опору суспільства як захід з підвищення ефективності інституційних реформ.....	149
<i>Гордєєва І. О., Калінько І. В.</i> Соціальне підприємництво як метод розвитку інклюзивної економіки.....	151
<i>Ермалович Л. П.</i> Соціальна заштита населення – пріоритетна задача Республіки Беларусь.....	153
<i>Єсіна В. О., Матвєєва Н. М.</i> Визначення тенденцій розвитку кадрового потенціалу як складової інноваційного розвитку економіки України.....	155
<i>Можайкіна Н. В.</i> Тенденції економічного розвитку України.....	157
<i>Пушкар Т. А.</i> Модель відкритих інновацій: реалії та перспективи для підприємств України.....	159
<i>Радионова Л. А., Сапега А. Н.</i> Конкурентоспособность города: интегральный подход.....	160
<i>Радионова Л. О.</i> Концепція соціальної якості розвитку регіону.....	162
<i>Радионова Л. О., Мележик А. В.</i> Бренд міста в контексті соціально-економічного розвитку національної економіки.....	164
<i>Радионова Л. О., Хмельєвська А. А.</i> Структурні компоненти соціальної згуртованості регіону.....	166
<i>Серьогіна Д. О.</i> Розвиток кластерних утворень у Харківській області.....	167

<i>Сідельнікова І. В., Пешенко К. Ю.</i> Інтеграційні процеси в аграрному секторі національної економіки: ключові проблеми та перспективи розвитку.....	169
<i>Худавердієва В. А. Остахов Д. О.</i> Національна економічна стратегія як шлях модернізації економіки.....	171
<i>Худавердієва В. А.</i> Передумови розробки національної економічної стратегії розвитку до 2030 року.....	173
<i>Чуйко Н. В., Мерчанський В. В.</i> Тенденції розвитку інвестиційної діяльності аграрного сектору України.....	175
<i>Демидюк О. О.</i> Індекс очікування ділової активності як індикатор стану національної економіки.....	177
<i>Кулинич Т. В., Канаєв Ю. О.</i> Напрямки підвищення ефективного використання трудового потенціалу України.....	179
<i>Пастух К. В.</i> Стратегічне управління місцевим економічним розвитком в умовах сучасних викликів.....	181
<i>Рибак Г. І.</i> Сучасні особливості управління інноваційною діяльністю.....	183
<i>Рибак Г. І., Шинкар Л. О.</i> Максимізації прибутку підприємств: сучасні проблеми та стратегії.....	185
<i>Шинкарь Ю. Ю.</i> Вопросы внедрения командной работы в организацию.....	187
<i>Михайлова К. В.</i> Національна економіка України у рейтингах міжнародних порівнянь.....	189
<i>Ostapenko O. V.</i> Methods of Optimizing Cash Flows of Enterprises.....	191
<i>Тверезовська К. С.</i> Бенчмаркінг та його роль в організації ресурсного планування.....	193

Наукове видання

***НОВІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА***

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

(1–28 лютого 2021 року)

*Матеріали конференції опубліковані в авторській редакції
мовою оригіналу*

Відповідальний за випуск *А. О. Москвіна*

Технічний редактор *Є. Г. Панова*

Підп. до друку 05.05.2021. Формат 60×84/16.

Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 11,7.

Тираж 30 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.